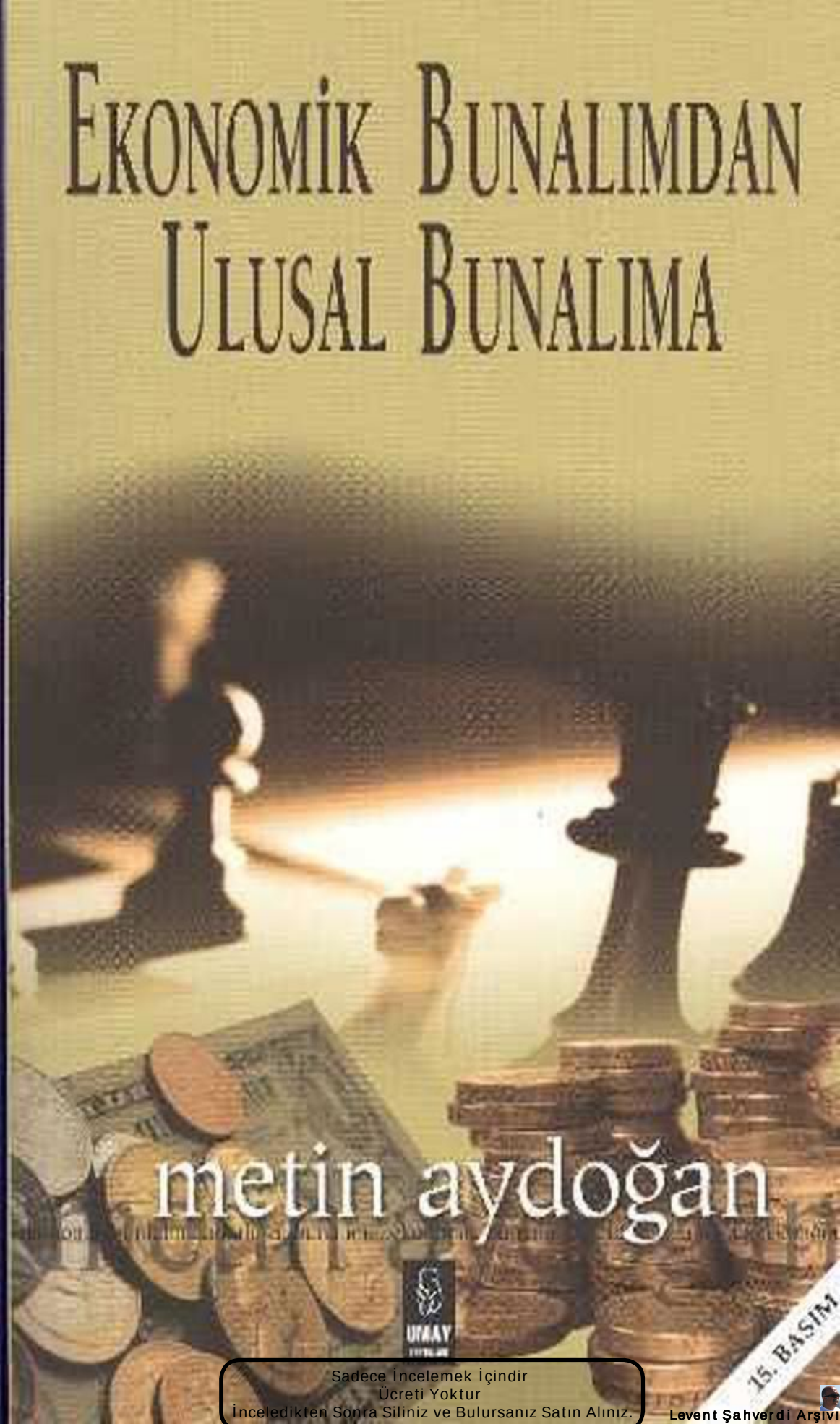
EKONOMİK BUNALIMDAN ULUSAL BUNALIMA

metin aydoğan

UMAY

15. BASIM

Sadece İncelemek İçindir
Ücreti Yoktur
İnceledikten Sonra Siliniz ve Bulursanız Satın Alınız.
Levent Şahverdi Arşivi

METİN AYDOĞAN

EKONOMİK BUNALIMDAN ULUSAL BUNALIMA

Yayınları

Levent Şahverdi Arşivi

METİN AYDOĞAN

Metin Aydoğan, 1945'de Afyon'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini İzmir'de, yüksek öğrenimini Trabzon'da tamamladı. 1969'da Karadeniz Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesini bitirdi. Yüksek öğrenimi dışında tüm yaşamını İzmir'de geçirdi. Örgütlü toplum olmayı uygarlık koşulu sayan anlayışla, değişik mesleki ve demokratik örgütlere üye oldu, yöneticilik yaptı. Çok sayıda yazı ve araştırma yayınladı, sayısız panel, konferans ve kongreye katıldı. Sürekli ve üretken bir eylemlilik içinde olan **Metin Aydoğan**, yaşamı boyunca *yazdı*, *yaptı* ve *anlattı*. Evli ve iki çocuk babası olan **Aydoğan**'ın, *Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma*'dan başka, yayımlanmış; *Nasıl Bir Parti Nasıl Bir Mücadele*, *Bitmeyen Oyun–Türkiyeyi Bekleyen Tehlikeler*, *Yeni Dünya Düzeni Kemalizm ve Türkiye, Avrupa Birliği'nin Neresindeyiz, Antik Çağ'dan Küreselleşmeye Yönetim Gelenekleri ve Türkler, Küreselleşme ve Siyasi Partiler, Batı ve Doğu Uygarlıkları, Türk Uygarlığı, Ülkeye Adanmış Bir Yaşam (1) Mustafa Kemal ve Kurtuluş Savaşı, Türkiye Üzerine Notlar 1923-2005, Ülkeye Adanmış Bir Yaşam (2) Atatürk ve Türk Devrimi, Türkiye Nereye Gidiyor* ve *Ne Yapmalı* adlı onüç kitabı daha vardır.

YAZARLA İLETİŞİM İÇİN

Metin Aydoğan
1437 Sokak No:17/7
Alsancak / İZMİR

Tel : 0.232.421 50 26
Belgegeçer: 0.232.464 41 37
e-posta : aydoganmetin @ hotmail.com
e-posta : metaydogan @ yahoo. com

Levent Şahverdi Arşivi

Metin Aydoğan

EKONOMİK BUNALIMDAN ULUSAL BUNALIMA

Yayınları

Levent Şahverdi Arşivi

ARAŞTIRMA

EKONOMİK BUNALIMDAN ULUSAL BUNALIMA

Metin Aydoğan
İZMİR

1.Basım / Ekim 2002
15.Basım / Eylül 2010

YAYINCI

KAPAK TASARIMI
Yunus Karaaslan

MİZANPAJ
Aynur Abancı

BASKI

e – posta : @ hotmail. com
e – posta : @ yahoo. com

Levent Şahverdi Arşivi

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 7

1.BÖLÜM : TÜRKİYE'DE SİYASET 15
Siyasete Yön Verenler sf/17–İstikrarın İstikrarsızlaştırılması sf/19–İşbirlikçilerin Ortak Kaderi sf/21–Kamuoyu Oluşturmak sf/23–Siyaset "Dışı" Siyasetçi sf/25–DSP Dağılıyor sf/29–DSP'yi Kim Parçalıyor sf/32–Bilderberg 2002 ve Türkiye sf/33 -Ecevit ve "Siyasal Darbe" sf/35–Olayları Anlamamak sf/37–Yeni Oluşum ve Yeni Türkiye –Partisi sf/38–"Yeni Oluşuma" Yoğun Destek sf/39–"Türkiye'deki Truva Atı" sf/40–CIA Derviş'i İzliyor sf/41–İsmail Cem Partisini Kuruyor sf/42–Cumhuriyet Halk Partisi ve Kemal Derviş sf/44–Baykal ve Derviş sf/45– Olayları Anlamak sf/48–Tayyip Erdoğan ve AKP sf/51

2.BÖLÜM: EKONOMİK GÖSTERGELER VE 9 ARALIK KARARLARI 57
Ekonomik Bunalım sf/59–Cumhuriyet'in Getirdikleri sf/60–Harcanan Miras sf/61–Açık Veren Borçlanır sf/63–"Hasta Adam" Türkiye sf/65–Çöküşün Başlangıcı: 24 Ocak Kararları sf /65–Yöntem Değişikliği ve 9 Aralık Kararları sf/67–Enflasyonu Devlet Düşürüyor Holding-ler Kar Ediyor sf/68–9 Aralık Kararları ve Türkiye'yi Bekleyenler sf/71

3.BÖLÜM : MALİ BUNALIMLAR VE SONUÇLARI 87
9 Aralık Kararlarının Yapay Çocuğu: Kasım Bunalımı sf/89–Bunalıma Hazırlık sf/91–İstekler ve Olaylar sf/91–Bunalım Çıkarılıyor sf/92–Dediklerimizi Yapın Programa Uyun sf/93–Korsan Spekülatörler sf/94–Krizi Fırsat Bilmek sf/95–Derviş'i Destekleyenler sf/96–Sıradışı Yetkiler sf/97–Gizli İşgal Olgusu sf/98–Gerçekler Gizlenemez sf/100–Bunalım Kopyalamak sf/100–"Kurtarıcı" Bulunuyor sf/103–Egemenliğin Ne Kadarı Ulusun? sf/103–Türkiye'nin Artan Önemi sf/105–Türkiye Direniyor sf/106–Türkiye Yol Ayrımında sf/107–Mali Bunalım ve "Kurtarıcılar" sf/110–Kemal Derviş Ne Yapacak? sf/110–Temel Amaç Değişmez sf/112–Kemal Derviş'in Geliş Nedeni Siyasidir? sf/114–Yapılması Gerekenler sf/115

4. BÖLÜM : KEMAL DERVİŞ DÖNEMİ, İLİŞKİLER AÇIKLAMALAR 117
"Kemal Derviş'i Biz Gönderdik" sf/119–Patronlar Saldırıya Geçiyor sf/123–Derviş Amerika'dan Dönüyor sf/125-Garip İlişkiler sf/126–"Solculuğun Yeni Türü, Dünya Bankası Solculuğu" sf/128- Türban ve Mini Etek sf/130–Sakıp Sabancı "Kaptan'ını Buluyor" sf/130-Medyanın Tavrı sf/131 - "Ankara Bitmiş Haydi Derviş" sf/ 133 Sıcak

Levent Şahverdi Arşivi

Davranışlar sf/134–"Raketini Paketini Al Defol" sf/ 136–Kilitlenen Hedef:Yasalar ve Yapısal Dönüşüm sf/137–Bahçeli "Kızıyor" sf/138–Enis Öksüz:"Sen Kime Hizmet Ediyorsun?" sf/139– Kemal Derviş Kemalizmi Anlatıyor! Sf/140–Gözdağı, Korkutma ve Sürekli Dayatma sf/143–"IMF Programı Demeyin Bozuluyorum sf/145–Devlet Bahçeli:"Derviş Zehir Olsa İçerim Ama" sf/146–"Derviş Eyalet Valisi" sf/148–Kemal Derviş Tahsildar mı? Sf/149

5.BÖLÜM : GÜÇLÜ EKONOMİYE GEÇİŞ PROGRAMI.....153
Programlar Açıklanıyor sf/ 155 -Çerçeve Antlaşmasından "Çerçeve Programa" sf/156 -"IMF'nin Ulusal Programı" sf/157 – "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" sf/158–Yurdunu Seven Proğramı Destekler sf/159–Programın İçeriği sf/163– Reddedilen Miras: 9 Aralık Kararları sf/167–"Güçlü Ekonomiye Geçiş" ya da Ekonomi nin Güçlüye Geçişi sf/169 -15 Günde 15 Yasa sf/170-Program IMF Yasaları sf/172–Faiz Dışı Fazla sf/174–Destek ve Tehdit sf/176–İşadamları Aynı Şeyleri Söylüyor sf/179

6.BÖLÜM: TAKAS OPERASYONU 183
"Program" ve Borçlar sf/185–"Takas" la Gelen Mutluluk sf/ 185–Moratoryumun Ayak Sesleri sf/187 "Takas" ve Türkiye'nin Durumu sf/188–"Kumarhane Ekonomisi"sf/190–9 Aralık Kararlarına Güvenmek sf/191–IMF'ye Güvenmenin Sonu sf/193–Dimyat'a Pirince Giderken sf/194–Takas mı Kaynak Transferi mi? sf/196–"Takas" ın Gerçek Amacı sf/200–"Takas" ın Sonuçları sf/201

7.BÖLÜM : "YAPISAL DÖNÜŞÜM" YA DA YÖNETİMDE YETKİ DEVRİ 203
Arjantin ve Türkiye sf/205–Irak ve Kemal Derviş sf/210 –Yetki Devri ve Kurullar sf/211–Ecevit: Ölçüyü Kaçırdık sf/213–Kemal Derviş Kredi Durduruyor sf/216–Temel Hedef; Milli Bankalar sf/218–Ulusal Bankalar Tasfiye Ediliyor sf/221–Borç Ödemenin Yolu: Vergi Toplamak sf/224–Bütün Ödüller Derviş'e sf/228

8.BÖLÜM : TÜRKİYE'NİN GELDİĞİ YER.....231
"Allah'a Şükür Afganistan'dan İyiyiz" sf/233–Borçlar Artıyor sf/235–Yatırım Yapılmıyor, Üretim Düşüyor sf/238–Ulus Olmak ve Ulusal Pazar sf/242–Şirketler Satılıyor sf/244–Tarım Kaderine Terk ediliyor sf/248–Kaçınılmaz Sonuç Halkın Yoksullaşması sf/255

BASINDAN.....261
OKURLARDAN.....273

KAYNAKÇA 297

Levent Şahverdi Arşivi

ÖNSÖZ

Türkiye 1999'dan sonra, yaşamın hemen her alanına yayılarak sosyal bir çöküntü haline gelen ağır bir ekonomik bunalım yaşadı, yaşamaya da devam ediyor. Ulusal kaynakları tüketen, halkı yoksullaştıran ve insanlarımızı en yaşamsal gereksinimlerini bile karşılayamaz hale getiren bunalım, ekonomik kaynaklıydı ama yarattığı sorunlar giderek sosyal ve ulusal alanları da içine alıyor ve sürekli büyüyordu.

Türkiye, ekonomik bunalımı ilk kez yaşamıyordu ancak bu kez yaşanan, geçmişe giden ve bağımlılaşmayla gelişen birikimler sürecinin, ülkeyi tehlikeye sokan yeni ve son aşamasıydı. Bunalımın yükünü esas olarak, çalışan ve üreten kesimler çekiyordu ama sıkıntı çekenler bunlarla sınırlı kalmıyor, toplumun her kesimi bu yükten payına düşeni alarak sürekli güç yitiriyordu; güç yitimine uğrayan yalnızca insanlar olmuyor, doğal olarak onlarla birlikte Türkiye güç yitiriyordu.

Ulusal bir sorun haline gelen, bu nedenle toplumun tümünü içine alan bunalım, ortak bir ulusal irade ve bu irade ile sağlanan güçlü bir toplumsal disiplinle ele alınmalı ve ulusun görünür–görünmez bütün güçleri harekete geçirilerek aşılmalıydı. Koşullar, ekonomiye dayanan bir "*ulusal seferberliği*" gerektirecek kadar ağır ve derindi.

Ancak böyle yapılmadı. Çaresiz bir teslimiyet içinde, bunalıma yol açan programları hazırlayıp Türkiye'ye uygulatan bu nedenle yaşanan olumsuzlukların sorumluluğunu taşıyan uluslararası örgütlere başvuruldu. Başvuru, kaçınılmaz olarak, bunalım yaratıcılarını yeniden ve daha etkin olarak bir kez daha, "*kurtarıcı*" haline getirdi. Bu kez karşılaşılan istekler, ekonominin sınırlarını aşıyor, siyasi ve idari alanlara yayılarak ulusal ödünler haline geliyordu; istenenler yerine getirildiğinde bunalım derinleşecek ve

Levent Şahverdi Arşivi

Türkiye ulusal varlığını ayakta tutan değerlerini teker teker yitirecekti.

Ülkenin sorunlarıyla ilgilenen, olay ve gelişmeleri inceleyen ve vardığım sonuçları Türk halkına ulaştırmayı görev sayan bir insan olarak; özellikle 1999'dan sonraki ekonomik ve politik gelişmeleri, geçmişle olan bağlantılarıyla birlikte ele alıp bir bütün olarak inceleme gereğini duydum ve yaklaşık iki yıl bu konuya zaman ayırdım. Vardığım sonuç, pek çok insanın sandığının aksine, Türkiye'nin ekonomiyle sınırlı kalan bir bunalımla değil, sonu olumsuzluklarla dolu kalıcı ve ciddi bir ulusal bunalımla karşı karşıya olduğunu gösteriyordu. Yaşam kaynağını Bağımsızlık Savaşından alan ve Cumhuriyet'le kurulan ulus–devlet gücü ve bu gücü oluşturan kamusal yapılanma, *"ekonomik krize"* çözüm bulma adına, planlı bir biçimde kuşatılıyor ve etkisizleştirilerek tasfiyeye götürülüyordu. Üstelik bu aykırı girişim, *"yenileşme"* söylemleriyle yapılıyordu.

Vardığım sonuç Türk Ulusu için yaşamsal önemdeydi ve bu nedenle bu konuyu tartışmaya sunmam gerekiyordu. *"Görünmez ambargolar"* nedeniyle kitlelere çok geniş olarak ulaşamasam bile, daha önceki kitaplarım nedeniyle edindiğim bence çok nitelikli olan okur kitlelerine ulaşabilir ve görüşlerimi onların incelemesine sunabilirdim. Bunu yaptım ve elinizdeki kitap böyle oluştu.

İnceleme, amacına uygun olarak, son üç yıllık dönemi kapsamaktadır. Kitapta, *9 Aralık 1999 "Enflasyonu Düşürme Operasyonu"* adı verilen IMF programlarından başlamak üzere, Kasım 2000 ve Şubat 2001 mali bunalımları, *"Çerçeve Program"*, *"Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı"* bu *"programların"* uygulanış biçimi ile sonuçları ile son siyasi gelişmeleri ele aldım. Olayların daha kolay anlaşılabilmesini sağlamak ve yazılanları daha kolay okunabilir kılmak için; eylemlere, açıklamalara ve bu açıklamaların yapıldığı ortamlara

Levent Şahverdi Arşivi

ayrıntılı olarak yer verdim. Kitapta, isimlerin biraz fazlaca yer alması bu nedenledir. Amacım kişileri değil, yürütülen politikaları incelemektir. Kitabı okuyunca bunu siz de göreceksiniz. Ancak bilinen bir gerçektir ki yürütülen her politika, kendisine uygun programlardan oluşur ve bu programlar onu uygulayan kişilerle bütünleşir; uygulayıcılarına kaçınılmaz olarak bir misyon yükler. Bu nedenle programları inceleyip, uygulayıcılarını incelemenin dışında tutmak olası değildir.

Kitap umarım ilgi uyandırır ve medyanın tek yanlı oluşturduğu düşünsel kalıpların dışına çıkan, nesnelliğe dayanan bir tartışma yaratabilir; doğruyla yanlışın birbirine girdiği karmaşık ortam içinde, gerçeği yakalamayı amaçlayan bir başka bakış açısının halka ulaşmasını sağlar.

Metin Aydoğan
01.10.2002

Levent Şahverdi Arşivi

DÖRDÜNCÜ BASKIYA ÖNSÖZ

"*Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma*" kitabımı 3 Kasım 2002 seçimlerinden önce yazmış ve bu kitapta, son üç yılın ekonomik uygulamalarıyla "*baskın*" seçimin olası sonuçlarını ele almıştım. Kitap, altı ay gibi kısa bir süre içinde üç baskı yaptı ve tükendi. Bu çalışmamın da öncekiler gibi ilgi göreceğini, en azından "*edinmiş olduğum nitelikli okur kitlesi*" tarafından okunacağını biliyordum. Ancak açıklıkla belirtmeliyim ki ekonomiyle ilgili bir kitabın, bu denli yoğun olarak okunacağını hiç düşünmemiştim.

Erken seçimi hazırlayan koşullar, seçimin hazırlanış biçimi ve olası sonuçları konusundaki yargılarım, hemen tümüyle doğru çıkmıştı. Türk halkı, seçim meydanlarında verilen ve yerine getirilmeyecek olan sözlerin hemen arkasından, yıkıcı gerçekle karşı karşıya kalmış ve bir kez daha kandırılmıştı. Üstelik bu kez söz verenler, ulusal değerleri yok etmede daha "*kararlı*" ve daha gözüpektiler. Paraya, medya gücüne ve dış desteğe dayanan seçim "*başarısı*", "*millet iradesi*" olarak ileri sürülüyor ve seçimden hemen sonra ve hiç zaman yitirmeden, ulusal varlığa zarar veren siyasi-ekonomik uygulamalar içine giriliyordu.

Ekonomik uygulamalar, beklendiği gibi ya da benim beklediğim gibi, önceki uygulamaların yoğunlaştırılmış devamından başka bir şey değildi. Seçim meydanlarında o dönemin hükümeti için, "*IMF'den emir alıyorlar*" diyenler, seçimden sonra, "*önceki programlar aynısıyla uygulanacaktır*" dediler ve geçmiş dönemde yapılamayan ne kadar olumsuzluk varsa hepsini hızla gündeme getirdiler. Stratejik olanlar dahil, kâr eden KİT'ler özelleştirilecek, tarımsal destekler kaldırılacak, iş yasası değiştirilecek, orman ve doğal sit alanları satılacak, ücretler ve sosyal güvenlik hakları kısılacaktı.

Ekonomide bunlar yapılırken, siyasi ve idari alanda kalıcı bozulmalara yol açacak tehlikeli, uygulamalara

Levent Şahverdi Arşivi

girişildi. Yapılan ve yapılacağı açıklanan girişimlerin, Türkiye'yi daha ciddi bunalımlara sürükleyeceği açıktı. Siyasi ve ideolojik olarak ulus-devlete karşıtlıkta, çıta daha yukarı çıkarılıyor ve Cumhuriyet'in temel değerlerine yönelmiş olan örtülü girişim, açık saldırı haline geliyordu.

Yetkili-yetkisiz kişiler, içte ve dışta; *"statükonun mutlaka değiştirileceğini"*, *"kutsal devlet anlayışının sona erdirileceğini"*, *"yönetimin yerelleştirileceğini"*, *"tüm bürokrasinin, büyük dönüşümler için ayağını denk alması gerektiğini"* söylediler ve devlet kurumlarında sıradışı bir yoğunlukta kadrolaştılar. İbadet yeri açmadan Kürtçe'ye, seçimlerin yabancılarca denetlenmesinden yerel yönetimlere, emekli yaşının düşürülmesinden yabancıların mülk edinmelerine dek pek çok duyarlı konuyu tartışmaya açtılar; yasal düzenlemelere giriştiler. Hem gelişleri hem de yaptıkları, görünüşte yasaldı. Ancak bu tür uygulamalara girişenler, yasallığın meşruiyet için yeterli olmayacağını, Türkiye'de meşruiyet'in Cumhuriyet'in temel ilkelerinden geçeceğini ya bilmiyor ya da meşruiyeti dış destekte arıyorlardı.

Yaşanan olumsuzlukları önceden görüp yazmış olmam nedeni ile olacak, *"Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma"* kitabıma yönelen okur desteği yoğun oldu. Toplumun hemen her kesiminden beğeni iletileri aldım. Bunların bir bölümünü *"okurlardan"* bölümünde yayınlıyorum. Bana iletilen görüşlerde daha çok, öngörülerin gerçekleşmesi üzerinde duruluyor, buna ek olarak ekonomik konularda kolayca anlaşılabilir bir kitap yazdığım için bana teşekkür ediliyordu.

"Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma" ile ilgili olarak, önceki kitaplarımda olduğu gibi bana güç veren olaylar yaşadım, davranışlarla karşılaştım. Bunlardan bazılarını siz yeni okurlarımla paylaşmak istediğim için buraya alıyorum. Bu olaylar, ulus olarak ne denli nitelikli bir insan kaynağına sahip olduğumuzu gösteren

Levent Şahverdi Arşivi

örneklerdir, öğrenince sizin de umutlanacağınızı sanıyorum.

Gülçiçek Dönmez, Antalya'da yaşayan 55 yaşında bir ev kadını; ilkokul bitirmemiş, sağlık sorunları var ve yürüyemiyor, değerlerini koruyan bir halk insanı. Sn. **Dönmez**'in kitapla ilintisini, Akdeniz Üniversitesi'nde okuyan oğlu **Özgür** tam metnini *"okurlardan"* bölümüne aldığım mektubunda şöyle anlatıyor; *"Birgün annemin yanında 'Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma' kitabınızı sesli okurken beni dikkatle dinlediğini gördüm. Ara verdiğimde 'oğlum okumaya devam eder misin lütfen' dedi ve benden her sabah kitabınızdan bölümler okumamı istedi. Çok duygulanmış ve üzülmüştü, ben okumayı sürdürdükçe üzüntüsü ve ilgisi artıyordu. Özellikle özelleştirme uygulamalarına tepki duyuyor ve karşı çıkıyordu. Kitap iki hafta önce bitti; şimdi benimle ve hatta komşularıyla sürekli bu konuları konuşuyor, görüşler ileri sürüyor..."* Sn.**Gülçiçek Dönmez**'in inanılması güç duyarlı yaklaşımı, Türk halkının doğru bilgiye ulaştığında, gerçeği nasıl hemen hemen kavradığını göstermiyor mu? Bu bir umut kaynağı değil mi?

Bu olayın bir benzeri, İzmir'den bana iletildi. Sn.**Zeliha Kızılakar** 71 yaşında bir ev hanımı; o da ilkokulu bitirememiş, 3.sınıfta terk etmiş. Gerisini kızı **Candan Kızılakar**'ın mektubundan aynısıyla aktarıyorum: *"Bir sabah kalktığımda mutfaktan mırıltılar geldiğini duydum ve annemin arasıra yaptığı gibi yine kendi kendine söylendiğini sandım. Mutfağa geldiğimde şaşkınlık içinde kaldım; birkaç gün önce bitirmiş olduğum sizin 'Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma' kitabınızı okumaya çalışıyordu. Şimdiye kadar değil kitap, gazete bile okumazdı. Büyük bir kararlılıkla kitabınızı tam iki ayda bitirdi. Anlamadığı kelimeleri işaretliyor ve akşam bana soruyordu. Şimdi hem komşularla tartışıyor hem de televizyon seyreden babama, boş yere vakit geçirdiği için kızıyor. Ailece hayretler içindeyiz."* Bu olay yalnızca yazar olarak benim kıvanç duymamla sınırlı kalacak bir gelişme değildir. Yaşanan,

Levent Şahverdi Arşivi

ulus olarak sahip olduğumuz insan zenginliğimizin açık bir göstergesidir.

Son olarak, beni derecesiz mutlu kılan iki iletiye değineceğim. İmzalayıp gönderdiğim kitabımı okuyan Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Sn. **Şener Eruygur**, arama inceliğini gösterdi ve kitap hakkındaki değerlendirmelerde bulunarak beni kutladı. Ulusal varlığımızı koruyan büyük gücün, yani Türk Ulusunun büyük saygı ve sevgiyle bağlı olduğu ordumuzun, bir üst düzey komutanından yazdığım kitap nedeniyle böylesi bir ileti almak, ulusçu bir yazarın bence alabileceği en yüksek ödüldür.

Ege Ordu Komutanı Orgeneral Sn.**Hurşit Tolon**'dan da kitabımla ilgili bir mektup aldım ve daha sonra kendileriyle telefonda görüştüm. Değerli komutan, kitabı beğenmiş ve ilgili bölüme aldığım mektubunda; "*Kitabınız Türkiye Ekonomisi ve bununla bağlantılı gerçekleri öğrenme konusunda, bizlere ışık tutacaktır*" diyordu. Bu mektubu çocuklarıma bırakacağım en değerli miras olarak saklayacağım.

Beni arayan, ileti gönderen ve okuyan başta Prof. Sn. **Cihan Dura** ve Prof. Sn. **İzzettin Önder** olmak üzere herkese teşekkür ediyorum. Gerçeğe dayalı bilgi halka ulaştırıldıkça, bu bilgi ulusal bilince dönüşecek ve biz bu zor dönemi de aşacağız; çünkü ulus olarak, çok nitelikli insanlara sahibiz.

Metin Aydoğan
30 Mayıs 2003

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SİYASET

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Siyasete Yön Verenler

Amerikan'nın en etkili günlük gazetesi *The Washington Post* 13 Temmuz 2002'de yayınladığı başyazıda şunları söylüyordu; *"Pentagon'un savaş planları, Türkiye'nin Birleşik Devletler güçleri için bir üs olarak, işbirliği göstermesine bağlı. Savunma Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz, bu konuda görüşmelerde bulunmak üzere hafta sonunda Ankara'da olacak. Sorun, bu Hükümetin* (57.Hükümet y.n.) *yerini kimin, nasıl alacağıdır. Dün Ankara'da aralarında İsmail Cem'in de bulunduğu Batı yanlısı liberaller, yeni bir siyasi partinin oluşumunu duyurdu. Ecevit koltuğundan uzaklaştırılırsa, Türkiye bölge için kritik bir zamanda Batı'ya yönelebilir. Bush yönetimi, bir yandan Türkiye'deki Batı yanlısı güçlerin birleşmesi için bastırarak, diğer yandan da Avrupa hükümetlerini bir karar vereceklerse, hızlı ve olumlu olmaya davet ederek, bu sonucun ortaya çıkması için elinden geleni yapmalıdır."*[1]

Yargıtay Eski Başsavcısı Sayın **Vural Savaş**'ın açıkladığı ve Türkiye'nin günlük siyasetine doğrudan müdahale eden bu yazı, bir gazete yorumuydu ama yorumda dile getirilen düşünce, bir gazete başyazısının sınırları içinde kalan basit ve olağan bir değerlendirme değildi. *Washington Post*'un konuya yaklaşımı, Türkiye'nin ekonomi ve siyasetine yön veren Batı başkentlerinin ortak görüşüydü ve bu görüş, siyasi çevrelerindeki etkin politikacıların açıklamalarında da yer alıyordu. Herkes aynı zamanda, kararlaştırılmış gibi, *"Bülent Ecevit'in hastalığından"* ve *"Türkiye'deki siyasi belirsizliklerden"* söz ediyor ve bu tür söylemlerde, Mayıs ayından sonra belirgin bir artış görülüyordu.

O güne dek, **Bülent Ecevit** ve başında bulunduğu 57. Hükümetten övgüyle söz eden IMF Başkanı **Horst Köhler** 29 Haziran 2002'de yaptığı açıklamada, *"Siyasi endişelerin ekonomide yarattığı zayıflıklardan"* söz etti ve *"siyasi istikrarın kritik öncelik durumuna geldiğini"* ileri sürdü. **Köhler**'in açıklaması şöyleydi: *"Ecevit'in sağlığıyla başlayan siyasi endişeler, ekonomide zayıflıklar yaratıyor. Ekonomide büyüme sağlanması için şart olan programın*

Levent Şahverdi Arşivi

başarıya ulaşması için, piyasaların siyasi istikrar konusunda ikna edilmesi kritik bir öncelik durumundadır."[2]

Horst Köhler, bu açıklamadan 6 gün sonra 5 Temmuz 2002'de aynı görüşleri içeren, ancak bu kez, gözardı edilmemesi gereken bir *"kabus senaryosundan"* söz eden bir açıklama daha yaptı ve şunları söyledi: *"Türkiye ve Brezilya'daki* (Brezilya'da yaklaşan seçimlerde İşçi partisinin güçleneceği söyleniyordu y.n.) *zorlukların en büyük kaynağı siyasettir. Riskleri görmemezlik etmiyorum. Siyasetteki belirsizlikler ekonomiye odaklanan IMF için zorluk yaratmaktadır. Bu iki ülkede borçların ödenmemesini içeren bir kabus senaryosunu gözardı edemeyiz."*[3]

Ecevit'in *"hastalığını"* öne sürerek Türkiye'de *"siyasi değişim"* isteyen *"yorumlar"* Batı basınında yer almaya devam etti. İngiliz *The Times* gazetesi, *"Avrupa'nın Hasta Adamı Ecevit'in Hastalığı Türkiye'nin dışına da bulaşıyor"* başlıklı yorum yazısında, *"Türkiye, Avrupa'nın güvenliği, Ortadoğu barışı ve dinin modernizasyonu için önemli bir ülkedir. Türkiye'nin katkısı olmadan Avrupa Birliği'nin Acil Müdahale Gücünü yaşama geçirmek, ABD'nin Saddam Hüseyin'e karşı harekatı ve Kıbrıs sorununa çözüm bulunması hayaldir. Hasta Başbakan Ecevit şimdi 77 yaşında ve son iki aynı evinde geçirdi. Koalisyonu ayakta tutan kişi olarak görünen Başbakan istifa etmeyi reddediyor ve 2004 yılına kadar kalmakta israr ediyor"* derken[4]; *"Türünün dünyadaki en seçkin örneği"* olarak tanıtılan *The Economist*, 2002 Haziran'ındaki ilk sayısında şunları yazıyordu; *"Ecevit Türkiye'yi yönetmek için çok hastadır, ancak hükümet alternatiflerinin tümünde risk vardır. Başbakan olmak için milletvekillerini tarafına çekmeye çalışan Devlet Bahçeli, Ecevit'ten başkası başbakan olursa istifa ederim demektedir. Bahçeli koalisyonun başına geçmek isterse, IMF ve AB dehşete düşer. Batı'nın başbakanlık görevini yüklenmesini istediği ilk isim Dünya Bankası'ndan getirilen Kemal Derviş'tir. Batılı diplomatlar, eşinin Amerikalı, annesinin Alman olması nedeniyle, muhafazakar kırsal kesimin onu yabancı bulması nedeniyle başbakan olamazsa; ekonomiyi Derviş'in yönetmesi koşuluyla, diğer en iyi başbakan alternatifi olarak İsmail Cem'i görmektedirler."*[5]

Yabancıların Türk siyasetine karışarak yön vermesi, **Atatürk**'ün ölümünden sonra olağan bir davranış haline gelmişti,

Levent Şahverdi Arşivi

ama bu davranış, şimdiye dek bugünkü kadar örtüsüz ve kaba bir biçimde yapılmamıştı. Bağımsız bir ülkenin günlük siyasetine bu denli karışılması, olağan bir olay değildi ama konu Türkiye olunca bu karışma herhangi bir sınır tanımadan özgürce yapılıyor, düşünceler sınırsız bir serbestlik içinde ortaya konuyordu. Türkiye gibi büyük bir ülkenin siyasi geleceği, Batı başkentlerinde belirleniyor, varılan sonuçlar günlük haber olarak gazete sütunlarında yer alıyordu.

İstikrarın İstikrarsızlaştırılması

Washington Post ya da *Economist*'te dile getirilen görüşler Türkiye'de derhal yankısını buldu. Gazete ve televizyonlar **Ecevit**'i hedef alan yayınlar yaptılar, işadamları *"siyasi istikrar"* ve *"erken seçim"* isteyen açıklamalarda bulundular, iktidar partilerine mensup politikacılar bile bu tür açıklamalara katıldılar. 2002 Temmuz ve Ağustos aylarında halkın şaşkınlıkla izlediği siyasi gelişmeler yaşandı. O güne dek hastalığı pek konu edilmeyen **Bülent Ecevit**, *Washington Post* ve *Economist*'in yayınından sonra *"yerli"* medya tarafından adeta ölümcül hasta haline getirildi. Gazeteler bu yöndeki haberlerle doldu, televizyonlar **Ecevit**'in yürüyüşünü ya da dil sürçmelerini defalarca yayınladı. Hırslarını gizleyemeyen kimi politikacılar, insani değerleri yok sayan açıklamalar yaptılar; işadamları *"siyasi belirsizliği"* ortadan kaldıracak hükümet değişikliklerinden söz ettiler ve Türkiye'ye yeni bir hükümet gerektiğini söylediler.

İçte ve dışta sürekli olarak *"siyasi belirsizlikten"* söz ediliyordu ama Türkiye'de siyasi belirsizlik olarak tanımlanabilecek bir ortam yoktu. 57. Hükümet büyük bir meclis çoğunluğuna sahipti. Özellikle *"dışarıyı"* rahatsız edecek hiçbir girişimde bulunmamış ve kendisinden istenen hemen herşeyi yerine getirmişti. Başbakanın sağlık sorunu vardı ama yeni olmayan bu sorun, o güne dek Batı isteklerinin yerine getirilmesinde bir engel oluşturmamıştı. Türkiye'de 2,5 yılda, büyük çoğunluğu dış isteklere dayanan 250 yasa çıkarılmıştı. IMF ve AB programları eksiksiz uygulanmış, uygulanmaya da devam ediliyordu. Devletin kilit öneme sahip mali örgütlerinde, yönetim

Levent Şahverdi Arşivi

yetkisi hükümetin elinden alınmıştı. **Kemal Derviş**'in *"tek belirleyici"* olma durumu sürüyordu. Yalnızca iktidar değil meclisteki tüm muhalefet partileri yönlerini Batı'ya ve Batı isteklerini yerine getirmeye çevirmişlerdi. Siyasete Ankara'dan çok Washington ya da Brüksel yön veriyordu. Hükümet, kurulmuş olan ve *"iyi işleyen"* ilişkiler ağının *"uyumlu"* bir parçasıydı, şimdiye dek bir *"pürüz"* yaratmamıştı.

Herkesin gördüğü ve yaşadığı gerçekler böyleyken, *Washington Post* ya da *The Economist*'te söz edilen ve Batı başkentlerinde ele alınan *"belirsizliklerin giderilmesi"* ya da *"siyasi istikrar"* gibi konuların gündeme hem de yoğun bir biçimde getirilmesi ne anlama geliyordu? Hükümet değişikliğine neden gereksinim duyulmuştu? Küresel güçler bu denli *"söz dinler"* bir hükümetle çalışıyorken neden yeni bir arayışa giriyordu? Türkiye'de yapılmak istenen neydi?

Bu soruların yanıtları elbette vardı. Bu yanıtların bulunup kanıtlarıyla birlikte halka anlatılması gerekiyordu. Zira yapılmak istenen ve yapılacak olan girişimler, halkın ve ülkenin geleceğini dolaysız ilgilendiriyor ve bugünkünden daha ağır koşulların haberciliğini yapıyordu.

Uluslararası ilişkilerde çıkar ve gücün belirleyiciliği esastır ama belirleyici olan gücün ilişkiler içindeki kullanım yöntemleri son derece çeşitlidir. Her ülkeyi içine alan küresel ilişkiler ağının güçlülerce belirlenmiş olan ortak kuralları vardır, ancak her ülkenin kendine özgü özellikleri ve bu özelliklerin kurulan ilişkilere yansıttığı bir özgünlük de vardır. Gelişmiş–azgelişmiş ülkeler arasındaki günümüz ilişkilerinde, belirleyiciliğin gelişmişlerde olması ve siyasi üstünlüğe dönüşen bu belirleyiciliğin azgelişmişlerde yerli işbirlikçiler aracılığıyla sürdürülmesi ortak özelliklerdir. Ancak ortak olan bu özellikler, ülkeden ülkeye değişen ve her ülkenin kendi koşullarının biçim verdiği yöntemlerle uygulamaya geçirilir. Değişen ve gelişen süreç içinde, her yeni koşul, yeni gereksinimler ve bu gereksinimleri karşılayacak yeni yönelişler ortaya çıkaracaktır. İnsanlar ve toplumlar arasındaki ilişkiler hiçbir zaman, değişmeyen kural-

Levent Şahverdi Arşivi

lar ve bu kurallara bağlı değişmez uygulamalarla sürdürülemez. Değişmeyen tek şey değişimin kendisidir.

57. Hükümet Türkiye'de, kendisine yöneltilen dış istekleri dönemin özelliğine ve koşullarına uygun olarak yerine getirmiş ve misyonunu tamamlamıştı. 1999 seçimleriyle oluşan Meclis yapısı içinde çoğunluğu oluşturan üç parti, Anayasa değişikliği gibi kimi konularda muhalefet partilerinin de desteğini alarak, istenen tüm yasal değişiklikleri yapmış ve bunları uygulamıştı. Ancak Türkiye'den beklenen, yalnızca yasal değişikliklerden ibaret değildi. Artık, küreselleşme ideologlarının *"doğrudan yönetim"* adını verdiği yeni bir yönetim biçimine geçilecekti. Ulus–devlet güç ve işleyişini tam olarak ortadan kaldıracak olan bu yöneliş, bu işi en iyi yapacak, kendi ülkesine yabancılaşmış *"cesur"* ve *"gözükara"* yeni yöneticiler istiyordu. Irak'a saldıracak, Kürt devletine ses çıkarmayacak, *"azınlık"* haklarını geliştirecek, AGSP ve Kıbrıs konusunda ödün verecek *"yöneticiler"* gerekliydi. 57. Hükümet'de bu uygulamalara *"ayak direyecek"* unsurlar vardı; bu unsurlarla düşünülen işler yapılamazdı. Hükümet yıpranmış ve halkın desteğini yitirmişti. *"Yeni"* ad ve *"yeni söylemlerle"*, doğruyla yanlışın birbirine girdiği bir ortamda, halka *"umut"* vaadeden yeni siyasi *"oluşumlar"* ortaya çıkmalı ve bu *"oluşumlar"* iktidara gelmeliydi. Bu istek Batı'da açık olarak dile getiriliyordu. Avrupa Birliği Dış İlişkiler Komisyonu Başkanı **Javier Solana**'nın sekreteri, Türkiye'de siyasi bir değişimin olması gerektiğini çok net biçimde açıklamış ve 10 Temmuz 2002'de İngiliz *The Times* gazetesine şunları söylemişti: *"AB ile Türkiye arasındaki ilişkilerimizde öncelikli madde, Kıbrıs ve Ocak ayı içinde NATO Birliklerinden görevi devralacak olan AB ordusuna NATO silahlarının kullanım hakkının devri anlaşmasının sağlanmasıdır. Bu anlaşmanın gerçekleşmesi bizim için bir zorunluluktur.. Türkiye'de en geç Aralık ayı içinde yeni bir hükümet görmek zorundayız."*[6]

İşbirlikçilerin Ortak Kaderi

Büyük devletlerin özellikle de ABD'nin, siyasi destekçilerini kullanıp misyonlarını tamamladıktan sonra yeni koşullar

Levent Şahverdi Arşivi

ortaya çıktığında onları terk etmesi, bilinen ve uzun yıllar uygulanan bir tutumdur; örnekleri çoktur. ABD 1950'li yıllarda Güney Vietnam'da iktidara getirdiği **Ngo Ding Diem** Hükümetini, kendi halkına karşı her türlü baskı eyleminde kullandıktan sonra artan sosyal tepki nedeniyle, CIA'nın düzenlediği bir darbeyle devirmiş ve **Diem**'i kurşuna dizdirmişti.[7] ABD aynı işi, Panama'da iktidara getirdiği diktatör **Manuel Antonio Noriega**'ya da yapmış, kimi konularda denetim dışına çıkan bu eski müttefikini, düzenlediği bir askeri operasyonla tutuklayarak Amerika'da cezaevine koymuştu.[8]

Türkiye'de ortaya çıkan durum, eylemsel sonuçları olarak değil ama öz olarak farklı değildi. 1999'dan beri halkın ve ulusun isteklerini unutarak dış istekleri yerine getirmekten başka bir iş yapmayan hükümet, misyonunu yerine getirmiş, ancak halktan koparak gücünü ve varlık nedenini yitirmişti. Yeni koşullar, halktan "*oy*" alabilecek yeni yöneticiler gerektiriyordu; "*eskiler*" terk edilecek ve yeni yöneticiler bulunup iktidara getirilecekti.

İşbirlikçi kullanma ve gerektiğinde yenileriyle değiştirme konusunda en çok araştırma yapan, bu iş için kaynak ayıran ve uygulama yapan ülke ABD'dir. ABD, Panama'da bulunan *Southern Command* adlı okulda, azgelişmiş ülkelere yönelik çok çeşitli pasifikasyon yöntemleri geliştirilmiştir. Bu yöntemlerden, ülkelerin siyasi yapısına ait olanlardan bazıları şöyledir: "*Ulusçular ve ulusçu kuruluşlar hakkında karşı propagandaya girişilerek, yön verilmemiş bulunan toplum potansiyelini saptırmak, parçalamak ve güçsüzleştirmek; halk topluluklarının ortaçağ tutkularını körükleyerek, tutucu ve mistik bir ortam yaratmak;* ***gerektiğinde yönetici kadroları yıpratmak, kamuoyunda itibarlarının yitirilmesini sağlamak ve hemen sonra yeni bir ekibi yönetime geçirmek; gerektiğinde sol görünümlü bir takım tedbirlerle toplumu oyalamak.***"[9]

Türkiye'de 2002 Haziranı'nda "*siyasi istikrar*", "*yapısal dönüşüm*", "*yeni yüzler*" söylemleriyle uygulamaya sokulan girişim buydu.

Levent Şahverdi Arşivi

Kamuoyu Oluşturmak

İletişim teknolojisinin yarattığı olanaklar para ve güç sahiplerine, geçici de olsa, kitleleri etkileme ve onları kendi çıkarlarıyla çelişen bir tutum içine sokma olanağını vermektedir. Halk örgütsüz ve yoksulsa, gerçeği yansıtan bilgiye ulaşamıyorsa, birlikte hareket etme olanağına sahip değilse ve ağır koşullar altında yaşıyorsa; kendisine söylenen *"iyi"* sözlere ve vaad edilenlere inanma eğilimi içindedir. Söylenenlerin doğru olup olmadığını irdelemek bir bilinç sorunudur. Eğer halk, kendi haklarını görebilme bilincinden yoksun hale getirilmişse gerçeği ancak yaşayarak öğrenebilir. Bu ise, zaman yitimine ve yeni yanıltmalara yol açabilen bir kısır döngü oluşturur. Kandırılan halk, gerçeği süreç içinde görür ancak bilgili ve örgütlü olmadığı sürece yeni vaadlerle yeniden kandırılır. Oy vermeye dayansa da, siyaseti para gücünün belirlediği bir düzende, bu durum değişmez ve halk, her dört ya da beş yılda bir, *"kendisini kandıracak olan"* bir başka partiye oy verir. Medya gücü, bu işleyişi sürdürmenin en etkili ve en becerikli aracıdır.

Türkiye'de kitleler bugün, hedefini anlayamadığı belirsiz bir siyasi değişim sürecine sokulmuştur. 1999 seçimlerinde Hükümeti oluşturan üç partiye yüzde elliye yakın oy veren insanlar bugün kesin ve öfkeli bir biçimde yeni arayış içine girmiş ve başka siyasal oluşumlara yönelmiştir. Yöneldikleri *"yeni"* oluşumların ne yapacağını ve kendilerine neler getireceğini bilmemektedir, bugünü bile arayacak koşullarla karşılaşacağını görememektedir. Burada para ve medya gücüne dayanarak ustalıkla hazırlanmış bir süreç sözkonusudur. 57. Hükümete isteklerini yaptıranlar, istedikleri sonucu elde etmişler, üstelik elde edilen sonucun siyasi bedelini, 57. Hükümeti oluşturan partilerin üzerine yıkarak yeni arayışlar içine girmişlerdir. Türkiye'nin içine düştüğü zor durumun gerçek sorumluları, şimdi kurtarıcı gibi ortaya çıkmakta ve paraya dayalı siyasi propagandayla gösterişli sözler söyleyerek halkı kandırma eylemini yeni biçimiyle yeniden başlatmaktadırlar.

Levent Şahverdi Arşivi

Eyleminin merkezinde uygulamaya sokulan dış kaynaklı programlar, programları uygulayanlar ve bunları halka tanıtan medya gücü bulunmaktadır. Kitabın ileri bölümlerinde geniş olarak ele alınacak ve kanıtlanacak olan bu gerçek, kimsenin itiraz edemeyeceği kadar açıktır. "*Ekonomik bunalıma çözüm getirme*" gerekçesiyle uygulanan programların halkı yoksulluğa iten sonuçları ortada dururken, bu programları uygulayanların hala popüler olabilmesi gerçek bir medya başarısıdır.

Medya propagandasının etkili gücü, yalnızca yoksul ve örgütsüz kılınmış kitleleri değil partileri de baskı altına alabilmektedir. Partilerin büyük çoğunluğu, halkı zor duruma düşüren ve iktidar partilerini yıpratan programlara sahip çıkmakta, bu programı sürdürmeye devam edeceklerini açıklamaktadırlar.

Bu tür açıklamalar şaşırtıcıdır ancak daha da şaşırtıcı olan; bu tür açıklamaların iktidar partileri tarafından da yapılıyor olmasıdır. İktidar partilerinin görmedikleri ya da görmek istemedikleri şey, kendilerinin program hazırlayıcıları için artık bitmiş olmalarıydı. "*Program*", daha kapsamlı hale getirilerek "*halkın yöneldiği*" "*yeni partilerle*" yürütülecekti. Medya tüm gücüyle bunun propagandasını yapıyordu. Bu propaganda o denli etkiliydi ki, "*eski*" partiler bile yapılan propagandanın etkisinden kurtulamıyor ve partilerin çöküşüne neden olan **Kemal Derviş**'i "*kazanmaya*" çalışıyordu. **Bülent Ecevit** partisinden toplu istifaların yaşandığı günlerde, 6 Ağustos 2002'de, "*Kalburüstü bazı çevreler* (işadamlarını kast ediyor olacak y.n.) *Kemal Derviş'i siyasal anlamda baştan çıkardılar*" diyecek[10] ve **Derviş**'i partisine davet edecekti.

Ecevit'in tanımına göre "*Bazı çevrelerin baştan çıkardığı*" **Kemal Derviş**'i partisine kazanmak isteyen yalnızca **Bülent Ecevit** değildi. Birçok parti onu kendi saflarında görmek istiyor ve bunu açıkça ilan ediyordu. Onu bu denli paylaşılmaz kılan, yalnızca medyanın ondan yana yürüttüğü yoğun propaganda değildi. **Kemal Derviş**'i siyasi gelecek için "*değerli*" kılan başka nedenler vardı. Bu nedeni herkes biliyor ancak kimse açıklamıyordu. Oysa bilinmesi gereken gerçek sorun bu nedenlerde

Levent Şahverdi Arşivi

yatıyor ve bu nedenler günlük siyasetin boyutlarını çok aşarak, dolaysız bir biçimde Türkiye'nin geleceğini ilgilendiriyordu.

Kemal Derviş *"tutkusunun"* iki açık anlamı vardı. Birincisi: **Derviş**'i *"paylaşılmaz"* kılan gerçek neden, sahip olduğu kişisel yetenekleri, bilgisi ve bu bilgiyi ülkesi yararına sunuyor olması değil, arkasında bulunan küresel desteğin gücüydü; herkes **Derviş** aracılığıyla bu gücün peşindeydi. İkincisi: Türkiye'de siyaset, dışardan alınan destek oranında yürütülebilen, halktan kopuk bir eylem haline gelmiş ve Türkiye Osmanlının son döneminde olduğu gibi küresel hegemonyanın denetimi altına girmişti; mandacılığın günümüzdeki biçimi olan ilişkiler sürdükçe, partilerin bugünkü tutumunda bir değişiklik olmayacaktı. Bu durum, Türkiye'ye yerleştirilen ve halkı dışlayan siyasi sistemin kaçınılmaz sonucuydu.

Siyaset "Dışı" Siyasetçi

Kemal Derviş Türkiye'ye geldiği günlerde sürekli olarak siyasetle bir ilişkisinin olmadığını, ekonomiyle uğraşacağını söylüyor ancak her alanda ve en açık biçimde siyasi çalışma yapıyordu. Parti liderleri, yabancı ülke temsilcileri ve diplomatlarla görüşüyor, iç ve dış politika konularında belirlemelerde bulunuyor ve devletin kurumlarına üst düzeyde atamalar yapıyordu. 12 Aralık 2001'de AKP Başkanı **Recep Tayyip Erdoğan** ve Saadet Partisi Başkanı **Recai Kutan**'a yaptığı ziyarette; ***"Siyasete gireceğim konusu tamamen bir spekülasyondur****. Ben borç ödeme dengesini sağlamak yani bu en kötü durumla ilgili olarak, 1 sene 15 ay gibi bir sürede bir şeyler yapmak istiyorum. Bunun dışında bir beklentim yok"* demişti.[11] Oysa söyledikleri gerçeği yansıtmıyordu; gelişi kalıcı, amacı ise siyasiydi. Gerçek daha sonra ortaya çıkacak ve onu Türkiye'ye getirip bakan yapan **Bülent Ecevit** şunları söyleyecekti: *"Amerika'dan değerli bir iktisatçı zannettiğimiz arkadaşımızı getirdik. Ama bu arkadaşımızın ekonomistten çok siyasetçi olduğu anlaşıldı.. Sayın Dervi kendisini aşırı ölçüde siyasete verdi."*[12]

Kemal Derviş, Türkiye'ye geldiği günden istifa ettiği 10 Ağustos 2002 tarihine dek geçen 1.5 yıllık süre içinde hem Hü-

Levent Şahverdi Arşivi

kümet içinde yer aldı hem de sürekli olarak *"iyi hükümetten"*, *"istikrardan"* ve *"siyasi belirsizlikten"* söz etti. Hal ve davranışları teknisyenden çok siyasi parti liderine benziyordu. Bu nedenle olacak gazeteciler kendisine *"dördüncü parti"* adını takmıştı.

Oysa konumu siyasi demokrasinin geleneksel işleyişine hiç uymuyordu; halk tarafından seçilmemişti, destek alacağı kitlesel bir tabanı yoktu ama çok etkili siyasi çalışmalar yapıyordu. Uygulamalarına getirilen en küçük bir eleştiri ya da değişiklik önerisine asla hoşgörü göstermiyor, hazırladığı programın eksiksiz uygulanmasını istiyordu. 1990'dan sonra görev yapan tüm başbakanları suçlayabiliyor ve *"Programın"* başarıya ulaşması için hükümetin kendisine *"güçlü destek"* vermesini istiyordu. Yerine getirilen bu istekler, Türkiye'de nasıl bir hükümetin oluşturulmaya çalışıldığının isteğinin ilk belirtileriydi. **Kemal Derviş**'e göre, yükünü halkın taşıyacağı *"özel dönem programlarını"* uygulamak için, *"özel yetkiler"* ve *"güçlü hükümetlere"* gereksinim vardı.

"Özel dönem", *"özel yetki"* ve *"güçlü hükümet"* söylemleriyle dile getirilen siyasi istemler, bilinmeyen ve yalnızca bugüne ait olan yaklaşımlar değildi; faşizmden nazizme dek giden tüm despotik yönetimlerin kullandığı bu söylemler şimdi, dünyaya egemen kılınmak istenen *"global liberalizmin"* temel yaklaşımları haline gelmişti. 23 Nisan 2001'de, *"İyi bir hükümet yönetimi olmadan, uluslararası ekonomik yardım gerçekleşemez."*[12] Burada kullanılan *"iyi"* sözcüğünün anlamı, *"dış istekleri tartışmasız yerine getirmek"* den başka bir şey olmadığı açıktı.

"İyi hükümet" ve *"güçlü iktidar"* söylemleri, 23 Nisan'dan sonra da sürdürüldü. Sürekli olarak yinelenen bu yöndeki açıklamalar, 2002 Mayısı'ndan sonra dikkat çekici bir biçimde arttı. Söylemler sertleşmiş, istemler genişlemişti. Artık, *"parçalanmış yapılardan"*, *"yönetim biçimi değişikliklerinden"* söz ediliyor, *"mevcut idari yapıyla işlerin yürümeyeceği"* ileri sürülüyordu. Sözlerden, Hükümetin verdiği *"güçlü desteğin"* yetmediği ve artık *"destek"* yerine, *"yönetimin kendisini"* istendiği anlaşılıyordu. 9 Haziran 2002'de *Ekonomistler Platformunun* düzenlediği *"Türkiye'ye Gelecekten Bakmak ve Türkiye'nin Rekabet Gücü"* adlı

Levent Şahverdi Arşivi

toplantıda şunları söyleniyordu: "*Şu anda durumun çok iyi olduğunu iddia edemem. Şu anda son derece parçalanmış bir yönetim ve bence son derece kısır çekişmeler içinde olan bürokratik bir yapı vardır. Bu yapıyı toparlayacak güçlü bir eşgüdüm de bulunmamaktadır. Durum maalesef böyle, başka türlü görmemiz mümkün değil.*"[13]

Söylenenler gerçeği yansıtmıyordu. Parçalanmış denilen, özellikle ekonomiyle ilgili birimlerin tümü tek bir yönetim altında ***"eşgüdüm"*** içine sokulmuş ve *Hazine Müsteşarlığı, Merkez Bankası, Bankacılık Denetleme Üst Kurulu, Devlet Bankaları, Sermaye Piyasası Üst Kurulu* onun emrine verilmişti. Bu kurumlarda dilediği gibi uygulama yapabiliyor ve istediği her yasa çıkarılıyordu. Telekom konusundaki uygulamalarına yalnızca **Enis Öksüz** karşı çıkabilmiş o da hükümetten uzaklaştırılmıştı. Uygulamaları eleştirmek medyanın saldırısını göze almak demekti. Bakanlar, milletvekilleri ya da üst bürokratlar üzerinde ustalıklı bir baskı kurulmuştu. Uygulamaları onaylamayanlar sessiz kalıyordu; **Derviş'**le çatışmak kariyerini yitirmek demekti. Bunu herkes biliyor ve davranışını ona göre ayarlıyordu. Gerçek durum böyleyken, "*parçalanmış yönetim yapılarından*", "*kısır çekişmelerden*" söz etmenin bir tek anlamı vardı. Elde edilen yönetim yetkileri yeterli görülmüyor, daha da serbest hareket edilebilecek bir ortam ve daha çok yetki isteniyordu.

Yönetim biçimiyle ilgili görüşler 9 Haziran'dan sonra yoğunlaştırarak açıklanmaya devam edildi ve açıklamalar kaçınılmaz olarak politikayla ilgili konulara doğru çekilmeye başlandı. Amacı gerçekleştirmek için siyasette daha etkin bir konuma gelinmeliydi. Siyasete girip girmemeye henüz karar verilmemiş gibi gözükülüyor ama bu yönde açıklama yapmaktan da geri durulmuyordu. Medyada "*Cem Boyner yeni bir parti kurmak yerine CHP'de olsaydı belki de şimdi Türkiye'nin başındaydı*"[15] biçiminde akıl ve adres gösteren yazılar çıkıyordu. Gazeteci **Zeynep Göğüş**, "*Türkiye çok şanslı bir dönemdedir. Solda Kemal Derviş, sağda Mehmet Ali Bayar gibi iki parlak ismin lider adaylığı sözkonusudur*" derken[16], **Kemal Derviş**, "*siyasi yoklama*" açıklamaları yapıyor ve bu konudaki yönelişinin ip uçlarını veriyordu. **Cem Boyner**'in siyasi başarısızlığından korkulmuş olunacak ki, yeni bir parti kurulmayacağı belli ediliyor ve ku-

Levent Şahverdi Arşivi

rulu bir partiye gidileceği izlenimi yaratıyordu. *"Siyasete girsem bile ikinci ya da üçüncü adam olarak girerim"* deniyordu.[17]

12 Haziran'da kendisini ziyaret eden Ege Bölgesi Sanayi Odası Başkanı **Salih Esen**'e yine *"siyasi belirsizlik ve dengesizlikten"* söz ediyor ve *"Eğer bu belirsizlik sürerse o zaman Türkiye'nin dengelerinde ciddi rahatsızlıklar olabilir. Başbakan'ın yokluğu* (Ecevit'in hastanede yattığı dönem) *bu belirsizliğe yol açmıştır. Avrupa Birliği konusunda reel adım atılmamakta, hakim olan belirsizlik dış yatırımcıların, durumu garipsemesine neden olmaktadır"*[18] diyordu.

17 Haziran'da **Bülent Ecevit**'in evinde yapılan *"Ekonomi toplantısından"* sonra gazetecilerin *"Belirsizlik nereden kaynaklanıyor"* sorusuna, *"Belirsizliğin çeşitli boyutları var. Hiç kuşkusuz siyasal boyutu da var, ekonomiyle ilgili boyutu da var. Çok fazla ayrıntılı bir açıklama yapmayacağım"* biçiminde *"gizemli"* bir yanıt veriyordu.[19]

Kemal Derviş, kendi yönetiminde *"güçlü bir siyasal yapı"* isteyerek, sahip olduğu sıra dışı yetkilerin daha da çok arttırılması gerektiği yönündeki açıklamalarının belki de en açığını, 3 Temmuz 2002 günü yaptı. Bu açıklama yapıldığında henüz DSP parçalanmamış erken seçim kararı alınmamıştı. Gazetelerin *"Derviş Süper Kabine İstedi"*[20] başlığıyla verdiği haberde yer alan görüşleri şöyleydi: *"Hükümetteki liderlere, eşgüdüm ile ilgili dört sayfalık bir rapor sundum. Her partiden birer bakan ve benim olacağım bir kurul oluşturulmasını istedim. 36 Bakanla bu iş yürümüyor. Sayının azaltılması ve bazı kararların, daha ivedi alınması lazım."*[21]

Anlayanlar ya da görmek isteyenler için herşeyi ortaya koyan bu sözler, hükümete verilmiş bir manifesto gibiydi. Küresel hegomonyanın azgelişmiş ülkelere vermek istediği yönetim biçiminin özünü dile getiriyordu. Yönetim yetkisinin genişletilerek kişiler üzerinde yoğunlaştırılma isteği, Türkiye'de siyasi ve idari alanlarda köklü değişiklikler yapılmak istendiğinin açık göstergesiydi. Küreselleşme ideologları buna *"temsili demokrasi yerine doğrudan yönetim işleyişi"* nin egemen kılınması diyordu.

Derviş, 6 Temmuz'da Yunanistan'ın Sisam adasına giderken İzmir'de yine *"siyasi belirsizlikten"* söz etti ve şunları söyle-

Levent Şahverdi Arşivi

di: "*Siyasi belirsizlik ortamı ekonomi için iyi değildir. Avrupa Birliği Aralık ayında bir tarih belirlemezse bir ışık yakalayamayız.*"[22]

Batı başkentlerinde ele alınan, yerli–yabancı basında sürekli işlenen ve **Kemal Derviş**'in sözlerinde ifadesini bulan "*yeni*" yöneliş ne anlama gelmektedir? Türkiye'de ne yapmak isteniyor? Son on beş yılın belkide en "*istikrarlı*" hükümeti iktidardayken neden "*siyasi istikrarsızlıktan*" söz ediyordu?

Açık olan gerçek, Temmuz–Ağustos 2002'de ortaya çıkan politik çalkantının, kendiliğinden ortaya çıkan ve Türkiye'nin iç siyasetiyle ilgili bir gelişme olmayışıydı. Açıklamalarla başlayan, DSP'nin parçalanmasıyla süren ve "*yeni*" siyasi birliktelikle sonuçlanan olaylar, zamanlaması ve uygulama biçimi önceden planlanan, geniş kapsamlı politik bir programdı. Türkiye'nin Cumhuriyetle kurulan siyasi–idari yapısı değiştirilecek ve bu işi yapacak daha "*güvenilir*" siyasi oluşumlar yaratılacaktı. Gelişmelerin amaç ve anlamı buydu. Bu amacı belki de en açık biçimiyle dile getiren kişi, Türkiye'de "*yabancılarla ortaklığı olan işadamlarının örgütü*" haline gelen TÜSİAD'ın Başkanı **Tuncay Özilhan** oldu. **Özilhan** 9 Temmuz günü yaptığı açıklamada şunları söyledi: "*IMF heyeti 3 ay önce geldiğinde onlara, 'siyasi bir istikrarsızlığa gidiliyor, Türkiye'de siyasi belirsizlik var' diyorduk. Şimdi yeni bir siyasi yapı muhakkak ortaya çıkacak. Ok yaydan fırladı, sonuçlarını göreceğiz.*"[23]

DSP Dağılıyor

8 Temmuz 2002'de aralarında "*Bülent Ecevit'in en güvendiği adam*" olarak bilinen **Hüsamettin Özkan**'ın da bulunduğu 18 milletvekili, **Ecevit**'i suçlayarak DSP'den istifa etti; istifalar daha sonra da sürdü ve DSP kısa bir süre içinde Meclisteki milletvekillerinin yarısından çoğunu yitirdi. Gazeteler istifaları, "*DSP'de Deprem*", "*Siyasi Şok*" başlıklarıyla verdi; pekçok kişi gelişmeleri, beklenmeyen bir olayın şaşkınlığıyla izledi.

Politikayla ilgisi fazla olmayan sıradan insanların gelişmeleri "*şaşkınlıkla*" karşılamaları doğaldı çünkü DSP'de ortaya çıkan "*istifa*" hareketi, sıradışı özellikler içeriyordu; parti işleyişine, siyasi ahlaka ve parti içi mücadele geleneklerine pek uy-

Levent Şahverdi Arşivi

gun düşmüyordu. O güne dek, DSP içinde kişisel ya da gurupsal görüş ayrılığı ortaya çıkmamış, siyasal tartışma yaşanmamış ve parti yönetimine karşı herhangi bir eleştiri yöneltilmemişti. İstifa hareketinin öncüleri sıradan milletvekilleri değil, parti politikalarının yürütülmesinde sorumluluklar yüklenmiş üst düzey yöneticilerdi. Bu insanlar o güne dek, genel başkanları **Bülent Ecevit**'e değil eleştiri yöneltmek, onun her dediğini yapıyor ve aşırı saygı gösteriyorlardı. Hiçbir koşulda genel başkanlarına toz kondurmayan bu insanlar, şimdi onu, hastalığına karşın yüklenmiş olduğu büyük sorumluluklar altındayken onu birdenbire terk ediyordu. Politikayla fazla ilgilenmeyen insanlar şaşırmakta haklıydılar; DSP'nin örgütsel yapısı göz önüne getirildiğinde, gelişmelerin sıradışı niteliği açıkça ortaya çıkıyordu.

Bülent Ecevit ve DSP'nin başına gelenlerin nereden kaynaklandığını ve ne anlama geldiğini görmek için Batı basınında yer alan yorumları, yapılan açıklamaları ve bu açıklamaların ne ifade ettiğini anlamak gerekir. Ancak ne yazık ki bu tür işlere kafa yorup gerçeği ortaya koyanlar Türkiye'de artık fazla değildi. Düşünen, araştıran ve bulduğu gerçekleri halka ulaştıranlar, eylemleri nedeniyle ağır bedeller ödemişler ve giderek azalmışlardı. Uzun yıllara dayanan ağır baskı, yurtsever aydın türünü neredeyse ortadan kaldırmış ve Türk halkını siyasi olayları televizyondan *"öğrenmeye"* mahkum etmişti. Bu nedenle **Bülent Ecevit**'in, *"DSP olarak önce dışımızdan sonra içimizden vurulduk"*[24] biçimindeki sözleri toplumda fazla bir yankı bulamamıştı.

Ecevit'in saptaması doğru ancak eksikti. DSP'yi içerden *"vuranlar"* belliydi ve onları herkes biliyordu. Ancak *"dışardan vuranlar"* da belliydi ve **Ecevit** bunları açıklamıyordu. Eksik olan buydu; halk DSP'yi *"dışardan vuranların"* kimler olduğunu bilmiyordu. Gerçekleri ortaya koyma konusunda toplum öylesine sindirilmişti ki, **Ecevit** bile başına gelen onca işten sonra bildiklerini açıkça ortaya koyamıyordu.

DSP'yi kendi *"dışından vuran"* ve istifalara zemin oluşturan girişimlerin kaynağı yurtdışındaydı ve bunlar düşüncelerini

Levent Şahverdi Arşivi

açıklamaktan hiç çekinmiyordu. ***"Vurucu"*** girişim yurtdışında planlanmıştı ama bu girişimin yurtiçinde ve DSP dışında pekçok uygulayıcısı vardı. Kimi politikacılar, işadamları ve bunların vurucu gücü medya, **Ecevit**'e karşı, bazen üstü örtülü ama çoğu kez açıktan bir saldırı başlatmışlardı. Saldırının dozu ve şiddeti, toplumsal değerlere ve insan ilişkilerine hiç uygun değildi ve Türkiye'de siyasetin düzeyini gösteriyordu.

DYP Genel Başkan Yardımcısı **Hasan Ekinci**, 4 Temmuz 2002'de, siyasi eleştiri adına Türk insanı için kabul edilmez olan şu sözleri söyledi: *"12 mart ve Eylül'ün müsebbibi olan sayın Ecevit'in artık Oran'da vasiyetini yazma zamanı gelmiştir."*[25] Aynı gün AK Parti Genel Başkan Yardımcısı **Abdüllatif Şener**, *"Sağlıksız olan bu hükümetin dönemi bitmiştir. Ancak hükümet kendisiyle birlikte halkı da bitiriyor"*[26] derken Saadet Partisi Genel Başkan yardımcısı **Nezir Aydın**, *"Toplumun bütün kesimleri, Başbakan ve Hükümetten kurtulmak istiyor"*[27] diyordu. 4 Temmuz 2002'de gazetelere yansıyan ilginç açıklamalardan biri de Başbakan yardımcısı **Mesut Yılmaz**'a aitti. Yılmaz, aynı hükümette yıllarca birlikte olduğu **Ecevit**'e şu teklifi yaptı: *"Doktorlar size bir süre dinlenmeniz için rapor versinler o sürede görevinizi vekaleten bir arkadaşınız götürsün."*[28]

"Siyasi istikrar" söylemiyle *"erken seçim"* isteyen yurtiçi yurt-dışı guruba birden bire Başbakan Yardımcısı **Devlet Bahçeli** de katıldı. Bahçeli, DSP'de istifaların başladığı 8 Temmuz'dan bir gün önce, 3 Kasım 2002'de erken seçim yapılmasını önerdi ve şunları söyledi; *"Madem Türkiye'de siyasi bir belirsizlik var, her türlü ekonomik programın başarıyla uygulanmasını önleyen faktör olarak bu gösteriliyor, gelin 3 Kasım'da erken seçim kararı alalım."*[29]

Devlet Bahçeli'nin erken seçim istemi en az, *"siyasi istikrar"* istemleri kadar garipti. İktidardaki bir parti, kendi dışında oluşturulan istemlere uyuyor ve somut bir gerekçesi olmamasına karşın erken seçime gidiyordu. Oysa Türkiye'nin ana sorunu, erken seçim değil halkın sorunlarına çözüm getirilmesiydi. **Bahçeli** ve partisi bunun için halktan oy istemiş ve iktidar olmuştu. Tüm gücüyle verdiği söz yönünde çaba harcaması ve halkın sorunlarına çözüm getirmesi gerekiyordu. An-

Levent Şahverdi Arşivi

cak **Devlet Bahçeli** bunu yapmıyor birdenbire, yurtiçi–yurtdışı istemlere uygun düşen bir tutumla erken seçim önerisinde bulunuyor, bu tutumuyla da aynı şeyi isteyen *Washington Post* ya da TÜSİAD'la aynı çizgide buluşmuş oluyordu. Üstelik bunu yıpranmış bir parti olarak, bir seçim zaferi kazanma olasılığı yokken yapıyordu.

DSP'yi Kim Parçalıyor

İsmail Cem'den sonra Dışişleri Bakanı olan **Şükrü Sina Gürel**, 14 Temmuz 2002'de Kütahya'nın Emet ilçesinde düzenlenen "*Birinci Bor Kültür ve Sanat Festivalinde*" şunları söyledi: "*Türkiye'de şimdiye kadar siyaseti etkilemiş ancak siyaset ve ülke yönetimine doğrudan el koymamış bir takım çevreler, uluslararası kapsamı olan bir plan çerçevesinde Başbakanı istifaya zorlamak daha sonra kendi elkoyuşlarına uygun bir hükümet oluşturmak için, önce DSP'de bir kundaklama eylemine giriştiler. Arkadaşlarımızın büyük bir bölümü, kundaklama olayından sonra çıkan yangının dumanı içinde teknenin nereye savrulduğunu fark etmeden DSP'den ayrıldılar.*"[30]

Şükrü Sina Gürel'in Emet'te yaptığı açıklamadan 6 gün sonra DSP Parti Meclisi toplanarak bir bildiri yayınladı. Bildiride, Başbakan **Bülent Ecevit**'in istifalar olmasaydı olağanüstü kurultay toplayıp siyaseti bırakacağını, ancak DSP ve Türkiye'nin karşılaştığı komplo karşısında bu komployu önlemek için kararını ertelediği belirtiliyor ve şunlar söyleniyordu: "*İç ve dış güç odakları DSP'yi yıkamadılar ama bu odaklarla işbirliği yapan içimizdeki bazı kimseler, partimizin bölünmesi için çeşitli vaatlerle sayısı azımsanmayacak kadar milletvekilimizin istifa etmesine ve ülkemizin çok zamansız bir seçime sürüklenmesine sebep oldular. Sahte anketlerle gücümüzü kırmaya çalıştılar, başaramayınca da uluslararası boyutlara ulaşan kundaklama hareketleriyle partimizi çökertmek istediler ancak bunda da başarılı olamadılar..*"[31]

Şükrü Sina Gürel ve DSP Parti Meclisinin saptayıp açıkladığı görüşlerin ne kadarı doğruydu? Açıklamalar, güç yitiren bir partide yöneticilerin kızgınlık içeren politik tepkileri mi,

Levent Şahverdi Arşivi

yoksa gerçeği belirleyen saptamalar mıydı? Saptamalar nesnel, açıklamalar doğru muydu?

Açıklamalar tam olarak doğruydu ve gerçeği açık biçimde ortaya koyuyordu. DSP şimdiye dek, özellikle de hükümet olduğu yıllar içinde hiç bu kadar doğru bir saptama yapmamıştı.

Yapılan saptamalar, dayanağı olmayan, yoruma açık, öznel yargılar değildi. İleri sürülen savı kanıtlayacak, gazetelere yansıyan pek çok olay vardı. DSP'yi hedef alarak Türkiye'ye yöneltilen saldırı, ne bir iç siyaset gelişmesi ne de bir parti içi sorundu. Türkiye, **Şükrü Sina Gürel**'in söylediği gibi *"uluslararası kapsamı olan bir plan çerçevesinde, siyasetine el koymaya yönelen"* bir *"kundaklama"* eylemiyle karşı karşıyaydı. Bu eylem, o denli açık yürütülmüştü ki gazete okuyan herkes bunu görebilirdi.

Bilderberg 2002 ve Türkiye

Bilderberg, küresel ekonomi ve siyasete uluslararası sermayenin çıkarları açısından yön veren, mali ve siyasi yaptırım gücü yüksek bir *"gizemli"* örgüttür; toplantılarına kalem, kağıt, ses kayıt cihazı sokulması yasaktır. Düzenlediği toplantılara dünyanın her yerinden, *"Batı değerlerini paylaşan"* ve alanlarında *"etkili"* olan siyasetçi, işadamı, medya mensubu ve diplomatlar çağrılır. Bunlar, uluslararası tekellerin temsilcileriyle yapılacak işler konusunda *"görüş alışverişinde"* bulunurlar. Bu toplantılara, 2002 yılına dek Türkiye'den, aralarında, **Adnan Menderes, Erdal İnönü, İsmail Cem, Mesut Yılmaz, Bülent Eczacıbaşı, Cem Boyner, Dinç Bilgin, Jak V.Kamhi, Suna Kıraç, İlter Türkmen, İhsan Sabri Çağlayangil**'in de bulunduğu 50'te yakın *"etkin"* isim katılmıştır.[32]

2002 başında yapılan *Bilderberg Toplantısına* Türkiye'den **Kemal Derviş**, **Özdem Sanberg** ve Koç Holding'in CEO'su **Bülent Özaydınlı** katıldı.[33] Toplantıda konuşulanlar ve alınan kararlar konusunda, Amerika'daki gelişmelerin *"uzmanı"* haline gelen ve gelişmeleri önceden haber verme *"yeteneğine"* sahip **Serdar Turgut** Hürriyet gazetesinde şunları yazdı: *"Neler*

Levent Şahverdi Arşivi

konuşulduğu her zaman gizli tutulan Bilderberg Toplantısına çağrılan isimlere bakınca, global süreçlerin etkin ve güçlü isimlerinin Türkiye'de Ecevit sonrası bir siyasal oluşumun nasıl olabileceğini ve bu oluşumun ekonomik krizden çıkışa etkilerinin nasıl olacağını düşünme ihtiyacı içinde oldukları ortaya çıkıyor... Washinton'da 'Türkiye'nin durumuna' anlamlı ve yapıcı bir müdahalenin nasıl yapılacağı konusu gündemde bugünlerde."[34]

Olaylar **Serdar Turgut**'un yazdıklarına uygun biçimde gelişti ve Türkiye'ye *"anlamlı ve yapıcı"* müdahale Haziran'da başladı, Temmuz ve Ağustos aylarında yoğunlaştı. Gazete ve televizyonlar, bir merkezden yönetilircesine aynı, düşünceyi yansıtan yayınlar yaptılar. Hepsi, *"yenileşmeden"*, *"siyasi istikrardan"* ve *"siyasi kadroların gençleştirilmesinden"* söz ediyor ve ağırlıklı olarak **Ecevitler**'e yükleniyordu. **Rahşan Ecevit**'i, giyotinle idam edilen Fransız Kraliçe **Marie Antoinette**'e benzeten yayınlar yapılıyor,[35] o güne dek göklere çıkarılan **Ecevit** ise hakarete varan sözcüklerle karalanıyordu. **Fatih Altaylı** Hürriyet gazetesindeki köşesinde şunları yazıyordu: *"On gün önce 'şerefiyle' bırakıp gitse tarihe 'altın harflerle' yazılacak bir adam, Türkiye'yi defalarca felakete sürükleyen, 'inadı' yüzünden tarihe 'teneke' harflerle bile yazılma şansını kaybediyor. Kişisel ihtirasları ve eşiyle birlikte içine düştüğü psikolojik sorunlar nedeniyle Türkiye'yi bir kez darbeye götürmüş, iki kez Avrupa Birliği gibi ülkenin makus talihini değiştirecek kapıdan çevirmiş, kendinden ve eşinden başka kimseyi sevmeyen, bencil, dostu olmayan, aşırı ihtiraslı, sağlıksız, hasta politikacı..."*[36]

İç basında **Bülent** ve **Rahşan Ecevit**'e karşı başlatılan, yıpratmaya dönük düzeysiz yayın, hemen aynısıyla dış basında da sürüyordu. O güne dek **Bülent Ecevit**'ten övgüyle söz eden Batı basını bu kez onu yeriyor, üstelik bunu alışılmadık bir sertlikle yapıyordu. Hürriyet'in haber yaptığı **Marie Antoinette** benzetmesini yayınlayan İngiliz *Financial Times*, bu benzetmeyi şöyle yapıyordu: *"Rahşan Ecevit, politik kariyerinin sonuna gelen eşinin üzerinde öldürücü bir etki kullanmaktadır. Marie Antoinette de, eşiyle birlikte iktidardan alınıp giyotine gönderilmeden önce bunları yapmıştı."*[37]

Levent Şahverdi Arşivi

Financial Times'ta bu *"yorumun"* yayınlandığı günlerde, haftalık *Bussines Week* dergisi **Kemal Derviş**'i **Atatürk**'e benzetiyor ve şunları yazıyordu: *"Kemal Derviş kamu bankalarını Türk siyasetçilerinin elinden kurtardı, Merkez Bankası'nın bağımsız olmasını sağladı. 2001 yılında yüzde 8.5 oranında daralan Türkiye ekonomisinin 2002 yılında yüzde 2–4 arasında büyüyeceği bekleniyor. Kemal Derviş'in siyasi kararı ne olursa olsun, tarihe Türk Ekonomisinin Atatürk'ü olarak geçecektir."*[38]

The Economist, hem **Ecevit**'in hastalığından hem de yerine kimin geçmesi gerektiğinden söz ediyor ve Batılıların Türkiye'de görmek istediği başbakan adaylarını isim vererek açıklıyordu*: "Ecevit ülkeyi yönetmek için çok hastadır. Batı'nın görevi yüklenmesini istediği ilk isim Dünya Bankası'ndan getirilen Kemal Derviş'tir. Batılı diplomatlar, Derviş'in ekonomiyi yönetirken İsmail Cem'in diğer iyi başbakan alternatifi olarak göstermektedirler."*[39]

Ecevit ve "Siyasal Darbe"

Bilderberg'le başlatılan medya propagandasıyla süren *"Türk siyasetini yeniden biçimlendirme"* girişimi, daha sessiz ve gizli biçimde, uluslararası ilişkilere yön veren büyük devlet yöneticileri arasında da ele alındı ve değerlendirildi. Mayıs ortasıyla Haziran ortasındaki bir ay içinde, ABD'nin en *"etkili"* politikacıları Türkiye'ye geldi. Gelenler arasında, **Richard Holbroke, Kati Marton, Richard Perle, Marc Parris, Carol Migdalowitz, Fred Haynes, Henri Barkey, Bill Clinton, Paul Wolfowits** ve **Mark Grossman** gibi birinci sınıf isimler vardı. Bunlar azgelişmiş ülkelere yönelen küresel saldırı politikalarının hem karar vericileri, hem de ilk elden uygulayıcılarıydı. **Wolfowitz,** Körfez Savaşı'nın en etkili isimlerinden biriydi ve 11 Eylül'ün ertesi günü Irak'dan söz ederken *"Bazı devletler ortadan kalkacaktır"* diyen bir kişiydi. *"Amerikan şahinlerinin lideri ve teorisyeni"* olarak tanınıyordu; Filipinler'de **Marcos** rejiminin devrilmesinde başrolü oynamıştı ve **Kemal Derviş**'in yakın *"arkadaşıydı."*[40]

Bülent Ecevit'in haklı olarak *"DSP'ye karşı siyasal bir darbe yapılmıştır"*[41] diye tanımladığı istifa olaylarının başlamasından 1,5 ay önce, kısa adı CSIS olan ve Merkezi Washington'da bu-

Levent Şahverdi Arşivi

lunan *"Uluslararası Stratejik Araştırmalar Merkezi"* 24 Mayıs'ta *"Ecevit Sonrası Dönemin Ertelenmesi"* başlıklı bir rapor yayınladı. Bu raporda, **Hüsamettin Özkan** ile **Kemal Derviş** arasındaki yakınlaşmadan söz edilerek, *"DSP içindeki güç dengelerinin Derviş'e nasıl yol verebileceği"* irdeleniyor ve **Kemal Derviş–İsmail Cem–Hüsamettin Özkan**'ı içine alan, yıpranmamış yüzlerin de yer aldığı yeni bir siyasal oluşumdan söz ediliyordu.[42]

Paul Wolfowitz, 14 Temmuz akşamı Koç Holding Yönetim Kurulu Başkanı ve TÜSİAD Başkan Yardımcısı **Mustafa Koç**'un Beykoz'daki evinde bir toplantıya katıldı. Toplantıya ABD Büyükelçisi **Robert Pearson**, ABD İstanbul Başkonsolosu **David Arned**, Demokrat Türkiye Partisi Başkanı **Ali Bayar**, TÜSİAD'dan **Cem Duna**, **Aldo Kaslowski**, Bilderberg'e katılan **Bülent Özaydınlı**, **Yılmaz Argüden, Şerif Eğeli, Mustafa Koç** ve **Kemal Derviş** katıldı. **Kemal Derviş** bu toplantıda, ekonomide yaptıklarını anlattı ve bundan sonra yapılacaklar için siyasi iradenin taşıdığı öneme değindi; Irak müdahalesi ile ilgili görüşler ileri sürdü ve müdahale durumunda Türkiye'ye *"maddi"* ve *"siyasi"* destek verilmesi gerektiğini söyledi. **Paul Wolfowitz Derviş**'in sözlerini yalnızca izledi, bir görüş belirtmedi.[43]

Kemal Derviş, Mustafa Koç'un evindeki toplantıdan hemen sonra Ankara'ya geldi ve Ankara Hilton'da, Sekreteri **Oya Ünlü**, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı **Celal Göle**, arkadaşı **Asaf Savaş Akat** ve aralarında **Bülent Eczacıbaşı**'nın da bulunduğu bir gurup işadamıyla akşam yemeğinde buluştu. Yemeğin dikkat çekici yanı, özel bir odada verilmesinden çok, ABD Savunma Bakan Yardımcısı **Wolfowitz** ve ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı **Grossman**'ın Türkiye'yi ziyareti sırasında kalacağı bu otele giriş yapmasından 1,5 saat önce yapılmış olmasıydı.[44]

Yoğun bir biçimde sürdürülen toplantılar, görüşmeler, biraraya gelmeler, yemek yemek için yapılan dost ziyaretleri değildi elbette. Halkın sorunlarından uzak bir takım insanlar yabancılarla biraraya geliyor, siyasetin geleceğine, bağlı olarak

Levent Şahverdi Arşivi

da Türkiye'nin geleceğine yönelik görüşmeler yapıyordu. Görüşmeler trafiğinin ortaya koyduğu gerçek şuydu: Ülke dışında alınan ve siyasetin dışa bağımlılığını dolaysız hale getirecek kararlar uygulamaya sokuluyor, bu nedenle karar alanlarla kararı uygulayacak olanlar, birlikte toplantılar düzenliyordu. Toplantıların yoğunlaştığı ve DSP'de istifa salgınının sürdüğü günlerde Hürriyet gazetesinde yer alan bir haber, bu gerçeği açık olarak ortaya koyuyordu. Haber şöyleydi: *"ABD'nin, büyük bir fırtınayla DSP'den kopan ve İsmail Cem liderliğinde ortaya çıkan Yeni Oluşum Hareketinden memnunluk duyduğu öğrenildi. Türkiye'deki istikrarı bölgesel stratejisinde 'kilit unsur' olarak algılayan Başkan* ***George W.Bush yönetimi, Başbakan Bülent Ecevit liderliğindeki hükümetin artık Türkiye'de istikrarsızlık unsuru haline geldiği kanısındadır."***[45]

Olayları Anlamamak

Bülent Ecevit, 26 Ağustos 2002'de Show TV'de *"DSP'ye karşı siyasal bir darbe yapılmıştır. Bunu kimlerin, niçin tezgahladığını hala anlamış değilim"*[46] dedi. **Ecevit**'in anlayamadığı *"tezgahın"* gerçekte anlaşılamayacak bir yanı yoktu. Herşey herkesin gözü önünde oluyor, söylenip yazılıyordu. Dikkatli bir gazete okuru, olay ve gelişmeleri kolayca görebilir, *"siyasal darbenin"* nerede *"tezgahlandığını"* anlayabilirdi.

Türkiye'de, *"Yeni Siyasal Oluşum"* adıyla yürütülen çalışmaları *"anlama"* güçlüğü çeken bir başka parti başkanı **Devlet Bahçeli**'ydi. **Bahçeli**, 13 Temmuz 2002'de yaptığı açıklamada **İsmail Cem**, **Hüsamettin Özkan** ve **Kemal Derviş**'i kastederek şunları söyledi: *"Bu şahsiyetler, 57.Hükümette üstün hizmetler sunmuştur. Bugüne kadar edindikleri birikimle Hükümet içinde hizmetlerini daha verimli ve etkin kılmak dururken, ayrı bir oluşum ihtiyacını neden hissettiler. Bunu anlamakta güçlük çekiyorum."*[47]

Bülent Ecevit ve **Devlet Bahçeli**'nin *"anlamakta zorluk çektiği"* olayları, Türkiye'de *"anlayanlar"* ve bunu halka açıklayanlar da elbette vardı. İçişleri Eski Bakanı **Saadettin Tantan** gelişmeleri belki de en iyi *"anlayan"* kişiydi ve şunları söylüyordu: *"Bu oluşum, Hükümet kurulduğu günden beri planlanıyordu.*

Levent Şahverdi Arşivi

Mandacılık ve mandacılığın simsarlarının Türkiye'ye dayatmak istedikleri tuzak yaklaşımlar asla kabul edilemez. Ülke tehdit altında. Cumhuriyet'in temel nitelikleri, ulusal ve toplumsal değerler, çıkar uğruna feda ediliyor. Bütün namuslu insanlar uyanık olmalı ve bu korkunç tezgaha gelmemelidir."[48]

Yeni Oluşum ve Yeni Türkiye Partisi

İsmail Cem 12 Temmuz'da, milletvekili seçilerek siyasi kariyerini yeniden elde etmesini sağlayan Demokratik Sol Parti'den istifa etti. **Deniz Baykal**'la birlikte SHP'den ayrılarak CHP'yi yeniden kurma girişiminden, SHP–CHP birleşmesinden ve bu birleşmeyle oluşan CHP'yi **Deniz Baykal**'ın ele geçirmesinden sonra, siyasi yaşamdaki etkisini büyük oranda yitirmişti. **Bülent Ecevit**, siyasi kariyerinin en alt noktasındayken ona sahip çıkmış ve Kayseri'den milletvekili seçtirerek onu dışişleri bakanı yapmıştı. Durum bu iken, **İsmail Cem** şimdi, kendisine haber vermeden ve herhangi bir gerekçe öne sürmeden DSP'yi bölerek istifa ediyor, **Ecevit**'i en zor döneminde daha da zor duruma düşürerek partisinden istifa ediyordu. İstifası o denli planlıydı ki, **Ecevit** onu bakanlık görevinden almaya fırsat bile bulamamıştı.

Ayrılışın nedenleri, kaynağı ve yöneldiği hedef belliydi. Uzun süren Dışişleri Bakanlığı döneminde, güven verdiği küresel güçlerin ve bu güçlerin destek verdiği **Kemal Derviş**'in sözlerine inanmış, 64 arkadaşıyla birlikte, *"yeni bir siyasal oluşum"* gerçekleştirmek için DSP'den ayrılmıştı. **İsmail Cem** ve **Hüsamettin Özkan, Derviş**'e destek veren küresel gücün cazibesine kapılarak siyasi kariyerlerini daha yukarı çıkarmak istemişler ve 64 milletvekiliyle birlikte DSP'yi bölmüşlerdi. İngiliz *Financial Times*'ın *"Sonuçları yıkıcı değil yapıcı olacaktır"*[49] diye yayın yaptığı bu eylemle, karar inisiyatifinin kendilerinde olmadığı bir oyunun içine girmişler ve açıkça kullanılmışlardı. Bunu kısa bir süre sonra göreceklerdi.

Kemal Derviş başlangıçta kendilerine *"Yeni Oluşum Hareketi"* adını takan *"istifacılarla"* birlikte olduğunu gösteren davranışlar içinde oldu ve bu yönde açıklamalar yaptı. 10 Temmuz

Levent Şahverdi Arşivi

günü **İsmail Cem** ve **Hüsamettin Özkan**'la bir araya geldi ve yeni bir parti kurmak için onlarla anlaştı. Kurulacak yeni partide **İsmail Cem** Genel Başkan, **Hüsamettin Özkan** ve **Kemal Derviş** Genel Başkan Yardımcısı olacak, parti bu üçlü tarafından yönetilecekti.[50]

Kemal Derviş işin başından beri, DSP'yi parçalayan *"Yeni Oluşumcuların"* içinde, hatta başındaydı. **İsmail Cem** ve **Hüsamettin Özkan**'a güç ve cesaret veren kendisiydi. *"Cem ve Özkan'la Yeni Oluşumun temellerini attık. Dayanışmamız mutlaka devam edecek. Siyasette ciddi bir yenileşmenin çok gerekli olduğuna inanıyorum. Yeni Oluşuma desteğim sürecek. Sayın Cem ile birlikte hareket edeceğim kesin. Ben kime ne söz verdiysem kesinlikle tutacağım"* diyordu.[51] Basına yaptığı her açıklamada, DSP'den ayrılanların kuracağı partiyle siyasete atılacağını ve bu partide en üstteki üç yöneticiden biri olacağını belli ermesi nedeniyle basın bunlara *Troyka* (Rusça üçlü) adını takmıştı.

"Yeni Oluşuma" Yoğun Destek

"Yeni Oluşum Hareketi" hakkında Atlantik ötesinden olumlu iletiler gelmesi, iş çevreleri ve medyanın sıradışı bir yoğunlukla bu *"Hareketi"* desteklemesine yol açtı. Türkiye'de siyaset o hale gelmişti ki, Washinton ya da Brüksel'den onay almak, program ve uygulamaları bu merkezlerin isteklerine göre hazırlamak, siyasette kariyer yükseltmenin ya da iktidar olmanın önkoşulu haline gelmişti. Parti liderleri, Batı başkentlerinde boy gösterirler, onları *"Batı yanlısı liberaller"* oldukları konusunda ikna ederlerdi. Yeni–sömürgeciliği anlatan bu girişim, o denli açık yapılıyordu ki, gazetelerin hemen tümü bu tür haberlerle doluydu. Günün *"geçerli siyaseti"* artık böyleydi.

Varlıklarını Batıyla bütünleştirmiş olan iş çevreleri *"Yeni Oluşumu"* doğal olarak heyecanla desteklediler, gösterişli açıklamalar yaptılar. Sanko Holding Yönetim Kurulu Başkanı **Abdülkadir Konukoğlu**, *"Bu iş koptu, artık seçim olacak. Yeni bir seçimde Kemal Derviş yer bulacak. Hükümetlerde bakanlık görevini artık milletvekilleri değil dışardan bu işi bilen birileri yapmalıdır. Kemal Derviş bu işi en iyi yapacak konumdadır"*[52] diyor; Ege Bölgesi

Levent Şahverdi Arşivi

Sanayi Odası Meclis Başkanı **Kemal Çolakoğlu**, *"Derviş'in ekonomi yönetimi, Özkan'ın hükümet tecrübesi iyi, İsmail Cem'in uluslararası ilişkiler tecrübesi çok iyi. Üçü bir araya geldiği zaman çok iyi tablo ortaya çıkıyor"*[53] derken; Efes İçecek Gurubu Başkanı **Muhtar Kent**, *"İş dünyası bu üçlünün istikrarı sağlayacağını düşünüyor. Bu girişim Türkiye'nin önünde bir ışıktır"* diyordu.[54]

Türkiye'deki Truva Atı

Kemal Derviş *"Yeni Oluşum"* içinde olduğunu söylemeyi sürdürürken özellikle DSP'de istifaların başlamasından sonra, belirsizlik içeren karışık ve çelişkili görüşler ileri sürmeye başladı. Görüşlerinde, her anlama gelebilecek sözcükler kullanarak *"siyasi arayışının"* sürmekte olduğu izlenimini veriyordu. 12 Temmuz'da, *"Cem ve Özkan'la Yeni Oluşumun temellerini attık"* derken aynı gün, *"Hükümette kalırsam Yeni Oluşumda aktif bir çalışma içinde olamam. Ama bir geçiş düzenlemesi olabilir. Bir süre bakanlığa devam edip sonra onlara katılabilirim.. Artık halkın karşısına bir takım tablosu çıkartmamız gerekiyor. Aynı görüşteki partiler el ele tutuşmalı. Birleşme değil ama CHP ile el ele tutuşabilmeliyiz"*[55] dedi.

Çelişkili açıklamalarını daha sonra da sürdürdü. CHP'ye gireceği güne dek bir ay boyunca *"Yeni Oluşumcuları"* oyalayan, kamuoyunu şaşırtan sözler söyledi ve sonuçta YTP'ye değil CHP'ye katıldı. **İsmail Cem** ve **Hüsamettin Özkan** zor durumda kalmıştı. **Kemal Derviş**, verdiği sözlerin, vaadlerin ve kurduğu birlikteliklerin tümünü yok saymış ve CHP'ye gitmişti. **Cem** ve **Özkan**'ın **Ecevit**'e yaptığının bir başka türünü, **Kemal Derviş** onlara yapmıştı. Bu işlerde dostluk, vefa ya da verilen söz gibi kavramların yeri yoktu. Verilen sözlere, yapılan açıklamalara ve kurulan ilişkilere karşın, birbiriyle çelişen davranışlar içine girilmesinin, bugün söylenenin yarın inkar edilmesinin elbette nedenleri vardı ve günümüz dünyasında siyasi ilişkiler artık böyle yürütülüyordu.

Kurulmuş olan ilişkiler ağı, kapsamlı bir örgütsel ilişkiye bağlanmışsa ve bu bağlanma pek çok etmeni barındıran bir bütünlüğe sahipse, kişisel düşünce ve kararlar fazla bir önem

Levent Şahverdi Arşivi

taşımayacaktır. Süreci oluşturan ve günlük gelişmelerin değişkenliğine bağlı bu etmenler, çok yönlü ve haksız bir amaç için kullanılıyorsa; verilen sözlerin, vefanın ve dostluğun elbette bir önemi olmayacaktır. Yarar sağlamaya dayanan karmaşık, ilkesiz bir ortam içinde, bugün söylenenin yarın tersinin yapılması, bugünün *"doğrusunun"* yarın *"yanlış"* olarak ele alınması doğaldır; günümüz ilişkilerinde önemli olan *"çıkar"* ve yalnızca *"çıkardır"*. Bu yaklaşım, Batı'da yüzyıllardır sürdürülen yerleşik bir politik tutum ve toplumsal bir gelenektir. Bu geleneği *"yaşatan"* ülkelerden biri olan Fransa'nın bu tür işleri *"iyi"* bilen gazetesi *Le Figaro*, **Kemal Derviş**'le ilgili olarak yayınladığı bir yorum yazısında **Derviş**'i *"ABD'nin Türkiye'deki Truva Atı"* olarak tanımlayacaktı.[56]

CIA Derviş'i İzliyor

Le Figaro'ya göre, Türkiye'ye *"Truva Atı"* olarak gönderilen **Kemal Derviş**, yalnızca uygulanan ekonomik programlar ve programın uygulanmasında kullanılacak yöntemler konusunda değil, güncel siyasal gelişmeler dahil hemen her konuda, küresel güç merkezleri tarafından izleniyordu. Aldığı ve uyguladığı her karar yalnızca onu ve yalnızca Türkiye'yi değil bu merkezleri de dolaysız ilgilendiriyordu. Çalışmaların amacı belirlenmiş, sınırları çizilmişti; uzun yıllar çalıştığı uluslararası örgütlerle belirleyici ilişkileri vardı. Uluslararası kariyeri Türkiye'de göstereceği *"başarıya"* bağlıydı. Türkiye'ye geliş biçiminden siyasete *"atılana"* dek geçen 1,5 yıl içinde, bu ilişkileri ortaya koyan birçok gelişme yaşanmıştı.

Kemal Derviş'in Türkiye'ye gelişini en açık biçimde Cumhuriyet gazetesinden **Yalçın Doğan** yazdı. **Doğan**'a göre; Şubat 2001 bunalımının en sıcak günlerinde, IMF Başkan yardımcısı **Stanley Fischer**, Başbakan **Bülent Ecevit**'i arayarak, *"Bizim güvendiğimiz, sizin de eskiden tanıdığınız Kemal Derviş var. Kendisinin size bu krizde yardımcı olacağına inanıyoruz"* diyor.[56] **Ecevit**, bu önermeyi not ediyor ancak bir girişimde bulunmuyor. Aradan birkaç gün geçtikten sonra ABD Büyükelçisi **Robert Pearson**, **Ecevit**'i öğle yemeğine davet ediyor ve *"Derviş'i ne*

Levent Şahverdi Arşivi

yaptınız?" diye soruyor. Bu yemekten sonra yoğun telefon trafiği, siyasi *"temaslar"* ve koalisyon ortakları arasındaki görüşmelerden sonra **Kemal Derviş** Türkiye'ye *"davet"* ediliyor.[58]

Kemal Derviş'in, CIA tarafından izlendiğini ise Milliyet gazetesinde **Hasan Cemal** yazdı. **Cemal**'e göre **Derviş** Türkiye'ye gelişinden hemen sonra İstanbul'da TÜSİAD'ın verdiği öğle yemeğinde bir konuşma yapıyor. Salonda konuşmayı dikkatle izleyen bir Amerikalı bulunuyor. Bu Amerikalı, bir yandan **Derviş**'i dinliyor diğer yandan hızlı bir steno gibi konuşmayı yazıyor. **Hasan Cemal**'in dikkatini çeken bu Amerikalıya, *"gazeteci misiniz?"* sorusu sorulduğunda alınan yanıt şu oluyor: *"Hayır gazeteci değilim CIA'danım"*.[59]

Mustafa Koç'un Beykoz'daki evinde yapılan ve ABD Savunma Bakan Yardımcısı **Paul Wolfowitz**'in katıldığı toplantıda, **Wolfowitz Kemal Derviş**'i dikkatlice dinliyor ve herhangi bir düşünce ortaya koymuyor.[60] Hürriyet gazetesinin yazdığına göre, toplantıya katılan işadamlarından biri şunları söylüyor: *"ABD şu anda hükümetten çok Kemal Derviş'i muhatap olarak alıyor ve onu dikkatlice izliyor."*[61]

İsmail Cem Partisini Kuruyor

İsmail Cem ve arkadaşları, 22 Temmuz 2002'de İçişleri Bakanlığına dilekçelerini vererek *Yeni Türkiye Partisini* kurdular. Kurucular içinde daha önce *"partinin üç temel direğinden"* biri olacağı açıklanan **Kemal Derviş** yoktu. **Derviş**, birçok karmaşık söz söyledikten sonra *"çeşitli görüşmeler"* yapmak üzere Amerika'ya gitmişti. CHP Genel Başkanı **Deniz Baykal** bu gidiş için 18 Temmuz'da şu ilginç sözleri söyleyecektir: *"Kemal ne yapacağına nerede duracağına kendisi karar verecek. Önümüzdeki günlerde Amerika'ya gidiyor. Burada* ***dış etkilerden uzak sakin bir değerlendirme yaptıktan sonra doğru kararı verecektir****."*[62]

Baykal'ın söylediği sözlerin altında yatan gerçeği, olayları izleyen ve ilişkilerin niteliğini bilenler ibretle izliyordu. **Baykal**'ın**,** daha önce söylediği sözlerden **Derviş**'in Amerika'ya niçin gittiğini ve kararının ne olacağını önceden bildiği ortaya çıkıyordu. Ancak buna karşın, bilmiyormuş gibi davranıyor ve

Levent Şahverdi Arşivi

kendisini gelişmelerin dışındaymış gibi göstererek, "*dış etkilerden uzak sakin bir değerlendirme yapacaktır*" biçiminde inanılması güç bir açıklama yapıyordu. Açıklamayı "*inanılmaz*" kılan, yalnızca **Baykal**'ın Türkiye'deki olası etkileri "*dış*", Amerika'dakileri ise "*iç etki*" sayan bir anlayışa sahip olması değildi. İnanılmaz olan, CHP gibi bir partinin Genel Başkanı olan bir kişinin bu anlayışa sahip olması ve bu aykırı anlayışını açık biçimde yapabiliyor olmasıydı.

Kemal Derviş, Amerika'da "*dış etkilerden uzak sakin bir ortam içinde*" kararını verdi ve Türkiye'ye döndü. Bu kez "*kararını*" gerçekten vermişti. Yeni Türkiye Partisine değil Cumhuriyet Halk Partisine girecekti. 15 Ağustos'ta medyanın "*heyecanlı bir maç*" gibi naklen verdiği basın açıklamasında şunları söylüyordu: "*Deniz Baykal'ın yaptığı çağrı, tavrımı belirlemede etkili oldu. İsmail Cem 'ittifaklar umurumda değil' diyerek beni çok üzdü. YTP 'merkez solda sosyal demokratları biraraya getirecek çabalarda biz yokuz' diyor. Böyle bir partiye girmem kendimle çelişkiye düşmem anlamına gelir. Baykal'la çalışmaları birlikte yürüteceğiz. CHP ile oturup konuşacağız. Kimseyi dışlamamız, sosyal demokrat yüzde 1 oyu bile gözden çıkarmamamız lazım.*"[63]

Kemal Derviş'in 16 Ağustos'ta basına yansıyan görüşleri, basın toplantısında söylediklerinden daha sertti. **Derviş** bu kez, **İsmail Cem** ve **Hüsamettin Özkan**'a "*CHP'ye neden karşısınız?*" diye sorular soruyor, kendisinin "*solu*" birleştirmeye çalışırken *Yeni Türkiye Partisinin* sosyal demokrat kimlikten uzaklaştığını iddia ediyor ve bu partide yer alan **İsmail Cem** dışında herkesin "*sağcı*" olduğunu ileri sürüyordu.[64]

Ortaya çıkan "*ani*" davranış değişikliğine bir anlam veremeyen ve aldatılmışlığın şaşkınlığını yaşayan "*Yeni Oluşumcular*", o güne dek el üstünde tuttukları ve siyasi varlıklarının teminatı saydıkları **Derviş'**e karşı çaresiz eleştiriler yönelttiler. **İsmail Cem**, **Kemal Derviş**'e yönelik olarak, "*Sözünde durmayan ve duramayanların Türkiye'ye verecekleri her söz ve Türkiye'ye söyleyecekleri her şey boştur*"[65] dedi. Oysa **İsmail Cem** daha bir ay önce **Kemal Derviş** kendileriyle birlikte görünürken, MHP'nin **Derviş**'i eleştirmesi üzerine, ona büyük bir güven ve

Levent Şahverdi Arşivi

içtenlik içinde sahip çıkıyor ve *"Kemal Derviş bizimle birlikte olmasaydı bile, ona sonuna kadar sahip çıkardım"* diyordu.[66]

Cumhuriyet Halk Partisi ve Kemal Derviş

Mustafa Kemal Atatürk, 1935 yılında CHP ile ilgili bir yazışmada, Cumhuriyet Halk Partisi yerine *"Partim"* sözcüğünü kullanmıştı. Durumu fark eden **Recep Peker**'in kendisine yönelttiği, *"Neden Cumhuriyet Halk Partisi yerine partim sözcüğünü kullanıyorsunuz"* sorusu üzerine aldığı yanıt şu oldu: *"Cumhuriyet Halk Partisinin sonuna kadar benim partim olarak kalacağını nereden bileyim?"*[67]

Atatürk'ün kaygısında ne denli haklı olduğu, kendisinden sonra CHP'de ortaya çıkan gelişmelerle açıkça görüldü. 10 Kasım 1938'den sonra başlayan geri dönüş süreci, Türkiye'yi bugün **Atatürk**'ün bıraktığı yerden çok farklı bir yere getirdi; başlatılan devrim sürdürülmedi, sürdürülmek bir yana yarattığı ulusal değerler korunamadı.

64 yıllık geri dönüş sürecinin temelinde parti olarak CHP vardı ve bu sürecin siyasi sorumluluğu acıdır ki, **Atatürk**'ün kurduğu ve ileri bir öngörüyle *"partim olarak kalacağını ne bileyim"* dediği CHP'ye aitti. **Atatürk**'ün yakın çevresinden **Falih Rıfkı Atay** bu sorumluluğu, *"Atatürk'e ve Atatürkçülüğe en büyük kötülük CHP'den gelmişti"*[68] sözleriyle dile getirecektir.

Kemal Derviş'in CHP'ye katılımı, karşılama biçimi ve *"etkili bir CHP'li"* olarak yapmayı tasarladığı işler, **Atatürk**'ün yaşamı boyunca sürdürdüğü mücadele ile karşılaştırıldığında uzlaşmaz çelişkiler ve niteliksel farklılıklarla karşılaşılacaktır. Farklılığın ana halkası, Kurtuluş Savaşı veren anti–emperyalist insanların kurduğu bir partinin, *"global liberallerin"* yönetimine geçmesiydi. Bu trajik dönüşümün gerçek boyutu, yalnızca siyasal değil aynı zamanda ulusaldı.

Levent Şahverdi Arşivi

Baykal ve Derviş

Kemal Derviş'in **Deniz Baykal** ile olan ilişkisi eskiye dayanan ama siyasi kaosun ortaya çıktığı Haziran–Ağustos 2002 arasında yoğunlaşan bir ilişkiydi. Son dönemdeki ilişkiler sürerken **Derviş**, bir yandan DSP'den kopan insanlarla birlikte parti kurma girişimlerinde bulunuyor diğer yandan **Baykal**'la görüşmeler yapıyordu. Dikkatlerden kaçan ya da yeterince dikkat edilmeyen bu ilişki, gören gözler için tek bir sonuca çıkıyordu. **Kemal Derviş**, iktidar partilerinin güç yitirmesi nedeniyle oy potansiyeli kendiliğinden yükselen CHP'ye yönelmişti. Bu gerçeği Cumhuriyet Gazetesinden **Yalçın Doğan**, DSP'de istifaların henüz başlamadığı ve **Derviş–Baykal** ilişkilerinin basına yansımadığı günlerde açıklamıştı. 6 Temmuz'da yani **Derviş**'in CHP'ye katılımından yaklaşık 1,5 ay önce, köşe yazısında şunları yazmıştı: *"Kısa süre önce fotoğraf netleşiyor ve Kemal Derviş'in CHP'de politika yapması kararına varılıyor. Derviş seçimlerde CHP'den aday olacak."*[69]

Yalçın Doğan'a bu saptamayı yaptıran olay ve gelişmeler, bir yıl önceye dek gidiyordu. **Kemal Derviş** Türkiye'ye gelişinden 2 ay sonra 3 Mayıs 2001'de, ve kimsenin beklemediği bir biçimde, CHP Genel Merkezini ziyaret ediyor ve **Deniz Baykal**'la ilk ciddi görüşmesini burada yapıyordu. Görüşmeye başlamadan karşılama sırasında, gazetecilerin önünde birbirlerine *"sen"* diye hitap ediyorlar ve **Baykal** burada, *"Sayın Derviş benim tanıyıp değer verdiğim ve sevdiğim bir insandır"* diyordu.[70] **Deniz Baykal** o günlerde barajı geçemeyen, mecliste milletvekili olmayan ve basında kendisine henüz pek yer bulamayan bir partinin lideri durumundaydı.

Deniz Baykal, 2002 Haziran'ına doğru gazetelerde yer almaya ve televizyon programlarına çağrılmaya başlandı. 57. Hükümetin uygulamalarından yılan bir bölüm seçmenin CHP'ye yöneldiği gözleniyor ve bu gözlemi ortaya koyan kamuoyu araştırmaları yayınlanıyordu. **Kemal Derviş**'in CHP'ye girmesi gibi bir konu henüz gündeme gelmemişti.

Levent Şahverdi Arşivi

Baykal, böyle bir ortamda, şaşırtıcı bir çıkış yaparak **Kemal Derviş**'i CHP'ye çağırdı ve 23 Mayıs 2002'de yaptığı basın açıklamasında şunları söyledi: *"Türkiye'nin Kemal Derviş'e ihtiyacı vardır. Bu nedenle Sayın Derviş, siyasete girip girmeme konusunda kararını verirken sadece kendi geleceğini değil, Türkiye'nin kendisine olan ihtiyacını da gözönüne almalıdır.. Yeni bir istikamete girmesi için önce hükümetle ilişkisine son vermek durumunda. Bu aşamada bu konuları konuşmak doğru değil. Zamanı gelince bunu değerlendireceğiz."*[71] Bu sözlerin söylendiği günlerde, *"erken seçim"* ve *"Yeni Oluşum Hareketi"* Türkiye'nin gündemine henüz girmemişti.

Deniz Baykal, daha sonra *"zamanı gelince"* yapacağını söylediği *"değerlendirmeleri"* yaptı ve DSP istifacılarının partiden ayrılmaya başlamasından 10 gün sonra **Derviş**'le bir kez daha biraraya geldi. **Baykal** görüşme sonunda gazetecilerin önünde **Derviş**'i, *"senin önemli bir siyasi çekiciliğin var. Bu çok az kişiye nasip olur"*[72] diyerek övdü ve kendisini geleceğin başbakanı gören bir hava içinde şunları söyledi: *"Ekonomik programın aksamadan yürümesi için sana ihtiyaç var. Bu nedenle seçime kadar hükümet içinde kalmalısın.* (daha önceki açıklamasında hükümetten ayrılması gerektiğini söylüyordu). *Önemli olan 3 Kasım seçimlerinin ardından 4 Kasım'da Türkiye'nin nasıl bir meclis ve nasıl bir hükümet yapılanması ile karşılaşacağıdır."*[73]

Deniz Baykal'ın 4 Kasım sabahı, *"nasıl bir meclisle karşılaşmak"* istediği belliydi. Bu meclis, çoğunluğunu CHP milletvekillerinin oluşturduğu bir meclis olmalıydı. Yalnızca **Baykal**'ın değil, tüm genel başkanların umut ve özlemi olan bu istek, son derece haklı ve olağan bir istekti. Ancak **Baykal**'ın istemi, yalnızca CHP'nin kazanması değil, **Kemal Derviş**'li bir CHP'nin seçimi kazanmasıydı. Olayların gelişimi ve yapılan açıklamalar bunu gösteriyordu. Nitekim **Kemal Derviş**, 15 Ağustos günü yaptığı açıklamada bu konuya son noktayı koymuştu: *"Artık YTP ile değilim, çabalarımı Baykal'la sürdüreceğim."*[74]

Kemal Derviş *"çabalarını Baykal'la sürdürebilmek"* için 21 Ağustos 2002'de CHP'ye üye oldu. Üyelik nedeniyle yapılan medyatik törenlerde, ilginç sözler söylendi, birçok insanın garipsediği açıklamalar yapıldı. **Kemal Derviş**, *"CHP çocuklu-*

Levent Şahverdi Arşivi

ğumdan beri gönlümdeydi" derken.[75], **Deniz Baykal**, *"Derviş'in kararı milli takım oluşturmada önemli bir adımdır. Türkiye için ölüyü dirilttik, son 48 saatte neler çektiğimi en iyi Kemal bilir"* dedi.[76]

Baykal'ın *"48 saatte neler çektiğini"* Türk halkı öğrenemedi ama 19–20 Ağustos günlerinde yapılan ve 10 saati aşan görüşmeler maratonunda nelerin görüşüldüğünü ve hangi temel üzerinde anlaşıldığını merak etti. *"Pazarlık ve anlaşmazlık yok"*[77] denilmişti ama toplantıların uzunluğu, hükümet olunduktan sonra izlenecek yol konusunda yoğun görüşmelerin yapıldığını gösteriyordu. Toplantılarda varılan sonuç açıklandığında, hangi temellerde anlaşıldığı net olarak ortaya çıktı. **Atatürk**'ün kurduğu CHP, ambleminde hale yer almasına karşın, *Altı Ok*'la ifade edilen temel ilkelerinin tümünden vazgeçiyor ve ***"Global liberalizm"*** in egemen olduğu bir parti haline geliyordu. Yapılan açıklamada şunlar söyleniyordu: *"Türkiye'de kutsal devlet anlayışından insan odaklı devlete geçilecek, içine kapanık Türkiye küresel Türkiye haline getirilecek ve karma ekonomi yerine çağdaş piyasa ekonomisi yerleştirilecek."*[78]

Sıradışı bir öngörü yeteneğine sahip **Mustafa Kemal**, bir konuda daha haklı çıkmıştı. Halka dayanan Müdafaa-i Hukuk anlayışıyla, emperyalizme karşı verilen Kurtuluş Savaşı'nın kan ve ateşi içinden çıkarılıp yaratılan ve onun önderliğinde büyük bir devrimi gerçekleştiren Cumhuriyet Halk Partisi *"küreselleşmeci"* bir parti haline gelmişti. Bu parti, artık elbette **Atatürk**'ün kurmuş olduğu parti değildi.

Olayları Anlamak

Yerine getirilmeyen sözler, sınır tanımayan hırslar ve çıkara dayanan ilişkilerle Türkiye'de ekonomiden sonra siyasette de bir kaos yaratıldı. Yurtseverlikle aymazlığın birbirine girdiği, giderek yoksullaşan halkın gerçekleri göremez hale geldiği ve ulusal değerlerin teker teker yitirildiği karmaşık bir ortam içinde, Türkiye uluslararası boyutlu bir hareketle karşı karşıyadır; ekonomiden sonra siyasette de tam teslimiyet sürecine girilmiştir. Sonuçları her geçen gün daha çok hissedilen geliş-

Levent Şahverdi Arşivi

meleri anlamak ve olumsuzluklara karşı önlem almak için, olayları gerçek boyutuyla kavramak gerekir.

Herkes şu sorulara yanıt aramalıdır; yürütülen ve yürütülecek olan dış kaynaklı programların, amacı ve Türkiye'ye vermek istediği biçim nedir? Ekonomi ve siyasette yaşanan yapay bunalımlar, erken seçimler, toplu milletvekili istifaları, partilere yeni katılımlar, kurulan yeni partiler ne anlama geliyor? Tüm bu gelişmelerin halka yansıyan sonuçları ne olacaktır? DSP neden parçalandı? **Kemal Derviş** neden CHP'ye yöneldi? Bunlar kendiliğinden ortaya çıkan siyasi gelişmeler mi, yoksa önceden planlanmış gelişmeler mi? Oy gücü giderek yükseldiği söylenen AKP'nin konumu nedir? **Kemal Derviş**'in çalışmalarıyla AKP girişimi arasında bir ilişki var mı?

Öncelikle belirtilmesi gereken, Haziran–Ağustos 2002 olaylarının bir iç siyaset gelişimi değil, Türkiye'nin pek çok konusunda olduğu gibi uluslararası boyutu olan bir sorun olmasıdır. Konumundan ve öneminden kaynaklanan nedenlerle Türkiye bugün, dünyada iç işlerine en çok karışılan ülke durumundadır. Yalnızca ekonomide değil, giderek artan biçimde siyasi konularda da kendi başına karar veremez hale gelmektedir. Siyasal yaşam, değişik yöntemlerle denetim altına alınmış ve kolayca yönlendirilebilir bir hale getirilmiştir. Siyasi partilerin büyük çoğunluğu çalışmalarını, halkın ve ulusun çıkarlarını korumaya değil dış istekleri yerine getirmeye yönelmiştir. İç siyaset o denli dışardan belirlenir hale gelmiştir ki, iktidara gelmeye hazırlanan parti liderleri kendilerini, *Washington* ya da *Brüksel*'i ziyaret etmeye ya da bunların desteğini almaya zorunlu hissetmektedirler.

Kemal Derviş, Türkiye'ye ekonomiyi "*düzeltmek*" için geldi; başlangıçta söylenen buydu. Ancak, kitabın ileriki bölümlerinde ayrıntılarıyla göreceğiniz gibi, yalnızca ekonomiyle değil, siyaset ve diplomasi dahil hemen her konuyla ilgilendi; yönetimi altında uygulanan programlarla ulus–devlet varlığının temel dayanakları olan kurum ve kuruluşlar önemli zararlara uğradı, halk işsizlik ve yoksulluk içine düştü. Türk ekonomisi,

Levent Şahverdi Arşivi

hiçbir hükümet değişikliğinin etkilemeyeceği bir biçime getirilerek tümüyle dışarıya bağlandı.

Türkiye'ye yönelen küresel baskı, ulusal pazarın serbest kullanıma açılmasını amaçlayan ve ekonomiyle sınırlı kalan bir yöneliş değildir; bu yönelişin geleceğe dönük siyasi bir boyutu vardır. Ortadoğu ve Orta Asya'ya yönelen güce dayalı Batı politikasının başarılı olabilmesi için, Türkiye'nin *"etkisizleştirilmesi"* ya da *"kazanılmasının"* yüzyıl başında olduğu gibi bugün de büyük önemi vardır. Ancak Batı bugün *"etkisizleştirme"* ile yetinmemekte ve Türkiye'nin vurucu güç olarak kullanılması anlamına gelen *"kazanılma"* peşinde koşmaktadır. Bu iki sürecin birbiri arasındaki karşılıklı ilişki nedeniyle de Türkiye, önce ekonomik sonra politik alanda tam bağımlı hale getirilmektedir. ABD'nin askeri ve ekonomik, AB'nin politik alanda yoğunlaşan istekleri, birbirini tamamlayan ortak bir girişim haline gelerek Türkiye üzerinde ağır bir baskı oluşturmaktadır. Ulusal çıkarlarla çelişen ve bir türlü bitmeyen istekler, Türkiye–Batı ilişkilerini yeni ve farklı bir düzleme çekmektedir. Çekilen düzlemde geçerli kural; hem ekonomik hem de politik alanda, ulusal çıkarlar için direnmeye çalışan güçlerin tasfiye edilmesi ya da en azından hareket yeteneklerinin sınırlandırılmasıdır. Bunu başarmanın yolu önce ekonomik sonra politik alanda egemenlik kurmaktan geçmektedir. Küresel güçler bu alanlarda bugüne dek birçok mevzi edinmişti şimdi bu mevzileri daha da geliştirecekti.

57.Hükümeti oluşturan partiler, uyguladıkları IMF politikaları nedeniyle halk desteğini yitirmiş ve Meclise girebilme sorunu yaşar hale gelmişti. Bu partiler halkın yaygınlaşan hoşnutsuzluğundan kurtulamıyor ama milletvekilleri kendi partilerinden *"kurtulmaya"* çalışıyor ve istifa ediyordu. Gerçekte *"kurtulmak"* istedikleri partileri değil, bu partilerin halkın tepkisini çeken uygulamalarıydı. *"Yeni partiler"*, *"yeni yüzler"* ya da *"gençleştirme"* söylemlerinin popüler olmasının nedeni de buydu. Halk 57.Hükümetin uygulamalarından o denli yılmıştı ki bu yılgınlığın yarattığı öfke, yeniden milletvekili seçilmek

Levent Şahverdi Arşivi

isteyen insanları, *"yeni"* ve *"değişik"* siyasi oluşumlar içinde yer almaya itiyordu.

Enerji yollarının kavşak noktasında Asya'ya açılan kapı konumundaki Türkiye, Batı dünyası için yalnızca bugün değil, her zaman stratejik öneme sahip bir ülke olmuştur. Ancak bu önem bugün, kısa bir zaman dilimine sıkışan ve Batı'nın gündemde tuttuğu Afganistan, Irak, Kürt devleti, Kıbrıs ve AGSP gibi kritik sorunlar nedeniyle olağanüstü bir boyut kazanmıştır; Türkiye'ye taşıdığı öneme uygun *"ilgi"* gösterilmekte ve bu ilgi direnç gösterildiği oranda baskıya dönüşmektedir.

Türkiye'nin, askeri çatışma dahil, bölgede sürmekte olan gerilimlerin içine çekilmesi ve kendi bölgesinde, çevresiyle çatışan bir ülke haline getirilerek Batı'yla birlikte hareket etmeye zorlanması, büyük devletlerin gündemindeki maddelerin başında gelmektedir. Ancak, ulusal çıkarlarla çelişen bu eğilim, uygulamaya dönüştüğünde, tepki görüp önlemle karşılaşması kaçınılmazdır. Sorunun Batı için çözümü, tepki gösterecek güçlerin baskı ve denetim altına alınmasıdır. Bunun günümüzdeki en geçerli yolu elbette, denetim altına alınan *"oluşumların"* *"seçimden"* geçirilerek *"meşrulaştırılması"* ve bunların mevcut siyasal sistem içinde yönetime taşınmasıdır. Küreselleşme adıyla geçerli kılınan Yeni Dünya Düzeni, bu işi yapmak isteyenlere geniş olanaklar sunmaktadır; küreselleşme, ülkelerin siyasi sistemini *"barışçı"* yöntemlerle denetim altına alma üzerine kuruludur.

Tayyip Erdoğan ve AKP

Recep Tayyip Erdoğan, Fazilet Partisinin kapatılmasından sonra yeni oluşturulan Saadet Partisine katılmadı. Bir gurup arkadaşıyla birlikte AKP'yi kurdu. Başlangıçta, eski eylemleri ve politik düzeyi nedeniyle pek başarılı olamayacağı sanıldı. Değiştim diyerek ilginç açıklamalarda bulunuyor ve yüksek masraf isteyen şube açılışları yapıyordu. Değişik biçimlerde de olsa hemen hergün medyada yer alıyor ve sürekli olarak gündemde tutuluyordu. Kısa bir süre içinde ortaya çıkan gelişmeler, başlangıçtaki öngörülerin aksine, **Tayyip Erdoğan**'ın öncü-

Levent Şahverdi Arşivi

lük ettiği *"yeni"* siyasal oluşumun içinden çıktığı Fazilet hareketini aşacağını ve oy oranını arttıracağını gösteriyordu.

Recep Tayyip Erdoğan, Necmettin Erbakan'ın yanında yetişmiş, ona uzun yıllar hizmet ederek parti içindeki kariyerini yükseltmiş bir kişiydi. Politik yaşamı tümüyle Refah Partisi içinde geçmiş, edindiği tüm siyasi kazanımları, bu parti ve onun lideri **Necmettin Erbakan** sayesinde elde etmişti. Buna karşın **Erdoğan, İsmail Cem**'in **Bülent Ecevit**'e yaptığının hemen aynısını **Erbakan**'a yapmış ve onu en zor döneminde terk ederek partisinin bölünmesine yol açmıştı.

AKP'nin hızlı büyümesinde belirleyici olan iki etken dikkat çekiyordu. Birincisi, 57. Hükümeti oluşturan partilerden desteğini çeken insanların yönelecek parti araması ve ağırlıklı olarak *"yeni"* bir siyaset olarak gördüğü AKP'ye yönelmesiydi. İkinci ve önemli etken ise, dış çevrelerin AKP'ne gösterdiği *"ilgi"* ve AKP'lilerin de dış çevrelerle kurduğu ilişkilerde sağladığı *"başarıydı"*. Küreselleşen dünyada Türkiye'yi *"içine kapalılıktan"* kurtararak *"dünyaya açacak"* ve *"global liberalizmi"* tam olarak uygulayacak *"cesur"* yeni liderlere gereksinim vardı. **Recep Tayyip Erdoğan**, bu *"cesareti"* göstereceğini söylüyor ve bu söylemiyle yükselen oy potansiyeli birleşince, dış çevrelerin özellikle de ABD'nin **Tayyip Erdoğan**'a gösterdiği *"ilgi"* artıyordu.

ABD'nin **Recep Tayyip Erdoğan'**a olan ilgisi yeni bir olay da değildi ve bu ilgi onun Fazilet Partisi üyesi olduğu günlere dek gidiyordu. Belediye Başkanlığı sırasında cezası nedeniyle görevden alındığında, ABD İstanbul Başkonsolosu **Huggins** kendisini ziyaret etmiş ve diplomatik geleneklere aykırı bir biçimde, *"seçilmiş liderlerin politik figürler olarak suçlara maruz kalmaları çok ciddi bir sorundur"* demişti.[79] Bu sözler üzerine Türkiye'de oluşan rahatsızlık nedeniyle geri adım atması beklenen ABD Dışişleri Bakanlığı, geri adım atmadığı gibi iki gün sonra yaptığı açıklamayla Konsolosunun görüşünü desteklediğini bildirmişti. ABD Dışişleri Bakanlığı, **Recep Tayyip Erdoğan**'ın 3 Kasım 2002 seçimlerine katılamayacağına karar veren *Yüksek Seçim Kurulu* kararına tepki göstermiş ve rahatsızlı-

Levent Şahverdi Arşivi

ğını Ankara'ya resmen bildirmişti. 30 Eylül 2002'de Türkiye'ye gelen ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı **Elizabeth Jones**; *"Biz Amerikan Hükümeti olarak demokratik bir sistem içinde, bütün tarafların seçime katılmasını destekleriz"* diyerek, Türkiye'de yasa yokmuşçasına iç işlerine müdahale etmişti.[80]

ABD Ordusu, Lozan Antlaşmasının 79.yıldönümü olan 24 Temmuz 2002'de, California eyaletinde pahalı bir askeri tatbikat düzenledi. Basında tatbikatın Türkiye'ye yönelik olduğu ve olası bir AKP iktidarını da içerdiği yönünde yorumlar yapıldı. Yorumların gerçekleri ne denli yansıttığı bilinmez ama *"Bin Yılın Meydan Okuması–2002"* adı verilen ve NATO üyesi olmasına karşın Türkiye'den gözlemci çağrılmayan tatbikatın senaryosu gerçekten ilginçti ve şöyleydi: "*Bir ülkede büyük kayıplara yol açan bir deprem oluyor. Arkasından uluslararası mahkeme o ülkenin sınırlarını ilgilendiren bir karar alıyor, etnik ve dinsel oluşumlar siyasi olarak güçleniyor, Ordu ülke güvenliğinin tehlikeye girmesi nedeniyle duruma müdahale ediyor ve ABD Silahlı kuvvetleri bu ülkeye saldırıyordu*."[81]

AKP yöneticileri ile ABD yetkilileri arasındaki görüşme trafiği bir yıldır hızlanmış son iki ay içinde de iyice yoğunlaşmıştı. Basında yer alan haberler, AKP'lilerin, Ankara-Washington hattında en az **Kemal Derviş** kadar gidiş–geliş yaptığını gösteriyordu. Türkiye'nin DSP istifaları ile çalkalandığı günlerde, Genel Başkan Yardımcısı **Abdullah Gül** Washington'a gelmiş ve burada 3 gün boyunca ABD'nin üst düzey yöneticileriyle *"çok önemli"* ve özel toplantılar, bire bir görüşmeler yapmıştı. Görüştüğü isimler arasında, Washington Enstitüsünün önemli ismi **Morton Abromowitz** ve Dışişleri Bakan Yardımcısı **Marc Grosman** da bulunuyordu.[82]

Abdullah Gül Türkiye'ye döndüğünde, kendisinden hemen sonra Türkiye'ye gelen **Marc Grossman** ile önemli bir yemekte bir kez daha bir araya geldi. Dışişleri Bakanlığının **Marc Grossman** ve **Paul Wolfowitz** onuruna verdiği yemeğe; **Kemal Derviş**, Türkiye Washington Büyükelçisi **Faruk Loğoğlu**, Dışişleri Müsteşarı **Uğur Ziyal** gibi isimlerin yanında siyasi partilerden yalnızca AKP Genel Başkanı **Abdullah Gül** katılıyordu.[83]

Levent Şahverdi Arşivi

Basın, Washington çevrelerinde bir ara **Kemal Derviş**'in AKP'le seçimlere girmesi konusunu değerlendirdiğini yazdı. Yapılan görüşmelerin basına yansıyan bölümü şöyleydi: *"Ölü doğan İsmail Cem ve Hüsamettin Özkan'ın Yeni Oluşumundan siyasete girmeyeceği artık kesin gibi görünen Kemal Derviş* (o günlerde Türkiye'de herkes Derviş'in, Yeni Oluşumla siyasete gireceğini zannediyor, Derviş de bu yönde açıklamalar yapıyordu), *CHP'ye girmesi ya da DSP'ye yakın durması bekleniyorken, Kasım seçimlerine beş kala AKP'ye yakın bir duruşla siyasette var olma kararı alırsa ne olur?"*[84]

Kemal Derviş, bu tür yorumlara karşın daha sonra AK Partiye değil CHP'ye girmeye karar verdi ve AKP belirlediği yolda yürümeye devam etti. Varılan sonuç çok akılcıydı. 57. Hükümet uygulamalarından yılan, ancak seçeneği olmayan halk, bilinçli bir biçimde değil doğal bir tepkiyle, muhalefet gibi görünen *"denenmemiş"* partilere yönelecekti. Küresel güçler, 1999–2002 döneminde 57. Hükümete kendi programlarını uygulatmış, uygulamalarım tüm sorumluluğunu Hükümeti oluşturan partilerin üzerine yıkmayı da başarmıştı. Oysa bunlar yalnızca kendilerinden istenenleri yapmış ve örneğin gerçek uygulayıcı olan **Kemal Derviş**'le büyük bir uyum içinde çalışmıştı. Şimdi, halkın desteğini yitiren bu partiler bir kenara konulacak ve *"yeni istekleri yerine getirecek"* yeni siyasi oluşumlar ortaya çıkacaktı.

Hükümet partileri halkın tepkisini çeken bir yıpranmışlık içine düşerken, uygulanan programın gerçek sahibi **Kemal Derviş** yıpranmadığı gibi *"vazgeçilmez adam"* durumuna geliyordu. Bu aykırı durum, nasıl mümkün olabiliyordu?

Kitlelerin örgütsüz, buna bağlı olarak bilinçsiz kılındığı ve iletişim araçlarının denetim altında tutulduğu bir toplumda bu mümkündü. Amerikalıların *"King maker"* (kral yaratmak) dediği şey buydu. Medya herhangi bir kişiyi bir günde *"göklere çıkarabilir"* ya da *"yerle bir edebilirdi"* Türkiye'de ortaya çıkan siyasi karmaşa ve arkasından alınan erken seçim kararı; iç ve dış siyasi gelişmeler, sürmekte olan ekonomik bunalım ve Batı'nın istekleri ile birlikte ele alındığında sorunun yanıtını bul-

Levent Şahverdi Arşivi

mak kolaydı. Bu yapıldığında şu gerçekle karşılaşılacaktır: Türkiye'de, Batı'nın isteklerine bugüne dek olanlardan daha çok *"uyum"* gösteren, global oluşumlarla daha çok bütünleşen, sözdinler ve atak bir hükümete ihtiyaç duyulmaktadır. Daha şimdiden dillendirilmeye başlanan olası bir AKP–CHP koalisyonun ne anlama geleceği bu koşullar altında değerlendirilmelidir.

Olası bir AKP–CHP koalisyonu konusunda yapılacak değerlendirmede, **Recep Tayyip Erdoğan**'ın seçime katılamayacak olmasına karşın yaptığı açıklamalar, yol gösterici olacaktır. **Erdoğan**, 20 Eylül 2002'de yaptığı açıklamada şunları söylüyordu: *"Ben Deniz Baykal'ı sayıp severim. Onun da bana karşı sevgi ve saygısının olduğunu biliyorum. Belediye Başkanlığı dönemimde çok olumlu yaklaşımlarını gördüm. Bunları unutmam mümkün değil. Bir protokol üzerinde anlaştıktan sonra CHP ile seve seve ortaklık kurabiliriz."*[85]

AKP–CHP koalisyonu ilgi çeken bir konu olarak basında işlenirken konuşulan bir başka konu, **Kemal Derviş**'in DSP ile bağlarını koparmış ve birlikte parti kurmaya hazırlanırken **İsmail Cem**'i neden terk ettiğiydi. **Derviş**'in **Cem** ve **Özkan**'la DSP içinde başlayan, istifalarla süren ancak siyasi birlikteliğe ulaşamayan ilişkileri nedensiz olmazdı. Partileşmeyi amaçlayan ilişkiler neden ve ne amaçla başlatılmış, daha sonra neden birdenbire kesilmişti?

AKP, benzeri partilerden daha öne çıkmış ve *"global entegrasyonu"* sağlayacağını açıklayan bir parti olarak oy oranını yükseltmişti. Diğer yanda DSP ve CHP'ye taban oluşturan ve her zaman yüzde 30'u bulan bir oy potansiyeli vardı. Bu oy kimi zaman DSP'yi kimi zaman da CHP'yi öne çıkarıyor ama sonuçta bölünmüş oluyordu. Bu kez sıranın DSP'nin yıpranmışlığı nedeniyle CHP'ye gelmişti. CHP'nin daha da güçlendirilerek AKP'ye güçlü bir koalisyon ortağı haline getirilmesi bunun için de DSP'nin parçalanması gerekiyordu; DSP'den kopan her oy CHP'ye giden bir oy demekti.

"Solun birliği", *"sosyal demokratların birlikte hareket etmesi"* gibi söylemler bu dönemde yoğunlaştı. **Kemal Derviş** sürekli olarak *"parçalanmış yapılardan"*, *"sosyal demokratların birliğinden"*

Levent Şahverdi Arşivi

söz ediyor ama DSP'nin parçalanma hareketinde yer almaktan da çekinmiyordu. Yapılan işin anlamı, DSP oylarının CHP'ye aktarılması için zaten yıpranmış olan DSP'nin iyice zayıflatılmasından başka bir şey değildi. Olay ve gelişmelerden çıkan sonuç buydu. Birliktelik görünümü verilerek insanlar partilerinden istifa ettirilmiş, daha sonra bunlarla ilişki kesilerek bir başka partiye gidilmişti.

Olayları yeterli bir dikkatle izlemeyen insanlar, davranışı biçim olarak hoş karşılamadılar ancak gelişmelerin nedenlerini de tam olarak anlayamadılar. Türk insanı bu tür davranışları hoş karşılamaz ama konu siyasi olduğu zaman buna fazla önem vermezdi. Ancak konu siyasi olduğu için önemliydi. **Bülent Ecevit, Kemal Derviş**'in CHP'ye girmesi üzerine şunları söyleyecekti: *"50 yıldır aktif siyasi mücadele içindeyim, şimdiye dek böyle şaşırtıcı bir gelişme görmedim."*[86]

Ecevit'in sözlerinde, Türk siyasetinin geldiği acıklı durumu gösteren bir gerçek vardır. Ulusal gönenci savunarak halkın sorunlarını çözen bir uğraş olmaktan çıkan siyaset; çıkara dayanan, dış etkilere açık ve ilkesiz bir eylem haline gelerek Türkiye'yi çok zor bir sürece sokmuştur. Böyle dönemlerde, *"50 yıllık siyasi deneyime"* sahip **Ecevit**'i bile şaşırtan olaylar her zaman ve her yerde elbette ortaya çıkabilecektir. Zaman adeta tersine işliyor ve Türkiye'de yalnızca ekonomide değil siyasette de, Osmanlının son dönemine geri dönülüyordu.

*

Bugün Türkiye'de yaşanan ve halka acı veren olaylar, tarihin süzgecinden geçirilerek bir bütün halinde göz önüne getirilirse üzüntü verici bir görünümle karşılaşılacaktır. Ulusal gönenç, bağımsızlık, onur ve özgürlük gibi kavramlar sanki artık Türk dilinde yer almıyor; bu ülkede emperyalizme karşı sanki savaşılmadı. **Mustafa Kemal** sanki hiç yaşamadı. Oysa **Mustafa Kemal** yaşadı, yokluk ve yoksulluk içinden, tam bağımsız özgür ve güçlü bir ulus yarattı. Gerçekleştirdiği eylem, elde ettiği sonuçlar, başardığı işler çok somuttu ve ödün vermez bir biçimde ulusal bağımsızlığa bağlanmıştı. **Mustafa Kemal** çok

Levent Şahverdi Arşivi

açık ve net konuşuyor, konuştuğunu da yapıyordu. NUTUK'ta şöyle diyordu: *"Temel ilke, Türk Ulusunun onurlu ve şerefli bir ulus olarak yaşamasıdır. Bu ancak tam bağımsız olmakla sağlanabilir. Ne denli zengin ve müreffeh olursa olsun, bağımsızlıktan yoksun bir ulus, uygar insanlar önünde uşaklıktan öte bir gözle görülmeye layık olamaz.. Oysa Türk Ulusunun onuru ve yetenekleri çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir ulus tutsak yaşamaktansa yok olsun daha iyidir. Öyleyse ya bağımsızlık ya ölüm. İşte gerçek kurtuluşu isteyenlerin parolası bu olacaktır."*[87]

Kurtuluş Savaşı'ndan hemen sonra 2 Şubat 1923'de İzmir'de halka yaptığı konuşmayı bugün, kendisini bu ülkenin insanı sayan ve onuruna düşkün herkes okumalı ve örnek almalıdır. **Mustafa Kemal** İzmir'de söyle diyordu: *"Bu Ulus karar vermiştir: Ya namusuyla yaşayacak ya da tüm ülke yansa da, yıkılsa da, harap olsa da bu savaşı* (bağımsız kalma savaşını y. n.) *sürdürecektir. Gerektiğinde bu ülkenin son tepesine kadar çıkacağız. Ve orada taş taş üstünde kalmayıncaya kadar uğraşacağız, son nefesimizi orada teslim edeceğiz. Ancak ondan sonra düşmanlar bu ülkeye sahip olabilirler."*[88]

Levent Şahverdi Arşivi

İKİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK GÖSTERGELER VE 9 ARALIK 1999 KARARLARI

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Ekonomik Bunalım

Türkiye'de yaşanan ekonomik bunalım yalnızca bugünün ya da kısa geçmişin bir sorunu değildir. İkinci Dünya Savaşı'ndan bugüne dek geçen elli yılı aşkın süre içinde, kendi gücüne dayanarak kalkınma, sanayileşme ve milli sermaye yaratma yönünde Türkiye'de sürekli bir gerileme yaşandı. ABD ve Avrupa'ya bağlanmayla başlayan ve yoğunlaşarak gelişen bu süreç sonunda Türkiye, ayakları üzerinde duramayan, kendi geleceğine karar veremeyen ve yönetim inisiyatiflerini yitirmiş bir ülke haline geldi.

Cumhuriyetle girişilen kalkınma atılımının sağladığı gelişme ve bu gelişmenin insanların yaşamına yansıyan somut sonuçları, bugünün koşullarıyla kıyaslanacak olursa insana hüzün veren gerçeklerle karşılaşılacaktır. Ulusal direncin yitirilmesi, özgüven yoksunluğu ve teslimiyete varan ataletin yol açtığı çözülme, yalnızca ulusal değil aynı zamanda bir insanlık dramıdır. Aymazlıktan ihanete varan ve tam anlamıyla bir geri dönüş olan bu süreç, Osmanlı İmparatorluğu'nu çöküşe götüren Tanzimat döneminin hemen aynısıyla yeniden yaşanmaktadır. Üstelik koşullar, yeni araç ve yöntemlerle daha ağır hale gelmiş ve yenileşme adına kuşatılan Türkiye, varlığını dolaysız ilgilendiren sorunlar yumağı içine sokulmuştur. Elli yılda gerçekleştirilen ulusal yıkım, bağımsızlık savaşlarıyla kurulan Türkiye Cumhuriyetini bugün, dış yönlendirmelerle yönetilen, bağımlı bir ülke haline getirmiştir.

Bağımlılaşma sürecini ortaya koymak ve Cumhuriyet tarihini geniş olarak incelemek bu kitabın konusu değildir. "*Yeni Dünya Düzeni Kemalizm ve Türkiye*", "*Bitmeyen Oyun*" ve "*Avrupa Birliği'nin Neresindeyiz?*" kitaplarıyla bu kanıtlar, yeterince ortaya konuldu ve okuyucunun incelemesine sunuldu. Bu kitabın amacı, yönetim yapısında çözülmenin hızlandığı ve Türk halkının aşırı yoksullaştığı 1999 sonrasındaki ekonomik uygulamalar dönemini incelemektir. İnceleme alanı, bilinçli olarak daraltılmıştır. Sorumluluğu 57. Hükümete ait olan, merkezinde IMF'nin yer aldığı ve **Kemal Derviş**'in denetimi

Levent Şahverdi Arşivi

altında yürütülmekte olan politikaların bir sonuç olduğu ve bu sonuca, elli yıllık uygulamalarla gelindiği açıktır. Burada, bu sonuç ele alınıp irdelenecek ve inceleme, *"Enflasyonu Düşürme Operasyonu"* adı verilen son dönem uygulamalarının başlangıç tarihi olan 9 Aralık 1999'dan sonrasını kapsayacaktır.

Cumhuriyetin Getirdikleri

Bugün yaşanan olayların anlamını genel bir çerçeve içinde kavramak, Türkiye'nin nereden nereye geldiğini görmek ve ele alınan konuyu anlaşılır kılmak için; 1923–1938 dönemini, bu dönemin kazanımlarını, 1945'le başlayan süreci ve günümüz Türkiyesi'nin durumunu ekonomik açıdan ortaya koyan verilere kısa da olsa bakmak gerekir.

1 Mart 1924'de yürürlüğe giren ilk Cumhuriyet Bütçesi yalnızca 118.254.222 liraydı.[1] Hazinenin elinde hiç altın ve döviz stoğu yoktu. Ülkeden para çıkarmak herhangi bir koşula bağlı değildi. İthalatta herhangi bir denetim ve kısıtlama yoktu. Duyun-u Umumiye borçlarının bir bölümü kabul edilmişti ve ödenmesi gerekiyordu. Yabancılar ve mali aracılar, kredi piyasasına tam olarak hakimdi ve bunlar, azınlıklarla yabancı uyruklulara hizmet veriyordu. Türk halkının tasarruf gücü hemen hemen sıfıra düşmüştü. Milli nitelikte banka yoktu. İhracat çok düşük, devlet gelirleri çok azdı.

Ulusal bağımsızlığı ilke edinen, bu nedenle yüksek bir prestije sahip Cumhuriyet hükümeti, resmi döviz alımlarını durdurdu, dış borçların ödenmesini bir moratoryum ile erteledi. Maliye Bakanlığı tarafından bir *kambiyo* denkleştirme fonu kuruldu ve milli *kambiyo* işleyişine geçildi. Yurt dışına para çıkışı serbestliğine son verildi. İthalat, lisansa ve kotalara bağlandı, gümrük vergileri arttırıldı. Azınlıkların elinde olan mali ve ticari piyasalara, ulusal çıkarları gözeten yeni vergi ve kısıtlamalar getirildi. Türk parası *"serbest döviz"* olmaktan çıkarıldı ve paranın istikrarını sağlayacak her türlü önlemi alma yetkisiyle donatılan *Merkez Bankası* kuruldu. 1924'te *İş Bankası* ve daha sonra aralarında *Emlak ve Etyam* (Emlak Bankası), *Sanayi Maadin*, *Sümerbank* ve *Etibank*'ın da bulunduğu 40 milli banka

Levent Şahverdi Arşivi

kuruldu. *Ziraat Bankası*'na her türlü bankacılık işlemini yapabilme yetkisi verildi ve *Ziraat Bankası* denetimi altında çalıştırdığı *Emniyet Sandığı*'yla birlikte mevduatını 1931 yılında 72,5 milyon liraya çıkardı.[2]

Çok sınırlı olanaklarla girişilen ulusçu uygulamalar, sonuçlarını kısa sürede gösterdi. 1925–1927 yıllarında enflasyon yüzde 1 oldu. Fiyat artışları olmadığı gibi bazı ürünlerde ucuzlama görüldü. Türk parası, yabancı paralar karşısında değer yitirmedi, tersine bazılarına karşı değer kazandı. 1924 yılında 9,5 kuruş olan *Fransız frangı* 7,7 kuruşa, 187 kuruş olan ABD doları 127 kuruşa düştü.[3]

1923 yılında 3700 ton olan pamuklu dokuma, 1927'de 9055 tona, 597 bin ton olan maden kömürü 1 milyon 593 bin tona çıkarıldı. 1923'de hiç üretilmeyen şeker, 1923 yılında 27,5 ton üretildi. 1927–1932 arasında çimento 24 bin tondan 129 bin tona, kösele 1974 tondan 4105 tona, yünlü mensucat 400 tondan 1695 tona çıkarıldı. 1923 yılında hemen tümü ithal edilen kösele ve un, 1932'de hiç ithal edilmedi, ihtiyaç yerli üretimle sağlandı. Şeker ithalatı yüzde 37, deri ithalatı yüzde 90, çimento ithalatı yüzde 96,5, sabun ithalatı yüzde 96,6 oranında azaldı. 1923 yılında 36 milyon dolar olan dış ticaret açığı, 1931 yılında 0,3 milyon dolara düşürüldü. 1936 yılında ise 20,1 milyon dolar dış ticaret fazlası verildi. Bu, 200 yıllık Türk tarihinde ilk kez gerçekleştiriliyordu. 1937 yılında Hazinede 26,107 ton altın, 1938 yılında 28,3 milyon dolar döviz stoğu birikmişti.[4]

Harcanan Miras

Atatürk döneminde yaratılan ulusal birikim, 1945 yılına dek önemli sayılacak bir zarara uğramamıştı. Savaş süresince alınan borçlar nedeniyle 1945 yılında Türkiye'nin 356 milyon liralık dış borcu vardı ama Hazinede bu borcu karşılayacak kadar da altın ve döviz stoğu bulunuyordu, dış borçlar düzenli olarak ödeniyordu.[5] Bütçe önemli bir açık vermiyor, iç borca fazla başvurulmuyordu. İç borçlanma *"ABD ve Avrupa ekonomileriyle daha yakın ilişkilere geçilmesiyle"*[6] yani 1946 dan sonra yapılmaya başlandı. Ancak bu borcun geri ödeme süresi 20

Levent Şahverdi Arşivi

yıldı. Hazinenin elinde, 245 milyon dolarlık yani neredeyse dış borcu karşılayacak kadar altın ve döviz stoğu vardı.[7] 1945 yılında, 168,3 milyon dolarlık ihracata karşılık, 97 milyon dolarlık ithalat yapılmış ve 71,3 milyon dış ticaret fazlası gerçekleştirilmişti.[8]

Türkiye'nin ABD başta olmak üzere 1945'den sonra Batı'ya yönelmesiyle ekonomik dengeler hızla bozulmaya başladı. 1946 yılında ABD'nden 10 milyon, 1947'de IMF'den 5 milyon dolar borç alındı ve şartlı borçlanma dönemi başladı. 1946 yılında Türk lirası yüzde 119 oranında devalüe edildi ve 1 dolar 128 kuruştan 280 kuruşa çıkarıldı.[9] 1950'ye gelindiğinde, Türkiye'nin dış borcu 775 milyon liraya yükselmiş, ithalat ihracatı geçmişti. 263,4 milyon dolarlık ihracata karşılık 285,7 milyon dolarlık ithalat yapılarak 22,3 milyon dolar dış ticaret açığı verilmişti.[10] Ancak açık fazla değildi, ihracatın ithalatı karşılama oranı yüzde 92,2'ydi.

Avrupa Birliğiyle (o zaman adı AET) imzalanan *Ankara Anlaşması*'ndan, *Gümrük Birliği Protokolü*'nün kabul edildiği 1995 yılına dek geçen 32 yılda ekonomideki, bağlı olarak da dış ticaret dengelerindeki bozulma ileri bir düzeye çıktı. 24 Ocak 1980'de alınan kararlar ve Cumhuriyet'in temel yaklaşımlarını işlemez hale getiren uygulamalar, dış ticaret açıklarının aşırı büyümesine yol açtı. *Turgut Özal Dönemi* olarak anılan, *Gümrük Birliği* ile sonuçlanan 15 yıllık dönemde (1980–1995) açıklar büyümüş, borçlanma artmış, *Gümrük Birliği* uygulamalarından sonra ise denetlenemez hale gelmişti.

1960 yılında 146,8 milyon, 1970'de 359,1 milyon dolar olan dış ticaret açığı; 1983–1995 yılları arasındaki 13 yılda, yıllık ortalama 6403,4 milyon dolara çıkmıştı.[11] 1990–1995 yıllarını kapsayan dönemde yılda ortalama 25,8 milyar dolarlık ithalat yapılırken, bu ithalat *Gümrük Birliği* uygulamalarından sonra yüzde 78,6'lık bir artışla ortalama 46,8 milyar dolar olmuştu.[12]

Açık Veren Borçlanır

Türkiye, son elli yıl içinde dış ticarette verdiği açık oranında borçlanıyordu. Bu kaçınılmaz bir sonuçtu. Dış ticaret açığı,

Levent Şahverdi Arşivi

ürettiğinden çok tüketmek, kazandığından çok harcamak demekti. Aradaki fark, başka bir kaynak bulunmadığı sürece borçla kapatılacaktı. Bu işin başka bir yolu yoktu ve bu zorunlu yol, tüm ülkeler hatta tüm insanlar için de geçerliydi.

Türkiye Osmanlıdan devralınan *Düyun-u Umumiye* borçlarının son taksidini 1954 yılında ödemiş ve bu borcu kapatmıştı. Bugün, Türkiye'nin iç–dış borç toplamı 200 milyar doların üzerindedir. Yalnızca 2000 yılında, 27,2 milyar dolar dış ticaret açığı verilmiştir.[13] İhracatın ithalatı karşılama oranı yüzde 50,2'ye düşmüştür.[14] Türk ekonomisine üretim değil, faiz ve rantiye kârları yön vermektedir. Faiz peşindeki finansal varlıkların toplamı 113 milyar dolara çıkmıştır. (1998)[15] Eroin trafiğinin parasal tutarı 1996 yılında 55 milyar dolardı ve bu para o yılki Türkiye bütçesi kadardır.[16] Kayıt dışı ekonominin Türkiye ekonomisindeki payı yüzde 65'e varmıştır.[17] Vergi gelirlerinin tümü, borç faizlerine bile yetmemektedir. 2001 Haziranında çıkarılan Ek Bütçede, beklenen vergi geliri yıllık 37 katrilyon lirayken, faiz ödemelerine 41 katrilyon lira ayrılmıştır.[18] Aynı durum 2002 yılı için de geçerlidir. 2002 yılının ilk altı ayında 25,5 katrilyon liralık vergi gelirine karşılık, 28,5 katrilyon lira faiz ödemesi yapılmıştır.[19]

Ekonomik göstergelerin halka yansıyan somut sonucu; alım gücünün düşmesi, işsizlik ve yoksullaşmadır. 1963 yılında 100 olan *Geçinme Endeksi*, 1970'de 123, 1980'de 2782, 1990'da 130 717, 1996'da 4 393 784, 2000'de ise 36 592 601'e çıkmıştır. Buna karşılık, *Gerçek Ücret Endeksi*, 1970'de 123, 1980'de 72,6, 1990'da 87, 1996'da 102.4, 2000'de ise 117 olmuştur.[20] Türkiye'de yoksulluk sınırı altında yaşayanlar, 1987 yılında nüfusun yüzde 14,2'sini oluştururken, 1994 yılında yüzde 21'e çıktı.[21] Bu oran şimdi nüfusun yarısına yaklaşmış durumdadır. Türkiye'de 6 milyon genç insan işsizdir. Bu rakam resmi verilere göre 23 milyon 48 bin olan (1998) işgücü sayısının yüzde 26'sını oluşturuyor.[22] 1998 yılından sonra işsiz sayısı ileri oranda arttı. *Devlet İstatistik Enstitüsü*'nün verilerine göre, 1999–2000 Haziran ayları arasında işçi sayısı yüzde 5.5 azaldı. İstanbul Sanayi Odası, 1998–2000 yılları arasında, yalnızca özel sektörde

Levent Şahverdi Arşivi

414 bin işçinin–işini kaybettiğini, özelleştirilen 128 KİT'den 10.746 işçinin işten çıkarıldığını açıkladı.[23] Ekonomik bunalımlardan sonra işsiz kalan işçi sayısı tam olarak hesap edilemiyor. Türkiye *Gümrük Birliğine* girdikten sonraki 5 yılda (1996–2000) toplam 117 milyar dolar dış ticaret açığı verdi. Bu açığın 62 milyar doları (yüzde 53) 15 Avrupa Birliği ülkesine, 55 milyarı ise (yüzde 47) tüm dünya ülkelerine karşı verildi.[24]

1945'den sonraki geri dönüşüm Türkiye'yi getirdiği durum yalnızca verilen rakamlarda değil, yaşamın içindeki somut gerçeklerde görülüyordu. Türkiye, kendi kararını kendisi alan bir ülke olmaktan çıkıp, dışarıya bağlandığı oranda ekonomik çöküntüye uğramış ve ağır bir bunalım sürecine girmişti. Gelinen noktanın sorumluluğu, elbette Türkiye'yi elli yıldır yönetmiş olanlara aittir. Ancak yaşanan olumsuzluklar, yalnızca yönetim yetkisini ellerinde bulunduranların sorumluluklarıyla açıklanamayacak kadar karmaşık ve uluslararasıdır. Sorun, emperyalizmin, işbirlikçileri aracılığıyla içsel bir olgu haline gelmesidir, sorun ulusal bağımsızlık sorunudur. Bu nedenle, yaşanan sorunun çözümü yalnızca yurt içinde alınacak önlemlerle başarılamaz. Dışarıdan dayatılan ekonomik programları uygulamaksa yalnızca çözümsüzlüğü arttırır.

Washington ya da Brüksel'deki program yapıcılar, hükümet yetkilileri ve uluslararası örgüt yöneticileridir. Ekonomiyle sınırlı kalmayan bu tür programlar siyasi, mali ve kültürel alanları da kapsar ve büyük şirket çıkarlarına dayanır. Mali uygulamalar, IMF ve Dünya Bankasının *"uzmanlık"* konusudur. Ülkeler borçlandırma yoluyla, önce bağımlı daha sonra tutsak haline getirilir. Borç arttıkça bağımlılık, bağımlılık arttıkça borç artar. Bu ustaca hazırlanmış bir sarmaldır ve kendi isteğiyle bu sarmala giren Türkiye, IMF'ye üye olduğu 1947 yılından beri bu oyunun içindedir. Her sözü dinlemiş, istenen her şeyi yapmış ve bugünkü duruma gelmiştir.

"Hasta Adam" Türkiye

IMF Başkanı **Stanley Fisher** bugünün Türkiyesine *"hasta adam"* demektedir. Eğer saptama doğru ise bunu en iyi bilen

Levent Şahverdi Arşivi

Fisher'dir. Çünkü Türkiye'yi *"hasta"* eden kendisidir ve bu *"hastalık"* Türkiye'nin IMF ile yaptığı 18 borçlanma (stand –by) anlaşmasıyla alınmıştır.

Borçlanma anlaşmasının ilki 1961, sonuncusu ise 1999 yılında yapıldı. Yapılan 18 anlaşmayla Türkiye son kırk yılının 18,5 yılını IMF programlarını uygulamak, kalan zamanı da sonuçlarını yaşamakla geçirdi.[25]

Türkiye'nin IMF ile yaptığı 18 Stand–by anlaşması içinde en etkilisi, *"24 Ocak Kararlarına"* yol açan ve 1980 yılında imzalanmış olanıydı. Bu anlaşmanın koşulları, **Turgut Özal** hükümetleri döneminde eksiksiz uygulanmış ve Türkiye, Cumhuriyet döneminin temel ekonomik tercihlerinden bu anlaşma ile tümden vazgeçmişti.

Çöküşün Başlangıcı : 24 Ocak Kararları

İzmir Ziraat Odası Başkanı **Reşit Kurşun**, 1980 öncesi ve sonrasındaki durum için şunları söylüyordu: *"İzmir-Cumaovası'nın Tekeli köyünde 1980 yılına kadar her evde bir akaryakıt deposu vardı. Hepsinde de ağzına kadar doluydu. Bir ara akaryakıt sıkıntısı olunca, tam bir yıl dışarıdan mazot almadan işlerini görebildiler. 12 Eylül'den kısa bir süre sonra bu depolar boşaldı. Hatta, işe yaramadığı için yerlerinden sökülüp atıldı. Artık, Tekeli köyü çiftçileri akaryakıt istasyonlarına elde bile taşınabilecek kadar küçük depolarla gidebiliyorlar. Zira, 12 Eylül hükümetlerinin izlediği yanlış politikalar yüzünden çiftçinin cebinde mazot alacak parası kalmadı..."*[26]

1980'den söz edilince herkesin aklına doğal ve haklı olarak 12 Eylül Darbesi geliyor. Oysa gerçek darbe, Türkiye ekonomisini, bugün hemen tüm toplumsal kesimlerin şikayetçi olduğu bir noktaya getiren, *24 Ocak 1980*'de yapılmıştı.

Bir kesim, *"24 Ocak Kararlarını"; Yeni Dünya Düzeni*'nin *"Türkiye'nin kapılarını kırması"*; 12 Eylül Darbesini de, bu kararların uygulanması önünde engel durumundaki, *"emek örgütlerinin yokedilmesi operasyonu"* olduğunu söyledi. Diğer bir kesim ise, 24 Ocak girişimini, Türkiye'nin dış dünyaya açılması ve çağı yakalaması için yapılan bir *"devrim"* olduğunu açıkladı.

Levent Şahverdi Arşivi

Uzlaşmaz niteliğiyle bu iki görüş, bugüne dek tartışıldı, tartışılmaya da devam ediliyor.

Dönemin Başbakanı **Süleyman Demirel**, Başbakanlık Müsteşarlığına getirdiği **Turgut Özal**'a; 1979 sonunda, yeni bir *ekonomik istikrar programı* hazırlama görevi verdi. IMF'nin istekleri doğrultusunda kısa sürede hazırlanan program; Türkiye'yi, tek taraflı ve tam olarak yabancı sermayeye açıyor, tarım, ticaret ve sanayide ulusal hedeflerden vazgeçiliyor, Türk lirasının değer kaybını hızlandıran günlük kur ayarlamalarıyla, develüasyon sürekli hale getiriliyor, milli kambiyo rejiminden vazgeçiliyor, "*ithalat liberasyonu*" adıyla dışalım serbest hale getiriliyor, kotalar kaldırılıyor ve kamu yatırımları kısılıyordu. KİT'lerin özelleştirileceği, temel ürünlerde destek fiyatlarının kaldırılacağı, ücret artışlarının düşük tutulacağı, tarım ürünlerindeki taban fiyatlarının sınırlanacağı açıklanıyordu. 1980 yılı başında 47 lira olan bir Amerikan doları, yıl sonunda 90 liraya çıkıyor, programa karşı gösterilen toplumsal tepki, "*iç savaş*" haline gelen terör eylemleriyle, Türkiye'yi karanlık bir kaos ortamına sürüklüyordu. "*24 Ocak kararları*", ancak 12 Eylül gibi bir "*demir yumrukla*" uygulanabilirdi. Nitekim öyle oldu. Bugün, "*insan haklarını*" dilinden düşürmeyen Batılı devletlerin "*sessiz ilgisiyle*" desteklenen 12 Eylülcüler, tam 650 bin kişiyi gözaltına aldı, 50 kişiyi idam etti, bütün parti ve dernekleri kapattı.

"*24 Ocak Kararları*", 1980'den 2000'e 20 yıl boyunca adım adım uygulandı. Uygulamalar sonucunda bugün Türkiye'de, mali sermaye spekülatörleri, "*kara para*" sahipleri, borsa simsarları ve uluslararası şirket ortağı, holdingler dışında, halinden memnun olan hiç kimse kalmadı. Türk ekonomisi, 1999 yılında, İkinci Dünya Savaş'ından sonra ilk kez yüzde 6,4 küçüldü. *Dünya Bankası* verilerine göre, Türkiye'de gelir dağılımı; *Tanzanya*, *Uganda* ve *Ruanda*'dan bile daha bozuk hale geldi. 133 dünya ülkesi içinde son 25 ülke içine girdi. İşsizlik ve yoksulluk arttı, ulusal nitelikli tarım ve sanayi çözüldü, dış ticaret açıkları arttı. İç ve dış borçlar, ödenebilir sınırları aştı, bütçe

Levent Şahverdi Arşivi

açıkları büyüdü. Bütçenin büyük bölümü borç faiz ödemelerine gidiyor. 1999'da durum buydu.

Yöntem Değişikliği ve 9 Aralık Kararları

IMF, 1999 yılında Türkiye'den, o güne dek uygulanan ekonomik programlara benzemeyen yeni bir uygulamaya geçmesini istedi. İsteğe göre, dövizin sabitlenmesi için mali piyasalara devlet müdahalesi yapılıyor, dolar baskı altına alınıyor ve 18 aylık dolar kuru saptanarak önceden ilan ediliyordu.

İktidara yeni gelen 57. Hükümet, IMF'nin isteklerini hemen kabul etti ve "*Enflasyonu Düşürme Operasyonu*" adı verilen ve 9 Aralık 1999'da açıklanan "*yeni*" programı uygulamaya soktu. Toplum kesimlerinin tümüne zarar verecek olan "*9 Aralık Kararları*", zarar görecek olanlar da dahil "*iş dünyasının*" hemen tümü tarafından desteklendi. Medya programı, "*yeni*" ve "*çağın gereklerine uygun*" "*yapısal dönüşüm*" girişimi olarak sundu. Gazete ve televizyonlar konuyu sürekli bu biçimde gündemde tuttular. Paralı, parasız ilanlarla Türk halkı, "*Enflasyonla Mücadeleye*" çağırıldı. Diyanet İşleri Başkanlığı, vaaz ve hutbelerde bu konunun vatandaşlara anlatılacağını açıkladı.[27] Büyük sermaye çevreleri ve politikacılar, programı *"hararetle"* desteklediler.

IMF Avrupa Direktörü **Michael Deppler** "*Programla*" ilgili olarak, Merkez Bankasının kur politikalarını kapsayan kararlarının *Enflasyonla Mücadele Programında "kilit unsur"* niteliğini taşıdığını belirterek, "*Yeni para ve döviz kuru düzenlemeleri, enflasyon ve faiz oranlarının düşmesini hızlandıracaktır*" dedi.[28] Ankara Sanayi Odası Başkanı **Zafer Çağlayan**; "*Program son derece olumlu. İç piyasa ve uluslararası finans çevrelerine güven verecek*"[29], Türkiye İhracatçılar Meclisi Başkanı **Okan Oğuz**; "*Açıklanan program enflasyon belasından kurtulmak için ortaya konan kararlılığın bir parçası, başarısı için bedel ödemeye hazırız*"[30] derken TÜSİAD Başkanı **Erkut Yücaoğlu**, "*TÜSİAD, enflasyonla mücadele amacını güden programı bir bütün olarak olumlu karşılamakta ve desteklemektedir*" diyordu.[31]

Levent Şahverdi Arşivi

9 Aralık Kararları'nın adı, görünüşte *"enflasyonu düşürme operasyonuydu"* ama işin gerçek boyutu açıklanan amaçtan çok farklıydı ve Türk toplumunun hemen her kesimini olumsuz bir biçimde etkileyecek amaçlara sahipti. Kararlardan zarar görecek kesimler, yalnızca yoksulluk ve işsizlik kıskacındaki *çalışanlar değil***;** *ulusal sanayiciler, küçük ve orta ölçekli işletmeler, tarım üreticileri, tekstilciler* ve *ihracatçılardı.*

Üç yıllık süreyi kapsayacak biçimde belirlenen hedefler, öz olarak şunlardı: *dolar artış kuru yıllık yüzde 20 ile sınırlanacak, faizler düşürülecek, çalışan ücretlerine yüzde 10 artış yapılacak, tarım destekleme oranları düşürülecek, özelleştirmelere hız verilecek ve enflasyon 2000 yılı içinde yüzde 25'e düşürülecekti***.** Kararlarda en ilginç yan, IMF'nin 1980 yılında *24 Ocak Kararlarıyla* Türkiye'ye kabul ettirdiği ve dünyanın her yerinde yaptığı, *"serbest kur serbest faiz"* politikasından vazgeçerek *"baskılı kur düşük faiz"* politikasına geçmesiydi. IMF'nin açıklanan amaçlarına ters bu tutumun elbette bir nedeni vardı ve bu neden en açık ifadesini, **Fisher'**in Türkiye için kullandığı *"hasta adam"* tanımlamasında buluyordu.

Enflasyonu Devlet Düşürüyor Holdingler Kâr Ediyor

Amaçlanan enflasyon oranlarının gerçekleşmeyeceği daha ilk aylardan belli olmuştu. Hükümet, konu memur ve işçi maaşları, tarımsal ürün fiyatları olunca tüm toplumsal tepkilere karşın ödün vermiyordu ama devletin tüm olanaklarını, *"banka kurtarma"* ve *"enflasyon düşürme"* operasyonlarına ayırmaktan hiç çekinmiyordu. Hazine gelirlerini duyarlı bir biçimde savunması gereken Hazine Müsteşarı **Selçuk Demiralp**, 7 Şubat 2000 günü tüm KİT genel müdürlerine bir yazı göndererek, KİT ürünlerine zam yapılmamasını istiyordu.[32]

Zam yapması yasaklanan KİT'ler zarara mahkum edilirken, büyük holding şirketleri ürünlerine serbestçe zam yapmaya devam ettiler. İddialı açıklamalarla ilan edilen enflasyon hedefi doğal olarak tutturulamadı ve açıklanan 2000 yılı enflasyonu yüzde 39 oldu.

Levent Şahverdi Arşivi

Çalışanlar, *çiftçiler* ve *ihracatçılar* üzerinde baskı sürerken, büyük üretim firmaları ve ihracatçıların yaptığı zamlar; onlara, Borsa'dan gelen kaynaklara ilave olarak yüksek oranlı kârlar sağladı. *Devlet İstatistik Enstitüsü*'nün (DİE) verilerine göre, gerçekleşen enflasyonun yüzde 92'si özel sektör zamlarından, yüzde 8'i ise kamu kesiminden kaynaklandı.[33]

Uygulanan programın doğal sonucu olarak; başta çalışanlar olmak üzere geniş kitlelerin ve kamu kuruluşlarının gerçek gelirleri hızla düşerken; Borsa'ya açılmış olan büyük şirketlerin ve uluslararası şirketlerle ortaklığı olan firmaların kârları olağanüstü artış gösterdi. Hisseleri Borsa'da işlem gören şirketlerin *İstanbul Menkul Kıymetler Borsası*'na bildirdikleri, 2000 yılının 9 ayını kapsayan kâr bildirimlerine göre; *Ford Otosan*'ın kârı bir yıl önceye göre yüzde 12.374 (yüzde onikibin üçyüz yetmiş dört), *Ceytaş*'ın yüzde 8.955 (yüzde sekizbin dokuzyüz ellibeş), *Global Menkul Kıymetleri*'nin yüzde 3.376 (yüzde üçbin üçyüz yetmiş altı), *Alfa Menkul Kıymetler*'in yüzde 2.631 (yüzde ikibin altıyüz oyuzbir) artmıştı.[34] *Koç Topluluğu*'nun yılın ilk dokuz aylık dönemine ilişkin faaliyet sonuçlarını açıklayan Genel Müdür **Temel Atay,** Borsa'da işlem gören 16 Koç şirketinin ciroda yüzde 109, kârda yüzde 210 artış sağladığını açıklıyor.[35] *Koç Holding* Yönetim Kurulu Başkanı **Rahmi Koç**, gazeteci **Nurten Erk**'le yaptığı söyleşide**,** *Koç Gurubu*'nun 2001 yılında 1 milyar dolarlık yatırım yapacağını açıkladı.[36] *Sabancı Holding* ise aynı dönemde 63 trilyon 349 milyar kâr bildiriyor[37] ve Gurubun 2001 yılında 900 milyon dolarlık yatırım yapacağını açıklıyordu.[38] Bilanço açıklayan 95 şirketin bildirimleri incelendiğinde, bir yıl önceye göre ortalama olarak yüzde 158.38 oranında kâr artışı sağlandığı görülüyordu.[39] Merkez Bankası *Sektörel Değerlendirmeler Müdürlüğü*'nün yaptığı bir açıklama ile Türkiye'de firmaların "*çok yüksek kâr marjıyla çalıştıkları*" ortaya konuyor ve Türkiye'deki kâr oranlarının Avrupa, *ABD* ve *Japonya*'daki oranlardan daha fazla olduğu belirleniyordu.[40]

Açıklamalardan çıkan açık sonuç şuydu: Türkiye halkı hızlı bir yoksullaşma içine girerken, devlet kuruluşları zarar ettirilirken, halka yeni dolaylı vergiler çıkarılırken; uluslararası şir-

Levent Şahverdi Arşivi

ket ortağı büyük holdingler, mali sermaye şirketleri ve spekülatörler olağanüstü kâr ediyorlardı. Bu, acımasız bir kaynak aktarımıydı. *Halktan alınan kaynaklar büyük şirketlere veriliyordu* ve bu sonuç, 9 Aralık Kararları'nın, "*Enflasyonla Mücadele*" kılıfıyla örtülmüş temel amacıydı. *IMF* bir taşla birkaç kuş birden vuruyordu. Bir yandan işbirlikçi büyük sermaye güçlendirilirken diğer yandan ağırlaşan yaşam koşullarıyla bunalan kitleler, sorunlarına çözüm getiremeyen devletten uzaklaştırılıyor, sosyal çatışmalara ve istikrarsızlığa ortam hazırlanıyordu.

9 Aralık Kararlarını eleştirel bir tutumla ele alan, gerçek amacını ortaya koyan ve Türkiye açısından olası sonuçlarını irdeleyen pek olmadı. Halk örgütsüzdü ve izleyemez hale geldiği olaylardan kopmuştu. Halka öncülük edebilecek aydınlar etkisizleştirilmiş ve seslerini duyuramaz hale gelmişti. Herşeyi büyük sermaye, medya ve uluslararası güç merkezleri belirliyordu. Herkes işlerin iyi gitmediğini görüyor ancak uygulanabilir çözümler üretilmesi yerine, sorun yaratanların, sorunları "*çözmek*" için getirdikleri yeni öneriler, tek seçenek olarak kabul ediliyordu.

Böyle bir ortamda ve kararların açıklandığı 9 Aralık'tan hemen sonra, IMF'nin "*yeni*" politikayı eleştiren ve olası sonuçlarını sorgulayan bir yazı yazdım. Yazı, 30 Ocak 2000 gün ve 18 Sayılı "*Müdafaa-i Hukuk*", Mart 2000 gün ve 34 Sayılı "*Türkiye Sorunları*" ve 2 Şubat 2000 gün ve 2 Sayılı "*Bildiren*" dergilerinde yayınlandı. "*9 ARALIK KARARLARI VE TÜRKİYE'Yİ BEKLEYENLER*" başlığını taşıyan ve bu bölümün sonuna dek süren bu yazıyı hiç değiştirmeden buraya alıyorum. Okuyucu, o günlerde yazılmış olan bu yazıyı; yaptığı saptamalar, vardığı sonuçlar ve sonraki ekonomik bunalımlarla birlikte ele almalı, bu bütünlük içinde değerlendirmelidir.

Levent Şahverdi Arşivi

9 Aralık Kararları ve Türkiye'ye Bekleyenler

(Yazılış Tarihi: 10.01.2000)

Merkez Bankası Başkanı **Gazi Erçel**, 9 Aralık 1999 günü yaptığı basın açıklamasında, "*enflasyonun tek haneli rakamlara dönüştürülmesi için*", kur ve para politikalarında hükümetin Merkez Bankası aracılığıyla aldığı kararları açıkladı. "*Çeyrek yüzyıldır en önemli problemimiz olan enflasyondan kurtulabilmemiz için bu, en büyük ve belki de son fırsatımızdır*" diye konuşan **Erçel**; döviz kurlarının 18 aylık süre için bu günden, yıllık yüzde 20 artışla sabitleneceğini, hiçbir şekilde para basılmayacağını, döviz karşılığı TL. yaratılacağını, bu yolla TL.'ye itibar kazandırılacağını söyleyerek bu önlemlerle enflasyonun 2000 yılı içinde yüzde 20'ye düşürüleceğini ileri sürdü.[41]

Açıklamalar, büyük basın tarafından, övgü dolu yorumlarla ve "*9 Aralık Devrimi*" diye adlandırılarak manşetten verildi. Büyük holding yöneticileri, işveren örgütleri, sanayi ve ticaret kuruluşları, politikacılar ve (çok ilginçtir) ihracatçı birlikleri bile, kararları desteklediklerini açıkladılar. Koç, Sabancı, Eczacıbaşı başta olmak üzere hemen tüm büyük gruplar hazırlamış oldukları 2000 yılı bütçelerini yeni kararlar doğrultusunda değiştireceklerini ve kararların yaşama geçmesi için üzerlerine düşeni yapacaklarını söylediler. Başbakan **Bülent Ecevit** 16 Aralıkta Partisinin Meclis Gurubu'nda yaptığı konuşmada: "*Ekonomide yüzyılın son mucizesini yaratıyoruz*" dedi.[42] Bu iddialı ve olağanüstü hırslı açıklamaların gerçekte ne anlama geldiği ve Türkiye'nin geleceğini nasıl etkileyeceği ne yazık ki toplumun hemen hiçbir kesiminin dikkatini çekmedi. Oysa açıklanan kararlar; ulusal nitelikli orta ve küçük sanayicilerimiz, ihracatçılarımız, tarım ve ticaret kesimleri ve sabit gelirliler başta olmak üzere tüm yurttaşlarımızı dolaysız bir biçimde ilgilendiriyordu. Alınan kararların gerçek yükünü onlar çekeceklerdi.

Daha önce alınan ve 9 Aralıkta açıklanan mali kararlar, gerçekte hükümetin değil IMF'nin öngördüğü kararlardı. IMF Avrupa Direktörü **Michael Deppler** 10 Aralıkta yaptığı açıklamada; Merkez Bankası'nın aldığı son kararla, Türk Hükümeti ile IMF'nin yapacağı *Stand–by* anlaşmasının onayı önünde

Levent Şahverdi Arşivi

engel kalmadığını belirterek, Merkez Bankası'nın kur politikalarıyla ilgili kararının enflasyonla mücadele programında *"kilit unsur"* niteliğini taşıdığını açıkladı.[43] TUSİAD Başkanı **Erkut Yücaoğlu** aynı gün; *"Döviz kuru ve para politikası"* uygulamasının, Türkiye'nin IMF ile Temmuz 1998'den beri süren *"yakın izleme"* anlaşmasının bir uzantısı olduğunu ve *Stand–by* anlaşmasının bir bölümü olarak görülmesi gerektiğini belirterek bu politikayı desteklediklerini açıkladı.[44]

IMF'den başlayarak; hükümeti, holdingleri, sanayi örgütlerini, finans çevrelerini ve ihracat birliklerini kapsayarak tek ses haline gelen açıklamalar, çok az sayıdaki insanımızın dikkatini çektiği, ilginç bir değişimi ortaya koyuyordu. 20 yıl önce, büyük bir propagandayla Türkiye'ye kabul ettirilen, sözcülüğünü **Turgut Özal'**ın yaptığı *"serbest kur–serbest faiz"* uygulamasından vazgeçiliyor ve sabit kur politikasına geçiliyordu. Yirmi yıl boyunca hemen her gün, *"liberalizmin"* gereği olarak, devletin ekonomiden elini çekmesi gerektiğini söyleyen ve Türk ekonomisine yön veren *elit* kesim, bu kez dövizin devlet tarafından aniden ve yapay olarak sabitlenmesini alkışlıyor, *"devletin bu kararını içtenlikle desteklediklerini"* açıklıyordu. **Turgut Özal**'a kurları serbest bıraktıran ve bunu dünyanın her yerinde yaptırmaya çalışan IMF, **Ecevit** hükümetine bunu öneren kurum oluyordu. Bu işte bir *gariplik!* vardı ve bu *"gariplliğin"* açıklanması gerekiyordu.

IMF'nin, 57. Hükümete döviz kurlarını denetim altına aldırmak zorunda kalması, ekonomik ve mali açıdan Türkiye'nin tükenme noktasına geldiğinin açık bir göstergesidir. Aynı uygulama dış borçlarını ödeyemez duruma düşerek iflas noktasına gelen bir kısım Güney Amerika ülkesinde de gündeme getirilmişti. Türkiye'nin geldiği noktayı gösteren iki açıklama durumu açık bir biçimde ortaya koyuyordu. IMF 2. Başkanı **Stanley Fısher**, CNN-*"Türk"* de **Mehmet Ali Birand**'ın sorularını yanıtlarken; Türkiye'ye, Osmanlı İmparatorluğu'ndan sonra ilk kez *"hasta adam"* diyen batılı oluyor ve şunları söylüyordu: *"Türkiye, bu dış borç, bu bütçe açığı ve bu yüksek*

Levent Şahverdi Arşivi

faizle daha fazla gidemez. Yolun sonuna geldiniz. Türkiye büyük bir krizin eşiğinde bulunuyor. Türkiye Hasta Adam".[45]

Koç Holding İnşaat ve Madencilik Grup Başkanı **Mustafa Koç**, 9 Aralık kararlarını desteklediklerini açıklarken şunları söyledi: *"Büyük bir cesaretle uygulanan program bir noktaya geldi. Artık deniz bitti.. Bir toplumsal uzlaşma gerekiyor. Türkiye'nin en büyük grubu olarak üzerimize düşeni yapacağız"*[46]

Her iki açıklama da doğrudur. Türkiye *"hasta adam"* dır ve *"artık deniz bitmiştir."* Bu duruma düşen Türkiye'de 9 Aralık Kararlarının IMF açısından anlamı nedir ve bu karar ne amaçla alınmıştır? Doğuracağı sonuçlar ne olacaktır? Büyük sermaye guruplarının desteklediği, halkın *"ilgi alanı dışında"* kalan bu konuda, ülke sorunlarına duyarlı kesimler neden *"bekleyelim, görelim"* tutumu içine giriyorlar? Alınan kararların anlamını ve doğuracağı sonuçları irdeleyelim.

1. Merkez Bankası, doların değerini 2000'den başlayarak 3 yıl için sabitliyor ve ilk 18 ayın dolar artış oranlarını gün gün açıklayarak, bu artışı 2000 yılı için yüzde 20 düzeyinde sabitliyor. Açıklamadan sonraki iki gün içinde bankalarda 500 milyon dolar, TL'ye çevriliyor, banka mevduat faizleri yüzde 30'a varan oranlarda düşürülüyor ve bono faizleri yüzde 46'ya kadar iniyordu. Devlet Bakanı **Recep Önal**; *"Borsaya para yatıranlar kazanacak"* diye açıklamalar yapıyor ve Borsada İMKB–100 endeksi 13 Aralıkta dolar bazında 2.20 dolara çıkıyor, hedefin 3 dolar olduğu yönünde yayınlar yapılıyordu. IMF ve 57. Hükümet açık bir biçimde, kişi ve kuruluşların elindeki doları TL'ye çevirmeye çalışıyordu. Hazine dolar topluyordu. Bu yönelişin amacı neydi?

Türkiye 2000 yılı içinde 12 milyar dolar dış borç ödeyecektir. Bu, Türkiye bütçesinin *"acıklı"* durumuna göre büyük bir miktardır. Türkiye bu borcu ödeyecek durumda değildir. Kötü bir turizm dönemi geçirilmiş, *"bavul"* ve *"sınır"* ticareti son bulmuştur. Avrupa'daki işçi birikimleri artık Türkiye'ye gelmiyor (ya da yete-

Levent Şahverdi Arşivi

rince gelmiyor). Alacaklarını toplama telaşına düşen IMF, *Düyun-u Umumiye*'nin günümüz versiyonu olarak ortaya çıkıyor ve alacaklarını tahsil etmek için hükümete, kısa dönemli döviz ihtiyacının karşılanması için, kişi ve kurumların ellerindeki dövizleri toplatıyordu.

57.Hükümet, 9 Aralık Kararlarıyla, mali sermaye piyasalarına doğrudan müdahale edip banka mevduat faizlerini yapay bir biçimde düşürürken; *Bakanlar Kurulu*, 22 Aralık günü beş bankaya el koydu. İçlerinde Cumhurbaşkanı Sayın **Süleyman Demirel**'in kardeşi ve yeğenine ait *Egebank* ile bir süre önce değerinin çok altında özelleştirilen *Sümerbank*'ın da bulunduğu bu beş bankada 2 katrilyon lirayı aşan batık kredi vardı ve 4 milyar dolar tutan bu batığı devlet üzerine almıştı. "*Enflasyonla kararlı bir mücadele içine*" girdiğini açıklayan hükümet, bu açıklamasından 13 gün sonra, açıklarla dolu bütçeye 4 milyar dolarlık yeni bir yük getiriyor ve enflasyonu körükleyecek bir karar alıyordu. Ancak, önceki kararlarıyla çelişen bu uygulama hükümeti zor durumda bırakıyor, *Offshore* denilen garip işleyişle paralarını bu bankalara kaptıran insanlarımız, çaresizlik içinde eylemlere girişiyor, bir bayan kendini banka içinde yakıyordu. *Amerika Birleşik Devletleri*'nin, ikinci dünya savaşından sonra denizaşırı ülkelerde üslenen birliklerinin mali ihtiyaçlarını çözmek için geliştirdiği, ancak günümüzde *karaparacıların* kullandığı bir araç haline gelen *Offshore sistemi*; Türkiye'de, bir sosyal yara haline geliyordu. *Ulusal bankacılık* ve *milli kambiyodan* vazgeçen hükümet kararlarının acısını, bütün birikimlerini, uzun yıllar denetim dışı bırakılan bankalara kaptıran insanlarımız çekiyordu.

IMF isteklerine uygun olarak girişilen bu eylem, Türkiye'nin yabancı sermaye çıkarlarını korumada ne kadar "*duyarlı*" olduğunu gösteren örnekler olarak, *Davos*'a götürüldü. **Bülent Ecevit** kongre merkezinde

Levent Şahverdi Arşivi

yaptığı açıklamada; "*IMF ile yapılan stand–by anlaşmasına bağlı olarak uygulanan programın etkisiyle faizlerin kısa sürede düştüğünü, yatırımların üretime yönlendirildiğini.*" söyledi. [47] yapılanların IMF isteklerine bağlı olduğu doğruydu ama "*yatırımların üretime yönlendirildiği*" hiç doğru değildi. Çünkü Türkiye, değil üretim yatırımı yapmak, en küçüğünden hizmet yapıları bile yapamaz duruma getirilmişti. Zaten *Davos*'a, *geriye dönük tahkim* yasaları çıkarılarak, ulusal haklardan her türlü ödünü vererek 53 "*yatırım*" dosyasıyla gidilmesinin nedeni de buydu.

2. Türkiye artık dış borç bulmakta zorlanmaktadır. IMF'nin büyük ödünler karşılığı verdiği *acil kullanım kredisi* (stand-by), 2000 yılı için sadece 1.5 milyar dolardır. Oysa hükümet yetkilileri, "*ABD garantili on milyar dolarlık bonolardan*", "*deprem giderlerini de karşılayacak*" olan büyük rakamlı kredilerden bahsediyordu. Ancak gerçek şudur; Türkiye'ye kredi açan kuruluşlar için, verdiği borcun geri dönmeme riski vardır. Türkiye dış borçlarını ödeyemez duruma girmiştir.

Gelişmekte olan ülkelerde, alınan dış kredileri kullananlar hükümetler değil, o ülkede yatırım yapan uluslararası şirketlerdir. Bu şirketler, büyük çoğunlukla yerli ortak bularak dış kredileri düşük faizlerle "*teşvik*" adı altında alırlar ve yerel para üzerinden iç piyasaya borçlanırlar. Değeri zaten düşük olan yerel paranın, kredi faizlerinden daha yüksek oranda değer yitirmesi (enflasyon), onlara neredeyse hazır bir kâr sunar. "*Herkesin*", şikayet etmesine karşın bu ülkelerde enflasyonun önlenmemesinin altında önemli oranda bu eğilim vardır. Enflasyonu düşürme "*operasyonları*", dış borç limiti dolduğunda gündeme getirilir.

Uluslararası şirketler (ve yerli ortakları) gelişmekte olan ülkelerdeki yatırım sermayelerini başlıca dört kaynaktan sağlamaktadırlar. Bunlar; *yerel krediler, yeniden yatırılan yerel kârlar* (dağıtılmayan kârlar), *amortisman bedelleri* ve kendi *öz kaynaklarıdır*. Türkiye'de örne-

Levent Şahverdi Arşivi

ğin 1966-1972 döneminde ortalama olarak imalat sanayisine ait dış yatırımların; yüzde 19'u yeniden yatırılan yerel kârlardan, yüzde 38'i amortisman bedellerinden, yüzde 31'i yerel kredilerden, yüzde 9'u da yabancı şirketlerin özkaynaklarından karşılanmıştır.[48] İlk üç kaynağın yabancı sermaye yatırımları içindeki oranı yüzde 91'dir ve bu üç kaynak, yatırım sermayesi zaten sınırlı olan Türkiye içinden sağlanmıştır. İmalat sanayisinde her 100 dolarlık yabancı yatırımın yalnızca 9 doları dışarıdan gelmektedir. Bunun açık anlamı; uluslararası mali piyasalardan sağladığı kredilerle borçlanan Türkiye, bu borcu kullananlar ise yerli ortak bulmuş yabancı şirketlerdir.

Bu tür *"yabancı ortaklı"* holding şirketleri, dış kredilerin artık eskisi gibi gelemeyeceğini görmüşlerdir. Nakte dayalı *"teşvik"*"ler dönemi bitmiştir. Tekel olmanın ayrıcalığı olarak, devlete ve dış borca dayalı finans kaynaklarının kullanımı artık yaşama geçirilemeyecektir. Çünkü devlet artık borç bulamaz hale gelmiş ve kullanacağı kaynağı kalmamıştır. Üstelik devlet artık borçlarını ödeyebilecek durumdan çıkmak üzeredir. Artık yabancı sermaye için, yerli ortağa gereksinim duyulmayacak olan *doğrudan yatırım dönemi* başlamıştır. *Davos*'a 53 *"süper projeyle"* bu nedenle gidilmiştir. Hükümetin, sahip olduğu ekonomik anlayışın bir sonucu olarak, yabancı sermaye artık kendi ülkesinde bile bulamadığı ayrıcalıklarla Türkiye'ye çağırılmaktadır. Bu çağrıyı yapan Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı'nın sözlerindeki teslimiyet insana hüzün vermektedir. *Davos*'ta **Özal** dönemindeki uygulamalar için *"ekonomide atılan adımlar muhteşemdi"* diyen **Bülent Ecevit**, yabancı sermayedarlara şunları söylüyordu: *"Türkiye sizler için bulunmaz bir fırsattır. Bu toplantı dış sermayeye katkı için Türkiye'nin olanaklarının sergilenmesi bakımından büyük fırsattır. Biz, dünyadaki yatırımcıları sadece Türkiye için değil bütün bölgenin kalkınması için katkıda bulunmaya çağırıyoruz. Gerek doğuda gerek batıda bu-*

Levent Şahverdi Arşivi

nun faydalarını göreceğiz ve böylece dünyayı kalkındırmış olacağız."[49]

Türkiye'nin bugün yaşadığı trajediyi bu sözlerden daha iyi ne anlatabilir? İngiltere Başbakanı **Tony Blair**'in **Bülent Ecevit**'e; *"Sizi çok takdir ediyorum. Ben hep sizin isminizi duyarak büyüdüm"*[50] demesinden Türkiye'de yaşayan acaba kaç kişi övünç duyabilir.

Holding şirketlerinin yeni mali kaynak için yönelebilecekleri tek olanak kalmıştır, o da halkın elindeki birikimlerini (ne kadarsa) borsa aracılığıyla toplamaktır. Borsa'nın öne çıkarılarak yapay olarak desteklenmesinin nedeni budur.

3. Yüksek dış ticaret ve bütçe açıklarına sahip üretimsiz bir toplumda borsaya yönelmek, patlamaya hazır bombayla beraber yaşamak gibidir. Şimdi borsaya açılmış bütün şirketler bu alana yönelecekler ve ellerinde parası olanlar paralarını borsaya yatıracaklardır. Üretime dayalı olmayan, mali güçten yoksun holding şirketlerinin hisseleri, gerçek değerlerinin üzerinde işlem görecek ve kısa dönemde sanal yükselmelere kavuşacak olan şirket hisseleri, görünüşte (ama sadece görünüşte) değerlenecektir. Bu ise, derin ve kalıcı bir büyük krizin hazırlayıcısı olacaktır.

1929 Amerikası hatırlanırsa; dev boyutlu sanayisine karşın bu ülkenin karşılaştığı büyük bunalımın New-York Borsası'nın ani çöküşüyle ortaya çıktığı görülecektir. Türkiye gibi *"çok sorunlu"* bir ülkenin, şişirilmiş borsayla düşeceği durumu görmek için fazla *"bilgili"* olmaya gerek yoktur.

1929 Amerikasında, yaratılan zenginlik belirgin bir biçimde eşitsiz olarak dağıtılıyordu. Ücretlerdeki artışlar fiyat artışları tarafından yutuluyor, ulusal gelirin büyük bir bölümü, iş kârları ve zenginlerin geliri olarak banka ve borsaya akıyordu. 1929 yılında nüfusun yüzde 5'ini oluşturan üst gelir grubu, ülke çapındaki bütün gelirlerin yüzde 34'ünü almaktaydı.[51] (Bu-

Levent Şahverdi Arşivi

gün Türkiye'de en zengin yüzde 3, ulusal gelirin yüzde 30'unu almaktadır.) Az sayıdaki zengin kişi ve kuruluşun elinde toplanan hareketsiz para, yatırım sermayesine değil, kolay gelir getiren borsaya yönelmişti. İktidardaki Cumhuriyetçi Parti bütün gücüyle ve ısrarla borsa spekülasyonunun gelişmesini destekliyordu. 1920'lerin borsa çılgınlığı, ortalama Amerikan ailelerinin geçim kaynaklarını bile, kısa süreli kağıt alımlarına ayırmalarına neden oluyordu. Bu ailelerin hakkı da vardı. Borsa, sıradışı yükselişlerle alıcısına yüksek oranlarda paralar kazandırıyordu. 1929 yazı, Amerikan ekonomi tarihindeki en *"coşkun"* mevsimdi. O yaz hisse senetlerinin değeri dört yıl öncesine oranla yüzde 400 artmıştı. New York Borsası'nda her gün 5 milyon değişim işlemi yapılıyordu.[52]

Hisse senedi artışları, gerçek ekonomik ve ticari gelişmelere değil spekülatif değerlere dayanıyordu. Borsaya giren para, hisse artışlarını karşılayacak durumda değildi. Üretime dayanmayan yapay gelir artışları kendini yıkma eğilimini de birlikte getiriyordu. Biriken sermaye spekülatif faaliyete yönelince, az sermayeyle büyük şirket yönetme eğilimleri arttı. Geniş ölçüde holding şirketleri kurma girişimleri, virütik bir salgın gibi toplumun her kesimine yayıldı. Bir şirket diğer bir şirketin hisse senetlerinden bir kısmını satın alıyor, bu şirket de başka şirketin senetlerini alıyordu. Üstelik bu şirketler Türkiye'de olduğu gibi yabancı sermaye ortaklığı değil, yüzde yüz Amerikan şirketleriydi. Böylece bir şirketler piramidi oluşuyor ve en tepedeki şirket, az miktardaki yatırımla, bütün faal firmaların denetimini ele geçiriyordu. Karmaşık yapılarıyla bu *"piramit holdingler"* çıkardıkları *"halk taahhüt senetleriyle"* orta gelirli Amerikalılardan büyük paralar topluyorlardı. Şirketlerin birleşme çılgınlığı içi boş, sanal bir kandırmacaydı. Şirketler üretim yaptığı ve sağlam kaldığı sürece ayakta kalabilirler. Tepedeki şirket,

Levent Şahverdi Arşivi

alt şirket kârlarıyla beslenmelidir. Oysa yapılan, en üst şirketin, tüm kağıt satış gelirlerini alarak alt şirketleri içi boş hale getirmesiydi. Bu işleyişin çökmesi kaçınılmazdı.

Günümüz Türkiyesindeki borsa işleyişi çok daha fazla olumsuzluklarla yüklüdür. Hisse satan şirketlerin önemli bir bölümü, topladıkları paraya denk düşecek üretim ve mali güçten yoksundur. Güçlü şirketlerin hemen tamamı yabancı ortaklıdır ve kârlarının önemli bölümü dışarıya transfer edilmektedir. Parasını her an çekebilecek olan uluslararası spekülatörler kısa süreli kâr için dengesiz alımlar yapmaktadırlar. Denetimsiz ve düzensiz bir sermaye işleyişi, borsayı etkisi altına almıştır. Borsayı adres gösteren resmi ya da özel açıklamalar, gerçekte altından kalkamayacakları bir riskin çağrısını yapmaktadırlar

4. Dış borç *"limitini"* dolduran hükümet, kamu düzeninin sürdürülmesi için gerekli olan kaynakları sağlayacak bütçe yapamaz hale gelmiştir. Yabancı ağırlıklı büyük sermayeden vergi toplayamamaktadır. Yoksulluğuna karşın halka çıkarılan yeni vergiler, devlet giderlerini karşılayamamakta ve borç geri ödemelerine bile yetmez hale gelmektedir. Sabit kur politikası, faizlerdeki yapay indirim ve borsa yükselişi, iç borç bulma olanağını sınırlamıştır. Oysa ödenmesi gereken büyük boyutlu iç borç vardır (21,5 katrilyon lira). Dışardan borç bulunamamaktadır.

Hükümetin yöneleceği tek kaynak kalmıştır. Devletin elinde kalan, başta ekonomik değeri olan *KİT*'ler, her türlü *kamusal değerler* ve bağımsızlık savaşıyla çok zor elde edilmiş olan *ulusal haklar***.** Stratejik yatırım alanları, tümüyle denetim dışı bırakılarak uluslararası sermaye guruplarına terkedilmiştir. Başta madenler olmak üzere, yeraltı ve yerüstü zenginlikleri yabancıların kullanımına açılmıştır. Şimdi sıra, uzun zaman propagandası ve hazırlığı yapılarak ön uygulamaları

Levent Şahverdi Arşivi

gerçekleştirilen *KİT*'lerin satışına gelmiştir. Elde kalan ve "*para eden*" son ulusal birikimler bunlardır. Şimdi toplu olarak bunlar satılacaktır.

Cumhurbaşkanı **Süleyman Demirel**, TMMOB Makina Mühendisleri Odası'nın düzenlediği "*Sanayi Kongresi 99*" adlı toplantıda şunları söyledi: "*Türkiye şimdiye kadar özelleştirme falan yapmadı. 6 milyar dolarlık özelleştirme yapıldı, bu 6 milyar dolar da masraflarına gitti. Türkiye'nin elinde 100 milyar dolarlık tesis var. Türkiye eğer bu tesisleri özelleştirmezse, bütçesini denkleştiremez. Devlete dayanarak ekonomiye artık hayır.*"[53]

6 milyar dolarlık özelleştirme gelirinin 6 milyarının da masrafa giderken, 100 milyarlık özelleştirmenin 100 milyarının da neden masrafa gitmeyeceğini açıklamayan **Demirel**'in sözleri, 9 Aralık Kararlarının "*mantıksal*" sonucudur. *KİT*'lerin tamamı yerli–yabancı demeden satılacaktır. Nitekim **Bülent Ecevit**'in *Davos*'a götürdüğü "*süper projeler*" içinde, Türk ekonomisinin bel kemiğini oluşturan *Petrol Ofisi, TÜPRAŞ, PETKİM, TDÇİ, Erdemir, Asil Çelik, THY* ve *Telekom*'a yabancı müşteri bulmak, en önemli yeri alıyor. Özelleştirme İdaresi Başkanı **Uğur Bayar** yabancı sermayedarlara, bu kuruluşları satın almanın "*cazibesini*" anlatıyor. Ancak, düşürülmüş değerlerle de olsa bu kuruluşlara "*müşteri*" bulunamayacak gibi gözüküyor. *Seehof Oteli*'nde *Merkez Bankası* ve *Dünya Ekonomik Forumu*'nun ortaklaşa düzenlediği yemeğe 150 kişi ve kuruluş davet edilmesine karşın sadece 77 iş adamı katıldı. Bunun da yarıdan fazlası Türktü.

Belirlenen bedellerle alıcı bulamayan hükümet, önümüzdeki kısa süreçte, *KİT*'lerin düşük bedellerle, *taksitli satış* ve *borçla takas* biçimindeki satış yöntemleri denenecektir. *KİT*'lerin bir bölümü, iç borç adı altında devletten alacağı olan büyük sermaye kesimlerine alacaklarına karşılık devredileceklerdir.

Levent Şahverdi Arşivi

5. Döviz kurlarının düşük değerde tutulması, dış etkilere açık hale getirilen Türkiye'de uzun sürede etkili olamayacaktır. Gücünü ekonomiden değil, yaptırım gücü olmayan hükümet kararlarından alan bu zorlama; zaten dış satım sıkıntısı içindeki ihracatçı firmaları zor durumda bırakacaktır. Türk ihraç ürünleri pahalı hale gelecek ve bu ürünler, para değerlerini geçen yıl düşüren Güneydoğu Asya ülkeleri ve Çin mallarıyla dünya pazarlarında rekabet edemeyeceklerdir. Dış pazarlarda rekabet şansını yitiren Türk firmaları, iç pazar için birbirleriyle sert rekabete girecekler ve şirket iflasları ortaya çıkacaktır. Özellikle tekstil ihracatçısı Türk firmaları, Gümrük Birliği anlaşmasıyla beş yıldır, AB ülkelerinin üçüncü ülkelere tanıdığı ithalat indirimlerine uymak zorunda olunması nedeniyle zor durumdaydılar. Bu firmalar, 9 Aralık Kararlarıyla daha da zor durumda kalacaklardır. İhracatçılara verilen hazine yardımı sözleri gerçekçi değildir, çünkü hazinenin kendine yararı yoktur.
6. Açıklanan hedefler gerçekleşse bile, bankada parası olanlar kazanmaya devam edecektir (ayakta kalabilecek bankalarda parası olanlar). Yıllık yüzde 65–70 faizle bankaya bir yıllık hesap açtıranlar; enflasyon 2000 yılında yüzde 25'e indirildiği ve döviz kurlarının yüzde 20 arttığı göz önüne alındığında, yüzde 35 –45 dolaylarında reel faiz getirisi elde edeceklerdir. Bankaların şimdiden büyük paralar için, el altından yüksek faiz uygulamaya başladıkları düşünülürse, faiz getirisi artacaktır. Enflasyon oranlarının hedeflenen oranları tutmaması halinde, faiz gelirleri, sapma oranında değişecektir.
7. 1999 yılı içinde ortalama yüzde 110 faizle devletten tahvil alan spekülatif sermaye, dolar artışının yüzde 20 ile sınırlanacak olan 2000 yılı içinde, dolar bazında büyük boyutlu ve zahmetsiz hazır bir kâra konacaktır. Örneğin 1999 yılında 100 trilyon liralık devlet tahvili

Levent Şahverdi Arşivi

alan spekülatörün eline 2000 yılında ana parayla birlikte 210 trilyon lira geçecektir. Bu parayla, bir önceki yıla ait normal kur artışlarının devam etmesi halinde 250 milyon dolar alabilecekken, doların yüzde 20'de sabitlenmesi nedeniyle aynı parayla Türkiye'de 330 milyon dolar alacaktır. Bu *"özel"* artışa, herkese uygulanan yüzde 6'lık faiz vergisinden başka, hazine kayıplarını azaltacak ciddi bir vergi de getirilmemektedir. Bu büyük gelir farkı, hazineden yani halkın cebinden çıkacaktır. 1999 yılındaki iç borçlanmanın 21,5 katrilyon lira olduğu düşünülürse, 9 Aralık Kararlarıyla yerli–yabancı spekülatörlere bir yıl içinde dolar bazında aktarılacak ek nakit kaynak, 6 milyar dolara yakın bir paradır. Bu paraya, *"hukukun ihlali"* olarak itiraz edilen *"geriye dönük faiz vergisi'"*nin üst oranı olan yüzde 18 vergi kesintisi uygulansa bile ortaya çıkacak 4,7 milyar dolardır. Bu da *IMF*'nin, 2000 yılı içinde Türkiye'ye açtığı 1,5 milyarlık kredinin üç katından fazladır.

8. Üretim sanayinin etkili isim ve örgütleri, hükümet kararlarını *"kararlı"* bir biçimde desteklediklerini açıklayıp üzerlerine düşen *"her türlü fedakarlığı"* yapacaklarını söylüyorlar ama bu *"fedakarlığı"* somutlamaktan da özenle kaçınıyorlar. Olacak şudur; dolar sabitlenip banka faizleri ve çalışanların ücretleri üzerindeki baskı arttırılırken, üretim firmaları ürünlerine enflasyon üzerinde zam yapacaklardır. Piyasaya sürülen mallara yapılan *ilk zam*, enflasyon nedeniyle süreç içinde erime eğilimi gösterse de; bu zam, erimeyi işin başında ortadan kaldırmakta ve büyük sanayi gruplarını enflasyonist ortamdan çıkarı olan kesimler haline getirmektedir. Fiyatları piyasa ilişkilerinin değil de tekelleşen firmaların belirlediği günümüz piyasalarında hakim olan işleyiş budur. Faizlerin, vergilerin ve ücretlerin artmadığı günümüz ortamında, milli pazarı egemenliği altına almış olan üretim firmaları; ürünlerine yapacakları enflasyon üzerindeki zamlarla hem yüksek

Levent Şahverdi Arşivi

oranlı tekel kârları elde edecekler hem de yeni bir enflasyonist dalganın başlatıcısı olacaklardır. Birbiri içinden çıkan bu zincirleme süreç, sıklaşan ekonomik bunalımlarla çalışanların dayanma gücünün ve ulusal kaynaklarının tükenmesine dek devam edecektir.

9. Uygulamanın gerçek yükü çalışanların üzerinde olacaktır. Ulusal gelir içindeki payları sürekli bir biçimde azalan bu kesim, alım gücü olarak zaten düşürülmüş durumda olan ücretlerinin daha da düştüğünü göreceklerdir. Bugün AB ülkelerinde aylık ücret ortalama olarak 2440 dolarken bu miktar Türkiye'de sadece 380 dolar, asgari ücret Avrupa'da 970 dolarken Türkiye'de 130 dolardır. Büyük bir olasılıkla 6 ayla sınırlı kalmayacak olan yüzde 15'lik ücret artışı, yüzde 25'lik enflasyon hedefi gerçekleştirilse bile, gerçekleşme için geçen süre gözönüne alındığında, çalışanların ücretlerindeki gerçek düşüşler yüzde 10 dan fazla olacaktır.

Başta ihracat sektörü olmak üzere üretim sanayisinde yaşanacak durgunluk, işten çıkarma uygulamalarını yaygınlaştıracaktır. Buna, zayıf şirketlerin kapanması ve özelleştirme uygulamaları da eklenince, kronik hale gelmiş olan işsizlik sorunları daha da artacaktır.

10. 9 Aralık Kararlarının ağır yükünü çekecek bir diğer kesim, tarım sektörü olacaktır. İhracattaki daralmanın doğurduğu sorunlar yanında; tarım kesimi, sübvansiyonların kaldırılması ya da azaltılması ve düşük faizli kredi döneminin kapanması nedeniyle çok zor durumda kalacaktır. Zaten halinden şikayet eden ve zor durumda olan çiftçinin durumu daha da kötüleşecektir. Nüfusun yüzde 45'ini oluşturan tarım kesiminde, küçük tarım işletmeleri kapanacak, ürünüyle kendisini geçindiremez hale gelen köylü, tarımdan uzaklaşarak kentlere göç edecektir.

IMF isteklerine dayanan bu riskleri üzerine alan hükümet halkın karşısına, yaşanılan tüm sorunların

Levent Şahverdi Arşivi

temel nedeni olarak ileri sürülen ve yıllardır sürdürülen resmi politikaların doğal sonucu olan *"enflasyon canavarından"* kurtulma *"seferberliğine"* girişmiş *"cesur"* ve *"kararlı"* uygulamacılar olarak çıkmaktadır. Bu, çok çabuk geri tepecek yanlış bir tutumdur. Halkı kandırmanın da bir ölçüsü vardır. Enflasyon bir neden değil bir sonuçtur. Nedeni ortadan kaldırılmamış sonuçların yok edilmesi, sadece ekonomide değil yaşamın hiçbir alanında mümkün değildir. Enflasyonu düşürme girişimlerinde, *"Dimyat'a pirince giderken, eldeki bulgurdan olma"* tehlikesi vardır. Zaten sıfırın altına düşmüş olan büyüme hızı, bu uygulamalarla, eksiye doğru *"koşar adım"* ilerleyecek yerli pazar tam olarak ithal mallarla dolacaktır. Hükümet yetkilileri, enflasyonsuz büyümenin nasıl gerçekleştirileceğini öğrenmek istiyorsa, 1923–1938 arası ekonomik uygulamaları incelemelidir.

Enflasyon, dolaşımdaki paranın, dolaşımdaki mal hacmine göre artmasından ileri gelen para şişkinliğidir ve ondan kaçınmanın tek kalıcı yolu talebi karşılayacak üretimde bulunmaktır. Bu elbette dışarıya karşı korunmuş milli pazarlar için geçerlidir. Ülkesini açık pazar haline getirmiş hükümetlerin, bu yolla enflasyonu düşürme güç ve olanakları elbette yoktur. Ulusal sanayisi henüz gelişme aşamasında boğularak üretimsizliğin yıkıcı etkisine sokulan Türkiye, gerçek bir açık pazar haline getirilmiştir. Her yer ithal mallarla doludur. Bu durumu somut olarak ve en açık biçimde, yıllardır üretimciliği ile övünen **Rahmi Koç**'un sözlerinde buluyoruz**. Rahmi Koç**; *"Şimdi iş aleminde yapımcılık değil de satıcılık ve Pazarlama mühim oluyor. Bildiğiniz o mal üretme devri yavaş yavaş kapamıyor. Bizim de ağır sanayiden yavaş yavaş hizmet sanayiine kaymamız lazım. Migros her hafta iki tane mağaza açıyor."* [54]

1970'lerden beri, özellikle Güney Amerika ülkelerinde bu tür enflasyon düşürme girişimleri yapıldı ancak hepsinin sonucu *hüsran* oldu. *"Tünelin ucundaki*

Levent Şahverdi Arşivi

ışığı gördük" diye açıklamalarda bulunan hükümet yetkilileri eğer gerçekten Türkiye'nin giderek ağırlaşan sorunlarına çözüm bulmak istiyorsa, IMF, AB reçetelerini büyük bir *"sadakatle"* uygulamak yerine, ulusal sanayii geliştirecek, ulusal pazarı koruyacak yol ve yöntemleri bulup yaşama geçirmelidir. Kemalist kalkınma modelini öğrenip uygulamalıdır.
(10.01.2000)

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MALİ BUNALIMLAR VE SONUÇLARI

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

9 Aralık Kararlarının Yapay Çocuğu: Kasım Bunalımı

9 Aralık Kararlarından tam bir yıl sonra Türkiye, kimsenin beklemediği bir anda, ani bir mali bunalımla karşılaştı. 29 Kasım 2000 Çarşamba günü ortaya çıkan ve basının "*Kara Çarşamba*" adını verdiği bunalım, borsa ve bankaları etkisi altına aldı, mali piyasalarda sıra dışı olaylar yaşandı. 18 Ocak 2000'de 19.557 puana dek yükselen ve yıl içinde düşüş gösteren IMKB–100 endeksi, yalnızca 29 Kasım günü yüzde 10 değer yitirdi. Bu düşüşle borsadaki değer yitimi, yıl içindekilerle birlikte toplam yüzde 59,2'ye ulaştı ve 7977 puan oldu. Güvenin yitirildiği bir ortamda bankalar birbirlerine para vermedi ve gecelik repo faizleri yüzde 1700'e kadar çıktı. Yabancı yatırımcılar (spekülatörler) reponun bu denli yüksek getiri sağlamasına karşın Türk parasına yönelmediler ve 4,5 milyar dolar alarak bu parayı yurt dışına çıkardılar.[1]

Uygulanan IMF Programının, sosyal bunalıma dönüşme eğilimleri gösteren ekonomik bunalımı, daha da derinleştireceği açıktı. Türkiye, 24 Ocak 1980'den beri bilinçli olarak hazırlanmış bir bunalım sürecinde yaşıyordu. Cumhuriyet'in temel dayanakları yıkılıyor ve sokulduğu borç sarmalıyla dış müdahalelere açık hale getiriliyordu. Dış müdahaleler bunalımları, bunalımlar da müdahaleleri arttırıyordu, Türkiye sürekli güç yitiriyordu.

9 Aralık Kararlarını destekleyenler şaşkınlık içindeydiler. Milliyet gazetesinde **Hasan Cemal**, TÜSİAD Başkanı **Erkut Yücaoğlu**'nun gazetecilerle yaptığı toplantıda dile getirdiği görüşleri aktarırken; "*Dört küsur milyar dolar dışarıya kaçtı, bir de gelecekken gelmeyenler var. Türkiye büyük bir döviz kanaması yaşıyor, borsa çöktü, bir günde bir yıl geriye gittik, faizler kanatlandı. Oysa enflasyonla mücadele programına inanılıyordu.Hükümete güven vardı..*" diye sızlanıyor, ancak gelinen noktanın sorumluluğunu, IMF'ye değil Hükümete yükleyerek şunları söylüyordu: "*Değişeceğiz! Bunun altını her zaman kalın çizmekten başka çaremiz yok. Değişime direnmek nafile. Değişen dünyada başına buyruk yaşamak imkansız. Avrupa Birliğiyle ilişkilerde herhangi bir kuşku*

Levent Şahverdi Arşivi

yaratılmaması şarttır.. İktidardaki bir siyaset adamı ağzından çıkan her sözcüğün nereye gittiğini tartmak zorundadır. Yaz aylarından beri Türkiye'den dışarıya olumsuz sinyaller gitmeye başladı. Önce IMF ve Dünya Bankası, sonra diğer mali kuruluşlarda soru işaretleri gitgide çoğaldı. Taahhütler yeterince yerine getirilmiyor."[2]

Hasan Cemal ve **Erkut Yücoğlu**, sıradışı bir açıklıkla, belki bilmeden, bunalımın neden çıktığını (çıkarıldığını) açıklıyor ve bu tür bunalımlarla karşılaşmamak için dış isteklere daha çok uyulması gerektiğini söylüyordu. Bu 57. Hükümete yapılan bir *"haksızlıktı"*; çünkü Hükümet, IMF politikalarını hemen hiç eleştirmeden uygulamış ve hiçbir direnç göstermeyerek söylenenleri yerine getirmişti.

Bunalımın ilk günlerinde Hükümet üyeleri tam bir şaşkınlık içindeydiler. Olayları anlayamıyor (ya da öyle gözüküyor) ve programı uygulamaya devam edeceklerini, krizin geçici olduğunu, dedikoduya dayandığını söylüyorlardı. Başbakan **Bülent Ecevit**, "*Bazı yüksek faiz lobileri her türlü mazaratı* (mazaratı: olay çıkarmak için bahane aramak) *yapıyorlar. Ancak ekonomimizin temeli sağlamdır. Bunu yalnız ben söylemiyorum, bütün dünya söylüyor"*[3] derken; Merkez Bankası Başkanı **Gazi Erçel**, "*Uygulanan politikalarda bir değişiklik olmayacaktır. Yeterli döviz rezervlerimiz var. Ek bir tedbir almaya gerek yoktur"*[4] Hazine Müsteşarı **Selçuk Demirel**, "*Program hedefleri içinde kalmaya devam edeceğiz. Faiz 3 bin de olabilir. Buna kriz denmez"*[5] diyordu.

Hükümet ve bürokratları, gelişen olaylara önem vermez görünüyordu ama ortaya çıkan bunalım ve doğuracağı sonuçlar önemliydi. Olayın önemi yalnızca dışarıya çıkarılan para, küçük bankaların zor duruma düşmesi ya da borsadaki sert düşüşler değildi. Gerçek sorun ve tehlike, Türkiye'nin IMF tarafından her an ekonomik ve toplumsal bunalımlara sürüklenebilecek bir duruma getirilmiş olmasıydı. Türkiye, ulusal varlığını ayakta tutan ekonomik dayanakların son kalıntılarını da yitirme noktasına getirilmişti. Türkiye'nin koşulsuz teslim olması isteniyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

Bunalıma Hazırlık

Mali bunalımın öncesi ve sonrasında Batı başkentlerinde Ermeni, Kıbrıs, Ege, AGSP, azınlık hakları ve Katılım Ortaklığı Belgesi konularını kapsayan Türkiye karşıtı karar ve isteklerde belirgin bir artış gözlendi. Avrupa Parlamentosu 15 Kasım'da, Türklerin Ermenileri soykırıma uğrattığı yönünde karar aldı.[6] ABD Başkanı **Clinton,** 12 Kasım'da **Bülent Ecevit**'e bir mektup göndererek, AGSP konusunda *"Türkiye'nin, NATO ittifakı içinde çatlak oluşturacak girişimlerden kaçınmasını"* istedi.[7] 20 Kasım'da Brüksel'de bir araya gelen AB üyesi ülkeler, Avrupa Ordusunu oluşturma kararı aldılar ve Türkiye'nin bu oluşuma katılma isteğini reddettiler.[8] AB'ne üye ülkelerin dışişleri bakanları, 4 Aralık'ta Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesini saptadılar ve bu belgede Türkiye'nin Kıbrıs sorununu 2001 yılı içinde, Ege sorununu da 2004'e dek çözmesini istediler.[9] Türkiye–AB Karma Parlamento Eşbaşkanı **Daniel Cohn Bendit** 20 Kasım'da, *"Ulus–devlet diye direterek AB'ne üye olacağız diyemezsiniz"* dedi.[10] Bunalımın ertesi günü 30 Kasım'da, AB Türkiye Masası Şefi **Alain Servantie**, *"Kürt haklarına"* daha çok yer verilmesini isteyen PKK'ya, AB antetli kağıtla resmi yanıt verdi ve isteklere olumlu yaklaşıldığını bildirdi.[11] Bunalımdan önce AGSP konusunda mektup yazan **Clinton** 15 Aralıkta **Ecevit**'i bir kez daha aradı ve Türkiye'nin AB isteklerini kabul etmesi yönündeki görüşlerini yineledi.[12]

İstekler ve Olaylar

Yurt dışında, Türkiye karşıtı gelişmeler yoğunlaşırken, içerde *"yapısal reformlar"* adı altında köklü değişiklikler isteniyor ve garip olaylar ortaya çıkıyordu. Bankalar Yasasının bir kez daha değiştirilerek Merkez Bankası'nın bağımsızlaştırılması; Telekomun, yönetiminin alıcısına ait olması koşuluyla satılması, yeni vergilerin getirilmesi; kamu bankalarının tasfiye edilmesi; TEAŞ'ın üçe bölünerek devredilmesi; Banka satışlarında alım–satım vergilerinin kaldırılması, özelleştirmelere hız verilmesi ve

Levent Şahverdi Arşivi

tarım KİT'lerinin, şeker fabrikalarının ve TEKEL'in özelleştirilmesi gibi istekler Türkiye'nin önüne konuyor ve 57. Hükümet bu isteklerin tümünü kabul ediyordu.[13]

Yurt dışında Türkiye karşıtı gelişmeler yoğunlaşır IMF istekleri tümüyle kabul edilirken, içerde o güne dek pek görülmeyen siyasi içerikli olaylar oluyor ve garip eylemler gerçekleştiriliyordu. Türkiye'de belki ilk kez, her çeşit siyasi eğilimden memur sendikası biraraya gelerek ortak eylem yapıyor; *"dinler arası diyalog"* söylemleri ve misyonerlik faaliyetleri yoğunlaşıyor; iki polisin şehit edilmesini protesto gerekçesiyle Çevik Kuvvet polisleri Türkiye'nin birçok kentinde yasa dışı organize yürüyüşler yapıyor; ceza evlerinde insanlar yakılıyor ve olaylar birçok kente yayılıyordu.

Bunalım Çıkarılıyor

Ekonomik bunalım, içerdeki ve dışardaki bu olaylarla birlikte değerlendirildiğinde ortaya çıkan tablo gerçekten ürkütücüydü. İleride oluşturulacak daha kapsamlı toplumsal olaylara kaynaklık edecek sosyal bunalım yatakları, adeta bir ön denemeden geçirilmişti. Türkiye'deki ulusal güçlere; *"Kara Çarşamba"* ile ekonomik, yasa dışı eylemlerle de sosyal patlamaya dönük bir gözdağı veriliyordu.

Kısa bir zaman diliminde yaşanan olaylar incelendiğinde; bu olayların kendiliğinden ortaya çıkmadığı, mantıksal bir bütünlüğü olduğu ve bir merkezden yönetildiği açık olarak görülüyordu. Cumhuriyet gazetesinde **Banu Salman**, *"Türkiye'de piyasanın spekülatif hareketlere açık olduğu ve bazı sorunların bulunduğu, ancak yaşanan bunalımın hükümeti sıkıştırmaya ve Türkiye'nin bazı kararları almasını sağlamaya yönelik olarak dış kaynaklı olduğuna dikkat çekilmektedir"*[14] diyordu.

Banu Salman'ın haberiyle örtüşen yazı ve yorumlar, yurt dışı basında da yer aldı. Merkez Bankası eski başkanı **Şükrü Saraçoğlu**, *The Wall Street Journal* gazetesinde yayınladığı makalede, ekonomik bunalımın çıkışı konusunda, *"IMF, üç yıllık güvenlik vanalarını tıkadı ve bu uygulama krize davetiye çıkardı"*[15] derken; serbest piyasa ekonomisinin *"amiral gemisi"* olarak

Levent Şahverdi Arşivi

tanımlanan bu gazete başyazısında şu yorumu yapıyordu: *"Türk lirasının çöküşüne yol açan paniğin arkasında, IMF'nin Türkiye'ye dayattığı daraltıcı ekonomik politikalar yatmaktadır. Türk lirasının işini bitiren silahı IMF satın aldı ve silahı o doldurdu."*[16]

Dediklerimizi Yapın, Programa Uyun

Kasım bunalımının neden ve nasıl çıktığını/çıkarıldığını belki de en açık biçimde (anlayanlar için) Dünya Bankası Başkanı **James Wolfensohn** açıkladı. **Wolfensohn, Bülent Ecevit**'e bunalımdan bir gün sonra gönderdiği mektupta şunları söylüyordu: *"Türkiye bugün, iç mali piyasalarda faiz oranlarında keskin yükselişe ve dış rezervlerde düşüşe yol açmış olan son sarsıntıdan kaynaklanan* ***güçlü bir tehditle karşı karşıyadır.*** *Anlayışımız, yürütülen politika çerçevesinin, etkisini 2001 bütçesinde gösterecek kuvvetli bir mali önlemler paketini içererek yürütülmesidir. Bu paketin, Türk Telekoma bulunacak stratejik ortak için,* ***işletme hakları dahil daha çekici hale getirilmesi*** *ve elektrik fiyatlarında, devlet elektrik şirketinin (TEAŞ)* ***mali kayıplarını durduracak artışları*** *içermesi gerektiğine inanıyoruz. Bu politikaların, kararlı bir biçimde uygulanması, içinde bulunulan bu kritik dönemde piyasalarda programımızın güvenilirliğini arttıracaktır."*[17]

Dünya Bankası Başkanı, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanına açık olarak şunu söylüyordu: Güçlü bir tehditle karşı karşıyasınız. Telekomu satın, TEAŞ'a ve diğer devlet ürünlerine bütçeyi güçlendirecek kuvvetli zamlar yapın, topladığınız gelirlerle dış borçlarınızı ödeyin.

57. Hükümet Dünya Bankası Başkanının isteklerini derhal yerine getirdi. Özel işlem ve özel iletişim, eğitime katkı payı, hayat standartı, taşıt, akaryakıt, LPG, elektrik, köprü başta olmak üzere hemen her şeye zam yapıldı. Banka birleşme ve devirlerine vergi muafiyeti getirildi. Telekom yasası çıkarıldı ve yönetimin yabancılara geçmesine olanak tanındı. Vergi Yasası değiştirildi, Kamu Bankalarının *"yeniden yapılandırılması"* (kapatılması diye okuyabilirsiniz) ve özelleştirilmesi için gereken kararname Bakanlar Kurulunda kabul edildi ve Hükümetin

Levent Şahverdi Arşivi

"*Ekonomik politikalara ilişkin olarak alınması gereken her önlemi zaman yitirmeden ve süratle almaya devam edeceği*" açıklandı.[18]

Korsan Spekülatörler

Amerikan merkezli iki *korsan spekülatör firması*, (hucker fund) 29 Kasım günü yabancı bir banka aracılığıyla, mali piyasalardan aniden 1 milyar dolar çekti, ardından 4.5 milyar dolar satın alındı ve bu para yurt dışına çıkarıldı. Türk mali piyasasının, borsa ve banka aracılığıyla denetim altına alınması, yabancılara bunalım yaratacak bu tür işleri yapma olanağı veriyordu. Ortaya çıkan bunalım, piyasa içi oluşumların iç dinamiğiyle ortaya çıkan ekonomik bir olgu değil, piyasa dışı güçlerin siyasi amaçla yarattığı yapay bir girişimdi. Mali sermayenin olağanüstü güçlendiği tekelci dönemde, denetim altına alınan piyasalarda bu mümkündü. Türkiye'de bu güç kullanılarak, ekonomiden başlayıp sosyal alana taşınan bir *istikrarsızlaştırma* gösterisi yapılmıştı. Bu gösterinin amacı, ulusal haklar konusuna duyarlı ulusal güçlere, Türkiye üzerinde ne denli etkili olunduğunun gösterilmesiydi.

Gelişmeler, Türkiye'de yine gerçek boyutlarıyla ele alınmadı ve olumsuzluklara karşı önlem geliştirilmedi. Oysa Türkiye, çok yönlü kuşatılmışlığın ağır baskısı altındaydı ve ulusal varlığa yönelen bu baskıya karşı kendisini koruyacak girişimlerde bulunması gerekiyordu. Ancak bu yapılmadı; yapılmamakla da kalınmadı, öncekilerde olduğu gibi, bunalımı yaratanlardan, bunalıma çare bulmaları için yardım istendi. Hükümet, yaşanan olumsuzluklardan ve gelecek bunalımlardan kurtulmak için; kendi gücüne ve gereksinimlerine dayanan bir ulusal program hazırlamak yerine IMF ve Dünya Bankası programlarını uygulamayı sürdürdü. Sürdürülen bu tutumun soruna çözüm getirmeyeceği, tersine yeni sorunlar yaratacağı açıktı. Nitekim Kasım'da yaşanan olaylar, 2,5 ay sonra hemen aynısıyla yinelendi ve etkisi çok daha sarsıcı olan, Şubat 2001 bunalımı ortaya çıktı. 2.5 ay arayla ortaya çıkan iki mali bunalım, yine IMF politikalarının bir sonucu olarak ortaya çıkan 1994 bunalımının hemen aynısıydı. 1994 mali bunalımında 13–14 Ocak günleri

Levent Şahverdi Arşivi

kredilendirme kuruluşu *Moody's* ve *Standart & Poors*, Türkiye'nin kredi notunu aniden düşürmüş, bunun üzerine borsada sert düşüşler yaşanmış, döviz olağanüstü artmış, günlük repo oranları yüzde 400'lerden başlayıp yüzde 1000'lere çıkmış ve bu gelişmelerin sonunda yüksek oranlı bir devalüasyon yapılmıştı.[19]

Krizi Fırsat Bilmek

Şubat bunalımı için çok şey yazıldı, söylendi ancak ne olayın nedenleri ve niteliği ortaya kondu ne de toplumsal çöküntü halini alan bunalım sonuçlarına karşı bir önlem alındı. Günü kurtarmaya çalışan bir anlayışla yine, bunalımın gerçek yaratıcıları olan IMF ve Dünya Bankasına başvuruldu. Teslimiyetçi davranış o derece ileri götürüldü ki, IMF Başkanı **Stanley Fisher**'in G-20 toplantısı için Türkiye'de bulunması üzerine, *"İyi olacak hastanın doktor ayağına gelirmiş"*[20] biçiminde yorumlar yapıldı. Bununla da yetinilmedi, dışardan Türkiye'nin yönetim yapısında kalıcı bozulmalar yaratacak, yüksek yetkilerle donatılmış *"yönetici"* getirildi. Türk ekonomisine yön veren kilit kurumlar, bu *"yöneticinin"* eline verildi.

Türkiye'de ortaya çıkan mali bunalımların neden çıkarıldığını, belki bilmeden ve dolaylı da olsa bu *"yönetici"* açıkladı. **Kemal Derviş**, 20 Aralık 2001'de Monako'da yapılan *"Akdeniz ve Orta Asya'da Anahtar Ülke: Türkiye"* konferansında şunları söyledi: *"Türkiye 2001 yılı içinde ciddi bir ekonomik krizden geçti. Amacımız ekonomik krizi sadece günü gününe idare etmek değil,* ***krizi fırsat bilerek yapısal reformlar gerçekleştirmek*** *ve ekonomik gelişmeyi sağlamaktır."*[21]

Kemal Derviş benzer bir konuşmayı 7 Mart 2002'de İngiltere'deki Oxford Üniversitesinde yaptı ve şunları söyledi: *"Ekonomik krizi sadece makro ekonomiyi istikrarlı hale getirmek için değil,* ***yapısal reformların gerçekleştirilmesi amacıyla bir vesile olarak kullanıyoruz. Türkiye'nin siyasi sistemindeki eski ideolojik çatışma ve tartışmaları geride bırakıyoruz."***[22]

Levent Şahverdi Arşivi

Derviş'i Destekleyenler

Türkiye dışarıdan yönlendirilen ilişkiler içine sokulurken, içte ve dışta büyük sermaye gurupları, politikacılar ve medya, bu tür girişimleri yine *"coşkuyla"* karşıladı ve *"içtenlikle"* destekledi. Amerika'dan gelen **Kemal Derviş**, ağır yaşam koşulları altında ezilen Türk halkına *"kurtarıcı"* gibi sunuldu. Gazeteler *"Türkiye'yi Kurtaracak Adam"*, *"Beklenen Adam Geldi"*, *"Ecevit'in Özal'ı"* gibi başlıklarla çıktı; televizyonlar, Türkiye'nin yeni ve ileri bir döneme gireceği, **Kemal Derviş**'in Türkiye'nin *"tek ve son şansı"* olduğu yönünde yayınlar yaptı; politikacıların hemen tümü, **Kemal Derviş**'e destek açıklamalarında bulundu. Yeni Demokrasi Partisi kurucusu ve Genel Başkanı işadamı **Cem Boyner**, *"Zaman yitirmeden Kemal Derviş'i **en yüksek karar ve uygulama yetkileriyle donatarak, tam yetkili olarak** ekonominin başına geçirme zamanıdır"* derken[23] Sabancı Holding'in Yönetim Kurulu Başkanı **Sakıp Sabancı**, *"Kemal Derviş, lider arayışına girmiş olan Türk halkı için ideal bir lider adayıdır. Politikaya atılırsa destekleriz.. Kemal Derviş, Turgut Özal'dan sonra liderlik vasfına sahip en ideal kişidir"* dedi.[24]

Politikacılar da benzer açıklamalar yaptılar. Dışişleri Bakanı **İsmail Cem**, *"Kendisine elimden gelen her katkıyı vermeye hazırım"*[25] derken MHP Genel Başkanı **Devlet Bahçeli** şunları söyledi: *"Kemal Derviş, birikim ve tecrübesi olan, uluslararası çerçevede tanınmış değerli bir bilim adamıdır. 57.Cumhuriyet Hükümetinde bir bakanlığı üstlenmek suretiyle, Türk milletine böyle bir ekonomik darboğazdan geçiş sürecinde büyük hizmetler yapacağına inanıyorum."*[26]

Açıklamaların belki de en ilgincini MHP'li Meclis İdare Amiri **Ahmet Çakar** yapıyor ve şunları söylüyordu. *"Kemal Derviş Türkiye'de, zararlı ekonomik unsurları bertaraf edecek, savunma hattı kuracak, üretim yapılanmasını sağlayacak, yetmediği yerde dışarıdan içeriye borçlar getirecek. Böyle bir kişiyi yıpratmak haksızlık olur, günah olur, yazık olur."*[27]

Kemal Derviş, Cem Boyner'in isteminde olduğu gibi, *"en yüksek karar ve uygulama yetkileriyle donatılarak tam yetkili olarak"*

Levent Şahverdi Arşivi

ekonominin başına geçirildi. Kamuoyuna açıklanan buydu, ancak **Kemal Derviş'**in kullanacağı yetki, ekonomiyle sınırlı değildi ve başta siyaset olmak üzere geniş bir alana yayılıyordu. Devletin kurumsal işleyişi, yasama ve yürütme, sosyal güvenlik sorunları, işçi ve memur ücretleri, mali kurumlardaki üst düzey bürokrat atamaları, tarım politikaları, yatırımlar, özelleştirme uygulamaları gibi konularda son söz, hep onun tarafından söyleniyordu; adeta tek başına iktidara gelen bir partinin lideri gibiydi. Bu konumu ona sağlayan besleyici güç, kişisel yetenekleri değil, onu gönderen uluslararası gücün Türkiye üzerindeki etkisi ve bu etkinin özellikle siyasiler üzerinde kurmuş olduğu dolaylı baskıydı.

Sıradışı Yetkiler

Kemal Derviş kendisine verilen yetkiyi en geniş biçimde ve büyük bir özgürlük içinde kullandı; hemen her olaya müdahale etti; hükümet ona sormadan iş yapamaz hale gelmişti. **Enis Öksüz** ve **Hüsnü Yusuf Gökalp** gibi düşüncesini *"sesli ifade eden"* bakanlar hemen medya saldırısına uğruyordu. Bürokratlar ses çıkaramıyor, eleştiri yapanlar basın ve *"iş dünyasında"* tecrit ediliyordu.

Türkiye, yumuşak konuşan, kibar davranışlı bir görüntü arkasında dış destek, para ve iletişim gücüne dayanan bir tür otoriter yönetim altına girmişti. Bu herkesin yaşadığı, ancak çok az sayıdaki insanın dile getirdiği bir gerçekti. Yumuşak davranışlar arkasında gizlenen sert tavır, karşı çıkma ve eleştiriyle karşılaştığında gerçek niteliğiyle hemen ortaya çıkıyor ve kurulmuş olan otoriter disiplinden en küçük bir ödün bile verilmiyordu. İşadamları, sendikalar, uluslararası örgüt temsilcileri, yabancı misyon şefleri ile görüşülüyor; devletin kilit mevkilerine atamalar yapılıyor; çıkarılacak yasaların zaman ve niteliği belirleniyor; bakan dahil beğenilmeyen kadrolar tasfiye ediliyordu. Türkiye'de, adeta *"tek adam"* egemenliğine dayanan bir *"demokrasi"* oyunu oynanıyor, ağır yaşam koşulları altında yaşayan halkın sorunlarıyla ilgilenen olmuyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

Kitlelerin yoksul ve örgütsüz kılınmış olması iç ya da dış çıkar guruplarına geniş bir serbest olan yaratır. Bu durum geneldir ve her ülke için her dönemde geçerlidir. İşsizlik, yoksulluk ve örgütsüzlüğün ağır baskısı insanları, doğruyu yanlışı göremeyen, haklarını savunamayan edilgen kalabalıklar haline getirir; karışık ve karmaşık bir ortam oluşur. İletişim araçları, böyle ortamlarda olağanüstü önem kazanır. Medya, düşünsel teröre dönüşen propagandasıyla, siyasi bozulma ve ulusal yozlaşmanın aracı haline gelir. Para ve medya artık *"herşeyin"* belirleyicisidir. Toplumun yeni egemenleri bunlardır. Yaratılan sürekli bunalım ortamında, yönetim yapısını işlemez hale getiren uygulamalar yapılır; *"yapısal reformlar"* adı verilen bu uygulamalarla bozulma kalıcı hale getirilir. Bu konuda Türkiye'de o denli ileri gidilmiş o denli başarı sağlanmıştır ki, uygulama sahipleri artık yapılanları açıklamakta bir sakınca görmemektedir. **Kemal Derviş**'in 1 Mayıs 2002'de söylediği şu sözler bu durumu açıkça ortaya koymaktadır: *"Krizle birlikte Türkiye'de önemli yapısal reformlar gerçekleştirdik. Bundan sonra,* ***parlamentoya hangi hükümet gelirse gelsin hiçbiri geriye dönüşü gerçekleştirmeye cesaret edemeyecektir.*** *Örneğin, hiç kimse, 'Biz Merkez Bankası'nın durumunu değiştirmek istiyoruz' diyemeyecektir."*[28]

Gizli İşgal Olgusu

Kemal Derviş'in bu sözleri ile, iktidar ve muhalefetiyle hemen tüm partilerin; *"seçimin sonucu ne olursa olsun programın uygulanmasına devam edilecektir"* biçimindeki açıklamaları birlikte değerlendirildiğinde ortaya ürkütücü bir tablo çıkacaktır. Ürkütücü olan, partilerin Türkiye'nin geleceğini bugünden belirleyen önemli bir konuda yanlış düşünüyor olmaları değildir. Eğer böyle olsaydı bu, ülke içi dinamiklerden kaynaklanan giderilmesi mümkün bir olumsuzluk olurdu. Ürkütücü olan, siyasi partiler arasında ortak görüş haline gelen bu tutumun, uluslararası güçlerin istek ve özlemleriyle tam olarak örtüşmesi ve partilerin bu örtüşmeyi varlıklarının nedeni olarak görmeleridir. Dışarda oluşturularak Türkiye'ye dayatılan

Levent Şahverdi Arşivi

istekler, partiler aracılığıyla iç politikanın belirleyici öğesi durumuna getirilmekte ve bu istekler halka, Türkiye'nin yaşadığı sorunlardan kurtulması için yapması gereken işler olarak sunulmaktadır; bu, dış isteğin yerel unsur haline getirilmesi demektir. Siyasi alanla sınırlı kalmayan ve ekonomiden yönetim yapısına, kültürden eğitime dek toplumun hemen tümünü kapsayan bu durum, "*emperyalizmin içsel olgu haline gelmesi*" ya da "*gizli işgal*" olgusunun ortaya çıkmasından başka bir şey değildir. Ürkütücü olan budur.

Politikacıların kendi yetkilerini, **Kemal Derviş**'e, bağlı olarak da dış örgütlere devretmesinin en açık göstergesi, Bankalar Yasası ve Merkez Bankası'nın "*özelleştirilmesidir*". Başbakan **Bülent Ecevit**'in daha sonra "*ölçüyü biraz kaçırdık*"[29] dediği bu uygulama ve **Derviş**'in faaliyetleri ile ilgili olarak Fransız **Le Monde** gazetesi 26 Nisan 2001'de şunları yazıyordu: "*Ekonominin yeni patronu Kemal Derviş, Ankara'da birçok cephede birden mücadele veriyor. Hükümet üyelerinin, devletin ve siyasilerin, ekonominin özellikle de Merkez Bankası ve diğer kamu bankaları üzerindeki yetkilerini kaldırmayı hedefliyor.*"[30]

"*Gizli işgal*" olgusunun toplum üzerinde kurduğu "*gizli baskı*", ulusal direnci harekete geçiren askeri işgalden, çok daha etkilidir ve kendini gizleyen yöntemlerle, düzenin kendisi haline gelmiştir. "*Baskının düzen*" ya da "*düzenin baskı*" haline gelmesi, ne denirse densin yaşanan somut gerçek; toplumsal ve bireysel hakların yitirilmesi, ulusal çözülme ve yoksullaşma olmaktadır. Bu gerçeği fark edip dile getirenler, örgütlenmeye yönelenler ve halka bilgi götürenlerin baskıyla karşılaşması kaçınılmazdır. Baskının türü her zaman kaba şiddet olmayacaktır. Ekonomik ve siyasi tecrit; basında ambargo ya da idari yapılardan uzak tutulma, geçerli yöntemlerdir. **Kemal Derviş**'in yaptıklarını, geldiği yeri ve geliş biçimini eleştirmek, söz konusu yöntemlerle karşılaşmak demektir; bu tür eleştiriler, yasası olmayan suçlar olarak, "*görünmez*" ve "*açıklanmaz*" ilişkilerle "*el altından*" cezalandırılır hale gelmiştir.

Levent Şahverdi Arşivi

Gerçekler Gizlenemez

Bu yöntemler, gerçeklerin ortaya çıkmasını elbette önleyemiyor. Türkiye'de sayıları az da olsa, sesleri yeterince duyulmasa da bir gurup insan **Kemal Derviş**'in çalışmalarını irdelediler ve görüşlerini kamuoyuna açıkladılar; *"medya terörüne"* karşın, Türk halkını aydınlatmaya çalıştılar.

Kemal Derviş kimdi? Türkiye'ye nasıl ve ne yapmak için gelmişti? Yurt dışında okuyup çalışan ve şimdi ülkesinin zor durumda olduğunu görerek onun yardımına koşan, bilgi ve birikimini ülkesinin hizmetine sunan bir yurtsever, özverili bir aydın mıydı? Yapacağı işlerin Türk halkı ve Türkiye açısından anlamı neydi? Türkiye'yi gerçekten o mu kurtaracaktı?

Bu sorulara geniş olarak yanıt verilip halka duyurulması gerekiyordu. Sürecin sonuçları ortaya çıkmadan, önceden görülmeli ve tartışmaya açılmalıydı. Aydın olmak bunu gerektiriyordu. Ancak medya, siyaset alanlarında onlara açık bir ambargo uygulanıyor, bu tür tartışmalara yer verilmiyordu. Bu alanlarda yer edinebilmiş olanlar ise gerçekleri anlatmayı, ancak işini ve bulunduğu konumu yitirmeyi göze alarak yapabilirlerdi.

Böyle bir ortamda ekonomik bunalımları ele alan ve olası sonuçlarını irdeleyen bir yazı yazdım. Yazı, *Müdafaa-i Hukuk* dergisinin 30 Mart 2001 tarihli sayısında yayınlandı. *"BUNALIM KOPYALAMAK"* başlığını taşıyan ve bu bölümün sonuna dek süren yazımı hiç değiştirmeden buraya alıyorum. Okuyucu bu yazıyı da; yazıldığı günlerdeki koşulları ve ağır medya propagandasını göz önüne alarak okumalıdır. Yazıda ileri sürülen savların sonraki gelişmelerle ne oranda gerçekleştiğini irdelemeli ve yapılan saptamalar bu bütünlük içinde değerlendirilmelidir.

Levent Şahverdi Arşivi

BUNALIM KOPYALAMAK

(Yazılış Tarihi : 10.03.2001)

29 Kasım mali bunalımından iki ay sonra ortaya yeni bir kriz daha çıktı. Dünyanın en ünlü yatırım fonlarından **Merrill Lynch** müşterilerine gönderdiği bir raporla, *"Türkiye'den çekilmelerini"* istedi ve bir Fransız, iki Japon bankasının yanı sıra *Deutche Bank* ve *Commerzbank* gibi büyük işlem hacmine sahip bankalar Türkiye sermaye piyasasından hızla çekildiler; 19 Şubat 2001 günü yalnızca öğleye kadarki yarım günde 2,8 milyar dolarlık bir çıkış gerçekleşti;[31] sonraki iki günde çekilen para miktarı 5.5 milyar dolara çıktı, Merkez Bankası 7.6 milyar dolar sattı.[32] Bilindiği gibi 29 Kasım mali bunalımı da, Amerikan merkezli iki korsan spekülatör firmanın (hacker fund) yabancı bir banka aracılığıyla aniden bir milyar dolar çekmesiyle başlamıştı.[33]

20 Şubat 2001 günü yaşananlar, 29 Kasım 2000'de yaşanılanların bir tekrar filmi gibiydi. İMKB 100 hisseleri iki gün içinde yüzde 29 değer yitirmiş, Hazine yüzde 145 ile borçlanmaya gitmiş ve gecelik repo faizleri yüzde 7500'e çıkmıştı. Yabancılar yine döviz toplamış, yurt dışına yoğun döviz çıkışı olmuş ve bankalar döviz piyasasında birbirlerine borç vermeyi durdurmuşlardı. Türkiye'den çıkan döviz tutarı bir haftada 10.4 milyar doları bulmuştu.[34] Ancak bu kez, daha önemli bir başka sonuç ortaya çıkmış ve Türk Lirası yüksek oranla devalüe edilmişti. Bu uygulamayla, Türkiye bir gecede yüzde 40 yoksullaşmış ve dış borç stoğu bir anda 29,3 katrilyon lira artmıştı.[35]

"Şubat Krizi" de, Kasım'da olduğu gibi yapay bir *"krizdi"* ve doğrudan IMF tarafından düzenlenmişti. Bu gerçeği, 57.Hükümetten başka hemen herkes görüyor ve dile getiriyordu. Dünyanın önde gelen haber ajanslarından *Reuters*, Türkiyedeki krizin IMF kaynaklı olduğunu açıklarken; piyasa stratejisti **Paul Luke**, *"IMF desteklemese Türkiye şu anda çok daha iyi durumda olurdu"*[36] diyordu.

Reuters ve **Paul Luke**'nin yorumları, IMF'den 1990 larda istifa eden Granadalı Ekonomist **Davidson Budhoo**'nun IMF

Levent Şahverdi Arşivi

hakkında yaptığı genel saptamayla tam bir uyum içindeydi. **Budhoo**'nun saptaması şöyleydi: *"IMF'nin görevi yoksul ülkelerdeki ekonomik olayların, Batı'nın gelişmiş ekonomilerinin yararına olacak şekilde yönlendirilmesi ve yönetilmesidir. IMF'nin yapısal uyum programlarını reddederek IMF'nin iradesine karşı gelen ülke, derhal uluslararası alanda tecrit edilmekte ve dizleri üzerinde kendisine yalvarmaya gelinceye kadar zorlanmaktadır."*[37]

Türkiye'deki *"bilinen"* etkili çevreler, bunalımın nedeni olarak, Başbakan'ın MGK'nda Cumhurbaşkanı'yla giriştiği tartışmayı gösterdiler; televizyon ve gazeteler konuyu hep bu eksen üzerinde ele aldı. Oysa yaşanan bunalımın nedenleri derinlere gidiyordu ve *"ağız dalaşıyla"* açıklanacak türden değildi

Hükümet yetkilileri, ortaya çıkan tablo karşısında şaşkın ve garip açıklamalar yaptılar. Türk parası yüzde 40 değer yitirmişken, *"enflasyonu düşürme programından vazgeçmediklerini"* açıkladılar. Giderek kısık hale gelen seslerle bu tür krizlerin her zaman olabileceğini, bu gelişmelerin *"yapısal uyum çalışmalarını aksatmayacağını"* ve *"durumun kısa bir süre sonra düzeleceğini"* söylediler; Türk halkı için güvenilirliklerini tam olarak yitirmiş olan politikacılar, güven vermeye yönelik etkisiz açıklamalar yaptılar.

TUSİAD Başkanı **Tuncay Özilhan**, yaşanan olayları, IMF yöneticilerinin bile yapmadığı bir biçimde ele aldı ve bunalım nedeninin, IMF isteklerinin yeterince yerine getirilmemesi olduğunu söyleyerek Hükümeti suçladı. Oysa Hükümet belki de dünyanın en *"söz dinler"* Hükümetiydi ve IMF isteklerini eksiksiz yerine getirmişti. Ancak **Özilhan**'a göre yapılanlar yeterli değildi ve daha fazla şeyler yapılmalıydı.

TUSİAD Başkanı; *"IMF, Hükümete reçeteyi verdi. Ancak Hükümet yapısal reformları yapmamaya, tedbirleri almamaya, yasaları ileri atmaya başladı. Yurt dışı finans sektörü, yatırımcı inancını kaybetti. Hükümet niyet anlaşmasında ortaya konan taahhütleri yerine getirmedi. Mali milat olarak Telekom, THY özelleştirilecek dendi, bir bakan çıktı ben bunları özelleştirmem dedi. Hükümet içinde programa inanmayanlar programı sabote etti"*[38] diyordu. Bu sözler aslında, Türkiye'ye yönelik Batı isteklerinin dile getirilmesiydi ve 20 Şubat bunalımının çıkarılış nedenini de açıklamış oluyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

Söylenen açıkça şuydu; karar süreçlerinde herhangi bir etkisi olmasa bile, hiçbir Hükümet üyesi IMF'ye karşı söz söylememeli ve hükümetin uygulama yetkileri daha çok denetim altına alınmalıydı. *"Yatırımcı inancını kaybetmiş olan yurtdışı finans sektörünün"* inancı, ancak bu yolla geri getirilebilirdi !.*Türkiye bunalımlardan ancak böyle kurtulurdu!*

"Kurtarıcı" Bulunuyor

ABD'nin yeni Başkanı **George W.Bush**, 28 Şubat'ta Cumhurbaşkanı **Ahmet Necdet Sezer**'e bir mektup gönderdi ve bu mektupta, Türkiye'nin IMF ile çalışmaya devam etmesini istedi.[39] Mektup medyada çok olumlu bir gelişme olarak işlendi. ABD'nin Ankara Büyükelçisi, Başbakanlık düzeyindeki temaslarını yoğunlaştırdı ve Türkiye'nin sorunlarını çözecek kişi *"bulundu"*. Dünya Bankası'nın çok sayıdaki dairesinden birinin Başkan Yardımcılarından olan ve 25 yıldır Amerika'da yaşayan *"yurtsever ve fedakar bir Türk"*, kurtarıcı olarak Türkiye'ye getirildi. Önce *Merkez Bankası*'nın başına geçecek denildi, ancak daha sonra *Hazine Müsteşarlığı, Merkez Bankası, Bankacılık Denetleme Üst Kurulu, Büyük Devlet Bankaları* ve *Sermaye Piyasası Üst Kurulu* ona bağlandı. Bu denli geniş yetki Cumhuriyet tarihinin hiçbir döneminde, seçilmiş ya da atanmış kimseye verilmemişti. Yapılan işlemin, yetki genişliği yanında ondan daha önemli bir boyutu vardı. Bu yeni uygulamayla yönetim haklarının önemli bir bölümü dışarıyla bağlantılı hale getiriliyor; şimdiye dek dolaylı yollarla gerçekleştirilen bağımlılık ilişkileri artık doğrudan küresel güçlerin inisiyatifine bırakılarak, Türkiye, *"gizli işgal"* olgusunun doğuracağı sonuçlarla hükümranlık hakları zedelenen bir ülke haline geliyordu.

Egemenliğin Ne Kadarı Ulusun?

Ulusal egemenlik kavramı Türkiye'de uzunca bir süredir işlenmekteydi. İş dünyasında, politik çevrelerde ve medyada; globalleşme nedeniyle ulusal sınırların önemini yitirdiği, dünyanın küçülerek tek bir pazar haline geldiği ve ulusal

Levent Şahverdi Arşivi

egemenlik işleyişinin artık ortadan kalktığı yönünde tartışmalar yapılıyordu. O günlerde şunlar yazılıp söyleniyordu: **Sakıp Sabancı**: "***Gaston Tom*** *ve* ***Emile Noel*** *gibi iki numune adam bulacağız. Bizi AB'ne taşımak için Başbakan'ın altında tam yetkili olarak çalışacaklar*",[40] **Mehmet Ali Birand**; "*Türkiye, sadece Türklere bırakılamayacak kadar önemli bir ülkedir*",[41] **Çetin Altan**; "*Türkleri Türkler yönetiyor. Peki iyi mi yönetiyor? Mesele yöneten ve yönetilen meselesidir ve bu işin yabancısı olmaz. İşi bilen ve bilmeyen vardır, teknik bir meseledir*"[42], **Hikmet Sami Türk**; "*Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir hükmünü düzenleyen Anayasa'nın 6. maddesi yeniden düzenlenmelidir. Bu düzenlemede, egemenlik kavramı, aday üyelik süreci dahil olmak üzere Avrupa Birliği'ni de içine alacak şekilde genişletilmelidir.*"[43]

Tartışmalar sürecinde dile getirilen görüşler ve bu görüşlere uygun davranışlar bir bütün halinde değerlendirildiğinde, Dünya Bankası'ndan Türkiye'ye "*yönetici*" getirilmesinin ne anlama geldiği gerçek boyutlarıyla kavranacaktır. Kaynağını sömürgecilikten alan bu girişim, uygulayıcılarına, ekonomik yetmezlik içine düşürülmüş azgelişmiş ülkelerde özgürce davranma olanağı yaratmaktadır. Kamuoyu, sürekli ve tek yanlı propagandalarla etki altına alınmış, halk yoksul ve örgütsüz hale getirilmiş ve ulusal direnç noktaları her yönden ustaca sarılmıştır. Ağır toplumsal sorunlarla baskı altına alınan ve kendine olan güveni yitirtilen kitleler, kurtarıcı bekler hale getirilmiştir. İnsanlar o denli çaresizdir ki durumlarının düzeltileceğine yönelik verilen her söze inanma ihtiyacı içindedirler. Doğruyla yanlışın, iyiyle kötünün, gerçekle yalanın birbirine karıştığı kaos ortamında kamuoyunu etkileme olanaklarına sahip mali gücü yüksek erk sahipleri; sorunların kaynağı kendileri olmasına karşın, değişik biçimlerle ve kolayca ortaya kurtarıcı olarak çıkabilirler. Küreselleşme adı verilen emperyalist sistemin, uluslararası ilişkilere egemen kıldığı yeni biçim budur. Azgelişmiş ülkeler artık asker ve silahla değil yerli işbirlikçiler ve paranın gücüyle işgal ediliyor.Küreselleşme adıyla meşrulaştırılmak istenen bu işleyişi anlatan en iyi tanımlama yeni–sömürgecilik ya da "*gizli işgaldi*".

Levent Şahverdi Arşivi

Türkiye'nin Artan Önemi

Türkiye, büyük devletlerin küresel boyutlu politikalarında birinci derecede önem verdiği ülkelerin başında yer alıyor. Türkiye, zengin kaynaklara ve jeo–stratejik değere sahip bir ülkedir ama verilen önem bu özelliklerle sınırlı değildir. Türkiye'nin gerçek zenginliği, anti–emperyalist mücadeleyle kurulan bir ulus–devlete ve bu devlete biçim veren *Kemalist* mirasa sahip olmasıdır. Bu miras, aynı 1919'da olduğu gibi bugün de azgelişmiş ülkelere yönelmiş olan küresel baskıya karşı tek seçenek durumundadır; geçerliliğini ve güncelliğini korumaktadır; bu durum kişisel bir yargı değil, nesnel bir gerçekliktir.

Türkiye'nin küresel sistem açısından taşıdığı önemi, Türklerden daha çok batılılar dile getirmektedir. Değişik eğilim ve kesimlerden, farklı anlayışlarla yapılan açıklamaların birleştiği nokta; *Türkiye'nin küreselleşmeye karşı alacağı tutumun, tüm dünya için birinci derecede önem taşıyor olmasıdır.* Bu anlaşılabilir birşeydir. Yeniden tek kutuplu hale gelen dünya, Amerikalı ekonomist **Jeffrey T. Berger**'in saptadığı gibi, "*21. yüzyıla, hemen hemen 20. yüzyıl başındaki koşullarla girmektedir.*"[44] ve yüzyıl başında gerçekleştirdiği anti–emperyalist devrimle dünya siyasetine büyük etki yapmış olan Türkiye, aynı potansiyel güce sahip bir ülke durumundadır. Bu gerçeği en iyi batılılar bilmektedir. Türkiye'nin taşıdığı önem konusunda yapılan açıklamalar bunun en açık göstergesidir. ABD Başkanı **Bill Clinton**, bu konuda; "*20. yüzyılın ilk elli yılını Türkiye belirledi. 21. yüzyılın ilk elli yılı da Türkiye'nin alacağı doğrultuyla şekillenecektir*" derken[45] Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi Başkanı **Leni Fischer**; "*Avrupa'nın Ortadoğu'da çok önemli rol oynayan Türkiye'ye ihtiyacı vardır*" diyor.[46] Mart 2001'de açıklanan ve *ABD Dışişleri Bakanlığı, Merkezi Haberalma Örgütü (CIA)* ve *ABD Ulusal İstihbarat Konseyi (NIC)* tarafından hazırlanan ***Global Trends 2015*** adlı raporda, Türkiye için şu saptama yapılıyor: "*Türkiye'deki her gelişme, global oluşumları direkt olarak etkileyecektir. Türkiye'nin 2015'e dek iç istikrarı ile jeopolitik konumundaki*

Levent Şahverdi Arşivi

gelişmeler; bölge, Batı dünyası ve Amerikan menfaatleri üzerinde büyük etki yapacaktır."[47]

Batılılar, Türkiye'nin sahip olduğu gücü bilmekte ve bu gücün *"alacağı doğrultuyla"* yakından ilgilenmektedirler. Denetim altına alınmayan bir yönelişi, kesin ve mutlak bir biçimde, Batı dünyası için tehdit unsuru saymakta bu nedenle de Türkiye üzerindeki baskıyı arttırmaktadırlar.

David C. Korten, Türkiye'nin taşıdığı önemi, kaygıyla değil umut olarak ele alan bir başka batılıdır. Küreselleşme konusunda yaptığı araştırmalarla ünlü olan Amerikalı yazar, 1995 yılında yayınladığı *"Şirketler Dünyayı Yönettiği Zaman"* adlı kitabında, küreselleşmenin yıkıcı etkilerinden kurtulmanın bir yolunun olduğunu açıklıyor ve şunları söylüyor; *"Bu yol, küresel ekonomiden soyutlanmış, insanı esas alan toplumları yeniden kurmaktır. Ne mutlu ki bu yol vardır. Bu yol, Türkiye'nin başkenti Ankara'nın fakir gecekondu mahallelerinde görülen sosyal birlikteliğin gücünde mevcuttur."*[48]

Türkiye'nin, dünya siyasetine yaptığı etkinin gerçek boyutunu, yalnızca söylemde değil gerçekleştirdiği anti–emperyalist eylemle **Mustafa Kemal Atatürk** ortaya koymuştur. **Atatürk**, 1921 yılında şunları söylemişti: *"Bana göre Türkiye, Doğu ve Batı dünyasının sınırındaki konumuyla ilginç bir rol oynuyor. Bu durum bir yanı ile yararlı iken diğer yandan tehlikelidir. Batı emperyalizminin Doğu'ya yayılmasını durdurabileceğimiz için Türkiye'yi öncü olarak gören bütün Doğu halklarının sevgisini kazanmış bulunuyoruz. Diğer yandan bu durum bizim için tehlikelidir. Çünkü Doğu'ya yönelen saldırıların bütün ağırlığı öncelikle bizim üzerimizde yoğunlaşmış bulunuyor."*[49]

Atatürk'ün yaptığı saptama çok açıktır. *Türk Devrimi*, *"Doğu'ya yönelen saldırıların bütün ağırlığını"* üzerinde hissetmiş ve bu baskıya karşı direnmiştir.

Türkiye Direniyor

Türkiye, iç siyasete egemen kılınan uzun anti–Kemalist sürece, ekonomi ve kültürdeki bozulmaya ve çok yönlü kuşatılmışlığa karşın direnme gücünü hâlâ sürdürmektedir. Bu

Levent Şahverdi Arşivi

gerçeği, en açık biçimde Genel Kurmay Başkanı (E) Sayın **Hüseyin Kıvrıkoğlu**'nun 30 Ağustos 2000 günü Türk Silahlı Kuvvetleri'ne gönderdiği mesajda buluyoruz. Sayın **Kıvrıkoğlu** şunları söylüyor: *"Başkomutan Gazi Mustafa Kemal liderliğindeki kahraman Türk Ordusu'nun eşsiz bir mücadele örneği vererek kazandığı bu zaferle, Türk milleti olarak gurur duymaktayız. Bu zafer Türklüğün Anadolu'daki bin yıllık varlığına son vermeyi hedef alan bir kalkışmayı ezen son yumruktur. Bu sadece işgalci devletlere karşı kazanılan herhangi bir zafer değil, aynı zamanda dünyadaki diğer esir milletlerin bağımsızlık hareketlerine örnek teşkil eden bir mücadele olmuştur. Bu mücadele, ulu önder Atatürk'ün 'Ya istiklal ya ölüm' direktifinde kendini bulan, bir azim ve iradenin gücü ve büyük fedakarlıkların bir ödülüdür. Bu zafer sadece savaşa son veren bir olay değil yüzyıllık bir uykudan uyanış, modern çağın gerektirdiği siyasi, hukuki, ekonomik ve sosyal reformları başlatmak için ilk kıvılcımdır"*[50]

Türkiye'de bugün yaşanan olayların ne anlama geldiğini tam olarak anlamak için; 1919'la başlayan sürecin gerçek boyutunu, geleceğe yaptığı etkiyi, güncelliğini ve Türk Ulusu için önemini; duygusallıktan uzak, serinkanlı ve bilimsel bir yaklaşımla ele almak gerekir. Bu yapıldığında, bugün gelinen noktanın insana ürküntü veren gerçeğiyle karşılaşılacak ve Dünya Bankasından *"yönetici"* getirmenin ne anlama geldiği daha iyi anlaşılacaktır. 1920 *Sevr*'i batılı devletlere, Osmanlı yönetim yapısı içinde yalnızca Gümrükler Genel Müdürünü atama yetkisi veriyordu; şimdi ise, bugüne dek hiçbir Türk yöneticinin sahip olmadığı yetkilerle dışarıdan *"bakan"* getirtiliyor.

Türkiye Yol Ayrımında

Son günlerdeki uygulamalar, birbiriyle ilişkilendirilerek ele alınmalıdır. Bu yapıldığında, toplumun tümünü birinci derecede ilgilendiren ve ulusal varlığı doğrudan tehdit eden uluslararası bir hareketle karşı karşıya olunduğu görülecektir. Türkiye, **Clinton** ve **Daniel John Bendit**'in söylediği gibi bir yol ayrımına gelmiştir ve bu yol ayrımında yönelebileceği iki ana yön vardır. Ya, ulus–devlet varlığına sahip çıkılarak küresel

Levent Şahverdi Arşivi

tehdite karşı durulacak, yani *Kemalist* yol seçilecek ya da küresel kaosun karmaşık ortamında ulus–devlet varlığı yitirilerek ulusal çözülmeye uğranacak; Osmanlıya geri dönülecektir. Türkiye *Kemalist* yolu seçebilir ve tüm azgelişmiş ülkelere küreselleşmeye karşı örnek olabilecek güncel bir model oluşturabilir. Bu potansiyele Türkiye hâlâ sahiptir. Batı'nın kaygı ve korkusu, Türkiye'nin bu potansiyele sahip olmasıdır. Duyulan kaygı ve korku, Türkiye üzerindeki Batı kaynaklı global baskıyı arttıracak ve bu baskı, *Kemalist* politikalara yönelindiği oranda radikalleşecektir. 1920'deki Ankara–İstanbul çatışmasının yerini, gizli ya da açık, yumuşak ya da sert, *Kemalist–Antikemalist* mücadelesi alacak ve bu mücadelenin somut ifadesi olan küreselcilik–ulus devlet çatışması derinleşecektir.

Türkiye'ye yöneltilen çok yönlü Batı baskısı, dışarıda ve içerde, diplomasi nezaketinden uzak açık ve ilkel bir kabalıkla sürdürülmektedir. Dışarıda, "*Ermeni soykırımı*", "*Kürt azınlık hakları*", "*Kıbrıs işgali*", "*İnsan hakları ihlalleri*" başlıklarıyla yoğun bir Türkiye düşmanlığı yapılmakta ve Batı kamuoyu olası bir Türkiye müdahalesine hazırlanmaktadır. İçerde, karar süreçlerinde yetki sahibi politikacıların bir bölümü değişik yöntemlerle "*elde edilmiş*", bir bölümü de seçeneksiz olduklarına inandırılmışlardır. Batı isteklerini büyük bir "*bağlılık*" ya da "*çaresizlikle*" yerine getiren bu politikacılar, tarihin nesnelliği içinde, **Vahdettin** ve **Damat Ferit**'in de gerisine düşmüş durumdadırlar. Çünkü bunlar, **Vahdettin** ve **Damat Ferit**'in sahip olmadığı bir birikimi, Kemalist mirası yok etmektedirler.

Uluslararası düzeyde yürütülen Türkiye karşıtı propagandalar yoğunlaşırken, ülkede bu propagandalarla paralellik gösteren "*garip*" olaylar yaşanıyor. Irkçısından, küreselleşmecisine, ümmetçisinden bölücüsüne dek karmaşık yönetimlere sahip "*sendika*"lar, biraraya gelerek memurlara "*ortak*" eylem yaptırdılar. Bu denli "*aykırı*" siyaseti, biraraya getiren eylem Türkiye'de ilk kez yapılıyordu. Aynı günlerde, görevi yasalara yalnızca uymak değil birinci derecede korumak olan çevik kuvvet polisleri müdürlerini bir kenara iterek tekbir

Levent Şahverdi Arşivi

sesleriyle organize *"yürüyüşler"* düzenlediler. Akıl ve mantık dışı cezaevleri direnişleri ortaya çıktı. Halkı huzursuz eden bir af kanunu çıkarılarak, onbinlerce suçlu toplum içine salındı ve Başbakan, 1660 PKK'lının serbest bırakıldığını söyleyen Genel Kurmay Başkanı'na anında tekzip niteliğinde yanıtlar verdi. Yurtsever bir anlayış ve başarıyla görevini yerine getiren Diyarbakır Emniyet Müdürü **Gaffar Okkan** öldürüldü, cinayete katılan 15–20 kişi herkesin şaşkın bakışları altında elini kolunu sallayarak ortadan kayboldu ve bugüne dek bulunamadı.

Bu olaylar yaşanırken kendilerine *"sivil otorite"*! adını takan politikacılar, garip bir cesaret ve hırçınlıkla, Türkiye'nin sorunlarını çözmeye çalışan yurtsever insanlara karşı bir saldırı kampanyasına giriştiler. Bütün ısrarlara karşın, devlette kadrolaşmış irtica unsurlarının temizlenmesine yönelik yasal girişim rafa kaldırıldı, kimi hükümet üyeleri, *"Mc Cartyciliğe gerek yok"* biçiminde açıklamalar yaptılar. Türkiye'nin mali kaynaklarını talan eden yasadışı oluşumlara karşı yasal mücadele yürüten yurtsever insanlara, hukuk dışı baskı uygulandı ve bu insanlar *"karanlık odaklar"*, *"darbe özlemcileri"* edebiyatıyla etkisizleştirilmeye çalışıldı. Yargıya, Cumhuriyet tarihinin hiçbir döneminde görülmemiş biçimde doğrudan müdahaleler yapıldı.

İçerde bunlar olurken yurtdışında, Türkiye hakkında alınan kararlar, söylenen sözler ve gerçekleştirilen eylemler, uluslararası ilişkilerin karşılıklı eşitlik ilkesinden kaba bir biçimde koparılıyor ve müttefik olarak görülen güçler, hızla dış tehdit unsurları haline geliyordu. Belçika Parlamentoları, Fransa Senatosu, ABD eyalet meclisleri ve Fransız Parlamentosu'ndan sonra *Avrupa Birliği Parlamentosu* da *"Ermeni Soykırımını"* kabul ediyor; *AB Nice Zirvesi* öncesinde, Kıbrıs ve Ege konusundaki bilinen kararları *Katılım Ortaklığı Belgesi*'ne aynen alıyor; *"Kürtçe TV"*, *"anadilde eğitim"* ısrarları sürdürülüyor ve *Nice*'de Türkiye'nin AB üyeliği 2010 yılına dek gündemden çıkarılıyordu. *Nice Zirvesinde*, kendi aralarında yoğun bir tartışma içine giren üye ülkeler, bağımsız bir *"Avrupa Ordusu"*

Levent Şahverdi Arşivi

girişimlerini sürdürüyor ve Türkiye bu girişimin somut ifadesi olan *"Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği"* ne alınmıyordu. ABD, kendi dışında oluşturulmak istenen Avrupa silahlı gücünden duyduğu hoşnutsuzluğu, bu gücü NATO ile ilişkilendirerek gidermeye çalışıyor, bu yöndeki girişimlere NATO içinde karşı çıkmaması için Türkiye'ye baskı yapıyordu.

Mali Bunalım Ve "Kurtarıcılar"

Türkiye aleyhine oluşturulan yoğun gündem içinde, 29 Kasım 2000 ve 20 Şubat 2001'de yaratılan iki yapay mali bunalımla, zaten açmaz içinde olan Türk ekonomisi tam anlamıyla çökertildi. 29 Kasım bunalımı sonrasında, çaresizlik içindeki 57.Hükümet'in önüne *"3. Ek Niyet Mektubu"* konuldu ve bu mektupla, ulusal varlığın ekonomik dayanakları olan kamusal varlıkların özelleştirme adıyla hemen tümünün elden çıkartılması kabul edildi. Aynı günlerde AB, *Katılım Ortaklığı Belgesi*'yle Türkiye'den istediklerini tırmandırdı ve hükümet bu istekleri Nice'de kabul etti. IMF'ye verilen *"3. Ek Niyet Mektubu"*'yla *"Katılım Ortaklığı Belgesi"* nde yer alan koşullar hemen hemen aynıydı ve bu koşulların yerine getirilmesi halinde, Türkiye'nin ulusal varlığını sürdürmesi olanaksız hale gelecekti.

29 Kasım bunalımının *"çözüm"* yollarını, IMF ve Dünya Bankası belirledi. Oysa bu iki kuruluş, sorunun oluşmasına neden olan örgütlerdi. 57. Hükümet, bunların her dediğini yapmış ve kendisine iletilen programları eksiksiz uygulamıştı. *"Sorun yaratıcılar"* bir anda *"kurtarıcı"* olmuş ve bu *"kurtarıcılar"* Türkiye için ileride çok daha yıkıcı sonuçlar doğuracak olan *"3. Ek Niyet mektubunu"* ve *"Katılım Ortaklığı Belgesini"* de kabul ettirmişlerdi.

Kemal Derviş Ne Yapacak?

Kemal Derviş olayı, büyük devlet politikalarının yön verdiği küresel ilişkiler düzeni içinde ele alınmalıdır. Türk halkı; politikacılar, iş çevreleri ve medyanın ileri sürdüğü görüşlere ve

Levent Şahverdi Arşivi

yapmaya çalıştığı tek yanlı yönlendirmelere kanmamalıdır. Türkiye'nin büyüyen sorunları herkesin görebileceği bir biçimde ortada durmaktadır ve bu sorunların kaynağı, **Kemal Derviş**'in neredeyse bir *"ömür boyu"* çalıştığı Dünya Bankası ve benzeri kuruluşlardır. Türkiye'yi yıkıma götüren *24 Ocak 1980 Kararları*'nın ön hazırlıklarını Dünya Bankası'nın *"güvenilir"* elemanı olarak **Kemal Derviş** yapmıştır. 1978 yılında, Dünya Bankası adına hazırladığı *"Türkiye Raporu"*nda şunları yazmıştı: *"Türkiye'de kimya,temel makine ve imalat, maden işleme gibi ağır sanayilerde gelişme beklenmesi gerçekçi davranış değildir. Kaynaklar ihracata yönelik hafif sanayi dallarına kaydırılmalıdır, ağır sanayiden gelişme beklenmemelidir. Türkiye, tek bir devalüasyon ile yetinmemeli, devalüasyonu sürekli hale getirmelidir."*[51] Azgelişmiş bir ülkenin ekonomisini bu raporu yazan **Kemal Derviş**'e bırakması, halk deyimiyle *"Kediye ciğer emanet etmekten"* başka bir şey değildir.

Üretimsizliği, teknolojik yetersizliği ve sınırsız ithalatıyla Türk ekonomisinin sorunları bellidir. Türkiye'nin iç–dış borç toplamı 200 milyar doları aşmıştır; 26,8 milyar dolarlık dış ticaret açığıyla dünya ikincisidir; ihracatın ithalatı karşılama oranı yüzde ellilere düşmüştür; ürettiğinden çok tüketmektedir; sürekli borç bulmak zorundadır. Yaşanan sorunlara karşı alınacak önlemler ve tutulacak yol bellidir. Bu yol, kendi gücüne dayanarak varlığını sürdürecek ve dış rekabete karşı korunacak ulusal ekonominin yaratılmasıdır. Türkiye bu yolu, 1923–1938 arasında denemiş ve elde ettiği başarılarla azgelişmiş uluslara örnek olmuş bir ülkedir. Bugünkü Çin bunun en açık kanıtıdır. *Türk Devrimi*'nin yarattığı modelin, taşıdığı önem ve prestijin etkili gücünü en iyi Batılılar biliyor. Bu nedenle, IMF ve AB isteklerinden oluşan programlara artık *"Ulusal Program"* adı veriliyor. Alman Nasyonel Sosyalist Partisi ne kadar sosyalist ise *"Ulusal Programlar"* da o kadar ulusaldır.

Uluslararası üne sahip bir *"uzman"* olarak sunulan **Kemal Derviş**, Türkiye'de ne yapacaktır? Olacak şudur; Türkiye'yi tükenişe götüren IMF–Dünya Bankası Programları, uygulama yoğunluğu arttırılarak sürdürülecektir. Ulus–devlet varlığının ekonomik dayanakları olan KİT'ler, stratejik öneme sahip kamusal değerler özelleştirme adıyla yok edilecek, bulunabilirse

Levent Şahverdi Arşivi

yüksek faizli ve kısa vadeli borç alınacak, kamu bankaları ve sermaye piyasası deliksiz bir biçimde dış denetime bağlanacaktır. Bunlar, görmek ve izlemekten artık usandığımız, bilinen ve insana sıkıntı veren IMF klasikleridir. Bu yöntemlerle, birkaç yıl kazanılacaktır ama arkadan yeni bunalımlarla gerçek anlamda bir ekonomik, sosyal ve ulusal çözülüş yaşanacaktır.

Özellikle 24 Ocak 1980'den sonra, uluslararası mali sermaye işleyişine bağlanmış olan Türk ekonomisi, büyük oranda rantiye kârlarına ve büyük banka çıkarlarının korunmasına indirgenmiştir. Yirmi yıllık süreç içinde yönetime gelen tüm hükümetler, bu yönde hazırlanan programları uygulamış ve bu uygulama günümüzde, 57. Hükümet ve **Cottarelli** aracılığıyla engelsiz bir biçimde sürdürülmüştür. Kurulmuş ve geliştirilmiş ilişkiler ağı içinde dışarıdan getirilen yeni bir kişinin uygulanan programların temel niteliklerine yönelik değişiklik yapması mümkün değildir. Bu programlar, IMF ve Dünya Bankası'nın varlık nedenini oluşturan bir anlayışın ürünüdür ve elli yıldır dünyanın her yerinde, uygulanmıştır. Yaşanan ve yaşanmakta olan bu gerçek, artık herkesin görebildiği bir açıklıkta ortada dururken, **Kemal Derviş** Türkiye'ye *"yönetici"* olarak neden gönderilmiştir? Bu soruya yanıt verilmesi gerekir.

Temel Amaç Değişmez

IMF–Dünya Bankası politikalarının ana amacı, uluslararası sermaye dolaşımını önleyen ya da sınırlayan engelleri ortadan kaldırmaktır. Bu tür engeller, kalkınma yoluna girerek kendi kendine yeterli hale gelmeye çalışan ulus–devlete sahip bağımsız ülkeleri koruyan engellerdir. Sermaye birikimi sınırlı ve teknolojik yetersizlik içindeki bu tür ülkeler üzerinde etki kurmanın en geçerli yolu, korumacı önlemleri kaldırarak sürekliliği olan bir borçlanma ilişkisinin kurulması ve bu ilişkinin kalıcı hale getirilmesidir; bu yöntem basittir ama son derece etkilidir.

IMF ve Dünya Bankası'nın borçlandırma politikalarında birbiriyle başarılı bir biçimde ilişkilendirilmiş iki temel unsur vardır. Başlangıçta bu kuruluşlardan borç almak *"dünyanın en*

Levent Şahverdi Arşivi

kolay" işidir. Borçlandırma ilişkisi kurulduktan sonra yeni bir aşamaya geçilir ve giderek artan biçimde, sosyal boyutu olan politik istekler devreye sokulur. Borç oranları yükseldikçe, politik isteklerin kapsamı da genişler ve azgelişmiş ülkeler IMF ve Dünya Bankası aracılığıyla büyük devlet politikalarına teslim olurlar. Bu teslimiyet, doğal ve kaçınılmaz olarak gerçek bir ulusal çözülüş bunalımının başlangıcı olur. Bu duruma gelmiş olan azgelişmiş ülkeler için artık söz konusu olan, kalkınma ya da ekonomik büyüme hedeflerini gerçekleştirmek değil, ulusal varlıklarını sürdürüp sürdürememe sorunudur.

Türkiye bu aşamaya gelmiş bir ülkedir. Ancak çok yönlü olumsuzluklara karşın diğer ülkelerden farklı bir konuma sahiptir. Gelinen noktanın yarattığı tehlikeli tehditlere ve ağır sarılmışlık koşullarına karşın, ulusal yansılar (refleksler) kendiliğinden ortaya çıkmış ve anti–emperyalist içeriğe sahip bir toplumsal tepki oluşmaya başlamıştır.

Türkiye, *Batı destekli PKK terörünü durdurmuş, kuzey Irak'ta Kürt devleti kurma girişimlerini önlemiş, Milli Siyaset Belgesi'ni değiştirmiş, Milli Askeri Strateji Konsept'ini (MASK) yenilemiş ve ülke yönetimine çeki düzen vermek için yasadışı oluşumlara ve yolsuzluklara karşı bir dizi önlem almıştır. 28 Şubat süreciyle, Cumhuriyet'in temel ilkeleri koruma altına alınmış ve saptanan önlemler dizisi, tüm engellemelere karşın etkisini göstermiştir*. Türk halkı, ulusal haklarına sahip çıkarak ***28 Şubat***'ı sahiplenmiş ve kesin kurtuluş yolu olarak Atatürkçülüğe yönelmiştir. Küresel politikalara karşı oluşan toplumsal muhalefet, IMF–Dünya Bankası–AB ilişkilerini sorgulayan ve eleştiren ulusal bir bilince dönüşmeye başlamıştır. Batılı devletler, bu tür gelişmeleri kendileri için *"küresel tehdit"* olarak görmekte ve bu *"tehdidi"* yok etmek için askeri güç kullanmak dahil, dünyanın her yerine müdahale etmekten çekinmeyeceklerini açıklamaktadırlar. Irak ve Yugoslavya'da bunun uygulamaları yapılmıştır.

Kemal Derviş'in Geliş Nedeni Siyasaldır

Kemal Derviş, böyle bir ortamda Türkiye'ye geldi. Hükümet çevreleri ve medya olayı, Türkiye'yi ekonomik

Levent Şahverdi Arşivi

bunalımdan kurtaracak bir kişiye kavuşmanın *"coşkusuyla"* sundu. Sonu hüsranla sonuçlanan önceki programların hemen hepsinde olduğu gibi kamuoyunu yanıltmaya yönelik, gerçeği yansıtmayan açıklamalar yapıldı. 9 Aralık 1999 *"Enflasyon Düşürme"* programı için o zaman **Gazi Erçel**; *"Enflasyondan kurtulmak için bu program en büyük ve belki de en son fırsatımızdır"*[52] derken, **Bülent Ecevit**; *"Ekonomide yüzyılın son mucizesini yaratıyoruz"* diyordu.[53] Benzer söylemler şimdi, **Kemal Derviş** ve yapacağı *"işler"* için ileri sürülüyor.

ABD Başkanı **Bush**, Cumhurbaşkanı **Ahmet Necdet Sezer**'e gönderdiği mektupta, *"mali krizi"* aşması için Birleşik Devletlerin Türkiye'ye yardımcı olabileceğini açıkladı, ancak bu yardımın neye bağlı olduğunu belirtmedi. Belirleme, ABD Büyükelçisi **Robert Pearson**'un **Ecevit'**e ilettiği bir mektupta yer aldı. Bu mektupta, Türkiye'nin Irak'a yönelik ambargoyu delmesinden duyulan rahatsızlık iletiliyor ve Birleşik Devletler'in IMF ve uluslararası finans kuruluşlarını harekete geçirmesinin, Türkiye'nin Irak politikasını değiştirmesine bağlı olduğunu söylüyordu. Bu istek mektupta şu sözlerle dile getirilmişti: *"ABD yönetimi, IMF ve uluslararası finans kuruluşlarını harekete geçirebilir. Ancak bunun için siyasal ve ekonomik süreci izleyecektir."*[54]

Kemal Derviş'in politik misyonla donatıldığını gösteren diğer bir gelişme; ABD üst yönetiminin, Türkiye ile yoğunlaştırdığı diplomatik ilişkiler ve **Derviş**'in bu ilişkiler içinde aldığı yerdir. **Bush**'un mektubu ve Büyükelçi'nin temaslarından hemen sonra ABD Dışişleri Bakanı **Colin Powell**, **İsmail Cem** ile Brüksel'de görüştü ve bu görüşmede ABD'nin *"Irak'a uygulayacağı yaptırımlar düzenine komşu ülkelerin sınır ticaretinin de dahil edileceğini ve Türkiye'nin buna uymasını"* istedi.[55]

ABD isteklerinin yoğunlaştığı o günlerde, yapılan görüşmede, *"ekonomiyle"* ilgili olarak neler konuşulduğu açıklanmadı ama bir haftalık görüşmeler trafiği içinde **İsmail Cem**'in **Colin Powel**'e söylediği şu sözler dikkat çekti: *"Körfez Krizi nedeniyle Türkiye 50 milyar dolar zarar etti. ABD isteklerini yerine getirmemiz için Türkiye'nin bu kaybını telafi etmelisiniz"*[56]

Levent Şahverdi Arşivi

Yapılması Gerekenler

Türkiye çok kritik bir döneme girmiştir. Ekonomik yaşam kıskaç altındadır; dış borca bağımlılık artmıştır ancak dış borç artık kolay bulunamamaktadır; yoksulluk ve toplumsal gerilim artmaktadır. Türkiye, geldiği yol ayrımında, ya küresel sistemin güç merkezleriyle bütünleşerek ulusal haklarını tam olarak yitirecek ya da kendi gücüne güvenerek, uygulanabilir ulusal programlar yaratarak güçlenecektir. Birinci yolu seçtiğinde, yalnızca kamusal değerleri değil egemenlik haklarını da satışa çıkaracaktır. Bunun sonucu elbette ulus–devlet gücünün tükenişidir. İkinci yolu seçtiğinde ise, çok yönlü dış müdahaleler, yoğunlaşan baskılar, yeni yapay bunalımlarla karşılaşacak, ancak bu zorlu dönem içinde oluşacak ulusal silkiniş ile kurtuluşunu sağlayacaktır. **Kemal Derviş**, birinci yolun doğruluğuna inanan ve bu yönde görev olan bir kişidir. Bu tür görevliler Türkiye'de çok sayıda vardır ama gelinen noktanın kritik özelliği böyle bir görevlinin, yüksek yetkilerle donatılarak seçilmeden, "*Bakan*" yapılmış olmasıdır.

Somut göstergeleri 1997'de ortaya çıkan ve giderek açık hale gelen 1920 İstanbul–Ankara çatışmasına benzer bir çatışma, gelişen ve genişleyen boyutuyla yaşanan gerçek haline gelmektedir. Tüm ulusçu güçlerin çok dikkatli olması gereken günlere geliyoruz. Herkes, çatışma eğilimi yüksek, gerilimlerle yüklü günler için kendisini hazırlamalıdır.

(10.03.2001)

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KEMAL DERVİŞ DÖNEMİ, İLİŞKİLER AÇIKLAMALAR

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

"Kemal Derviş'i Biz Gönderdik"

Dünya Bankası Başkanı **James Wolfensohn** Fransız *Le Monde* gazetesine 26 Nisan 2001'de yaptığı açıklamada şunları söyledi: *"Türkiyede açık bir makro–ekonomik kriz var. Bu krizle ilgilenmek gurup başı olarak IMF'ye düşüyor. IMF, makro–ekonomik sorunlar ve krizle biz ise yapısal sorunlarla ilgileniyoruz. Kemal Derviş'i Türkiye'ye gönderdik."*[1]

Dünya Bankası Başkanının, *"gönderildiğini"* açıkladığı **Kemal Derviş**'in nasıl bir yol izleyeceği ve neler yapacağı, hem *"gönderilen"* yerin niteliği hem de kendi sözleri nedeniyle daha ilk günden belli oluyordu. Ulusal konulara duyarlı aydınlar onu, Dünya Bankasındaki çalışmalarından ve Türkiye için hazırladığı raporlardan biliyordu; **Wolfensohn**'un açıklaması onlar için sürpriz değildi. Ancak Türk halkı onu yeterince tanımıyordu.

Kemal Derviş, Türkiye'ye gelişinden üç gün sonra Ankara'dan İstanbul'a geldi ve bir medya *"ordusu"* eşliğinde, **Asaf Savaş Akat**'ın evine gitti; gazetecilere, *"Akat ile biraz ekonomi konuşacağız, Boğaz'ın keyfini çıkacağız"* dedi ve geceyi **Akat'**ın yalısında geçirdi.

Konuşulacak *"ekonomi"* konularının içeriği, konuşan kişilerin niteliğine uygun olmalıydı. **Kemal Derviş**, 1978 yılında Dünya Bankası adına hazırladığı raporda, *"Türkiye'nin ulusal ağır sanayiye yönelmemesini ve develüasyonun sürekli kılınmasını"* istemişti.[2] **Asaf Savaş Akat** ise **Atatürk'**ün bir diktatör olduğunu söyleyerek; *"1923–50 arası uygulamaları bildiğimiz klasik bir diktatörlüktür. İşçi düşmanıdır, sınıf düşmanıdır, aşırı milliyetçidir"*[3] diyen kişiydi. Konuşulacak *"ekonomi konularının"* niteliği herhalde bu kişilerin niteliklerine uygun olacaktı.

"Türkiye'yi ekonomik krizden kurtarmak" amacıyla ABD'den getirilen **Kemal Derviş**, yoğun bir biçimde *"yerel ve küresel"* tamaslarda bulunmaya başladı. *"Temaslarını"*, çoğu kez, ekonominin sınırlarından çıkararak dolaysız bir biçimde iç ve dış siyaset alanlarına taşıdı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin hemen hiçbir yetkilisine nasip olmayan bir *"özgürlük"* içinde sürdürdü. İlişkide olduğu küresel güç merkezlerinin istekleri yönünde

Levent Şahverdi Arşivi

kararlı bir biçimde çalıştı ve üstlendiği misyonu yerine getirdi. Dışarıdan aldığı küresel destek ve bu desteği yerel unsur haline dönüştüren ilişkiler ağıyla, mali ve siyasi gücü yüksek bir yaptırım gücüne sahipti. İşadamları, politikacılar, üst düzey bürokratlar ve medya; onu ve yapacağı işleri, seçeneği olmayan tek kurtuluş yolu olarak gösteriyordu.

Kemal Derviş, 24 Mart 2001 günü Dışişleri Bakanı **İsmail Cem** ile birlikte Amerika'ya gitti. Burada ABD Hazine Bakanı **Paul O'Neil**, IMF Başkanı **Horst Kohler** ve Dünya Bankası Başkanı **James Wolfenshon** ile ayrı ayrı görüştü, Türk–Amerikan Konseyi'nin (ATC) yıllık toplantısına katıldı ve yaptığı basın toplantısında şunları söyledi: *"Görüşmeler 'çok iyi' geçti. Ancak halen ortada çok somut sorunlar var. Türkiye'nin önünde 'kritik' iki hafta var. Bu süre içinde 15 yasa değişikliği mutlaka çıkarılmalıdır. İki haftadan önce kesin bir şey beklemiyoruz. Ama 2.5 hafta sonra ortada kesin bir şey yoksa demek ki iş zora gidiyor. Nisan'ın 15'ine kadar sonuç çıkmıyorsa durum kötü."*[4]

15 güne sıkıştırılarak çıkması istenen 15 yasa, Cumhuriyet kazanımlarının son parçalarını da yok edecek yasalardı ve bu yasaların çıkarılması tehdite varan bir dayatma ile TBMM'nin önüne koyuluyordu.

Derviş'in istemleriyle örtüşen bir açıklama aynı gün, Amerikan–Türk Konseyi Fahri Başkanı Emekli General **Brent Scowcroft**'dan geldi ve **Scowcroft** şunları söyledi: *"Siyasi sistemi bozuk olan, yolsuzlukların sürdüğü kuşkusu yaratan ülkelere kaynak göndermeye ABD halkının ve Kongresi'nin her zaman itirazı olmuştur. Bu tür kaynak aktarımlarının ekonomik krizlerin aşılmasından ziyade siyasi bozukluğun derinleşmesine hizmet ettiği kanısı vardır."*[5]

Amerikalı general, gerçeği diplomatik *"inceliklere"* başvurma gereği duymadan çok açık bir biçimde dile getirmekten çekinmiyor ve azgelişmiş ülkelere *"mali kaynak aktarımının siyasi bozukluğun derinleşmesine hizmet ettiğini"* itiraf ediyordu. Amerikalılar, uzun yıllar IMF ve Dünya Bankası aracılığıyla Türkiye'ye bu tür ***"kaynak aktarımları"*** yapmış ve temelini **Mustafa Kemal**'in attığı Türk idari yapısını gerçekten bozmuşlardı. Şimdi yapılmak istenen, *"bozulan siyasi yapının"* daha da bozulması ve yönetim erkinin tam olarak ele

Levent Şahverdi Arşivi

geçirilmesiydi. Küresel güçler, Türkiye'yle olan ilişkilerini artık *"bozdukları siyasi yapılarla"* sürdürmek istemiyor ve yönetim inisiyatifini doğrudan ele geçirmek istiyordu. Türkiye, küreselleşme adı verilen *"yeni sömürgeciliğin"* en kaba uygulamasıyla karşı karşıya gelmişti.

Kemal Derviş, Almanya ve ABD *"temaslarını"* sürdürürken Ankara'da Bakanlar Kurulu, *"ekonomik kriz"* gündemiyle toplandı. Bu toplantıda; **Hüsamettin Özkan**'ın bazı bankalar için somut karar alınması yönündeki önerileri, Başbakan **Bülent Ecevit** ve Başbakan Yardımcısı **Mesut Yılmaz** tarafından; *"Derviş gelmeden olmaz"* gerekçesiyle reddedildi; bu davranış gazetelerde *"Derviş'i bekle Hüsamettin"* başlığıyla haber oldu.[6]

ABD Savunma Bakan Yardımcısı **Paul Wolfowitz**, Amerikan Türk Konseyi'nin toplantısında, **Kemal Derviş**'in hemen ardından söz aldı ve şunları söyledi: *"Türkiye'nin sorunları aşma yönünde güçlü bir istek göstermesi gerekir. Derviş'in konuşmasını dinledim. Bu kriz aynı zamanda bunalımları* (geniş zamanlı ve çoğul olmasına dikkat ediniz) *aşmak için büyük bir fırsat olabilir. Tabii bunun için gerekli reformların gerçekleştirilmesi ve bazı temel kurumlarda değişikliklere gidilmesi gerekir."*[7]

Türkiye'nin *"temel kurumlarını değiştirmeye"* karar veren ABD yönetimi daha sonra bu yöndeki düşüncelerini dile getirirken kullandığı üslubu, kabalıktan tehdit düzeyine çıkarmaya başladı. Hürriyet Gazetesi'ne göre **George W. Bush** Yönetimi'ne çok yakın kaynaklar, 27 Mart 2001 günü şu açıklamayı yaptılar: *"Kemal Derviş, içinde bulunduğu derin ekonomik bunalımdan kurtulması için Türkiye'nin belki de son şansıdır. Bazı siyasilerin Kemal Derviş'i harcamaya yönelik oyun ve hesaplarını çok iyi ve net görüyoruz. Ancak biz Derviş'i yedirmeyiz."*[8]

Bu açıklamadan sonra Türkiye'de siyasilere, milletvekillerine ve TBMM'ne karşı sert bir saldırı kampanyası başlatıldı. Siyasiler bu saldırı karşısında ne yapacaklarını şaşırdılar ve hemen hiçbir tepki göstermediler. Yalnızca **Devlet Bahçeli**, bakanlarının hiçbirinin *"kellesini"* vermeyeceğini söyledi. Ancak o da **Kemal Derviş** ve programını desteklemeye devam etti. Oysa politikacılar bugüne dek kendilerinden istenen hemen herşeyi yapmışlar, dış kaynaklı programları ulusal adıyla

Levent Şahverdi Arşivi

uygulamışlar ve 15 günde 15 yasa çıkarmak için olağandışı bir çalışma içine girmişlerdi. Şimdi ise ikinci plana itiliyorlar ve bir kısmı da tasfiye edilmeyle karşı karşıya kalıyordu. Siyasilerin şaşırmaya hakları vardı. Daha fazla ne yapabilirlerdi? Neden beğenilmemeye başlanmışlardı? Bir kısmı bunu hiç anlayamadı, bir kısmı ise çok iyi anladı ve yeni duruma uyum göstermenin yollarını aramaya başladı.

57. Hükümet, özellikle enflasyonu düşürme adıyla 9 Aralık 1999'da yürürlüğe koyulan İMF programını büyük bir *"istek"* ve *"azimle"* uygulamıştı. Bugün, hükümete karşı cepheden saldırıya geçen çevreler, o günlerde gösterişli medya açıklamalarıyla hükümetin yanında olduklarını açıklıyor ve uygulanan politikanın *"tek seçenek"* olduğunu söyleyerek Hükümete destek veriyorlardı. Günümüzdeki ateşli hükümet karşıtlarının bazılarının o günlerdeki sözleri şöyleydi: TÜSİAD Başkanı **Erkut Yücaoğlu**: *"TÜSİAD, enflasyonla orta vadede mücadele amacını güden stabilizasyon programını bir bütün olarak desteklemektedir."*[9]; Ankara Ticaret Odası Başkanı **Sinan Aygün**: *"Bu programa destek veriyoruz. Uzun yıllar böyle bir program neden hazırlanmıyordu, anlaşılır gibi değil. Demek ki istenince oluyormuş"*[10] İstanbul Ticaret Odası Yönetim Kurulu Üyesi **Mehmet Yıldırım**: *"Gazi Erçel'in açıkladığı para ve kur politikası kararlarıyla, diğer tüm kurum ve kuruluşlara bir hedef gösterildi. Bunun uygulanabilirliği mümkündür."*[11] Ankara Sanayi Odası Başkanı **Zafer Çağlayan**: *"Program son derece olumlu. İç piyasa ve uluslararası finans çevrelerine güven verecek. 18 aylık bir hedefin açıklanması, hükümetin enflasyon konusundaki kararlılığını ortaya koydu."*[12] Örgüt başkanlarının yanısıra *"iş"* dünyasının "büyük" isimleri Koç, Sabancı ve Eczacıbaşı, programı desteklediklerini ve holdinglerinin bilançolarını, hemen bu programa göre yenileyeceklerini açıkladılar.

Patronlar Saldırıya Geçiyor

Bir IMF programı olan *"9 Aralık 1999 Kararlarını"* ve bu kararlar çerçevesinde oluşturulan *"Niyet mektuplarını"* eksiksiz bir biçimde uygulayan hükümeti destekleyen *"iş"* çevreleri

Levent Şahverdi Arşivi

Kemal Derviş'in faaliyete geçmesinden sonra, daha önce destek verdikleri hükümetten desteklerini çekmekle kalmadılar zaman zaman şiddetlenen eleştirilerle Hükümet üzerinde baskı oluşturmaya başladılar.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), 350 oda ve borsa başkanı ile 10 Nisan 2001 günü Ankara'da bir toplantı yaptı ve bir bildiri yayınladı. Bildiride şunlar söyleniyordu: *"Hükümet yapısal programlarda isteksiz davranmaktadır, özelleştirme geciktirilmektedir, bankacılık sistemi yeniden düzenlenemedi... Hükümet krizi önlemede geç kalmıştır. Elli gündür hiçbir şey yapılmamıştır. Hükümete güven ve itimat azalmıştır. Hükümet istifa ederek gereğini yerine getirmelidir."*[13]

Aynı gün İstanbul Ticaret Odası (İTO) Başkanı **Mehmet Yıldırım**, odasının İstanbul'da düzenlediği toplantıda yaptığı konuşmayla hükümete ve TBMM'ne karşı hukuksal sorun yaratacak açıklamalar yaptı. **Mehmet Yıldırım**, hırçın ve saldırgan bir tutumla şunları söyledi: *"Hükümet gaflet, dalalet ve belki de hıyanet içindedir. Ey millet size düşen görev bu hükümetin işini bitirmektir.. Yalakalık yapan insanlar Meclis'e geldi."*[14]

TÜSİAD 12 Nisan 2001 günü, tarihinde ikinci kez *"Yüksek İstişare Konseyi'"*ni olağanüstü toplantıya çağırdı. Dernek konumunda olmasına karşın, üst düzeyde siyaset yapan bu örgütün *"Yüksek İstişare Konseyi"* Başkanı **Muharrem Kayhan** şu açıklamayı yaptı: *"Artık köklü bir zihniyet değişikliğine ihtiyaç vardır. TÜSİAD bundan böyle hükümete değil programa destek verecektir. Kimse kabahati IMF'ye, Merkez Bankası'na ya da Hazine'ye yüklemeye çalışmasın. Kasım ve Şubat krizlerinin temelinde yönetim zaafiyeti yatmaktadır. Yaşadığımız kriz aslında bir yönetim krizidir."*[15]

Aynı toplantıda, TÜSİAD Başkanı **Tuncay Özilhan**'ın konuşması, *"üst perdedendi"* ve Hükümet'e yaptığı öneriler, öneriden çok emir vermeye benziyordu. **Özilhan** şunları söylüyordu: *"Kendinizi bu programın başarısına bağlayın. Ülkeye ve dünyaya bunun neden farklı bir program olduğunu anlatın. Aktif bir dış politika izleyin. Herşeyden önce cesur olun. Cesur olun çünkü başarısızlık halinde korkunun ecele zaten faydası olmayacak"*.[13]

Hükümete karşı kullanılan üslup ve takınılan tavır çok sertti ve pek çok insan için anlaşılır bir nedeni de yoktu. Ancak

Levent Şahverdi Arşivi

açıklamalar elbette nedensiz değildi. Hükümet, dış isteklere daha çok ödün vermesi için baskı altına alınmaya çalışılıyordu. Parası bol üyelere sahip bir derneğin başkanı Cumhuriyet hükümetine açıkça meydan okuyordu. **Atatürk**'ten devralınan güçlü devlet bu hale gelmişti. Bunlar, **Atatürk** döneminde hükümetin adını ağızlarına iki kez düşünerek alırlardı.

Hükümet'e yapılan saldırılar gerçekte Hükümete değil Türkiye Cumhuriyeti'nin 60 yıldır bozmak için uğraşılan ekonomik–siyasal yapısına yapılıyor ve sosyal hukuk devleti anlayışının ve kurumlarının son kalıntıları da ortadan kaldırılmak isteniyordu. Bu gerçeği saldırı sahipleri de açıkça dile getiriyorlardı. **Kemal Derviş**'in; *"15 günde 15 yasa çıkarılmalıdır"*, **Brent Scowcroft**'un; *"Yardımlar siyasi bozukluğun derinleşmesine hizmet ediyor"*, **Paul Wolfowitz**'in; *"Bunalımları aşmanız için temel kurumlarınızda değişikliğe gitmeniz gereklidir."*, TOBB'un; *"Yapısal programlarda isteksiz davranılmamalı. Özelleştirmeler geciktirilmemelidir."* **Muharrem Kayhan**'ın; *"Artık köklü bir zihniyet değişikliğine ihtiyaç vardır"* biçimindeki sözleriyle dile getirilen istek ve anlayışlar bu hedefe yönelmişti.

Küresel güçlerin yön verdiği ve işbirlikçilerin uyguladığı politikaların ana hedefi, azgelişmiş ülkelerde ulus–devlet işleyişinin tam olarak ortadan kaldırılmasına yönelmiştir. Hükümete yapılan saldırıların nedenini anlamak için küreselleşme ideologlarından **John Naisbitt**'in şu sözlerine bakmak gerekir: *"Yeni liderler artık, devletler arasında değil, bireyler ve şirketler arasındaki stratejik ittifakları kolaylaştıracaklar ya da en azından karşı çıkmayacaklardır. Bugün dünyamızda tanık olduğumuz bir süreç; hükümetsiz bir yönetim yayılmasına doğru ilerleme süreci... Politik partiler öldü. Liderler bunu fark etmiyor mu?"*[17]

Derviş Amerika'dan Dönüyor

Kemal Derviş, gazetelerin yazdığına göre, Amerika'dan Türkiye'ye dönerken uçağının dört saat rötar yaptığını öğreniyor ve bu *"çalışkan bakan"* dört saati kazanmak için bir başka uçakla Fransa'ya gidiyor. Oysa *"rötar"* yapan uçağı onu Almanya'ya götürecekti.

Levent Şahverdi Arşivi

Kemal Derviş, Paris Türk Büyükelçiliği'nden Fransa Maliye Bakanlığı'ndan kendisi için randevu almalarını istiyor. (Türk Dışişleri Bakanlığı'nın bundan haberi var mı yok mu belli değil) ve Fransa Ekonomi Bakanı **Laurent Fabius**; Hazine Müsteşarı (Bakanı değil) **Jean Pierre Julliet** ile görüşüyor. Oysa Türkiye, Ermeni Kararı nedeniyle o günlerde Fransa ile ilişkilerini azaltmış ve bazı ekonomik anlaşmaları iptal etmişti. Fransız yetkilileriyle üç saat görüşen **Derviş**, kendisini İstanbul'a götürecek uçağa 20 dakika kala *"koşarak"* yetişiyor ve akşam İstanbul'a geliyordu.

Kemal Derviş, Atatürk Hava Alanı'nda yaptığı açıklamada program çerçevesinde dış destek alacaklarını ve hükümetin, dış kaynağın önkoşulu olarak gösterilen 15 yasayı 15 günde çıkaracağından umutlu olduğunu söyleyerek, Türkiye'ye dayatılan dış istekleri yalın bir biçimde şöyle ortaya koydu: *"Programı ortaya çıkaracağız. Program çerçevesinde dış desteğin şekli ve miktarı belli olacak."*[18]

Amerika'dan dönüldükten sonra söylemler radikalleşti ve özellikle çalışan kesim temsilcileriyle yapılan görüşmelerde karanlık tablolar çizilmeye başlandı, 4 Nisan 2001 günü işçi sendikalarıyla yaptığı görüşmede şunları söyledi: *"Durum ciddi. Devlet şu anda borçlarını ödeyememenin sınırında. Her taraftan üzerimize borç bindiriliyor. İki hafta içinde* (15 günde 15 yasayı kastediyor) *bunalımdan çıkamazsak büyük değişimler olabilir. Demokrasi yara alabilir."*[19]

O günlerde Türkiye'de garip kitle eylemleri ortaya çıkmaya başladı. Esnaf adı verilen kalabalıklar, somut bir hedefe yönelmeyen garip yürüyüşler yaptı. İstanbul'da iki polis şehit edildi, iki polis yaralandı, bir öğretmen öldürüldü, çeşitli kentlerde mega marketlere saldırıldı ve en sonunda güvenlik güçlerine tekbir getirerek saldırılan Ankara olayları ortaya çıktı. Kimin ne dediği, ne istediği, ne yapmayı düşündüğü belli olmayan bir kaos ortamı Türkiye'nin her köşesine yayılmaya başladı.

4 Nisan 2001 günü, *"baba"* **Bush**, **Rahmi Koç**'un davetlisi olarak Türkiye'ye geldi. Geliş nedeni açıklanmayan eski ABD

Levent Şahverdi Arşivi

Başkanı **George Bush**, Rahmi Koç Müzesi'nde şunları söyledi: *"Türkiye bu krizi mutlaka aşacaktır. Şanslısınız ki, Kemal Derviş sizin için çalışıyor."*[20]

Garip İlişkiler

Kemal Derviş, 6 Nisan günü, Türkiye'ye resmi bir ziyaret için gelen Yunanistan Dışişleri Bakanı **Yorgo Papandreu**'dan, devlet işleyişine ve diplomatik geleneklere uygun olmayan bir biçimde randevu istedi. Hilton Oteli'nde gerçekleşen buluşmada Yunanistan heyeti tam kadro hazır bulunurken Türk tarafında "*Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanından*" başka kimse yoktu. Gazetelere yansıdığı kadarıyla, **Kemal Derviş** bu buluşmada, Yunan heyetini bile şok eden şu sözleri söyledi: "*Dışarıdan yardım gelmezse, Türkiye'de isyan çıkabilir. Durum çok kötü. Halk gösterileri başladı. Sosyal bir patlamadan endişe ediyorum.*"[21]

Yorgo Papandreu–Kemal Derviş buluşması konusunda kendisine soru sorulan Başbakan **Bülent Ecevit**, gazetecilere şu yanıtı verdi: "*Görüşmeyi ben de gazetelerden öğrendim.*"[22]

Kemal Derviş, Türkiye'yi ziyaret eden bir yabancı Dışişleri Bakanı ile görüşmüş ve kimseye haber vermemişti. İşin ilginç yanı, Türk Dışişleri Bakanlığı'nın bu garip görüşmeyi, **Papandreu**'nun **İsmail Cem**'i bizzat arayıp görüşmeyi haber vermesiyle öğrenmesiydi.[23]

Türk diplomasisinin geleneklerine göre, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin herhangi bir yetkilisinin, yabancı bir yetkili ile yurt içinde ya da yurt dışında resmi bir görüşme yapması durumunda, bu yetkilinin Dışişleri Bakanlığı'na başvurması gerekiyordu. Bakanlık görüşme yapacak yetkiliye görüşme konusu ve ülkeyle ilgili olarak Türkiye'nin resmi politikası hakkında brifing ya da yazılı bir bilgi notu vererek görüşmeciyi toplantıya hazırlardı. Ayrıca görüşmeye, Dışişleri Bakanlığından bir memur not tutarak katılır ve bu notlar resmi belge olarak Dışişleri arşivine kaldırılırdı. Görüşen kişi Cumhurbaşkanı bile olsa bu işleyiş her zaman yerine getirilirdi. **Derviş**'in **Papandreu** ile görüşmesinin Türk siyasi tarihinde benzer bir örneği yoktu.

Levent Şahverdi Arşivi

Yunanistan Dışişleri Bakanı ile "*Ekonomiden Sorumlu Türk Devlet Bakanı*" arasında şu ilginç görüşme, Yunan basınında geniş olarak işlendi. 7 Nisan günü Yunan Gazetelerinde şu haberler vardı: *Etnos Gazetesi*; "*Türkiye'den tarihi yakarış: Yunanlılar ne olur bize yardım edin*", *La Nea Gazetesi*; "*Kemal Derviş, 6 milyar dolarlık yardımın hemen alınabilmesi için Papandreu'dan arabulucu olmasını istedi.*", *To Vina Gazetesi*; "*Türk Çarı Yunanistan'dan yardım istedi.*", *Eleftera Tipia Gazetesi*; "*Türkiye'den Yunanistan'a dramatik çağrı.*"[24] Bir gün sonra *To Vina Gazetesi* çok daha ilginç bir haber yayınladı. *Hürriyet Gazetesi*'nin, "*Askeri IMF Sırrı Atina'ya Sızdı*" başlığıyla aktardığı habere göre; "*Atina, silahlanma harcamalarında kısıtlama kararını Türkiye'nin IMF anlaşmasında yer alan bazı maddeleri önceden öğrenmesi nedeniyle aldı. Buna göre IMF, Türkiye'ye vereceği kredide askeri harcama kısıtlamasını ön şart olarak koydu.*"[25]

Kemal Derviş, ekonomiden değil dışişlerinden sorumlu bir bakan gibi; içlerinde hükümet yetkilileri, büyükelçiler ve iş adamlarının da bulunduğu birçok yabancıyla görüştü. **Papandreu**'dan sonra, 10 Nisan 2001'de İsrail Dışişleri Bakanı **Şimon Peres** (kahvaltıda), 20 Nisan 2001'de AB Büyükelçileri, 5 haziran 2001'de İsrail Başkonsolosu **Amira Arman** (evde), 8 Haziran 2001'de ABD Büyükelçisi **Robert Pearson** ve aynı gün İsrail Büyükelçisi **David Sultan**, 8 Ağustos 2001'de İsrail Başkanı **Ariel Şaron** (otelde), 14 Temmuz 2002'de ABD Savunma Bakan Yardımcısı **Paul Wolfowitz** ile (evde), yaptığı görüşmeler bu tür görüşmelerden bazılarıydı.[26] Bunlardan sonuncusu, ABD'nin Irak'a müdahale tartışmalarının yoğunlaştığı günlerde yapılmış ve bu görüşmeden rahatsız olan yeni Dışişleri Bakanı **Şükrü Sina Gürel, Kemal Derviş**'e bir yazı göndererek "*görüşmeyi hangi sıfatla yaptığını*" sormuştu.[27]

Şükrü Sina Gürel, Kemal Derviş'in geldiği günden beri kimseye sormadan sürdürdüğü "*diplomatik*" ilişkilere ancak DSP'ndeki ayrılıklardan sonra tepki göstermişti. Böyle bir geç kalmış tepki de, daha ağır olmak üzere MHP Genel Başkan Yardımcısı **Şevket Bülent Yahnici'**den geldi. **Yahnici**, şunları söyledi: "*Kemal Derviş'in durumu, Kıbrıs konusunun konuşulduğu*

Levent Şahverdi Arşivi

Milli Güvenlik Kurulu toplantısına, Yunanistan Genel Kurmay Başkanının katılması gibi bir şeydir."[28]

Bu tür aykırı görüşmelerin yapılması, Hükümette rahatsızlık yaratıyor ancak kimse bir şey yapmıyordu. 2001 Nisanında, bir uyarı yapılması eğilimi belirmiş ancak o günlerde yoğunlaşan Telekom tartışmaları, böyle bir uyarıyı da ortadan kaldırmış ve **Derviş**, beğenmediği bakanlara karşı daha *"atak"* bir tutum içine girmişti.

Kemal Derviş, 11 Nisan 2001 günü, uluslararası para spekülatörü **George Soros**'un üç *"özel"* temsilcisiyle makamında görüştü. Türkiye'de mali piyasalar aracılığıyla milyarlarca dolar kazandığı söylenen ve azgelişmiş ülkelerde büyük boyutlu mali sermaye hareketlerini yöneten bu spekülatörlerle **Kemal Derviş**'in ilişkisinin ne olduğu ve yarım saatlik bu görüşmede neler konuşulduğu konusunda herhangi bir açıklama yapılmadı.

Bu görüşme yapılırken TBMM'de, ekonomiyle ilgili bir bakanı yakından ilgilendirmesi gereken, Bütçe Yasası'nda değişiklik öngören yasa tasarısı görüşülüyordu. **Derviş**, Meclis çalışmalarına katılmayı değil **Saros**'un adamlarıyla görüşmeyi tercih etmiş ve bu davranışı, Meclis'de bazı milletvekillerinin eleştirisine hedef olmuştu. Ancak **Derviş**, eleştirileri dikkate almadı ve o gün şu açıklamayı yaptı: *"Türkiye'de dengeler alt üst olmuş ve yeni bir dengeye gerçekten ihtiyaç var. Ancak yeni dengeye henüz ulaşılabilmiş değil."*[29]

"Solculuğun" Yeni Türü, "Dünya Bankası Solculuğu"

Kemal Derviş Almanya'da yayınlanan *Die Zeit* gazetesine 25 Nisan 2001 günü verdiği demeçte şunları söyledi: *"Ben Liberal bir sosyal demokratım. Ecevit'in partisi görüşü olarak bana en yakın parti ama hayalim yeni bir orta–sol parti ittifakta yatıyor. Türkiye'de, parti sistemi parçalanmış durumda. Bu yüzden sosyal demokrat ve liberal partilerin birleşmeleri kaçınılmaz."*[30]

Dünyada bugüne dek bulunabilmiş olan en *"sağ"* politika yürütülürken bu politika için sol tanımının kullanılması ilginçtir ama nedensiz değildir. Politik bilincin gelişkin olmadığı

Levent Şahverdi Arşivi

toplumlarda, tanımlar üzerinde kavram karışıklığı yaratılması, yeni ve bilinmeyen bir olgu değildir. Bugün farklı anlam taşıyan bir tanıma yarın tam karşıtı bir anlam yüklenebilir. Bilinçli olarak yapılan bu girişim özellikle, toplumsal yapıya uygun düşmeyen ve siyasi terminolojinin yabancılaştırıldığı ortamlarda çok etkilidir. İnsanlar yeterince örgütlü ve bilinçli değillerse, yaratılan kavram karışıklığıyla, doğruyla yanlışı göremez hale gelir ya da kavrama zorluğu içine düşerler. Nazist Parti, birinci sınıf anti–sosyalist bir parti olmasına karşın, o yıllardaki Almanyada sosyalizmi hedefleyen güçlü bir işçi sınıfı hareketi olması nedeniyle, kendisine *Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi* adını takmıştı. **Musollini**, ulusal Faşist partiyi kurmadan önce kendisini sosyalist olarak tanımlıyordu. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra Rusya'da iktidara gelenler kendisinin solcu, Komünist Partinin sağcı olduğunu söylüyorlardı.

Sol, sosyal demokrasi, sosyalizm, faşizm, komünizm gibi tanımlar, Türk toplumunun sosyal ve sınıfsal yapısını anlatmaya yetmeyen yabancı tanımlardır; bunlar, azgelişmiş ülkeleri değil gelişmiş sanayi ülkelerini anlatırlar. Türkiye, son 40 yıl içinde bu tanımlar üzerinden yaratılan kavram karışıklığı nedeniyle çok sıkıntı çekmiş ve temeli olmayan yapay siyasi ayrılıklara uğrayarak kendi tarihini unutmuştur. Bu tanımlar Türk toplumu için o denli temelsizdir ki, Komünizm ya da faşizm Türkiye'de uzun yıllar yalnızca küfür olarak kullanılmıştır. Bunlar yaşanmış gerçeklerdir.

Türkiye'de bugüne dek tutmayan, gelişkinlik ve yapısal farklılıklar nedeniyle de tutmayacak olan sol ya da sosyal demokrasi, gibi yıpranmış kavramların, üstelik küresel düzeyde anlamları önemli oranda değişmişken yeniden ortaya sürülmesi bu çerçevede değerlendirilmelidir. İngiliz İş Partisi gerçekten bir işçi partisi midir? Alman Sosyal Demokrat Partisi ya da Fransız Sosyalist Partisi ne kadar *"sosyal demokrat"* ya da *"sosyalisttir."* Dünya Bankasından Türkiye'ye gelecek *"sol"***,** nasıl bir *"sol"* dur. Bu *"sol"* un Türk halkına yararı ne olabilir?

Levent Şahverdi Arşivi

Türban Ve Mini Etek

Kemal Derviş, 25 Nisan 2001 günü yaptığı açıklamada şunları söyledi: *"Altı yıl önce Ankara Üniversitesi'nde ders verirken sınıfta yan yana oturan iki kız öğrencim vardı. Birinin başı türbanlıydı diğeri ise mini etekli. İkisi çok yakın arkadaştılar. Böyle olması gerekir. Türkiye bir yanıyla Ortadoğu'da yer alan bir İslam ülkesidir. Ancak aynı zamanda Avrupa'nın ve Batı'nın bir parçasıdır. Türkiye'nin gücü işte buradadır."*[31]

Kısa ancak görmek isteyenler için anlamlı olan bu cümle, küresel güçlerin Türkiye'ye vermek istediği biçimin en özlü açıklamasıdır. Kız öğrenciler üzerinden anlatılmak istenen anlayış için altı yıl öncesi boşuna seçilmemiştir. Batı destekli irticanın kol gezdiği o günlerden sonra, Türkiye'de 28 Şubat süreci yaşanmış ve türbanı siyasi simge olarak kullanan dış yönlendirmeli gerici siyaset en azından üniversitelerden uzak tutulmaya çalışılmıştı. Üniversitelerdeki uygulamalar bu kesim tarafından şiddetle eleştiriliyor ve *"başörtülü"* öğrencilerin *"örtüsüzlerle"* birlikte okullara girmeleri isteniyordu. Böyle bir ortamda verilen örnek, 28 Şubat sürecinin örtülü de olsa *"türban"* konusunda reddedilmesi, anlamına geliyordu. Söylenen söz, öylesine söylenmiş bir söz değildi. Ekonomiyi düzeltmek için gelen *"ekonomist"*, ekonomiyle birlikte her alanda yoğun bir faaliyet sürdürüyor ve tür siyasi açıklamalar yapıyordu. *"Sağdan"*, *"soldan"*, *sosyal–demokrasiden, "türbandan"* söz edilmesi, yüklenilen misyonun ekonomiyle sınırlı olmadığını gösteriyordu ve ileride daha *"ilgi çekici"* açıklamalar yapılacaktı.

Sakıp Sabancı "Kaptan"ını Buluyor

Sakıp Sabancı, Türkiye'nin yönetimini yabancı *"kaptanlara"* bırakmak gerektiğini söylediği 22 Aralık 1999'dan 18 ay sonra *"kaptanını"* bulduğunu açıkladı. Sabah gazetesi, muhabiri **Olay Tan**'ın **Sabancı**'yla yaptığı röportajı 20 Nisan 2001 günü yayınladı. Bu röportajda **Sakıp Sabancı Kemal Derviş** ile ilgili

Levent Şahverdi Arşivi

olarak şunları söyledi: *"Derviş doğru seçilmiş bir kaptandır. Gemiyi limana yanaştıracaktır. Yeter ki arkasında duralım. Bana güvendiğiniz gibi Derviş'e de güvenebilirsiniz."*[32]

Sakıp Sabancı, aynı röportajda işçi çıkaracaklarını, işçi çıkarmanın ekonomik kuralların icaplarından biri olduğunu, şişirilmiş kadroları (demek ki Sabancı'da da kadro şişkinliği varmış) makul seviyeye indireceklerini açıkladı ve şunları söyledi: *"Yeni Yasa ile lisans verme işi siyasilerin elinden alındı. Bu çok önemli bir adımdır. Telekomünikasyon özelleştirmesine elbette katılacağız."*[33]

Sabancı, bu açıklamalardan on gün sonra, bulduğu kaptanı bir kez daha övdü ve şunları söyledi: *"Ekonomik krizden sonra iyi bir şey oldu. Bu krizi çözme çabalarını yürütecek kaptan görevlendirildi. Kaptan kendine bir seyir defteri açıkladı. Görülen odur ki, kaptan işi ciddiye alıyor. İşini biliyor. İçerde halkın, dışarıda yabancıların desteğini sağlayacak bir görünüm içinde."*[34]

Yaşamda gerçekten herşey olabiliyor. Varlığını ve zenginliğini, yoksul Anadolu gençlerinin kanlarıyla kazanılmış anti–emperyalist savaş ve bu savaş üzerine kurulmuş olan tam bağımsız Türkiye Cumhuriyeti'ne borçlu olan etkili bir işadamı, Türkiye'nin yönetimini, Cumhuriyet'le kurulan kurumlara ve bu kurumlarda sorumluluk alanlara değil, *"kaptanlara"* bırakılmasını isteyebiliyor; bunu Türk halkına önerebiliyor.

Medyanın Tavrı

Köşe *"yazarları"*, televizyon *"konuşucuları"* ve iş çevreleri, **Kemal Derviş**'i yeni bir *"lider"* olarak sundular; Türk halkını buna inandırmaya çalıştılar**.** Aynı **Turgut Özal** gibi, kamuoyuna, kıyafetinden davranışına, konuşmasından özel yaşamına dek rahat hareket eden, içten davranan, doğruyu söyleyen ve halka yakın olan bir insan olarak sunuldu. Televizyonlar, gazeteler sürekli ondan söz ettiler. Bu yöndeki yayınlar, zaman zaman o denli sıkıcı hale geldi, halkı o denli bıktırdı ki, sürdürülmekte olan programların en içten destekçileri bile bu yayınlardan rahatsız oldular.

Levent Şahverdi Arşivi

Hürriyet Gazetesi'nden **Oktay Ekşi**, *"Güçlü Ekonomiye Geçiş Programının"* açıklanmasından 5 gün sonra 20 Nisan'da, **Derviş**'e karşı herhangi bir ciddi eleştirinin olmamasına karşın, nedense şunları yazma gereği duydu: *"Biz iyice mazoşist olduk. Sıkıntımız yoksa sıkıntı yaratırız. Çözülecek şeyi problem haline getiririz. Başkalarına eziyet etmekten aldığımız zevk yetmez, kendimize de eziyet ederiz. Şimdi bir derdimiz var. Adı Kemal Derviş. Aslında bir fırsat olsa, şöyle denk düşsede bir kaşık suda boğuversek, kurtulacağız. Oysa adam şimdiki yeri teknisyen kimliğinden sıyrılıp siyasete tüm gücüyle girer ve büyük kitleleri ardına takıp kendi siyasi programını uygulayacak bir güçle yönetecek bir noktaya gelebilir."*[35]

Aynı gazetede **Tufan Türenç**, bir gün sonra, *"Halkın Yüreğindeki Senaryo"* başlıklı köşe yazısında şunları yazdı: *"Ecevit'e oy veren–vermeyen, Ecevit'i seven–sevmeyen herkes Başbakan'ın yerini Derviş'e bırakmasını istiyor. Bunun gerçekleşeceğine de inanıyor. Hatta çoğunluk Ecevit'in Kemal Derviş'i Amerika'dan bu amaçla çağırdığı kanısında.. Böyle bir değişimin ülkeye çok büyük yararlar sağlayacağına inanıyor insanlarımız. Derviş halkın gözünde Türkiye'nin gelecekteki lideri olarak Başbakanlık koltuğuna oturmuş bile..."*[36]

22 Nisan Pazar günü Türkiye Tekstil Sanayi İşverenler Sendikasının seminerine katılmak için Antalya'ya gelen **Derviş**'in Kemer gezisini, Hürriyet Gazetesi *"Çitfçi Dostu Derviş"* başlığıyla şu biçimde haber yaptı. (Gazeteden aynen alınmıştır.): *"Kemer girişinde Şaban Kahraman'ın portakal bahçesine konuk olan Derviş kendisine hoş geldin diyen Kahraman'a, 'Hoşbulduk. Ankara'dan çıkalım memleketin halini bir görelim istedik' dedi ve elini Şaban Kahraman'ın omuzuna koyarak üreticilerin bu yıl beklediği rekolte üzerine bilgi verdi. Daha sonra portakal ağaçlarına yaklaştı ve 'Dünyanın en güzel şeyi bu portakal ağacı. Buna bakınca insana iyimserlik geliyor' dedi. Daha sonra kendisine yoğun ilgi gösteren vatandaşların 'Sizi Başbakan görmek istiyoruz' sözlerine gülümsedi ve bir çay bahçesinde çay içti."*[37]

Hürriyet Gazetesi (ve diğer tüm yüksek trajlı gazeteler), **Kemal Derviş**'i, halktan biri ve yerel unsur olarak tanıtan yayınlarına devam ettiler. **Derviş**'in bir törende İstiklal Marşı'nı ellerini arkaya bağlayarak dinlemesini *"görmediler"* ama *"ben*

Levent Şahverdi Arşivi

işçiden yanayım, onların da sorunlarını çözeceğim" biçimindeki sözlerine geniş olarak ve sürekli yer verdiler. Aşağıdaki haber Hürriyet Gazetesi'nin 18 Nisan tarihli yayınından alınmıştır: *"Kemal Derviş, dün Ankaralıları yine şaşırttı. Kavaklıdere sokaklarında boğazlı kazak, şort ve spor ayakkabılarıyla sabah yürüyüşü yapan Derviş yerleri süpüren bir temizlik işçisiyle tokalaştı. Billur Taksi durağına uğradı, taksiciler Derviş'e çay ısmarladılar ve şunları söylediler: 'Yıllardır bu işin içindeyiz, hiç bu kadar perişan olmadık. Eve ekmek bile götüremiyoruz. Borçlarımız var, okuyan çocuklarımız var. Tek ümidimizi size bağladık.' Derviş gülümsedi ve iki üç ay daha sabredeceksiniz dedi. 30 yıllık Taksici Mehmet Erdoğan; daha önce Murat Karayalçın da bizi ziyaret etmişti. Ancak Derviş bildiğimiz politikacılar gibi değil. Süleyman Demirel yıllardır iki adım ötemizde yaşıyor. Bırakın bizi ziyaret etmeyi, bir kez selam bile vermedi, bir gün nasılsınız diye sormadı. Kemal Derviş bizden biri gibi."*[38]

"Ankara Bitmiş Haydi Derviş"

Yukarıdaki başlık 18 Mayıs 2001 günü Sabah gazetesinden alınmıştır. Bu gazetede, "*Sözün Doğrusu"* adlı köşesinde "*yazılar"* yazan **Erdal Bilallar**, gazetede bu başlıkla bir kampanya başlatmış ve "*okuyucularına*" çağrı yapmıştı: "*Bu kampanya, Kemal Derviş'e şu anda en çok ihtiyacı olan morali verecek, ülkeyi içinde bulunduğu krizden çıkarmak için gösterdiği çabaları halkın desteklediğini gösterecek ve en önemlisi ona karşı entrika tezgahlamak isteyenlere gözdağı verecek."*[39]

Kampanyaya geldiği belirtilen bazı mesajlar şöyleydi: **Mine Ulusoy**; "*Pes etme Derviş kampanyasına tabii ki destek veriyorum. Türkiye'ye 63 yılda bir* (Atatürk sonrasını sözkonusu ediyor olsa gerek) *doğru düzgün düşünen, bencil olmayan, kendi menfaatlerini ikinci planda tutup, ülkenin menfaatlarına sahip çıkan bir devlet adamı gelmiş, ona biz sahip çıkmayacağız da kim sahip çıkacak? Aklı olan her Türk vatandaşı, bu kampanyaya destek vermeli*". **Hayati Uzun**, "*Binlerce esnaf adına bu kampanyayı bütün yüreğimizle desteklediğimizi bilmenizi istiyoruz.*" ABD'de okuyan Türk öğrenciler adına **Murat Perek**; "*Kemal Derviş'e çok büyük desteğimiz var ve her zaman sonuna kadar yanında olacağız. Kuracağı*

Levent Şahverdi Arşivi

bir siyasi harekete buradan herkes katılmaya hazır." **Cemil Sedefoğlu**; *"O, bilgisini, gücünü Türkiye için kullanmaya hazır olan gençler için buradadır. Biz gençler de Kemal Derviş'in yanındayız."*[40]

Sabah gazetesi 18 Mayıs günü bir başka sayfasını, *"Yeni bir Türkiye Doğuyor"* logosuyla yine **Kemal Derviş**'i destekleme kampanyasına ayırdı. *"Haydi Bize Yazın"* sloganının kullanıldığı bu sayfada şu isimler ve onların görüşleri yer alıyor: İstanbul'dan bir esnaf (isim verilmemiş): *"Her işte bir HAYIR vardır derler. Krizlerden HAYIR çıktı. Böyle sert krizler olmasaydı, bunların elinden bizi kim kurtaracaktı. Allah, Kemal Derviş'in işini rast getirsin. Önümüzdeki günlerde her şeyin SÜPER olacağına inanıyorum."* **Fazıl Oral**; *"Çok sevinçli bir dönemdeyiz. Çünkü toplum ülkede yaşananlardan haberdardır. Uluslararası alanda güvenilir bir insana ihtiyacımız vardı. Halkın, Silahlı Kuvvetlerin ve Cumhurbaşkanı'nın desteğini alan Kemal Derviş'e yurt dışından da büyük güvenin olması bizim için çok önemli bir şanstır."* **Kerem Alışık** (Sinema Sanatçısı); *"Türkiye'nin şu andaki durumu insanlara gerçekten en büyük müjde. Daha iyiye doğru gidiyoruz. Kemal Derviş'in büyük çabası ve IMF'nin yolladığı kredi ile ülkenin bu krizden çıkacağına inanıyorum."*[41]

Türkiye'nin çok satan gazetelerinden Sabah'ın sürekli olarak yaptığı yayının niteliği böyleydi ve bu tür yayınları yapan yalnızca Sabah değildi. Yazılı ve görsel basında yer alan haber ve yorumların hemen tümü bu nitelikteydi ve hepsi sanki aynı yerde hazırlanmıştı.

Sıcak Davranışlar

Bu başlık *Hürriyet* gazetesinin 22 Mayıs 2001 günlü baskısında yer aldı. *"Sıcak"* davranışlar şöyle sıralanıyor: *"Geldiği ilk günlerde spekülasyonlara neden olan ABD vatandaşlığının doğru çıkmaması onun kazandığı ilk puandı. Kaldığı oteldeki suitin parasını kendi cebinden ödemesinin ortaya çıkması, halkın gözünde aldığı puanları katladı. Güne erken başlaması ve hiç alışık olunmayan bir şekilde 06:30'larda toplantılar yapması takdir topladı. Catherine Derviş'in, kendisini karşılayanları 'merhaba' diye selamlaması çok güzel bir jestti. Derviş, 19 Mayıs törenlerinde sahaya inerek gösteriyi*

Levent Şahverdi Arşivi

gerçekleştiren öğretmenlerin ellerini tek tek sıktı. Catherine Derviş, yeni yerleştiği evi için Bilkent'teki Real Alışveriş Merkezi'nde alışveriş yaptı. Oysa korumalarını gönderebilirdi. Derviş çifti geceyarısı bir arkadaşlarını ziyaretten dönüşte Seymenler Parkı'na uğradı. Elele yürüyerek çevrelerindekilere gülücükler dağıttı."[42]

Aynı gazetenin, 10 Haziran 2001 tarihli baskısının birinci sayfasında *"Derviş'e dudaktan galibiyet öpücüğü"* başlığıyla şu haber vardı: *"Devlet Bakanı Kemal Derviş, dün de güne tenis oynayarak başladı. Eşiyle birlikte Ankara Tenis Kulübü'ne gelen Derviş, yakın arkadaşı Siyasal Bilgiler Dekanı Prof. Celal Göle'yi yendi. Maçı heyecanla izleyen Catherine Derviş, yanaklarından iki eliyle tuttuğu eşinin dudaklarına bir kutlama öpücüğü kondurdu."*[43]

Medya'nın verdiği destek arttıkça yayındaki düzey düşüyor ve ilkelleşiyordu. Yoksulluk ve umutsuzluk kıskacına sokulmuş Türk halkı, çok yönlü sıkıntılar içinde acı çekerken yürütülen yayın politikası tam anlamıyla bir kara mizahtı ve Türk halkıyla adeta alay ediyordu. Ürünlerinin değerini alamayan çiftçiler, ücretleri yetersiz işçi ve memurlar, kaderlerine terk edilmiş emekli ve işsizler yaşam derdine düşmüşken; milli sanayi yok olurken; devlet bankasız hale getirilirken; pancar–tütün ekimleri sınırlandırılırken, kamusal değerler yok edilirken *"Türk"* medyasında bu *"haberler"* yer alıyordu.

Yüksek tirajlı kimi gazetelerde şöyle haberler de vardı: *"Devlet Bakanı Kemal Derviş, Eski İsrail Merkez Bankası Başkanı Jacob Fenkel, Prof. Ben Sharar ve Prof. Elhanan Helpman ile Yeniköy'deki Aleko'nun Yeri'nde önceki gece yemek yedi. Derviş ve konuklarına yemekte, dil monüer, kalkan fleto,ızgara lakerda, karides salatası ve karışık meyvadan oluşan deniz ürünleri ağırlıklı bir menü sunuldu."*[44] *"Catherine Stacniak Derviş tıpkı Türk kadını gibi, Gaziantep'te olağanüstü ilgiyle karşılanan ve çok takdir edilen Derviş'in eşi, ideal bir hayat arkadaşı. Polonya asıllı, Çin uzmanı Catherine Derviş, son derece uyumlu, sevecen, becerikli, anlayışlı tam bir ev hanımı ve eşinin sözünden hiç dışarı çıkmıyor."*[45], *"Kemal Derviş'e Gaziantep'in ilk sürprizi tenis manzaralı yemek oldu. Gazianteplıler kentlerine gelen Derviş'in tenis tutkusuna gönderme yaparcasına onu akşam yemeğinde tenis kulübünde ağırladılar."*[46] *"Derviş çifti dün akşam Gaziantep'ten Adana'ya geçti. Bayan Derviş, başörtüsünü takıp*

Levent Şahverdi Arşivi

Sabancı Merkez Camii'ni gezdi. Anteplıler, kentin en köklü otelinin kral dairesini Derviş'lere tahsis etti. Faturayı Gaziantep Sanayi ve Ticaret Odaları karşıladı."[47]

Türkiye'nin en çok satan gazeteleri bu tür *"haberler"* yapıyor ve Türk halkına *"nitelikli yayıncılığın"* örneklerini sunuyordu. Deliksiz bir tekel haline gelen basın, yapısının doğal sonucu olarak hemen, günün yeni gücüne yöneliyor ve *"eski dostlarına"* vefasızlık ediyordu. Oysa, *"Teşvikler"* ve *"muafiyetlerle"* basının tekelleşmesini sağlayan eski politikacılar, doğrusu bu vefasızlığı hak etmiyordu. Bunların, basının büyümesine ve tekelleşmesine katkıları gerçekten çok fazlaydı.

"Raketini, Paketini Al Defol"

Hemen tüm gazeteler, **Derviş**'in Türk halkı tarafından çok sevildiği, ona güvenildiği ve destek verildiği yönünde sürdürdüğü düzeysiz yayın gerçekte **Kemal Derviş**'e yarardan çok zarar veriyordu. Çünkü Türk halkı, bu tür yayınlara artık değer vermiyor ve medyanın yanlı tutumuna öfke duyarak, ters yönde etkileniyordu. Halk, güvenilirliğini yitirmiş olan yönlendirilmiş medyanın, övdüğüne güvensizlik duyma, yerdiğine ise değer verme noktasına gelmişti. Türk halkı, medyanın ileri sürdüğü gibi, **Kemal Derviş**'i *"içten duygularla"* gerçekten kurtarıcı gibi mi görüyordu? Onun açıklamalarına, uyguladığı programa, *"kibar"* görünüşüne ya da tenis oynamasına çok mu ilgi gösteriyordu? Bu soruların yanıtını herkesin anlayabileceği biçimde Antalyalı köylüler verdi.

Uygulanan programlara karşı halkın tepkisi, kimi zaman öfkeli kitle eylemlerine dönüşüyor ve ulusal bilinç uyanmaya başlıyordu. Türk halkının zor günlerde harekete geçen doğal refleksleri ortaya çıkan örgütsüzlüğüne karşın kitleler tepkisini eyleme dönüştürmeye başlıyordu. Halk içinde oluşan direnme gücü, kurtuluşu sağlayacak yolda kendisine yön arıyor ve herkes, *"ne yapmak gerek"* diye düşünüyordu. Bunu görmek için Anadolu'da herhangi bir köy kahvesine gitmek yeterliydi.

Ara başlıkta yer alan özdeyiş Antalya köylülerine aittir. *Akçay* Ziraat Bankası Şubesi'nin kapatılmasına tepki gösteren ve

Levent Şahverdi Arşivi

Elmalı'ya bağlı *Akçay* ve *Gömbe*'ye bağlı 22 köyden gelen beş bin köylü, 26 Mayıs 2001 günü *Akçay*'da bir protesto mitingi düzenliyor ve "*Raketini, paketini al defol*" yazılı pankartı bu mitingte bir köylü yurttaş taşıyordu. Bir köylünün pankartına yazdığı bu tümce, kitle tarafından slogan haline getiriliyor ve defalarca yineleniyordu.[48]

Kemal Derviş'in kim olduğunu, nereden ve neden geldiğini, ne yapmak istediğini Türk köylüsü anlamıştı. Yapılanların yıkıcı sonuçları yaşandıkça gerçeği gören ve anlayanlar hızla artacaktı, kitleler uygulanan programların kendilerine verdiği zararları yaşayarak görecek ve doğal olarak tepkilerini yükselteceklerdi; toplumsal gerçekleri hükümet ya da medya gücüyle uzun süre gizlemek mümkün değildi.

Kilitlenen Hedef : Yasalar ve Yapısal Dönüşüm

Başta ABD yönetimi, AB, IMF ve Dünya Bankası olmak üzere dünya üzerinde etkisi olan tüm küresel güç merkezleri, ağız birliği etmişçesine; yapısal dönüşüm yasalarının acilen çıkarılmasını ve uygulanmasını ısrarla istediler. Batı başkentlerinde, konuyla ilgili hemen tüm çevrelerde bu tür söylemler dile getirildi; Türkiye'nin yeni borç bulabilmesinin yalnız ve sadece, bu programı tam olarak uygulamasıyla mümkün olabileceği söylendi. Yasaların çıkarılmasında o denli acele edildi ki, hükümet–meclis işleyişinde skandal sayılacak uygulamalar yapıldı. Yasa tasarıları, uzmanlar düzeyinde yeterince irdelenmiyor, Meclis komisyonlarında gerçek boyutuyla ele alınmıyor, genel kurullarda yeterince tartışılmıyordu.

Bankalar Yasa Tasarısını Meclise gönderen Bakanlar Kurulu kararında, istifa etmiş olmasına karşın hala **Cumhur Ersümer**'in imzası bulunuyordu. Aynı tasarıda, bakan olmasına karşın **Kemal Derviş**'in imzası ise yoktu, yerine Orman Bakanı **Nami Çağan** imza atmıştı. Oysa **Derviş,** tasarı Bakanlar Kurulunda imzaya açıldığı 7 Mayıs günü Ankara'da bulunuyordu. Anlaşılan **Kemal Derviş**, "*çok önem verdiği*" ve "*çıkmazsa olmaz*"

Levent Şahverdi Arşivi

dediği yasa tasarısının değişikliğe uğramayacağından o denli emin olmalı ki, tasarıya imza atmaya bile gitmiyordu.

Dünya Bankası Başkanı **James Wolfensohn**'un Başbakan **Bülent Ecevit**'e 18 Nisan 2001 günü gönderdiği mektup; uyarı, istek, gözdağı ve destek unsurlarını kapsayan bir içeriğe sahipti. **Wolfensohn** mektubunda şunları söylüyordu: *"Türkiye yeni programı uyguladığı sürece, Dünya Bankası'nın desteğinin devam edeceği konusunda sizi temin ederim.. Ekonomik iyileşme süratle sağlanırsa doğabilecek olumsuz sosyal sonuçların, imkan nisbetinde hafifleyeceğinden emin olabiliriz.. Sözkonusu programların devamının sağlanmasında ısrar ediyorum."*[49]

Uluslararası Ticaret Odası (ICC) Başkanı **Richard D.Mc Cormick**'in konuyla ilgili açıklaması, gözdağı içermiyor ama herhalde kendisinin de inanmadığı abartılmış bir iyimserliğe ya da kandırmacaya yöneliyordu. *"Türkiye şu anda zor bir dönemden geçiyor. ICC olarak biz her türlü platformda Türkiye'yi destekliyoruz. Umarım hükümetiniz de reformları yaparak bizi destekler. Ben kişisel olarak Türkiye hakkında çok iyimserim. Reformlar yapılırsa Türkiye'yi kimse tutamaz."*[50]

Bahçeli "Kızıyor"

Hürriyet Gazetesi, 12 Mayıs 2001 günü 8 sütunluk bir manşetle çıktı. Haberde, liderler zirvesinde **Kemal Derviş** ile **Devlet Bahçeli**'nin tartıştığı (Derviş neyin lideriyse), **Bahçeli**'nin toplantıyı terk ettiği, **Ecevit**'in kendisinden *"beklenmeyen bir çeviklikle"* **Bahçeli**'nin arkasından fırlayıp; onu ikna ederek geri getirdiği söylenerek şunlar yazıyordu (Gazeteden aynen alınmıştır): *"Derviş; IMF'ye söz verdik. IMF Türk Telekom'da ikna olmadı? Bahçeli; 'Size IMF'yi ikna edin diye görev verdik.. Siz IMF'yi mi temsil ediyorsunuz?' Derviş; 'Türk Telekom'un yönetimi değişmeli. IMF böyle istiyor.' Bahçeli; 'Bu değişiklik de nereden çıktı?'. Derviş; 'Sizin de imzaladığınız niyet mektubunda bu vardı.' Bahçeli; 'Ben sadece yarım sayfalık bir yazı imzaladım.' Derviş 'O yarım sayfada ilişik 16 sayfalık bir metin vardı.' Bahçeli; 'Siz hükümet adına mı IMF adına mı konuşuyorsunuz?'"*[51]

Levent Şahverdi Arşivi

Bu haber, Türk idari ve siyasi yapısının getirildiği acıklı durumu açık olarak ortaya koyuyordu. Başbakan yardımcısı konumundaki bir insanın, Türk ulusunun geleceğini etkileyecek kararlara imza atarken karar eklerini okumaması ya da hükümete dışarıdan katılan bir kişinin imzalanmış metinlere sonradan ekler ilave ederek yurttışı kuruluşlara göndermesi; (hangisi doğruysa) idari ve siyasi işleyiş, ulusal egemenlik ve bağımsızlık açısından gerçek bir ulusal dramdı.

Enis Öksüz: "Sen Kime Hizmet Ediyorsun?"

Hürriyet Gazetesi bir gün sonra, 13 Mart 2001 günü bir başka manşet haberle çıktı. *"Özkan'ın Odasında Tatsız Olay Bakanın Kendisini Kaybettiği An"* başlığıyla çıkan haberde bu kez şu diyalog yer alıyordu. (Gazeteden aynen alınmıştır): *"Enis Öksüz; 'Niyet mektubunu gönderirken benim de görüşümü alman gerekmiyor muydu? Seninle benim aramda ne fark var? Sen de bakansın ben de bakanım'. Derviş; 'Sn. Öksüz niyet mektubunda Sn.Bahçeli'nin de imzası var'. Öksüz; 'Kime hizmet ediyorsun sen, onu söyle bana. Telekom'u bir ABD firmasına peşkeş mi çekeceksin."* [52]

Devlet Bahçeli ve **Enis öksüz, Kemal Derviş**'e *"sert"* söylemlerle sorular soruyordu ama getirilen yasalar *"önlenemez biçimde"* arka arkaya Meclis'ten geçiyor ve tüm istekler yerine getiriliyordu. Türk halkı ve ulusçu aydınlar gelişmeleri ibretle izliyor ve Türkiye'nin geleceğinden kaygı duyuyorlardı; ülke Osmanlı'nın son dönemlerine götürülüyordu; alacaklılar kapıya dayanmıştı; halk sesli ya da sessiz tepkisel bir tavır içindeydi. Medyatik tartışmalar yapsalar da kendilerine yıllardır *"milliyetçi–mukaddesatçı"* diyen guruplardan sonuç getiren bir davranış çıkmıyordu; karşı çıkmak bir yana, karşı çıkanlar tasfiye ediliyordu.

Sabah Gazetesi'nin 15 Mayıs 2001 tarihli yayınında şu haber yer aldı: *"Başbakan Yardımcısı Devlet Bahçeli, partisinin bölge toplantısı için gittiği Samsun'da Devlet Bakanları Ramazan Mirzaoğlu ve Faruk Bal, Tarım Bakanı Hüsnü Yusuf Gökalp ve Ulaştırma Bakanı Enis Öksüz'le yaptığı toplantıda; 'Önümüzdeki günlerde kabine değişikliği konusu yeniden gündeme gelebilir. Halen görev yapan bakan*

Levent Şahverdi Arşivi

arkadaşlarının bu konuda alınganlık göstermemelerini rica ediyorum."[53]

Hükümette revizyon isteği, gelmesinden sonra Medya'da, TUSİAD çevrelerinde uzun süredir işlenen bir konuydu. Tarım Bakanı **Hüsnü Yusuf Gökalp** ve Ulaştırma Bakanı **Enis Öksüz**'e yönelik gazete ve televizyonlarda karalayıcı yayınlar yapılıyordu. **Kemal Derviş, Enis Öksüz** için *"ya o ya ben"* diyordu. **Devlet Bahçeli**, bakanlarından acaba hangilerini *"revize"* edecekti.?

Kemal Derviş Kemalizmi Anlatıyor !

Kemal Derviş, 31 Mayıs 2001 günü İtalya'ya giderken Atatürk Hava Limanı'nda yaptığı açıklamada şunları söyledi: *"Avrupa'nın Akdeniz ekseninin ne kadar önemli olduğunu anlatmaya çalışacağım. Ve biraz iktisadın da dışına çıkarak Türkiye'nin kültürler arası köprü, Avrupa, Akdeniz ve Ortadoğu'yu bir araya getiren çok önemli bir işlevi olduğu ve Türkiye'de Kemalizm'in başarısı üzerine bir konuşma yapacağım."*[54]

Cumhuriyet Gazetesi'nde, *"Derviş, Kemalizm'i Anlatacak"* başlığıyla ve altı sütuna manşet olarak yer alan bu haber, pek çok insanımızın acıyla gülümsemesine ya da yüz buruşturmasına neden oldu. Bu doğaldı, çünkü, *Kemalizm*'in Devletçilik, Devrimcilik, Halkçılık, Ulusçuluk gibi temel ilkelerinin son kalıntılarını da ortadan kaldırmakta olan bir kişi, İtalyanlara *Kemalizm*'i anlatacaktı.

Durup dururken, Avrupalılara **Kemalizm**'i anlatmaya neden gereksinim duyulmuştu? Hemen her hareketi programlanmış olan bir insan Kemalizmi ne kadar biliyor ve ne amaçla böyle bir davranış içine giriyordu?

Küresel güç merkezleri, ulusal bağımsızlık temelinde yükselen *Kemalizm*'i, onun Türkiye'yle dünyaya yaptığı kalıcı etkiyi çok iyi bilirler ve kaynaklık ettiği ulusal bağımsızlık hareketlerini ezmek için her yolu denerler. Seksen yıllık Batı tarihi, bu tür girişim ve eylemlerle doludur.

Küresel güç merkezlerinin, kendilerine ters gelen ve zorla kurdukları dünya sistemine uyum göstermeyen bir hareketi, ne

Levent Şahverdi Arşivi

denli haklı ve insani olursa olsun kendileri için tehdit unsuru olarak görmeleri ve onu ortadan kaldırmaya çalışmaları anlaşılabilir bir durumdur. Yapısal bir zorunluluk olan bu durum, çıkar çatışmalarının gerekli kıldığı doğal bir sonuçtur. Azgelişmiş ülkeler için yararlı olan, onlar için zararlıdır ve doğal olarak tehdid unsurudur. Tehdid sayılan bir unsurun, her yönüyle bilinmesi, gücünün ve etkisinin belirlenmesi ise bu unsura karşı yürütülecek mücadelede başarılı olmanın elbette ön koşuludur. Batılılar bu işi çok iyi yaparlar; ortadan kaldıracakları gücü, her yönüyle inceler ve onu tam olarak öğrenirler; *Kemalizm*'i bu nedenle iyi bilirler.

Mustafa Kemal Atatürk, yarattığı eylem ve ideoloji ile emperyalizmi daha gençlik döneminde yenmiş, oyununu bozmuş ve ona 20. yüzyıl boyunca sürecek kalıcı zararlar vermiştir. Batılılar, **Mustafa Kemal**'i hiç affetmemişlerdir. Eyleminin ve ideolojisinin canlılığını bugün de sürdürdüğünü ve yalnızca Türkiye için değil tüm azgelişmiş ülkeler için büyük önem taşıdığını kavramışlardır.

Amerikalıların; "*İnsanlığın baruttan sonra bulduğu en tehlikeli silah ulusal bağımsızlık hareketleridir.*"[55] biçimindeki özdeyişi kendileri ve tüm Batı dünyası için son derece doğrudur. **Mustafa Kemal,** ulusal bağımsızlığını emperyalizmle mücadele ederek kazanan ve bu hareketi dünya gündemine sokan bir bağımsızlık savaşçısıdır. Batılıların onu hoş görmeleri mümkün değildir.

ABD, *Lozan* Barış Anlaşmasını tanımamış ve hâlâ imzalamamıştır. Amerika ve Avrupa'da *Kemalizm*'e karşı propaganda ve eylem 80 yıldır aralıksız sürmüştür. Hemen her olay ve gelişme **Atatürk** ve doğal olarak da Türkiye aleyhine kullanılan araç haline getirilmiştir. Batı başkentlerindeki resmi ağızlardan zaman zaman çıkan yüzeysel övgüler, siyasi kandırmacadan başka bir şey değildir; Batı'daki **Atatürk** düşmanlığı sürekli ve yapısaldır.

Türkiye Cumhuriyeti'ne ve onun ideolojisi olan *Kemalizm*'e karşı, düzeysiz ve saldırgan davranışlar bugün de sürmektedir. Ancak, **Atatürk** döneminde hiç etkili olmayan bu tür girişimler

Levent Şahverdi Arşivi

bugün ne yazık ki rahatsız edici bir boyuta gelmiştir. Çünkü Türkiye altmış yıldır süren politikalar ve kendisine dayatılan programlarla güçsüz bir duruma düşürülmüştür. *Kemalizm* gerçek boyutuyla halk içinde yeterince bilinmemektedir ve düşmanları çoktur. Böyle bir ortamda, *"yapısal dönüşüm reformları"* adıyla, *Kemalizm*'i ortadan kaldıracak olan ekonomik ve siyasal programları uygulamakta olan bir kişinin, İtalya'da *Kemalizm*'i anlatacağını söylemesi ne anlama geliyor?.

Kemal Derviş, İtalya'da *Kemalizm*'in hakkında bir tek şey anlatabilirdi o da, yürüttüğü programın bir gereği olarak, Türkiye'de *Kemalist* sistemin son kalıntılarının da nasıl ortadan kaldırılabileceğiydi. *Kemalizm*'i özünü oluşturduğu ulusal bağımsızlık açısından değil, ancak yüklendiği misyonun bakış açısından anlatabilirdi. Nitekim de öyle yapmıştır.

Derviş, Floransa'nın tarihi belediye sarayında, kendisini her yönden destekleyen kesimleri bile şaşırtan açıklamalar yaptı. *"Türkiye–AB ilişkilerinde Ankara ve Brüksel arasında pürüz oluşturan tüm politik tartışmaları yok saydı ve ekonomik entegrasyon ağırlıklı bir AB vizyonu çizdi, önümüzdeki beş yıl içinde Türkiye'ye tek taraflı Euro'ya geçişi hedef gösterdi."*[56]

İleri sürülen ve olması istenen şey, Türkiye'nin üyesi olmadığı bir dış örgütün para birimini tek yanlı olarak kabul etmesiydi, bu ise tam olarak bir sömürge anlayışıydı; *Kemalizmin* tam bağımsızlığa dayamam varlık nedenine karşıtlıktı. Milli kambiyonun işletilmesi, ulusal bankacılığın korunup güçlendirilmesi, bağımlılık doğuracak borçlanmadan kaçınma, denk bütçe. Bunlar *Kemalist* ekonominin ve milli maliyenin temel taşlarıydı; yaratılmaları için büyük fedakarlıklar yapılmıştı. Bu temeller, çıkartılan IMF yasalarıyla teker teker yıkılıyordu; şimdi ise Türkiye'ye milli para yerine Euro öneriliyordu. *Kemalizm* İtalya'da böyle anlatılıyordu.

Floransa'da şunlar da söylendi*: "AB üyeliğine taraflar arasında ayrılık yaratan tarih saplantısıyla bakmaktan vazgeçelim.. Gerçek bir kültür mozaiğine sahip olan Türkiye tek kültürlü ülkelere oranla globalleşme olgusuna çok daha rahat ve çabuk uyum sağlayacaktır.. Çok kültürlülük Türkiye için dezavantaj değil net bir avantajdır."*[57]

Levent Şahverdi Arşivi

Atatürk'ün *Misak-ı Milli* sınırları içinde gerçekleştirdiği *"tek ulus, tek devlet, tek dil"* olgusunun dağıtılıp, Anadolu'yu *"çok kültürlü"* hale getirip yeni Osmanlıcılığın geçerli kılınacağı daha açık olarak başka nasıl anlatılabilir?

Gözdağı, Korkutma Ve Sürekli Dayatma

Kemal Derviş, Türkiye'ye geldiği günden beri uyguladığı programın, en hafif biçimde bile olsa, eleştirilmesini istemiyor ve hemen; *"Programda en küçük bir değişiklik olursa çeker giderim, Türkiye çok zor durumda kalır"* biçiminde sözler söylüyordu. Üstelik bunu yurtiçi–yurtdışı demeden her yerde yapıyordu. Bu tür dayatmalara direnemeyen politikacılar, varsa eleştirilerini utangaç tavır ve kısık seslerle dile getirmeye çalıştılar ya da eleştirilerini kendilerine sakladılar. Ancak hangi davranış içinde olunursa olunsun, sonuç değişmiyor ve politikacıların hemen tümü, **Derviş**'in isteklerini yerine getiriyor, istenen yasalar arka arkaya Meclis'ten geçiyor ve bu işleyiş üç aydır devam edip duruyordu.

Derviş, 15 Mayıs 2001'de İngiltere'de yayınlanan *Financial Times* gazetesiyle yaptığı uzun söyleşide şunları söyledi: *"Hükümetin program konusunda göstereceği ilk yan çizmede hoşgörü göstermem, istifa ederim, görevimde durmam."*[58] **Derviş**'in bu sözlerinde, dayatma yanında önemli başka bir yan vardı. 57. Cumhuriyet Hükümeti için, "hükümetim" ya da *"hükümetimiz"* demiyor kendisini hükümetin dışında ya da üstünde tutarak hükümet üyelerini *"dışarıdan bir unsur"* olarak tehdit ediyordu.

Derviş, 8 Mayıs 2001 günü, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu'nun (TİSK) Danışma Konseyi Toplantısına katıldı ve burada şunları söyledi: *"Hükümet (kendini yine hükümetin dışında tutuyor), her adımda beni destekledi. Ama hiç şüphesiz ki desteğin devam etmesi gerekir. Telekom ve Bankacılık yasalarını 15 Mayıs'a kadar halledemezsek bu durum bizi çok ciddi sıkıntılara sokar. Eğer, İMF ve Dünya Bankası bize parayı verdi deyip sonra yatılırsa yine krizler gelir"*[59] Bu sözlerle, dayatma korkutmaya yükseltiliyor ve herhalde istemeden, önceki krizlerin nasıl ve ne için *"geldiği"* açıklanmış oluyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

28 Mayıs 2001 günü söylenenler, yine hem dayatmayı ve hem de daha geniş boyutlu bir tehdidi içeriyordu. Maliye Bakanı ve Hazine bürokratlarıyla o gün yapılan *"kahvaltı"* toplantısından sonra gazetecilere şunlar söylendi*: "Olmayan kaynağı herkese vermek gibi bir tutum, Türkiye'yi ağır bunalıma sürükler."*[60]

Dikkat edilirse burada bunalım kavramı, ekonomiyle sınırlandırılmıyor ve *"Türkiye'yi ağır bir bunalıma sürükler"* biçiminde dile getiriliyordu. Bu tür bir başka açıklama, 30 Nisan 2001'de Washington'da yapılıyor ve şunlar söyleniyordu: *"...Bu olmazsa çok ciddi sorunlar yaşarız. Artık bunun şakası yok. Bu olmazsa Türkiye çok büyük bedel öder."*[61]

28 Nisan'da Washington'da, söylenenler, dayatmadan çok emir vermeye benziyordu. Tek karar verici davranışıyla, TBMM'nin yetki sınırlarına müdahale anlamına gelen şu sözler söylendi: *"Telekom ve Bankacılık yasaları, Türkiye'nin programı için kesin şarttır. Onlarsız olmaz. Programda yer verdik. Buradaki kuruluşlar bizden yerine getirmemizi bekliyorlar. Yapmamak söz konusu olamaz. Bu iki yasa, IMF İcra Kurulunda ek destek kararından önce çıkacaktır."*[62]

Yapılan korkutma ve dayatmalar, büyük iş çevreleri ve medya tarafından sürekli bir biçimde desteklendi. *"Kızarsa çekip gider", "Giderse bunalım gelir"* biçimindeki propaganda yoğunluğuna Koç Holding Yönetim Kurulu Başkanı **Rahmi Koç** da katıldı, 20 Mayıs 2001'de şunları söyledi: *"Türkiye'nin, düze çıkması için programa sahip çıkması lazım. Bize Kemal Derviş'i gönderdiler. Ona, 'Git bizim şartlarımızı anlat' dedier. Yasalar çatır çatır çıkmaya başladı. Kemal Derviş söz verileni yapmazsa, o zaman şapkasını alır gider. Türkiye 3. Dünya Ülkesi olur. Bu program hakikaten son şans. İş artık çok ciddi."*[63]

IMF Programı Demeyin Bozuluyorum

Hürriyet gazetesinde, 25 Mayıs 2001 günü, *"IMF Programı Demeyin Bozuluyorum"* başlıklı bir haber vardı. Habere göre **Kemal Derviş** şunları söylüyordu: *"Ekonomik programın IMF programı diye tanıtılmasından rahatsızlık duyuyorum. Bu program*

Levent Şahverdi Arşivi

Türkiye'nin programıdır, kendi programımızdır, kendimiz uyguluyoruz."[64]

Basında sürekli "*çok şeffaf bir kişi*" olarak tanıtılan **Derviş,** bu açıklamasıyla ne denli "*şeffaf*" olduğunu ortaya koyuyordu. Programın IMF programı olduğunu, önceki IMF programlarından bir farkının bulunmadığını ve tüm tercihlerinin içte değil dışarıda belirlendiğini artık herkes biliyordu. Batı başkentlerinden bu yönde son derece net açıklamalar yapılıyor; Programın tam olarak uygulanmaması ya da gecikmesi durumunda Türkiye'nin "*çok zor durumda kalacağı*", "*bu programın Türkiye için son şans olduğu*" yönünde sözler söyleniyordu. ABD Başkanı, Tütün Yasası'nın çıkarılması için Türkiye Cumhuriyeti Hükümetine mektup yazıyor, "*Biz, Türkiye'de Kemal Derviş'i yedirmeyiz*" diye açıklamalar yapılıyordu.[65] Dünya Bankası Başkanı **James Wolfensohn**, "*Kemal Derviş'i Türkiye'ye biz gönderdik*" diyor.[66] Tüm bunlara karşın uygulanan programın IMF programı olmadığı, Türkiye'nin programı olduğunu söyleniyordu. Oysa, **Wolfensohn** ne kadar yerli unsursa, program da o kadar yerli programdı.

Dünya Bankası'nın Türkiye Temsilcisi **Ajay Chibber** ise, 31 Mayıs 2001 günü yaptığı açıklamada Tütün Yasası'nın Meclis'e sunulmasında meydana gelebilecek gecikmenin yeni sorunlara neden olacağını açıkladı ve "*Şu aşamada en önemli şey uygulama ve uygulamanın sürekliliğidir. Olabilecek herhangi bir geç kalma Türkiye'ye pahalıya mal olacaktır."* dedi.[67]

Türkiye'de uygulanan programa IMF programı denilmesinden rahatsızlık duyulduğu açıklanıyor, programın Türkiye'nin programı olduğunu iddia ediliyordu ama Dünya Bankası yetkilileri bu iddiaları yalanlar nitelikte açıklamalar yapıyordu. Bu tür açıklamaların belki de en açığını ABD Hazine Bakan Yardımcısı **John Taylor** yaptı. **Taylor,** 2 Haziran 2001 günü şunları söyledi: "*IMF kredisinden önce Türkiye'nin belli koşulları kabul etmesi için son derece ısrarlı olduk. Bu, bir sınırlar bildirimiydi, bir hediye ya da bahşiş değildi."*[68] Açıklamada kullanılan üslup düzeysizdi ama ne yazık ki gerçeği yansıtıyordu ve **Derviş**'in iddialarını doğrudan çürütüyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

Kendisinin ve herkesin bilmesine karşın **Kemal Derviş**, uygulanan programın IMF'ye ait olmadığını neden ileri sürmektedir? Bunun yanıtını herhalde, kendisini yerel bir unsur gibi göstererek atılmak istediği siyaset hesaplarında aramak gerekiyordu. Yaratılmak istenen görünüm, *"dünyaca ünlü", "üstün yetenekte", "iyi eğitim almış", "deneyimli"* bir Türk ekonomistin, hazırladığı programla Türkiye'yi kurtarmaya çalışıyor olmasıydı.

Devlet Bahçeli: "Derviş Zehir Olsa İçerim Ama"

Hürriyet gazetesinden **Ertuğrul Özkök**, 18 Mayıs 2001 günü, MHP Genel Başkanı ve Başbakan Yardımcısı **Devlet Bahçeli** ile yaptığı bir söyleşiyi yayınladı. Bu söyleşide **Bahçeli** şunları söylüyordu: *"Derviş zehir olsa içerim ama IMF'ye verilen niyet ve teşekkür mektubu olayını bir de benden dinleyin... Başbakanımız Sayın Ecevit ve Sayın Yılmaz, ekonomik programa destek vereceklerini taahhüt ederek IMF'ye yaptığı yardımlardan dolayı teşekkür eden tek sayfalık mektubu imzalamışlar, benim de imzalamamı istediler, ben de imzaladım.. Niye teşekkür edildiğini hala anlamış değilim. Sonunda İMF bu tür yardımları düzenlemek için kurulmuş uluslararası bir teşekkül. Yani yapması gereken görevi yapıyor. Liderler zirvesi yapıyoruz. Sayın Derviş'in cep telefonu çalıyor. Açıyor dakikalarca İngilizce bir şeyler konuşuyor. Kiminle konuşuyor bilmiyoruz. Bize herhangi bir bilgi vermiyor.."*[69]

Devlet Bahçeli'nin bu sözleri, Türk halkının içine düşürüldüğü acıklı durumu çok açık bir biçimde gösteren bir ibret belgesidir. Yıllarca kendisini Türk milliyetçisi olarak tanıtan ve bu kimliğiyle başbakan yardımcılığına yükselmiş olan bir parti lideri, Türk Ulusunun geleceğini ipotek altına alan dış kaynaklı programları desteklemeyi taahhüt ediyor ve ulusal ödünler karşılığı borç veren IMF gibi bir kuruluşun *"yardımlarına"* teşekkür ediyordu. Bu durum, gerçek bir milliyetçilik bunalımıdır.

Milliyetçilik kavramı, özellikle uluslaşma sürecini yaşayan az gelişmiş ülke halkları için yaşamsal öneme sahiptir. Bu ülkelerde, ulusal bilincin yaratılıp güçlendirilerek siyasi,

Levent Şahverdi Arşivi

ekonomik ve mali bağımsızlığın sağlanması doğrudan ve kaçınılmaz olarak ulusal varlığın korunmasıyla ilgili bir sorundur. Milliyetçilik her alanda ulusal bağımsızlığı ödünsüz bir biçimde savunmaktır. Ulusal haklar için mücadele milliyetçiliğin varlık nedenidir. Gelişmiş ülkeler, adını vermeden koyu bir milliyetçi tavır içindedir. Kendilerine hıristiyan, sosyal ya da liberal demokrat, sosyalist ya da komünist ne ad takarlarsa taksınlar batılılar için tek değer, kendi ülkelerinin çıkarlarıdır. Dünyanın her yerine yayılan sınırsız ve ölçüsüz büyük devlet müdahaleleri yalnız ve sadece çıkar kaygılarına dayalıdır. Bir Amerikalı için ABD'nin, bir Alman için Almanya'nın ya da bir Japon için Japonya'nın çıkarları herşeyin üzerindedir.

Uluslaşma süreci içindeki toplumlarda milliyetçiler, feodal yapılanmalara ve bu yapılanmaların arkasındaki küresel güç merkezlerine karşıdırlar. Çünkü bu tür örgütlenmeler ulus karşıtı oluşumlardır. Azgelişmiş ülke milliyetçileri, ülkelerinin bağımsızlığını gerçekleştirmek, toplumsal ilerlemeyi sağlamak ve kendi ulusunun çıkarlarını ödünsüz bir biçimde savunmak zorundadırlar. Bu zorunluluk, bir uygarlık gelişimi ve çağdaşlaşma eylemidir. Azgelişmiş ülke milliyetçileri bu nedenle bilim, sosyal ve kültürel gelişme, barış ve demokrasiden yanadırlar; anti–emperyalisttirler. Ulusların eşitliğini ödünsüz bir biçimde savunurlar ve kader birliği içindeki tüm ulusal bağımsızlık hareketlerini desteklerler; bu nedenle de evrensel bir bakışa sahiptirler.

Tüm bu özellikler gözönüne getirildiğinde önümüze doğal olarak **Atatürk**'ün gerçekleştirdiği eylem çıkar. **Atatürk** milliyetçiliği bu kavramların bir bütünüdür ve dünyadaki ilk örnektir. Bu anlamıyla, **Atatürk,** gerçek bir *"uluslararası ulus hareketi"* yaratarak milliyetçilik kavramını evrensel bir boyuta taşımıştır; milliyetçiliği insan sevgisine dayanan bir anlayışla bütünleştirerek bilimselliğe, barışçılığa, özgürlüğe ve bağımsızlığa olan bağlarıyla entelektüel düzeyi yüksek, uygar bir hareket haline getirmiştir.

"Neden teşekkür edildiğini anlamadığı" halde IMF'ye gönderilen *"teşekkür"* mektubuna imza atan; bunun da ötesinde,

Levent Şahverdi Arşivi

Türkiye'yi ulusal çözülmeye götürecek olan yasaların gece gündüz demeden Meclis'ten geçirilmesinde ve dış kaynaklı programların aynen uygulanmasında birinci derecede sorumluluğu olan **Devlet Bahçeli**'nin, milliyetçiliğin ne olduğunu anlaması için herhalde **Atatürk'**ü her yönüyle incelemesi ve onun ilkelerini öğrenmesi gerekir. Bunu yapmadığında, "*Derviş gibi zehirleri*" daha çok içer ve yetkili olduğu sürece sürece bu zehiri Türk milletine de içirmiş olur.

"Derviş Eyalet Valisi"

Kemal Derviş'in, "*Eyalet Valisi*" konumunda olduğunu açıklayan bu sözler, Türkiye Ziraat Odaları Birliği Genel Başkanı **Faruk Yücel**'e aittir. **Yücel,** 25 Mayıs 2001 günü toplanan TZOB Genel kurulunda yaptığı konuşmada şunları söyledi: *"Ben milletvekillerimi, bakanlarımı, IMF'nin gönderdiği eyalet valisinin emrinde, onunla birlikte hareket etsin diye seçmedim. IMF'den gelen paralarla, bankaların dışarıdan aldıkları borçlar ödenmektedir. Kemal Derviş, bu ödemeyi sağlamakla görevlendirilen icra memuru olarak gelmiştir. Niyet mektupları ve "ulusal programlarla" altın tepsi içinde sunulan şey, gerçekte ABD'nin şeker stoklarını eritmeye yöneliktir. Türkiye'de şeker pancarı üretimine sınırlama getirilmiştir. Aynı durum tütün, çay, fındık gibi ürünler için de geçerlidir. Türkiye, sadece yağ bitkileri ekmeye zorlanmaktadır. Uygulanmakta olan programı kurtuluş gibi gösterenler ve bu programdan medet umanlar önceki krizleri arar hale geleceklerdir, önleri karanlıktır, ilerisi ise zifiri karanlık olacaktır. Bu program inşallah uygulanmadan hata anlaşılır, hatadan dönülür. Yarın, Derviş midir, Mesih midir çeker gider..."*[70]

Türkiye Ziraat Odaları Birliği Başkanı **Faruk Yücel**'in kendisine milliyetçi deyip demediğini bilmiyorum. Ancak **Yücel** kendisine ne derse desin ve hangi siyasal eğilimde olursa olsun bu açıklamaları, gerçekleri gören ve söyleyen bir yurtseverin açıklamalarıdır. Türkiye'yi sevdiğini söyleyen herkes ve özellikle kendisine "*Türk milliyetçisi*" diyenler **Faruk Yücel**'in konuşma metnini edinmeli ve milliyetçiliğin gerçek yükümlülükleri konusunda bu metinden yararlanmalıdırlar.

Levent Şahverdi Arşivi

Kemal Derviş Tahsildar mı?

(Not: Tahsildar: Bir kişi ya da kurum için para toplayan kimse)

Türkiye'nin borç toplamı, **Kemal Derviş** geldikten sonra hızla artmış ve 120 milyarı dış, 110 milyarı iç olmak üzere 200 milyar doları aşmıştı. Düzenli ödemeye karşın sürekli artmaktaydı. Oysa, Türkiye'nin ulusal geliri 140 milyar dolardı. 2001 Ocağı'nda 40 milyar dolar olan iç borç yalnızca 5 ay içinde 70 milyar dolar artarak Mayıs 2001'de 110 milyar dolara çıkmıştı.[71] Türkiye yalnızca 2001 yılı içinde 30 milyar dolar dış borç ödeyecekti. Hazine'nin 2001 yılı içinde 65.5 milyar dolarlık iç borçlanmaya gereksinimi vardır.[72]

Türkiye'nin 200 milyar doları aşan bir borcu ödemesi mümkün değildi. Osmanlı İmparatorluğu'nun 1876 yılında ilan ettiği moratoryum gibi, borçların ertelenmesi ve daha sonra da iflasın ilanı yakındı. Bunu elbette en iyi IMF ve Dünya Bankası biliyordu. ABD başta olmak üzere batılı devletler, **Kemal Derviş'**den, alacaklarının tahsili için gerekli olan düzenlemelerin gerçekleştirilmesini bekliyorlardı. Bunu anlamak için fazla akıllı olmaya da gerek yoktu. Verilen "*Niyet mektuplarına*"**,** çıkarılan yasalara hazırlanan "*programlara*" ve yapılanlara bakmak bu gerçeği görmek için yeterliydi.

Kemal Derviş, başta Merkez Bankası olmak üzere tüm devlet bankalarını ve Türk mali sisteminin candamarı olan milli kurumları, önce emri altına aldı sonra tasfiye etmeye yöneldi. Bu yönde yapılanlar, çıkarılan yasalar ortadadır. Bankasız hale getirilecek olan Türkiye'de yabancılar Türk bankalarını yok pahasına satın alacak ve **Atatürk**'ün kovduğu "*Galata sarrafları*" geri dönecekti. Borçların ödenmesi için, alım gücü son derece düşmüş olmasına karşın halka yoğun ve sürekli vergiler çıkarılacaktı. Türkiye'nin tüm gelirleri ve parasal değeri olan herşeyi, denetim altına alınarak kaynak yaratılacak ve bu kaynaklarla yabancıların alacakları ödenecekti. Bu amaca yönelik uygulamalar için gereksinim duyulan idari ve siyasi yetkiler büyük oranda elde edilmişti ve bu yetkiler "*özgürce*" kullanılacaktı. Çöküş içindeki ulusal sanayi ve tarıma kaynak

Levent Şahverdi Arşivi

ayrılmasına karşı çıkılarak, bu yöndeki en "*masum*" talepler bile, kabul edilmeyecekti. İşçi ve memur ücretlerinin iyileştirilmesi, eğitim ve sağlığa kaynak ayrılması, tarımın ayakta tutulması ve yatırımlara bütçeden pay ayrılması yönündeki girişimler, alacaklılar için borç ödemesi için yaratılacak kaynakların azalması demekti. Bu ise **Kemal Derviş**'in "*başarılı*" olmaması anlamına gelecektir. Esnaf borçları, ücret artışları, tarım destekleme fonları, sosyal güvenlik hakları gibi halkın yaşamıyla doğrudan ilgili sorunların gözardı edilmesi ve bu konularda yapılanlar göz önüne getirilirse yürütülmekte olan eylemin niteliği kendiliğinden ortaya çıkacaktır.

Türkiye'de bugün yapılan işlerle, Osmanlı'nın borçlarını tahsil etmek için kurulan *Düyun–u Umumiye* uygulamaları arasında niteliksel bir fark bulunmamaktadır. Ancak bugün, uygulama biçimleri ve kullanılan araçlar konusunda Türkiye aleyhine önemli bir farklılık vardır. *Düyun–u Umumiye İdaresi*; *gümrük vergileri, tütün tekeli, alkollü içkiler, balıkçılık, tuz, damga resmi* gibi devletin kolay elde edilir gelirlerini toplatmak için büyük bir örgüt kurmuş ve İmparatorluğun her yerinde yönetim birimleri açmıştı; personel ve yönetim giderlerini kendisi karşılıyordu. 1910 yılında Osmanlı Maliye nezaretinde 5472 memur çalışırken, *Düyun–u Umumiye İdaresi*'nde 8931 memur çalışıyordu.[73]

Ancak bugün uygulanmakta olan yöntem, *Düyun–u Umumiye İdaresi*'nin o günkü çabalarından çok daha "*masrafsız*" ve "*zahmetsizdir.*" *Düyun–u Umumiye*'nin büyük bir örgüt kurarak yaptığı işler bugün, çoğu **Atatürk** döneminde kurulmuş olan milli kurumlara yaptırılmaktadır. *Merkez Bankası, devlet bankaları, Bankacılık Denetleme Üst Kurulu, Sermaye Piyasası Üst Kurulu* ve *Hazine Müsteşarlığı* "*özerkleştirme*" adı verilen uygulamayla, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini bu kurumlara karışamaz hale getirmiştir. Bu kurumların üst yönetimlerine, Amerikan eğitimi almış "*prensler*" atanmakta ve bu "*prenslere*", milletvekillerinin bile sahip olmadığı "*Yargı muafiyetleri*" getirilmektedir.

Levent Şahverdi Arşivi

Devlet bütçesi üzerindeki *"tasarrufa"* yönelik denetim o denli katı ve ödünsüzdür ki, *"faiz dışı fazla"* adıyla borç ödemelerine ayrılan payın düşmemesi için, toplumun en yaşamsal gereksinimlerine bile kaynak ayrılmamaktadır. Hatay'da meydana gelen sel felaketinde takınılan tavır bu tutumun en çarpıcı örneklerinden biridir. Felaketzedelere devletin yardım etmesi konu edildiğinde, **Kemal Derviş**'in yardım yapılamayacağını belirtirken aldığı net ve kararlı tavır şuydu: *"Bütçede böyle bir ödenek yok."*[74]

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

BEŞİNCİ BÖLÜM

GÜÇLÜ EKONOMİYE GEÇİŞ PROGRAMI

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Programlar Açıklanıyor

Büyük sermaye, medya ve politikacı bloğunun güçlü deseğiyle çalışmalarını sürdüren **Kemal Derviş**, Mart ve Nisan aylarında açıkladığı iki programla, neyi nasıl yapacağını, hedeflerini, kullanacağı yöntemleri ve Türkiye'ye vermek istediği biçimi ortaya koydu. "*Genel Çerçeve*" olarak tanımlanan ilk program 19 Mart 2001'de, "*Güçlü Ekonomiye Geçiş*" olarak tanımlanan ikinci program ise 14 Nisan 2001'de açıklandı. Açıklanan programlar, daha önce basında yer alan IMF isteklerini hemen aynısıyla yineliyor ve bunalıma neden olan yaklaşımlar bunalımdan kurtuluş yolu olarak gösteriliyordu. Büyük beklentiler içinde 53 gündür merak edilen program, açıklanmış ancak ortaya, ekonomiden anlayan herkesi gülümseten bir "*beklentiler bildirimi*"[1] çıkmıştı. Program, yaşanan sorunlar için herhangi bir kalıcı çözüm önermiyor tam tersi, sorunları daha da ağırlaştıracak olan dış isteklere dayanan anlayış ve hedefleri içeriyordu.

Medya'nın, programları kamu oyuna tanıtım biçimi, önceki ve sonraki gelişmelerde sürdürdüğü tutumun aynısı oldu. Konu, televizyonlarda yoğun ve tek yanlı olarak işlendi, gazeteler, "*Süper Patron Seferberliği*",[2] "*Umuda Yolculuk*"[3] "*Kötü Rüyadan Uyanma Kararları*"[4] "*Türkiye'yi Ayağa Kaldıracak Program Açıklandı*"[5] başlıklarıyla çıktı. **Sakıp Sabancı, Rahmi Koç, Bülent Eczacıbaşı, Aydın Doğan, M. Emin Karamehmet**, Sabancı Center'da bir araya gelerek; "*Türk özel sektörü olarak programa güçlü bir destek*" vereceklerini açıkladılar.[6] Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) gazetelere tam sayfa ilan vererek Türk halkını "*Ekonomide Kurtuluş Savaşı'na katılmaya çağırdı.*"[7] Başbakan **Bülent Ecevit**, **Devlet Bahçeli** ve **Mesut Yılmaz**'la birlikte bir basın toplantısı düzenledi ve burada şunları söyledi: "*Sayın Bahçeli ve Sayın Yılmaz'la birlikte ben de, 57.Cumhuriyet Hükümeti adına bu programı içtenlikle ve kararlılıkla destekliyorum. Birçok toplum kesimine danışılarak ve büyük özenle hazırlanmış olan yeni ekonomik programın ana hatlarını Sayın Derviş açıkladı. Programa beklediğimiz dış desteğin yanı sıra en etkin desteğin*

Levent Şahverdi Arşivi

halkımızdan geleceğine inanıyoruz. Tarih boyunca en çetin sorunların üstesinden başarıyla gelmiş olan Türk Ulusu, şimdi önümüzde bulunan zorlukları da aşmakta güçlük çekmeyecektir."[8]

Çerçeve Anlaşmasından, "Çerçeve Programına"

Şubat 2001 mali bunalımından sonra IMF ile yeni bir borçlanma anlaşması yapılmış ve *"Çerçeve Anlaşması"* adı verilen bu anlaşmayla Türkiye ekonomik, siyasi ve idari alanları kapsayan ağır yükümlülükler altına girmişti. *"Yapısal dönüşümler"* adıyla, yönetim yetkilerini dışarıyla paylaşan ve ekonomik–sosyal konularda karar inisiyatiflerini uluslararası güçlere devreden bu anlaşma, hemen aynısıyla programa dönüştürülmüştü. Egemenlik hakkını törpüleyen bu girişim, Türk halkına ileri ve gelişimi sağlayacak bir atılım gibi sunuluyor ve ondan kendi haklarını ortadan kaldırarak bu girişime destek olması isteniyordu. 14 Mart 2001'de açıklanan *"Çerçeve Programı"*, bu girişimin program olarak ilk uygulamasıydı.

Medyanın toplumda umuda yönelik bir merak yaratmaya çalıştığı *"Çerçeve Programı"*, *"ekonomi kurmaylarının"* da katıldığı bir basın toplantısıyla açıklandı. Televizyonların naklen yayınladığı toplantıya **Kemal Derviş** şu sözlerle başladı: *"Açıkladığımız program, IMF ile uzlaşmaya vardığımız programın, maliye ve para politikalarına ilişkin bölümüdür. 'Çerçeve Programı' için IMF ile anlaşıldı. Niyet mektubu Nisan'da gidiyor. Bu nedenle programın tamamını Nisan'ın yarısında açıklayacağız."*[9]

"Maliye ve para politikaları ile ilgili olarak IMF ile varılan uzlaşmanın" ne olduğunu konuyla ilgilenen herkes biliyordu. IMF ve Dünya Bankası, Türkiye'de milli bankacılığı tasfiye etmeye yönelik eğilimleri, uzun süreden beri, isteklerinin temeline yerleştirmiş ve bunu bir dayatma haline getirmişti; Kasım ve Şubat mali bunalımlarının bir anlamda bu amaçla çıkarıldığını söyleyenler az değildi. Böyle bir ortamda **Derviş**'in söylediği şu sözler durumu açıkça ortaya koyuyordu: *"Kamu bankaları aracılığıyla uygulanan bazı programlar sonucu ortaya çıkan zararların, bankalarda gizlenmesi, sistemi tehdit eder boyutlara*

Levent Şahverdi Arşivi

ulaşmıştır. Kamu bankalarını küçülterek yeniden yapılandıracağız. ***Kamu bankaları siyasi müdahalelere maruz kalmayan bir yönetime kavuşturulacaktır.*** *Hazine, Emlakbank, Halkbank ve Ziraat Bankasının genel kurulları yakında toplanacak. Saptanacak yönetim kurulu çok profesyonel bir nitelik taşıyacak ve üç kamu bankasının ortak yönetim kurulu olarak çalışacak."*[10]

Basın toplantısında, kamu bankalarından başka enflasyon, döviz kurları, kamuda ücret politikası, özelleştirme, büyüme ve ihracat konularında, bilinen görüşler bir kez daha dile getirdi. Ancak o aşamada öne çıkarılan ana konu, Türkiye'yi bankasız bırakacak olan uygulamalardı. Nitekim bu uygulamaların gereği olarak, Hazine ve elde kalan üç devlet bankasının genel kurulları sıradışı bir hızla yapıldı ve Merkez Bankası, Bankacılık Denetleme Üst Kurulu ve Sermaye Piyasası Üst Kurulunda olduğu gibi önceden belirlenen kişiler göreve getirildi. Emlak Bankası, çalışanlarının tüm çabasına karşın tasfiye edildi, Ziraat ve Halk Bankası'nın yüzlerce şubesi kapatıldı. Türkiye, hükümetlerin kendi Merkez Bankasına karışamadığı, milli mali politikalar yürütülemeyen bir ülke haline getirildi.

"IMF'nin Ulusal Programı"

Basın açıklamasında kimsenin inanmadığı aşırı iyimser sözler de söylendi. Ancak ileri sürülen iddialı görüşler, her türlü inanma sınırını aşıyor ve yalnızca konuyu bilenleri dahil halkı da ikna edemiyordu. *"Dün itibariyle ekonomide ciddi bir aşamaya geldik. İyi bir hafta yaşayacağımız konusunda umutluyum. Yaz sonunda ekonomide büyümeye geçeriz"*[11] denilerek şunlar söyleniyordu: *"Açıkladığımız program, IMF'nin programı değil, Türkiye'nin ulusal programıdır."*[12]

IMF tarafından oluşturulduğunu herkesin bildiği program, yerel bir çalışmaymış gibi sunulmuş ve bu çalışmaya *"Türkiye'nin Ulusal Programı"* adı verilmişti. Oysa, hazırlık çalışmalarına IMF yetkilileri sürekli katılmış ve program böyle ortaya çıkmıştı. Hatta ek kredi olanaklarının ele alındığı toplantıya, IMF Avrupa Direktörü **Michael Deppler** de katılmış ve programın oluşumuna yön vermişti. Olayla açıklama

Levent Şahverdi Arşivi

arasında açık bir uyuşmazlık ve gülmece konusu olabilecek bir çelişki vardı. Bu çelişkiyi belki de en özlü olarak Cumhuriyet gazetesi ifade etti ve 20 Mart 2001'de *"Ulusal IMF Programı"* baş manşetiyle çıktı.

19 Mart'da yani *"Çerçeve Programının"* açıklandığı gün, Ankara'nın bir başka salonunda Avrupa Birliği için hazırlanan ve adına yine *"Ulusal Program"* denilen bir başka program açıklanıyordu. Bu girişimden etkilenilmiş olunacak ki açıklanan ekonomik programa, *"Türkiye'nin Ulusal Programı"* adı veriliyor ve böylece Türkiye'nin *"AB Ulusal Programından"* başka bir de *"IMF Ulusal Programı"* oluyordu. Ulusal değerleri yok edecek programlar, ulusal adıyla açıklanıyor ve Türkiye'de garip bir süreç yaşanıyordu. Programlar değil ama yaşanan toplumsal trajedi gerçekten ulusaldı.

"Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı"

"Çerçeve Programından" 26 gün sonra 14 Nisan 2001'de, *"Güçlü Ekonomiye Geçiş"* adı verilen bir *"program"* daha açıklandı. Bir ön girişim olarak hazırlanan *"Çerçeve Program"* daha çok bankacılığı ilgilendiren mali konulara ağırlık verirken, *"Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı"* mali konuları da içermek koşuluyla kapsamını biraz daha genişletiyor ancak bu *"program"* da bilinmeyen ve yeni bir şey getirmiyordu.

Hazırlandığı iki aylık uzun süre içinde; *"Türkiye'nin Kurtuluş Reçetesi"*, *"Alternatifi olmayan Tek Yol"* ve *"Yapısal Devrim"* olarak propagandası yapılan program, propagandaya katılanlarda bile düş kırıklığı yaratacak düzeyde sıradandı ve tam anlamıyla bir fiyaskoydu. Bilinenler tek yanlı olarak sıralanıyor, olumsuzlukların sorumluluğu, IMF'ye değil onun direktiflerini uygulayan eski hükümetlere yükleniyordu; Türkiye'nin bunalımdan kurtulup kalkınmasını değil, dış borçların düzenli ödenmesini ve vergi toplamayı amaçlıyordu. Bu *"basit"* ama *"yalın"* gerçek programın amacına uygun düşecek biçimde özensiz bir acelecilikle hazırlanmış olan her maddesinde açıkça görülüyordu. Ortadoğu Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekanı Prof. Dr. **Oktay Türel**, açıklanan

Levent Şahverdi Arşivi

programı şöyle değerlendirecektir: *"Eksik görünümlü bu makro ekonomik egzersizi birkaç günde hazırlayabilirlerdi. Dış destek sağlanıncaya kadar zaman kazanma isteğini yansıtan ve ekonomide durgunluğu attıracak olan program, ekonomik çalkantıyı daha da vahimleştirecektir. Beklentiler beyanı niteliğindeki program, kısa sürede yasalaştırılması istenen 15 şantaj tasarısının neden gerekli olduğunu açıklamaya çalışıyor, ama onu da başaramıyor."*[13]

Halk, programda yalnızca vergi ödeyici olarak yer alıyor ve onu, ulusal haklarının da zedeleneceği daha olumsuz bir gelecek bekliyordu. *"Program"* uygulandığında, Türkiye'nin yalnızca ekonomisi değil, yönetim yapısı da kalıcı bir bozulmaya uğrayacaktı. IMF isteklerine dayanan *"programın"* özü buydu.

"Güçlü Ekonomiye Geçiş Programının" açıklanmasına erken gelenler ilginç bir müzik yayınıyla karşılandılar. İşsizlik ve yoksulluğun baskısı altında bulunan Türk halkından daha çok fedakarlık istenen bir programın açıklanmasından az önce çalınan şarkı; *"Bir Nükhet Duru klasiğinin enstrümantal versiyonuydu"*: *Melankoli***.** Adını Yunanca *melas* (kara) ile *khole* (safra) kelimelerinden alan ve ruhsal çöküntü, yaşamdan zevk almama, sürekli karamsarlık anlamına gelen bu şarkı, Türk toplumuna verilmek istenen ruh halini belki de en iyi anlatan bir adı taşıyordu.

Kemal Derviş, Türk halkına acı veren bir ekonomik çöküş yaşanırken iki ay bekletilen ve çok önemli açıklamalar yapılacağı izlenimi yaratılan basın toplantısına şu sözlerle başladı: *"Değerli basın mensupları ve bu programı seyreden sevgili Türk vatandaşları..."*[14] Toplantıya çok doğru bir cümleyle başlanmıştı. *"Türk vatandaşları"* hazırlanmasında söz hakkının olmadığı programı gerçekten yalnızca *"seyrediyordu."*

"Yurdunu Seven Programı Destekler"

"Gemileri yaktık artık geri dönüş yok" söylemiyle yapılan açıklamalar, maddi temeli olmayan soyut vaatler ve çelişkilerle doluydu ama kararlı bir biçimde ortaya konan temel bir hedefe de sahipti. Kaynağını ve gücünü *Kemalizmden* alan Türkiye Cumhuriyeti'nin ulus–devlet yapısı etkisizleştirilecek ve kesin

Levent Şahverdi Arşivi

bir biçimde denetim altına alınacaktı. Eskiden gelen, 15 yasayla yoğunlaştırılan ve arkası gelecek olan yönelişin açık anlamı, **Kemal Derviş** tarafından; *"Devletin işleyişi, köklü bir biçimde değiştirilecektir"*[15] sözleriyle net bir biçimde ortaya konuluyordu.

24 Ocak 1980'le başlayan, **Özal**'la süren, 9 Aralık 1999 Kararları ve mali bunalımlarla o güne gelen IMF–Dünya Bankası politikaları; yeni bir şeymiş gibi ileri sürülüyor, Türkiye'nin bunalıma sürüklenmesine neden olan uluslararası finans örgütleri bir kez daha kurtarıcı olarak ortaya çıkıyordu. Türkiye'de halkı yoksullaştıran ve sonu ulusal çözülme olan bir oyun oynanıyor üstelik bu oyun, *"halkın ve ülkenin sorunlarını çözmek"* adına sürdürülüyordu. Yapılan açıklamada *"programı"* desteklemenin *"bir yurtseverlik görevi"* olduğu ileri sürülüyor ve şunlar söyleniyordu: *"En güzel yurtseverlik güçlü ekonomiye geçişi sağlayacak bu programa destek vermektir. Yurdunu seven yeni programa destek olur."*[16]

Bir ülkede insanların kendi çıkarlarına ters uygulamalara destek vermeğe çağırılabilmesi, üstelik bunun yurtseverlik adına yapılabilmesi elbette bir ulusal bilinç sorunudur. Halkın örgütsüz ve yoksul, bağlı olarak da bilinçsiz kılınarak, kendi çıkarlarına yabancılaştırıldığı toplumlarda bu tür çağrıların yapılması ve bir süre etkili olması mümkündür. Ancak bu tür çağrılar etkisini uzun süre sürdüremez. Halka bilinç götürecek aydınlar, üzerlerine düşen görevi o dönem için yapmasalar bile, halk gerçekleri yaşayarak öğrenir ve kurtuluşunu sağlayacak hareketi kendi içinden çıkarır. Bu tarihin her döneminde böyle olmuştur.

Nitekim bu uyanışma Türkiye'de başlamıştır. Açıklanan *"programı"* desteklemenin yurtseverlik gereği olup olmadığını; ücretleri giderek eriyen işçi ve memurlara, ekim alanları sınırlanan pancar ve tütün üreticilerine, harçları arttırılan öğrencilere, işyerlerini yabancılara satmak zorunda kalan ulusal sanayicilere, sosyal güvenlik haklarını yitiren emeklilere, Sümerbank işçilerine, Emlakbank çalışanlarına ve özelleştirmeler nedeniyle işsiz kalan onbinlerce insana sorulduğunda alınacak yanıt bellidir. Yurtseverlik kavramına

Levent Şahverdi Arşivi

getirilen *"yeni boyutun!"* ne anlama geldiğini ve ne ifade ettiğini bu insanlar artık kavramışlardır.

Basın toplantısında söylenen sözler, Türkiye'nin getirildiği durum göz önüne alındığında, toplumsal birer kara mizah örneği gibiydi. Açıklamada şunlar söyleniyordu: *"Kamu bankalarındaki düzen değişikliği bir devrimdir. Ülkemize, halkımıza ve ekonomimize hayırlı olsun. Türkiye, yüzde altı–yedilik bir büyümeyle on sene geçirebilirse o zaman Avrupa düzeyinde, Akdeniz'in çok saygın, ekonomi açısından çok güçlü bir ülkesi haline gelecektir.. Arkadaşlarla bir aile gibiyiz. Ve Galatasaray gibi bol bol gol atacağız. Bu günler geçtiğinde yaşadıklarımız kötü bir rüyaydı diyeceğiz. Esas çözüm yeniden yapılanmaktır. Yeniden yapılanma olmadan istikrarı da, güveni de sağlayamayız."*[17]

Basın toplantısında, 1990'dan yani **Turgut Özal'**dan sonraki tüm başbakanlar için de ilginç şeyler söylendi. Söylenenler özellikle bu görevde bulunan insanlar için çok ağırdı ve o andaki Başbakan **Bülent Ecevit**'i de kapsıyordu. Söylenen şuydu: *"Türkiye'nin dibe vurmasında 1990'dan bu yana görev alan bütün başbakanlar sorumludurlar."*[18]

Oysa Türkiye'de *"olumsuzluklar"* **Turgut Özal**'dan sonra değil, Dünya Bankası ve IMF politikalarının uygulanmaya başladığı 1945'den sonra başlamış ve **Turgut Özal** döneminde en üst noktaya varmıştı. 1990'dan sonra ortaya çıkan sorunlar, uzun yıllara dayanan birikimlerin sonucuydu ve bu sonuçta **Atatürk'**ten sonra yönetimde görev alan tüm yöneticilerin sorumluluğu vardı. Burada anlatılmak istenen Türkiye'nin dışarıya bağlanma sürecinde en teslimiyetçi dönem olan **Turgut Özal** döneminin örnek alınması, ekonomi ve mali işleyiş başta olmak üzere her konuda dış isteklerin tartışmasız yerine getirilmesiydi.

Kemal Derviş aynı amaca sahip insanlar olarak **Özal**'a duyduğu *"hayranlığı"*, hem uyguladığı politikalarla gösterdi hem de değişik zamanlarda yaptığı açıklamalarla dile getirdi. 26 Haziran 2001'de ANAP Meclis Gurubunda yaptığı konuşmada şunları söyledi: *"1980'li yıllarda ANAP ve Özal çok iyi işler yaptılar. O yıllarda Dünya Bankası'nda memur olarak gittiğim ülkelerde hep Türkiye'yi örnek gösteriyorlardı. Ben de o yıllarda ülkemle iftihar ettim.*

Levent Şahverdi Arşivi

Özal'a hayranlık duyuyorum. Bizim bugün yaptıklarımızın önemli bölümünü ANAP başlattı. Bizim yaptıklarımız eksik kalanları tamamlamaktır. Çünkü 1990'lı yıllarda olumlu süreç kesilmiş, Türkiye içine kapanmıştı. Siz, yürütmekte olduğumuz programa yabancı değilsiniz. Çünkü biliyorum ki ANAP liberal globalizasyonu savunan bir partidir."[19]

ANAP'a ve **Özal**'a *"hayran"* olan **Kemal Derviş** daha sonra, *"hayranlık"* duyduğu ve *"liberal globalizasyonu"* savunan ANAP'a değil CHP'ye üye oldu ve programını bu parti aracılığıyla yürütmeye *"karar"* verdi. Türk halkı bu kararla, *Altı Ok*'unda Devletçilik, milliyetçilik, devrimcilik ve halkçılık bulunan CHP'nin, ANAP'tan da daha çok küreselleştiğini ve *"liberal globalizasyonu"* en iyi savunacak bir parti haline geldiğini böylece *"öğrenmiş"* oldu.

Aslında 1990'dan sonra görev alan başbakanlar ve onların hükümetleri IMF programlarını tek seçenek olarak görmüşler ve eksiksiz uygulamışlardı; bunlardan **Bülent Ecevit, Devlet Bahçeli** ve **Mesut Yılmaz**, kendisini Amerika'dan getirmiş ve *"bakan"* yapmıştı. Buna karşın **Kemal Derviş**, ekonomik bunalımın sorumluluğunu IMF'ye değil, onun hazırladığı programları uygulayan bu insanlara yüklüyor ve onları suçluyordu. Ancak bu suçlamaya karşın basın toplantıyı televizyondan izleyerek (kendi programını televizyondan izleyen herhalde dünyadaki ilk hükümet) açıklamalardan sonra bir araya gelen **Ecevit, Bahçeli** ve **Yılmaz** ortak bir açıklama hazırlıyor ve açıklamayı yapan Başbakan **Bülent Ecevit,** kendisinin de ağır biçimde suçlanmasına karşın, **Kemal Derviş**'i desteklediklerini açıklıyordu.

"Programın" açıklanmasından sonra Avrupa basınının önemli gazeteleri Türkiye'ye geniş yer veren yayınlar yaptılar. Fransız *Liberation* gazetesi birinci sayfadan *"Türk İflası"* başlığıyla verdiği haberde şunları yazdı: *"AB adayı Türkiye'de ekonominin zayıflığı tüm kurumlarda krize neden oldu. Türkiye artık nefesi bitmiş bir Cumhuriyet."*[20] *Le Figaro* Gazetesi'nin Türkiye hakkındaki yorumu da farklı değildi *"Türkiye siyasi bir çıkmaza gidiyor."*[21] Alman *Der Spiegel* ise şöyle diyordu*: "Boğazdaki hasta adam ağırlaştı."*[22]

Levent Şahverdi Arşivi

Türkiye'de insana hüzün veren ulusal bir dram yaşanıyor ve yönetim işleyişini elinde bulunduranlar bu gücü, Türk halkının sorunlarını çözmek için değil dış kaynaklı tercihlerin yaşama geçirilmesi için kullanıyordu. Bağımsızlık, ulusal onur, kişilikli siyaset, gibi kavramlar Türk siyasetinin gündeminden adeta silinmişti. Bu ülkede sanki Türkiye'den yıldızlar kadar uzaktı. Ülkede **Mustafa Kemal** yaşamamıştı, Türk Devrimi sanki hiç olmamıştı.

Programın İçeriği

"Temel Sorunlar", "2000 yılı Enflasyonla Mücadele Programı", "Güçlü Ekonomiye Geçiş" ve *"Uzun Dönemli Perspektif"* başlıklarıyla dört bölüme ayrılan ve 75 maddeden oluşan *"Güçlü Ekonomiye geçiş Programı", "Çerçeve Programlarının"* genişletilmiş tekrarı gibiydi.

"Temel Sorunlar" bölümünde, Türkiye'nin ne kadar borçlu olduğu, enflasyon ve faizlerdeki yüksekliğin büyümeyi önlediği, artan borçların Türkiye'yi zor duruma düşürdüğü ve borç–faiz kısır döngüsünün artık sürdürülemez duruma geldiği söyleniyordu. Olumsuzluklardan tümü, kamu kurum ve kuruluşlarının üzerine yükleniyor, bu yaklaşıma dayanılarak, başta kamu bankaları olmak üzere devlet yapısında köklü dönüşümlerin gerçekleştirilmesi gerektiği açıklanıyordu.

Bu bölümün 1.Maddesinde şöyle söyleniyordu: *"**Türk ekonomisi 1990'lı yıllardan itibaren** sıklaşan aralıklarla ekonomik krizlerle karşı karşıya kalmaktadır. Yaşanan krizlerin nedeni, sürdürülemez bir iç borç dinamiğinin oluşması ve başta kamu bankaları olmak üzere mali sistemdeki sağlıksız yapının ve diğer yapısal sorunların kalıcı bir çözüme kavuşturulmamış olmasıdır."*[23]

Programın 1.maddesinde *"başta bankacılık olmak üzere"* mali sistemin sağlıksız bir hale geldiği söylenirken 5. maddede bunun nedenleri açıklanıyordu. Sıralanan nedenlere bakılınca Türkiye'yi nelerin beklediğini görmek hiç de zor değildi. Yazılanlara göre yaşanan sorunların nedeni, devlet yönetiminde bulunan ve IMF politikalarını uygulayan kişi ya da hükümetlerden çok devletin kendisiydi; ulus–devlet işleyişi,

Levent Şahverdi Arşivi

yönetim biçimi, sosyal güvenlik kurumları ve KİT sistemi, geçerliliği olmayan ve ortadan kaldırılması gereken *"olumsuzluklardı"*; bu *"olumsuzluklar"*, kalıcı bir *"yapısal dönüşümle"* ortadan kaldırılmalı, yeni yatırım yapılmamalı ve *"devlet küçültülmeliydi"*. 5. Maddede şunlar söyleniyordu: ***"Kamu sektöründeki aşırı istihdam, kamu yatırım projelerindeki aşırı artış,*** *Sosyal Güvenlik Kurumlarındaki açıkların artması, gerçek ihtiyacı karşılamayan* ***tarımsal destekleme politikaları ve verimsiz olarak çalışan KİT sisteminin varlığı;*** *kamu açıklarının artmasına bu da borç stoklarının ve reel faizlerin yükselmesine neden olmuştur. Borç–faiz kısır döngüsünün çözülmesi için,* ***kamu gelir ve harcamalarında kalıcı bir iyileşmenin*** *sağlanmasının şart olduğu açıktır."*[24]

Saptamalar doğru değildi. Türkiye'nin kamu istihdamı fazla, sosyal güvenlik kurumları gelişkin, tarım destekleri yeterli, KİT sistemi verimsiz ve kamu harcamaları aşırı değildi. Bu alanlara Türkiye'nin ayırdığı kaynak, gelişmiş ülkelerdeki oranların çok gerisindeydi; devlet *"büyük"* değil tersine onlara göre çok *"küçüktü"***.** Bu gerçeği üstelik Batı kaynakları ortaya koyuyordu.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD) 2000 yılı verilerine göre Türkiye'nin, kamu sektöründeki istihdamı ABD, Almanya, Hollanda, Kanada gibi ülkelerin gerisindeydi. Kamu istihdamının toplam nüfusa oranı, Amerika Birleşik Devletleri'nde yüzde 7.46, Almanya'da yüzde 5.27, Hollanda'da yüzde 5.2, Kanada'da yüzde 8.15 iken Türkiye'de yalnızca yüzde 3.34'dü.[25] Türkiye'nin kamu harcamaları, hiçbir zaman gelişmiş ülkeler düzeyine çıkmamış, bu harcamalar gelişmiş ülkelerde sürekli artarken Türkiye'de sürekli azalmıştır. En gelişmiş 11 OECD ülkesinde, kamu harcamalarının ulusal gelir içindeki payı, 1960 yılında yüzde 28 iken, 1973'de yüzde 32.9'a, 1988'de de yüzde 40.2'ye çıkmıştı.[26] IMF verilerine göre devletin ekonomideki payı 19371997 yılları arasında; ABD'nde yüzde 8.6'dan yüzde 32.3'e, İngiltere'de yüzde 30'dan yüzde 41'e, Almanya'da yüzde 42.4'den yüzde 49'a, Fransa'da yüzde 29'dan yüzde 54.3'e çıkarken, Türkiye'de yüzde 80'lerden yüzde 26.6'ya düşmüştür.[27]

Levent Şahverdi Arşivi

Batı'da tarıma büyük boyutlu devlet destekleri yapılırken, Türkiye'de sürekli düşürülmüştü. Türkiye'de tarım destekleme payları 1995'te 5 milyar dolarken bu pay 1999'da 2.9, 2000'de 2.5 milyar dolara indirilmiş, 2002 yılında sıfırlanmıştı. Oysa, Amerika Birleşik Devletleri'nde tarıma 1980 yılında 7.7 milyar dolar devlet desteği verilirken bu destek 1986 yılında 25.8, 1995 yılında ise 87 milyar dolara çıkarılmıştı. Aynı dönemde Avrupa Birliği ülkelerinde tarıma yapılan destek, 1980'de 6.2 milyar dolar, 1986 yılında 21.5, 1995 yılında ise 127 milyar dolar olmuştu.[28]

Programda ileri sürülen, kamu harcamalarında *aşırı savurganlık yapıldığı*, bunun borçlanmaya yol açtığı savı da doğru değildi. Borçlanmanın nedeni, kamuda yapılan savurganlık değil uluslararası şirketlerin Türkiye pazarına girerken kullanacağı mali kaynağın, Türkiye tarafından dış borç alınarak karşılanmış olmasıydı. Dışarıdan alınan borçları devlet değil, *"yerli ortaklar"* aracılığıyla *"teşvik"* adı altında uluslararası şirketler kullanmıştı. Türkiye, uzun yıllar Batı isteklerini tartışmasız yerine getiren *"yöneticiler"* tarafından yönetilmiş ve bu *"yöneticiler"*, devleti borçlandırarak dışardan getirdikleri mali kaynağı, *"yerli ortak"* bulan uluslararası şirketlere aktarmıştı. Tümü *"şarta bağlı kredi"* biçiminde olan borçlanma koşulları bunu zorunlu kılıyordu. Dışardan alınan her borç devlete yazılıyor ancak borç verenler bu borcun nerede ve nasıl kullanılacağını önceden belirliyordu. Bu ustalıkla hazırlanmış öyle bir oyundu ki, sonuçta borçlanan ve bu nedenle güç yitiren devlet, borcu kullanan ve aşırı güçlenen ise şirketler oluyordu. Bu sarmal, ulus–devletin ortadan kalkmasına dek gidiyor ve borcun nereye gittiğini halktan gizlemek için bu sürece *devletin aşırı savurganlığı* adı veriliyordu.

İç borçlanma işleyişi, bu sürecin sona yakın bir devamıydı; işleyişi ve amacı aynıydı. Dış borcu herhangi bir üretken yatırıma dönüştürmeden şirketlerin kullanımına devreden devlet, kısa sürede ödeme sıkıntısı içine düşüyor ve bu sıkıntıyı aşmak için elindeki kaynağı devrederek güçlendirdiği kesimlerden yüksek faizle borç almaya başlıyordu. Burada

Levent Şahverdi Arşivi

gelinen aşama artık devletin mali yönden çözülüş sürecidir. Devlet teşvikleriyle ulusal pazarda güçlenen uluslararası sermaye güçleri ve onların işbirlikçileri, tahviller yoluyla devlete borç vermeye, hazineyi boşaltmaya başlamıştır. Devlet artık ayakta durabilmek için, kendi eliyle büyüttüğü sermaye güçlerinden alacağı borca bağımlı, bu nedenle bu güçlerin etki ve hizmeti altına giren bir örgüt haline gelmiştir. Devlet dışardan borç almış, borcu kullanmadan aktarmış, sonra aktardığı yerden borç istemeye başlanmıştır. Yani öyle bir sarmal içine düşürülmüştür ki; bir kez borç almış ancak iki kez borçlanmıştır. Ya da bir başka deyişle kullanmadığı borcu büyük oranda iki kez ödemek zorunda kalmıştır. Prof. Dr. **Erdoğan Soral**'ın mali sermaye hareketlerini anlatırken yaptığı değerlendirme bu işleyişe iyi bir örnek oluşturmaktadır: *"Dışardan gelen sıcak para aslında dışardan gelmiyor. Önce içerden dışarı gidiyor, dışarda dolaşıyor sonra tekrar içeri giriyor ve bu işleyişten para kazanıyor."*[29]

Ülkelerin kaynaklarını kurutan bu kısır döngü yalnız Türkiye'de değil, ulusal hakları koruyamayan yöneticilere sahip tüm ülkelerde böyle işlemektedir. Bu sarmal, IMF ve Dünya Bankası'nın azgelişmiş ülkeler için kurduğu bir tuzak ve yakalanıldığında kurtulması güç bir sömürü ağıdır. Türkiye, Arjantin ve Brezilya ile birlikte bu ağa yoğun biçimde yakalanmış ülkelerin başında gelmektedir. Ancak, diğerlerinden farklı olarak ekonomik alanda çökertilmesine karşın, ulusal değerlerine, siyasal bağımsızlığına önem veren ve kaynağını *Kemalizmden* alan unsurları hala içinde barındırmaktadır. Şimdi yapılacak olan, bu unsurların ekonomiden sonra siyasal alanda da tam olarak etkisizleştirilmesiydi. Bu iş, *"yapısal dönüşüm reformları"* adı altında hazırlanan programlarla gerçekleştirilecekti. Bu nedenle gerçekleştirilecek eylem yalnızca ekonomik değil aynı zamanda siyasaldı. Bu durum, *"Güçlü Ekonomiye Geçiş Programına"* açık biçimde yansıtılmıştı.

Levent Şahverdi Arşivi

Reddedilen Miras : 9 Aralık Kararları

"*Güçlü Ekonomiye Geçiş Programının*" 2.bölümü, ağırlıklı olarak 9 Aralık 1999 Enflasyonu Düşürme Kararlarına ayrılmıştı; 12 maddeden oluşan bu bölümün 6 maddesinde, bu kararlar konu ediliyordu. Konunun ele alınış biçimi, söylenenler ve yapılan yorumlar, hem üstü örtülü bir özeleştiri, hem de Türkiye'nin ne denli bir açmazın içine düşürüldüğünün belgesi gibiydi.

9 Aralık Kararları, kapsam ve içeriğinden uygulama biçimine dek her yönüyle IMF tarafından hazırlanmış ve onun denetimi altında uygulanmıştı. Olayı planlayan da yönlendiren de IMF idi. 57.Hükümet kendisinden istenilenleri yerine getirmiş ve kendi inisiyatifiyle hiçbir girişimde bulunmamıştı. Bu nedenle 2000 yılında uygulanan programın tüm sorumluluğu IMF ve onun ikiz kardeşi Dünya Bankasına aitti. Konuyla ilgili herkesin gördüğü ve kabul ettiği gerçek bu iken, bu kuruluşlar yine kurtarıcı olarak ortaya çıkıyor, 2000 yılı uygulamalarının neden başarısız olduğu konusunda "*yorumlar*" yapıyor ve gerçekleri gizleyen "*görüşler*" ileri sürerek, "*kurtuluş*" reçeteleri öneriyordu.

Programın 17. ve 18. maddelerinde şunlar söyleniyordu: "*Enflasyonun, programda* (9 Aralık programı) *öngörüldüğü hızla düşmemesi sonucunda,* ***Türk Lirasının beklenenin üzerinde reel değer kazanması, iç talepte görülen hızla canlanma*** *ham petrol doğal gaz gibi enerji fiyatlarındaki artış ve Euro/dolar paritesindeki gelişmeler sonucunda, 2000 yılında cari işlemler açığı, öngörülen düzeyin önemli ölçüde üzerine çıkmıştır.* ***Bazı politik belirsizlikler,*** *Türkiye'de uygulanan kur çapasına benzer bir para kuruna dayalı Arjantin ekonomisindeki gelişmelerin de etkisiyle uluslararası sermayenin gelişen piyasalara daha ihtiyatlı yaklaşılması, 2000 yılının ikinci yarısında Türkiye'ye dış kaynak girişinin azalmasına yol açmıştır. Bu gelişmeler iç ve dış piyasalarda mevcut kur* ***sisteminin sürdürülebilirliği*** *ve cari işlemler açığının finansmanı konusundaki endişeleri arttırmıştır."*[30]

Türkiye'de o günlerde, herhangi bir "*politik belirsizlik*" yaşanmadığı gibi uzun yıllardan sonra, politik istikrarın belki de

Levent Şahverdi Arşivi

en kararlı biçimde sürdüğü bir siyasal ortam vardı. 57. Hükümet, mecliste mutlak bir çoğunluğa sahip bulunuyor ve IMF isteklerini eksiksiz uygulayarak tam anlamıyla bir *"siyasi istikrar"* örneği sergiliyordu; *"politik belirsizlik"* değil; IMF ve Dünya Bankası açısından net bir belirginlik yaşanıyordu. Bu somut gerçeğe karşın *"programda"*, *"politik belirsizlikten"* söz ediliyor ve ekonomik bunalımın nedeni bu belirsizliğe bağlanıyordu. Gerçeğe uymayan bu tutumun nedeni neydi? Neden *"politik belirsizlikten"* söz ediyordu.?

Bu sorunun yanıtı, küreselleşme uygulamalarının geldiği yeni aşama ve bu aşamaya uygun olarak geliştirilen yeni yöntemlerde bulunmaktadır. *"Teknokrat hükümeti"*, *"ara rejim"* ya da *"özerkleştirme"* söylemleriyle gerçekleştirilmek istenen *"yeni düzen"*; kamusal yönetimin kilit kurumlarını ele geçirmek, yerel siyasetçilerin yetkilerini ellerinden almak ya da sınırlamak üzerine kuruludur. Bu yalnızca Türkiye de değil, Türkiye'nin durumuna düşen birçok ülkenin gündeminde durmaktadır. Politikacılar bu gelişmeyi görmemekte, ya da öyle gözükerek yönetim yetkilerinin bir bölümünü ülke çıkarlarıyla birlikte yabancılara devretmektedirler. Bu nedenle, Türkiye'de yaşanan ana sorun, yalnızca dışarıdan bu işi yapacak *"yöneticilerin"* getirilmesi değil, bununla birlikte, bu girişimin reform adıyla ve tek doğru olarak halka sunulmasıdır. Devlet kurumlarında üst düzeyde görev yapan birçok görevli bu sunumu sessizce ve isteyerek kabul etmektedirler. Tehlikeli olan, kamu yönetimini çöküşe götüren ve başarısızlığı hedefleyen dış kaynaklı programların azgelişmiş ülkelere dayatılması değil, bu ülkelerin dayatılan programı doğru bulup istekle uygulayan politikacılar tarafından yönetiliyor olmasıdır. Durumun kaçınılmaz sonucu, ülkeye zarar veren her başarısız sonuçtan sonra, başarısızlığa neden olan dış örgütlerin *"kurtuluş programları"* hazırlamaları ve yeniden *"kurtarıcı"* haline gelmeleridir. *"9 Aralık Enflasyonu Düşürme Programından"* sonra yaşanan ekonomik bunalım, bunalımdan sonra getirilen *"Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı"*, bu kısır döngüye verilebilecek en iyi örnektir.

Levent Şahverdi Arşivi

9 Aralık uygulamalarının irdelenmesinde, ileri sürülen görüşlerin gerçekleri yansıtmaması son derece doğaldı. Uygulamayı, *"eleştiren"*, anlayış uygulamayı yapan anlayıştı. 9 Aralık Programı *"bilinçsizlik"* ya da *"deneyim eksikliği"* nedeniyle başarısızlığa uğramamış, başarısızlığı hedeflediği için başarısız olmuştu; nedeni ekonomik değil siyasaldı, amacı Türkiye'yi güçlendirmek değil, tam olarak teslim almaktı.

"Türk lirasının değer kazanması", 9 Aralık Kararlarının enflasyonu düşürmek için temel hedefi olmasına karşın bu kez, *"beklenilenin üzerinde değer kazandı"* diye ortaya çıkılıyor ve bir yıl öncenin hedefi bir yıl sonra olumsuzluk olarak ileri sürülüyordu. *"İç talepte görülen hızlı canlanma"*, ekonomik bunalımın nedenleri arasında sayılıyor ve bu aykırı tutumla, durgunluğu amaçlayan sonraki uygulamalara gerekçe oluşturulmaya çalışılıyordu. *"Arjantin ekonomisindeki olumsuzluklar"*, *"petrol ve doğalgaz fiyatlarındaki artışlar"* ya da *"Euro/dolar paritesindeki gelişmeler"* gibi, ülke ekonomilerini ikinci ya da üçüncü dereceden ilgilendiren gelişmeler, getirilen programın dayanakları yapılıyor ve bu programda, *"iç talepte görülen canlanmaya"* neden olacak alım gücünün ve ortaya çıkacak göreceli ekonomik canlanmanın; borçların çevrilebilmesini borç ödemeye döndürüleceği açıklanmış olunuyordu.

"Güçlü Ekonomiye Geçiş" Ya da Ekonominin Güçlüye Geçişi

Yüzeysel değerlendirmeler, sıkıntı veren yinelemeler ve bilimsellikten uzak yorumlara dayanan programın üçüncü bölümü, *"Güçlü Ekonomiye Geçiş"* uygulamalarına ayrılmıştı. Bu bölümde yer alan ve uygulamaya yönelen maddeler, programın genel yapısına uygun olarak gerçekleri gizleyen bir anlayışla hazırlanmıştı ama amaçlar bölümünde yer alan bir madde gerçeği şaşırtıcı bir açıklıkla ortaya koyuyordu; 75 maddelik program içinde belki de yalnızca bu madde neyin amaçlandığını ve neler yapılacağını açıklıyordu. *"Olumsuzluğun hedeflenmesi"* olarak ifade edilebilecek olan 27.maddede şunlar söyleniyordu:

Levent Şahverdi Arşivi

"Yeni programın temel amacı, ***Kamu yönetimiyle ekonominin, bir daha geri dönülmeyecek şekilde yeniden yapılandırılmasına yönelik alt yapıyı oluşturmaktır. Eski düzene dönmek artık gerçekten mümkün değildir."***[31]

Yazılanlar doğruydu. Türkiye'nin Cumhuriyetle kurulan kamu yönetimi, ekonomik ve siyasal yapısı, *"bir daha geri dönmemek üzere"* tasfiye edilecek, Türkiye küresel güçlerin uygun gördüğü biçime sokularak kendi gücüyle ayakta duramaz hale getirilecekti; *"programın temel amacı"* gerçekten buydu.

Amacın nasıl gerçekleştirileceği 28. ve 29. maddelerde açıklanıyordu. Açıklanan görüşler ve tercümesi şöyleydi: *"Programın başarısı kesin bir siyasi taahhüdü ve desteği içermektedir* (Tüm partiler programı desteklemelidir y.n.); *kamuda rasyonel olmayan müdahaleler önlenmeli, iyi yönetim güçlendirilmelidir* (hükümetlerin kamu yönetimi üzerindeki söz hakkı kısıtlanmalı ve özerk yönetimler oluşturulmalıdır y.n.); *bankacılık sektöründe başta kamu bankaları ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu bünyesindeki bankalar hızlı bir biçimde yeniden yapılandırılmalıdır* (Merkez bankası başta olmak üzere kamu bankaları işlevsizleştirilmeli, yabancılara satışları kolaylaştırılmalı ve Türkiye bankasızlaştırılmalıdır y.n.); *kamu finansman dengesi, bir daha bozulmayacak bir şekilde güçlendirilmelidir* (yatırımlar durdurulmalı, harcamalar kısılmalı ve geniş kapsamlı vergiler getirilerek tüm kamu kaynakları borç ödemesine ayrılmalıdır y.n.); *fedakarlığın tüm kesimlerce adil bir biçimde paylaşılmasını öngören uyumlu bir gelirler politikası sürdürülmelidir* (ücretler arttırılmamalı, tarımdan destek çekilmeli, kamu işyerlerinde işçi ve memur çıkarılarak çalışan sayısı azaltılmalıdır y.n.)."[32]

15 Günde 15 Yasa

IMF'nin ünlü dayatması yasal düzenleme konusunun, programda yer almaması beklenemezdi. Nitekim 31 ve 33 maddelerde, *"Yapısal Yenilenme ve Yasal Düzenlemeler"* başlığı altında, yapılması istenen 15 yasa değişikliği sıralanıyordu. Yapılacak yasal düzenlemeler 31.maddede, *Mali Sektörün*

Levent Şahverdi Arşivi

Yeniden Yapılandırılması, Devlette Şeffaflığın Arttırılması ve Kamu Finansmanının Güçlendirilmesi, Ekonomide Rekabet Etkinliğinin Arttırılması ve *Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi* başlıklarıyla 4 ana guruba ayrılıyor; 33.maddede ise çıkarılacak 15 yasa tek tek sıralanıyordu. İvedilikle çıkarılması istenen yasalar şunlardı: *Bütçe Kanununda Değişiklikler, Görev Zararlarını Kaldıran Kararname ve Kanun, Borçlanma Yasası, Kamulaştırma Yasası, 15 Bütçe ve 2 Bütçe Dışı Fonun Kaldırılması ile ilgili yasa, kamu İhale Yasası, Merkez Bankası Yasası, Bankalar Kanununda Değişiklikler, İş Güvencesi Yasası, Ekonomik ve Sosyal Konsey Yasası, Sivil Havacılık Yasasında Değişiklik, Telekom Yasası, Şeker Yasası, Tütün Yasası ve Doğalgaz Yasası.*

TBMM "*olağanüstü bir hızla*" çalışarak bu yasaları istenilen sürelerde çıkardı. Başbakan **Bülent Ecevit**, "*Meclisin, tarihinde ender görülen bir yoğunluk içinde çalıştığını*" ve "*büyük bir üretkenlikle çıkarılan yasaların Türkiye'nin önünü açtığını*" söylüyor ve bununla övünüyordu. Nerede ve kimlerin hazırlandığı bilinmeyen "*yasa tasarıları*" Meclise geliyor, hemen hiçbir eleştiriyle karşılaşmadan okunup oylanıyor ve kabul ediliyordu. **Ecevit**'in, "*büyük bir üretkenlikle yasa çıkarıldığı*" yönündeki sözleri doğruydu ancak bu yasaların "*Türkiye'nin önünü açtığı*" saptaması doğru değildi. IMF'nin istediği bu yasaların Türkiye'nin önünü mü açacağı yoksa tümüyle kapatarak ulusal ekonomiyi yok mu edeceği ileride görülecekti.

Yasal değişiklikler içinde bankalara "*özel önem*" verildiği, bu konunun programda yer alış biçiminden ve yapılacak değişikliklerin içeriğinden hemen belli oluyordu. 36, 37, 38, 39, 40, 41 ve 42. maddeler, bankacılık sistemine getirilecek değişiklikleri kapsıyor ve milli bankacılığı ortadan kaldıracak olan bu değişiklikler, ödünsüz bir biçimde uygulanacak olan koşullara bağlanıyordu. 36.maddede "*Emlak Bankası'nın Ziraat Bankası ile birleştirileceği*" (tasfiye edileceği y.n.) kamu bankaları yönetiminin profesyonel bankacılardan oluşan ortak bir yönetime devredileceği (IMF kadrolarına verileceği y.n.) kamu bankalarının özelleştirilmesine hız verileceği ve bu bankaların şubelerinin kapatılarak sayılarının azaltılacağı (milli bankacılığın yok edileceği y.n.) belirtilirken, 39. maddede şunlar

Levent Şahverdi Arşivi

söyleniyordu: *"Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu* (TMSF) *bünyesindeki 13 bankadan 5'i Sümerbank bünyesinde birleştirilmiştir. Sümerbank bünyesinde birleştirilen bankalardan Fona devir tarihinde 9141 olan çalışan sayısı, Mart 2001 itibariyle 4596'ya, 396 olan şube sayısı ise 213'e indirilmiştir. Haziran 2001 itibariyle şube sayısı 134'e indirilecektir."*[33]

Program ve IMF Yasaları

Programın diğer maddelerinde, çıkarılacak yasalara gerekçe olabilecek dayanaklar bulunmaya çalışılıyor ve büyük çoğunluğu yanlış olan kanıtsız savlar ileri sürülüyordu. Örneğin 43.maddede *"KİT'lerin zarar ettiği, bu zararı büyük oranda kamu bankalarının yüklendiği görev zararlarının oluşturduğu, bu nedenle görev zararlarının kaldırılacağı"* belirtiliyordu. Oysa, Türkiye'de KİT'ler zarar değil her şeye karşın kâr ediyorlardı. Bu gerçeği devletin kendi kaynakları açıklamıştı. Hazine Müsteşarlığı verilerine göre KİT'ler 1998 yılında 10 katrilyon 559 trilyon gelir elde etmişler, bu gelirden tüm giderler ve 376.4 trilyon liralık *"görev zararları"* düşüldükten sonra 1 katrilyon 144 trilyon lira kâr etmişlerdi. [34] Ayrıca *"görev zararları"* denilen şey, ülkenin genel çıkarı için bilerek yapılan harcamalardı, bunlar *"zarar"* değil kamu yararına yapılması gereken işlerdi.

Kamu İhale Yasası için, *"Daha rekabetçi ve etkin bir ihale sisteminin oluşturulması, uluslararası standartlara uyum sağlayacak, sağlanan rekabete açık ihale yöntemi ile proje maliyetlerinde artış önlenecektir"* deniyordu. Oysa yapılmak istenen ve yapılacak olan, kamu ihalelerini yabancılara açarak, yabancılar ile rekabet etme şansı olmayan ve işsizlik içinde yok olmaya yüz tutan milli firmaların ortadan kaldırmasıydı.

Şeker Yasası için, *"şeker üretiminde, fiyatlandırılmasında ve pazarlamasında yeni usul ve esaslar getirilerek piyasalarda istikrarın sağlanacağı, şeker piyasasının Şeker Kurulu tarafından düzenleneceği, ihtiyaç fazlası şeker üretimine son verileceği, Türk insanının daha ucuza şeker tüketeceği ve bu nedenlerle şeker fabrikalarının özelleştirileceği"*[35] söyleniyordu. Oysa, şeker piyasalarında herhangi bir *"istikrarsızlık"* sorunu bulunmuyordu. **Atatürk**'ün ilk ele aldığı

Levent Şahverdi Arşivi

işlerden biri olan şeker sorunu Cumhuriyetin ilk günlerinde çözülmüş ve Türkiye şeker konusunda kendi kendine yeten bir ülke haline gelerek bu konuda çok uzun süren bir istikrar sağlamıştı. Şeker sanayisini yok edecek olan Şeker Kurulu, *"istikrarsızlığı"* gidermek yerine şeker ithaline ve yabancıların yapay tatlandırıcı yatırımlarına izin vererek, gerçek bir istikrarsızlık yaratacaktı. Türkiye şeker konusunda dışarıya bağımlı hale getirilecek, uluslararası şeker şirketlerinin eline terkedilecek ve oluşacak yabancı tekel, Türk halkının ucuz değil daha pahalı şeker tüketmesine yol açacaktı.

Yasa önerileri içinde belki de en dramatik olanı *"Tütün Kanunu"* adıyla getirilen değişikliklerdi. Değişiklikler o denli aykırı ve Türkiye için o denli zararlıydı ki, değişikliğe gerekçe oluşturacak hiçbir neden, yanlış bile olsa getirilememişti; yalnızca yapılacak olanlar sıralanmıştı. Gerekçesi olmayan *"Tütün Kanunun"* ele alındığı 51.maddede şunlar söyleniyordu: *"Tütün mamulleri ve alkollü içkilerin fiyatlandırılması, dağıtımı, satışı ve denetimi Tütün mamülleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurulu tarafından düzenlenecektir. 2002 yılında, Devlet nam ve hesabına alım yapılmayacak, TEKEL'in üretim ve pazarlama birimlerinin özelleştirilmesinin alt yapısı hazırlanacaktır."*[36]

Tütün Kanunuyla, gerekçe göstermeden Türk tütüncülüğüne el konuluyor ve Türkiye herkesin gözü önünde Osmanlıdaki Reji dönemine geri götürülüyordu; söylenenler ve yapılanların açık anlamı buydu.

Türkiye Tarımcılar Vakfının hazırladığı rapor bu durumu açıkça ortaya koyuyordu. TEKEL, ulusal gelir içinde yüzde 3 payı olan ve 500 büyük firma içinde 3. sırada yer alan bir kuruluş olarak Türkiye'deki tüm pazarı kontrol ediyordu. TEKEL'in özelleştirilmesiyle sigara ve içki pazarı yabancı şirketler tarafından paylaşılacaktı. *"Programda"* yazılanlar gerçekleştiğinde, kurak ve meyilli arazide şark tipi tütün üretimi yok edilecek ve Türk tütünü, sulu arazilerde yetiştirilen Amerikan tütününe dolgu maddesi olarak kullanılan bir tütün haline gelecekti. Sonuçta, özellikle Doğu Güneydoğu ve Karadeniz bölgelerinde tütün üreticileri işsiz kalırken, Ege ve

Levent Şahverdi Arşivi

Marmara Bölgesinde, sözleşmeli çiftçilik aracılığıyla sınırlı bir yerli türün üretimi yapılacaktı.[37]

Cumhuriyet'in büyük özenle kurup güçlendirdiği TEKEL, devlet bütçesine yaptığı katkıyla Türkiye için tam bir *"altın yumurtlayan tavuktu"*. İhracat ve çalışan sayısında Türkiye, birincisi, bürüt katma değerde ikinci, üretimden yapılan satışlarda üçüncü ve net bilanço karında onüçüncüydü. Hazinenin topladığı toplam vergi ve fon gelirlerinin yüzde 5'ini TEKEL karşılıyordu. Oysa Türkiye'deki tüm işadamlarının ödediği vergilerin toplamı yalnızca yüzde 1.5'tu. TEKEL yalnızca 2000 yılında 70 trilyon lira kar etmişti. TEKEL'in bünyesinde 25 Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü, 8 Sigara Fabrikası, 28 alkollü içki üreten fabrika ve imalathane, 80 Başmüdürlük ve 20 tuz işletmesi yer alıyordu.[38] *"Güçlü Ekonomiye Geçiş programının"*, özelleştirilmesini öngördüğü TEKEL işte böyle bir işletmeydi.

Faiz Dışı Fazla

"Güçlü Ekonomiye Geçiş Programının" 64.maddesinde yazılanlar, programın hem amacını, hem de uygulayıcılarının temel tercihlerinin ne olduğunu açıklar nitelikteydi. *"Temel Makroekonomik Hedefler"* arabaşlığı altında yer alan 64. maddede şunlar söyleniyordu: *"Türk lirasının değer kaybı ve faiz oranlarındaki yükselme, borç yükünü ağırlaştırmaktadır. Kamu borç stoğundaki artışın kontrol altında tutulabilmesi* ***için faiz dışı harcamalarda azami tasarrufun ve disiplinin sağlanması büyük önem taşımaktadır****. Programın faiz dışı bütçe fazlasına ve kamu finansmanına ilişkin hedefleri bu çerçevede belirlenmiştir."*[39]

Türk halkı son dönemlerde, *"faiz dışı fazla"* denilen bir tanımı sıkça duyar olmuştu. Hükümet üyeleri, maliye yetkilileri ya da **Kemal Derviş** sürekli *"faiz dışı fazlanın"* öneminden söz ediyor ve faiz dışı bütçe fazlasının, ekonomik sistemin sürdürülebilmesi için yaşamsal önemde olduğunu söylüyorlardı; *"faiz dışı fazlada"* sağlanan artışlar, bu insanları çok sevindiriyor onları mutlu ediyordu; halk bu tanımı sık duyuyor ama ne anlama geldiğini bilmiyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

"*Faiz dışı fazla*" tanımıyla yürütülmekte olan uygulama, borç ödemek için bütçeden ayrılan payların arttırılması, yani toplumun sosyal yaşamı, gelişimi ve güvenliği için yapılması gereken harcamaların en aza indirilerek borç ödemeleri için kaynak yaratılmasıydı. Devlet yatırım yapamayacak, ücretleri attırmayacak, sağlık, sosyal güvenlik ve eğitim giderlerini kısacak, ulusal güvenlik harcamalarını sınırlayacak, bu yolla elde ettiği birikimi borç ödemelerine ayıracaktı; "*faiz dışı fazla*", bu birikimlerdi. Bu uygulamanın halk için anlamı elbette ağır vergiler, sürekli zamlar, işsizlik, sosyal güvensizlik, eğitimsizlik ve kronik hale gelecek olan yoksulluktu. Halk, "*yemeyecek, içmeyecek, kendisi için kullanılmayan borçları ödeyecekti.*" "*Faiz dışı fazla*" buydu. 64.maddede, "*faiz dışı harcamalarda azami tasarrufun ve disiplinin sağlanması büyük önem taşımaktadır*" diye ifade edilen anlayış bunu dile getiriyordu. Program yapıcıları, Türk halkının sabrına ve dayanma gücüne güvenerek programın tüm yükünü onun üzerine yüklüyordu. Sosyolog **Nilüfer Narlı**, "*Türkiye'de neden Arjantin'deki gibi sosyal patlama olmuyor*" tartışmalarının yapıldığı günlerde, "*Türkiye'de mevcut koşullarda sosyal patlama olmaz; Türkiye'de açlık sınırı altında yaşayan insan var ama bu insanların acı çekme endeksi çok yüksek*" diyordu.[40]

"*Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı*", "*Uzun Dönemli Perspektif*" adını taşıyan 4.bölümünde yer alan ve programın anlayışına uygun düşen şu cümlelerle sona eriyordu: "*21. yüzyılda güçlü ve saygın bir devlet olabilmek için üretken ve **güçlü bir özel sektörün**, sağlıklı bir piyasa ekonomisi içinde sosyal destek ve yasal denetleme görevini yapan bir devletin önemi çok iyi anlaşılmıştır. Güçlü ekonomiyi **güven içinde çalışan bir özel sektör**, etkin bir devlet ve geniş bir toplumsal dayanışma yaratacaktır. Özlemimiz, hedefimiz ve Türkiye'nin hak ettiği de budur.*"[41]

Devleti ayakta tutan ekonomik ve sosyal varlıklar ortadan kaldırılırken, halk işsizliğe sürüklenip yoksulluğa mahkum edilirken ve ulus–devlet işleyişi tasfiye edilirken; "*güçlü ve saygın devletten*", "*sosyal destekten*" ve "*güçlü ekonomiden*" söz ediliyordu. Türk toplumunu bunalıma sürükleyenler, "*yapısal dönüşüm adı vererek*", yıkmakta oldukları yönetim sistemini güçlü kılacaklarını söylüyorlardı. Türkiye'de yalnızca ekonomik değil,

Levent Şahverdi Arşivi

ulusal bir bunalım yaşanıyor ve bu bunalım Türkiye'yi hızla, kendi gücüyle ayakta duramayan güçsüz ve dirençsiz, sorunlu bir ülke haline getiriyordu.

Destek ve Tehdid

"*Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı*" içerde politikacılar büyük sermaye gurupları ve bu gurupların etkisi altında bulunan çevreler, dışarda ise uluslararası mali kuruluşlar ve bu kuruluşları denetleyen büyük devlet yetkilileri tarafından desteklendi. Bu doğaldı. Programı oluşturan düşüncenin merkez "*üssü*" IMF ve Dünya Bankası, bu "*üssün*" Türkiye'deki uzantıları ise işbirlikçi büyük sermaye guruplarıydı; program onların programı, öncelikler onların önceliğiydi; yabancılar tahsil edecekleri borçların, yerli işbirlikçiler ise alınacak borçlardan pay almanın peşindeydiler. Ancak destek açıklamalarının ortak bir özelliği vardı ve siyasi olan bu ortak istek, Cumhuriyet'le kurulan yönetim sistemini ortadan kaldırmaya yönelmişti. "*Yapısal reform*" ya da "*dönüşüm*" olarak tanımlanan bu yönelme, öneriden çok tehdid ve dayatma içeriyordu. Dışardan yapılan açıklamalar, programın gecikmeden ve eksiksiz olarak uygulanması, bu yapılmazsa Türkiye'nin çok daha zor duruma düşeceği üzerine kuruluydu.

Bu tür açıklamaların en açığını ABD eski Ankara Büyükelçisi **Mark Parris** yaptı. **Parris**, Washington'daki *The Washington Institüte* adlı düşünce kuruluşunda, **Turgut Özal**'ın anısına 18 Nisan 2001'de düzenlenen konferansta şunları söyledi: "*Milliyetçilik kartını oynamak kısa sürede belki partizan kâr sağlayabilir. Ancak Türkiye'nin ekonomik olarak iyileşmesi için Kemal Derviş'in programının mümkün olduğu kadar çabuk uygulamaya sokulması gerekir. Derviş'in reform paketi kısa süre içinde TBMM'nden geçirilip gereken yasalar uygulanmaya sokulmazsa, geçmiş krizlere kıyasla Türkiye çok daha büyük bir bedel ödeyebilir.*"[42]

Mark Parris'in sözlerinin hemen aynısını, ikinci Washington gazisinde **Kemal Derviş** söyledi. 30 Nisan 2001'de Türkiye'nin Washington Büyükelçiliğinde bir basın toplantısı düzenleyen **Derviş**, toplantıda şu açıklamayı yaptı: "*Hükümette yer alan her*

Levent Şahverdi Arşivi

bakanın bütün gücüyle programı desteklemesi ve uygulaması gerekiyor. Bu olmazsa çok ciddi sorunlar yaşarız. Artık bunun şakası yok. Bu olmazsa Türkiye çok büyük bedel öder."[43]

Bu açıklamanın yapıldığı günlerde Başbakan **Bülent Ecevit,** ABD Başkanı **George W.Bush**'u telefonla arıyor, program ve programın öngördüğü yasal düzenlemeler ile ilgili bilgi vererek ondan yardım istiyordu. **Bush**'un verdiği yanıt öz olarak **Parris'**in dile getirdiği görüşlerden farklı değildi: *"IMF ve G-7 ile birlikte Türkiye'ye gereksinim duyduğu yardımı vermenin en iyi yolunu araştırmaktayız. Türkiye'nin, açıklanan ekonomik program çerçevesinde gerek duyulan reformların bir an önce hayata geçirmesi yalnız IMF değil, G-7 ülkeleri açısından da güven verici olacaktır. Hükümetinizin bu yönde başarılı olacağına inanıyorum."*[44]

Bülent Ecevit, Bush'la görüştükten bir gün sonra 19 Nisan'da Dünya Bankası Başkanı **James Wolfensohn**'dan bir mektup aldı. Mektupta yazılanlar yine Türkiye'nin programa uyması ve *"yapısal değişim reformlarını"* gerçekleştirmesi üzerine kurulmuştu. **Wolfensohn** şunları söylüyordu: *"Hükümetiniz yeni programı uyguladığı sürece, Dünya Bankası'nın desteğinin devam edeceği konusunda sizi temin etmek isterim. Ekonomik iyileşme süratle sağlanırsa olumsuz sosyal sonuçların imkan nispetinde hafifleyeceğinden emin olabilirsiniz."*[45]

Korkutma ya da dayatmalarla Türkiye'den tam olarak yerine getirilmesi istenen *"Yapısal Dönüşüm Programının"* gerçek hedefi ve Türk halkı için anlamı neydi? Sıkıştırılmış zaman dilimlerinde aşırı zorlamaya dayalı istekler, ulusal hakların korunup yaşatılması bakımından ne gibi sonuçlar doğuracaktı? Batılılar bunları neden bu denli ısrarla istiyordu? Bu sorunların yanıtlarını, Türkiye'de ne yazık ki çok az insan aradı ve çok az insan gördü. Ancak gerçeği görenler dahil hemen hiç kimse, somut bir davranış içine girmedi. Toplum, ulusal bilincini ve kimliğini adeta yitirmiş durumdaydı. Yıllara dayanan baskı ve sistemli olarak uygulanan zor yöntemleriyle ezilen aydınlar, kendilerini toparlayamıyor: eğitimden uzak tutularak yoksullaştırılan kitleler haklarını koruyacak sonuç getirecek bir örgütsel hareketlilik içine giremiyor, herkes bir kurtarıcı

Levent Şahverdi Arşivi

bekliyordu. Oysa uygulanan programlar, halkı çok daha zor günlere götürüyordu.

Türkiye'nin yalnızca 2001 yılında ödemesi gereken dış borç, ana para ve faiz tutarı 30 milyar dolardı. Hazine 2001 yılı içinde 80 katrilyon lira (65.5 milyon dolar) iç borçlanmaya gitmek zorundaydı. 2000 yılı sonu itibariyle orta–uzun vadeli dış borç toplamı 85,4 milyar, kısa vadeli borç toplamı ise 29 milyar dolardı. Açık Pazar haline getirilen Türkiye, sürekli dış ticaret açığı verirken bu borcu nasıl ödeyecekti? Bir IMF klasiği olan, vergi toplama ve yeni borç bulmaya dayanan program Türk halkına yoksulluktan başka bir şey veremezdi; vermedi de.

Türkiye, büyük boyuta gelen ve giderek artan borçlarını ödeyemeyecekti. Borç erteleme yakındı. Batılılar bunu biliyordu. Bu nedenle işi sıkı tuttular. Alacaklarının tahsilini kolaylaştırmak için kendilerine özgürce hareket edebilecekleri serbest bir alan yaratmak, bunun için de, Türkiye'de ulusal direnç noktası bırakmamak istiyorlardı. Program bu istek üzerine kurulmuştu.

"Daha çok bedel ödemek", *"güven verici olmak"* ya da *"olumsuz sosyal sonuçlardan"* söz edilerek programın uygulanmasına odaklanan dış kaynaklı *"görüşlerin"* açık anlamı şuydu: ***Yapılması gereken, yasal düzenlemeler ve bu düzenlemelerin hedefi olan dönüşümler, Türkiye'ye bizim öngördüğümüz biçimi verecektir. Ulusal hakların korunması gibi düşünceleri aklımıza getirmeyin, Türkiye'yi uluslararası sermaye hareketlerine ve küresel işleyişe tam olarak açın, yönetim yetkilerinin bir bölümünü bize devredin. Bunları yapmazsanız daha önce ödediğiniz bedelden daha ağır bedeller ödersiniz, ayakta kalamazsınız. Türkiye'de bunlar söyleniyordu.***

Söylenenlerden çıkan bu sonuç bir yorum değil, bu tür konularla fazla ilgilenmeyen en sıradan insanların bile görebileceği bir gerçekti. Program, Türkiye'nin ulus–devlet gücünü çökertmek amacıyla, başta ABD olmak üzere büyük devlet yöneticilerinin yönlendirmesiyle IMF tarafından hazırlanmıştı. Mali bunalımlar, bu programın herhangi bir dirençle karşılaşmadan uygulanmasına zemin oluşturmak için çıkarılmış ve Türkiye herşeye evet diyen bir konuma getirilmişti; batılı yöneticiler bu gerçeği açıklamaktan artık çekinmiyorlardı.

Levent Şahverdi Arşivi

ABD Hazine Bakan Yardımcısı **John Taylor**, *"IMF kredisinden önce, Türkiye'nin belirlenen koşulları kabul etmesi için son derece ısrarlı olduk. Açılan kredi bir hediye ya da bahşiş değil, bir sınırlar bildirimidir. Türkiye, reform vaadlerinden ve kredilerden önce, değişim yönünde adımlar atmalıdır, önemli olan budur"*[46] derken; Almanya'da yayın yapan *Financial Times Deutschland* gazetesi *"Almanya'nın Türkiye'ye borç verebileceğini ancak Türkiye'nin de Kıbrıs dahil bazı politik kararlar alması gerektiğini"* yazıyordu.[47] Alman Sosyal Demokrat Parti (SPD) Meclis Gurup Başkan Yardımcısı **Gernot Erler,** ise *"Türkiye'nin, içinde bulunduğu ekonomik krizden çıkmak için istediği mali yardım, bir takım politik koşullara bağlanmalıdır. Milyarlarca dolarlık yardım istendiği bir dönemde tabii ki karşılık da beklenecektir"* diyordu.[48]

Türkiye'nin yasa değişiklikleriyle verdiği yeni ödünlere karşın dışardan sağladığı söylenen yeni borç 15 milyar dolardı. Bu para bir stand–by borcuydu. Ekonomiyi canlandırmaya değil, borç ödemesinin sürdürülebilirliğini sağlamak için kullanılacaktı. Hiçbir derde çare olmayacağı gibi yalnız ve sadece gelecek krizleri daha da derinleştirecekti. Boğaziçi Üniversitesi Öğretim Üyelerinden Prof.Dr**. Özer Ertuna** şunları söylüyordu: *"Türkiye'ye gelecek dış kaynağın afyondan farkı yok. Kısa vadeli sıcak para girerken bahar havası estirir. Ama çıkarken fırtına gibi çıkar, yıkar gider."*[49]

İşadamları Aynı Şeyleri Söylüyor

"Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" için Türkiye'de yapılan yorum ve değerlendirmeler, dışarda yapılanların hem üslup hem de içerik olarak hemen aynısıydı; krizden kurtulmak için *"yapısal reformlar"* ve bu reformlar için gerekli olan yasalar, hiç zaman yitirmeden çıkarılmalı ve eksiksiz uygulanmalıydı. IMF ve Dünya Bankasından yeni kaynak elde etmek için bu kuruluşların her dediği yerine getirilmeli ve alınan *"yeni kaynak"* reel sektöre aktarılmalıydı; bu yapılmadığında sorunlar büyüyecek ve Türkiye daha ağır krizlerle karşılaşacaktı.

Büyük sermaye örgütleri, onların denetim ve etkisi altında bulunan *"akademisyenler"*, *"köşe yazarları"* ve politikacılar bunları

Levent Şahverdi Arşivi

söylüyor ve **Mark Parris** ya da **James Wofensohn**'un sözlerini hemen aynısıyla yineliyorlardı. Söylenen tüm sözlerin ortak hedefi Türkiye'de her şeye karşın varlığını sürdüren ulus–devlet yapısının *"yapısal reformlar"* adıyla güçsüzleştirilip ortadan kaldırılmaya ya da işlevsizleştirilmeye hazır hale getirilmesiydi. Bu amaç söylenen bir söz olarak kalmıyor ve beyin yıkamaya dönüşen ağır bir medya propagandasına dönüştürülüyordu. Nakarat halinde Türk halkına söylenen şuydu: *IMF'den borç almak zorundayız, bunun için istenilenleri yerine getirmeliyiz, hantallaşan devlet yapısıyla bir yere gidemeyiz, bu nedenle "yapısal reformlarla" devlet küçültülmeli ve yenileşmeye gidilmelidir. Bu işi yapacak tek kişi Kemal Derviş'tir. O Türkiye için bir şanstır, desteklenmeli ve dedikleri yapılmalıdır.*

TUSİAD'ın 17 Nisan 2001'de yayınladığı basın bildirisi bu anlayışın en somut örneklerinden biriydi. Bu bildiride, şunlar söyleniyordu: *"14 Nisan'da açıklanan ekonomik program,* ***son 10 yılda biriken sorunların çözümü*** *için iyi bir başlangıçtır. Kamuoyuyla şimdiye kadar paylaştığımız, hükümette revizyon ve siyasi reform taleplerimiz sürmektedir. Programın, özellikle 2000 yılındaki programın aksayan* ***yapısal reformların krizden çıkışın ön şartı görülerek*** *hızlandırılması, yapılan bu reformlara bazı acil düzenlemelerin eklenmesi isabetli bir davranıştır. Ekonomiden sorumlu Devlet Bakanı Kemal Derviş'in koordinasyonu altında çalışan yeni ekonomi yönetiminin, ülkenin içinde bulunduğu ağır şartların bilincinde olduğunu görmekten memnuniyet duyuyor ve kendilerine başarılar diliyoruz."*[50]

"Yeni Demokrasi hareketi" adıyla siyasi bir hareket oluşturmaya çalışan ancak başarılı olamayan Boyner Holding Murahhas Üyesi **Cem Boyner**'in *"devletin yeniden yapılandırılması"* konusunda söyledikleri, TUSİAD'ın görüşlerini tamamlıyor ve programın amacını çok daha açık biçimde dile getiriyordu. **Boyner** şunları söylüyordu: *"Kutsal devlet kavramı ilk defa bu kadar sorgulanıyor. Kaleler teker teker düşüyor. Büyük değişimler, ya halk hareketiyle, ya askeri darbe, ya da yurtdışındaki ortaklarımızdan gelen çok ağır baskılarla gerçekleşir. Türkiye'de değişimi dünya zorluyor. Bizim iyi olmamız halinde iyi olacak ülkeler bastırıyor, Türkiye değişiyor."*[51]

Levent Şahverdi Arşivi

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Başkanı **Fuat Miras**, devletin yeniden yapılandırılması ve dışardan gelecek yeni borçların kullanımı konusunda, *"iş çevrelerinin"* duygularını belki de en iyi dile getiren kişi oldu. **Miras,** programın, açıklandığı gün basına yaptığı açıklamada şunları söyledi: *"Genel hatları itibariyle beklediğimiz bir program ortaya çıktı.* ***Devletin yeniden yapılanması,*** *mali sektörün düzeltilmesi, kamu açıklarının ortadan kaldırılması gibi hedefler bizim söylediklerimizi kapsıyor. Ancak, bir eksiği var.* ***Dışardan alınacak destek nerelerde ve nasıl kullanılacak****? Kimler bu destekten faydalanacak? Bunun açıklanması lazımdı."*[52]

Fuat Miras dışardan alınacak yeni borçlardan *"kimler yararlanacak"* diye sorarak bu kaynağı bize aktarın diyordu ama görmediği bir şey vardı. Türkiye'de işbirlikçi niteliğindeki büyük sermayenin tümünün oluşumunda dış borca dayalı devlet teşvikleri vardı ve onlar buna alışmışlardı; Türkiye'de 50 yıldır *"işler"* böyle yürüyordu. Ancak artık bu dönem sona ermişti. Devlet borç alabilecek durumdan çıkmış, alacaklılar alacaklarının peşine düşmüştü. Alınacak yeni borçlar, artık işbirlikçi sermayeye aktarılmayacak, borç geri ödemelerinin sürdürülebilirliği için kullanılacaktı. Bu gerçeği, bu işi yapacak olan **Kemal Derviş**'in kendisi açıklıyor ve büyük sermaye guruplarına şunları söylüyordu: *"Türkiye çok önemli bir değişim sürecinden geçmektedir. Devletin artık elinde olmayan kaynakları dağıtma olanağı yoktur. Özel sektör artık devlet desteği ile kâr sağlama beklentisinden vazgeçmelidir."*[53]

TUSİAD Yönetim Kurulu Üyesi **Lütfi Yener,** Ankara Sanayi Odası Başkanı **Zafer Çağlayan,** Ege Bölgesi Sanayi Odası Başkanı **Atıl Akhan**, İstanbul Sanayi Odası Başkanı **Hüsamettin Kavi**, Ege Bölgesi sanayi Odası Meclis Başkanı **Kemal Çolakoğlu** gibi örgüt yöneticileri, programı uygun gören ve destekleyen açıklamalar yaptılar. Birbirinin hemen aynısı olan açıklamalar içinde **Lütfi Yener**, *"Programın özellikle yapısal düzenlemeleri ele alması çok iyi bir mesaj"*[54]; **Zafer Çağlayan**, *"Bu program devlette yeniden yapılanmayı ve şeffaflığı sağlayacak bir programdır."*[55]; **Atıl Akkan**, *"İlk defa Türk hükümeti ayağını yere bastı. Umarız siyasiler de destek verir. Program tatmin edici."*[56]

Levent Şahverdi Arşivi

Siyasiler, zaten *"yerde basılı olan ayaklarını"*, **Atıl Akkan**'ın saptadığı gibi daha çok *"yere bastılar"* ve programın tüm maddelerini herhangi bir değişikliğe uğratmadan, ivedilikle yerine getirdiler; olağanüstü bir *"üretkenlikle"* istenilen yasaları *"zamanında"* Meclis'ten geçirdiler. Yaptıkları işin, yapabileceklerinin tek yolu olduğuna inanıyorlar ve bunu açıklamaktan çekinmiyorlardı. Bu konudaki belki de en çarpıcı açıklamayı Başbakan yardımcısı **Devlet Bahçeli** yapıyor ve partisinin Merkez Yönetim Kurulu Toplantısında şunları söylüyordu: ***"Ekonomik programa destek olmaktan başka şansımız yok."***[57]

Levent Şahverdi Arşivi

ALTINCI BÖLÜM

TAKAS OPERASYONU

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

"Program" ve Borçlar

Kemal Derviş, Mayıs 2001'de iki ayrı yerde yaptığı konuşmada hemen aynısıyla şunları söyledi: *"Geçenlerde oğlum aradı. Kendisi hukukçudur. 'Baba, devletin vergi gelirleri faiz ödemesine yetmiyor. Bu işin çözümü nasıl olacak?' diye sordu. İşte temel sorun burada Şubat–Mart aylarında devlet iflasın eşiğine geldi. Durum çok ciddidir. Programlardan taviz vermemeliyiz. Türkiye'yi borç ödeyemez duruma düşmekten kurtarmaya çalışıyoruz."*[1]

Söylenenler doğruydu. Vergi gelirlerinin tümünün borç ödemelerine ayrılmasına, hiçbir yatırım yapılmamasına ve halkın yoğun vergi yükü altına sokulmasına karşın Türkiye borçlarını ödeyemez hale gelmiş ve durum alacaklılar için *"ciddi"* bir hal almıştı. Türkiye'nin borçlarını düzenli ve devamlı ödemesini sağlayacak önlemlerin alınması ve alınan önlemlerin eksiksiz uygulanması gerekiyordu. Alacaklıların programlara ve uygulayıcılarına verdiği önem ve değer buradan geliyordu. Bu yönde gerçekleştirilecek eylem, hem uygulayıcıların kariyerleri hem de alacaklıların çıkarları için önem taşıyordu. Borç için para toplamaya dayanan ve daha başlangıcında milyonlarca insanın yaşam dengelerini bozacak bir programı uygulayacak kişiler için; *"Türkiye'nin borç ödeyemez duruma düşmesi"* ciddi bir başarısızlık anlamına gelecekti.

Borç ödemeleri, yalnızca uygulayıcılar ya da yalnızca alacaklılar açısından önemli değildi. Yaşanan süreç ve olaylar, gerçek anlamda Türkiye ve Türk halkı için de önemliydi. Borç ödemeye dayanan programların yükünü halk çekecek ve Türkiye bu programlarla, *borçtan kurtulamayan ancak borcunu da ödeyemez duruma düşmeyen* ya da *borç ödemek için yaşayan* bir ülke konumuna getirilecekti.

"Takas" 'la Gelen "Mutluluk"

Kemal Derviş, 17 Haziran 2001 günü, *"Takas İhalesi"* ile ilgili olarak yaptığı basın toplantısında şunları söyledi: *"Takas operasyonu, bankaların da sorumlu davranışlarıyla başarıyla*

Levent Şahverdi Arşivi

gerçekleştirilmiştir. yüzde 14–15'lik faiz bugünkü piyasa koşullarında çok olumludur. Takas operasyonuyla kamu finansmanında kriz durumundan çıkıp normale geçeceğiz. Türkiye'nin bu operasyondan başarıyla çıkması, geleceğe ümitle bakmamıza neden oluyor. Takasla önümüz açıldı."[2] **Derviş**, toplantının sonunda, bir bölümünü kendi atadığı Hazine Müsteşarlığı bürokratlarını yanına çağırdı ve şu sözleri söyleyerek onlarla hatıra fotoğrafı çektirdi: *"Arkadaşlarımı kutluyorum Takas operasyonunu gerçekten dünyaya örnek olacak bir hız ve büyük bir teknik bilgiyle gerçekleştirdiler. Bu büyük başarı hepimizi, geleceğe daha büyük bir ümitle bakmaya sevk etmelidir."*[3]

Aynı toplantıda *"gelecek ümitleri"* o denli ileri götürüldü ki ortaya adeta bir *"kurtuluş"* manifestosu kondu. O gün (17 Haziran 2001) söylenenler ile bugünün koşulları karşılaştırıldığında, Türkiye'nin nasıl bir açmaz içine düşmüş olduğu, acı bir gerçek olarak ve tüm çıplaklığıyla ortaya çıkmaktadır. 17 Haziran'da şunlar söyleniyordu: *"Programın nihai amacı dar gelirli vatandaşların zor günleri aşmasıdır, büyümedir, istihdamdır. Kapatılan işyerlerinin yeniden açılması, işlerini kaybeden işçilerin yeniden iş bulması ve daha uygun ücretle iş bulmasıdır. Bütün bunların olması için programın ciddiyetle ve bütünüyle uygulanması gerekir. Takas uygulamasıyla, kamu finansmanında kriz durumundan çıkıp daha normal bir duruma geçmiş olacağız. Takası bunun için yapıyoruz"*[4]

Kemal Derviş'in *"takas"* coşkusuna, medya, işveren örgütleri ve bankacılar *"içten duygularla"* hemen katıldılar. Televizyon konuşucuları, köşe *"yazarları"* ve medyatik büyük patronlar takasın krizden çıkmak için çok önemli bir adım olduğunu, **Derviş**'in çok başarılı bir iş yaptığını söylediler. Gazetelerde, *"Yepyeni Bir Gün"* *"Herkes Takasa Koştu"*, *"Devrim Başladı"*, *"Ekonomiye Takas Nefesi"*, *"Takasla Yakalanacak Rüzgar"*, *"Kamu Krizden Çıktı"* gibi başlıklarla çıktılar. Doğuş Holding Yönetim Kurulu Başkanı ve üç banka sahibi **Ferit Şahenk**, büyük bir mutluluk içinde; *"Pazartesi bambaşka bir Türkiye'ye uyanacağız"* dedi (Takas Cuma günü yapılmıştı)[5] Garanti Bankası Genel Müdürü **Ergun Özen**; *"Şeffaf bir ihale oldu. Piyasaların rahatlamasını ve moral kazanmasını bekliyorum. Bankacılık*

Levent Şahverdi Arşivi

sistemindeki kur ve faiz riskleri azalacaktır", Denizbank Genel Müdürü **Hakan Ateş**; *"Çok başarılı bir operasyon oldu. Çünkü bankalara iyi bir getiri sağlıyor"* biçiminde açıklamalar yaptılar.[6]

Takas denilen *"operasyon"*, **Kemal Derviş**'i, büyük patronları ve bankaları neden bu kadar sevindirmişti? Yapılan neydi? Yoksulluk ve işsizlik kıskacı içinde kıvranan Türk halkı açısından ne ifade ediyordu? Sonuçları ne olacaktı?

"Takas Operasyonu" o günlerde gerçek boyutuyla ele alınmadı ya da yeterince alınmadı. Oysa, Türkiye açısından olumsuzluklar içeren önemli bir *"operasyon"* yapılıyordu ve bu *"operasyona"* neden olan sorunlar kısa bir süre sonra Türkiye'nin önüne katlanmış olarak yeniden gelecekti.

Moratoryumun Ayak Sesleri

Gerçeğin gizlenmesi için, terimler üzerinde oynayarak kavram kargaşası yaratmak etkili bir yöntemdir. Hazine kağıtlarının yeni koşullar altında değiştirilmesine ya da başka bir deyişle devletin iç borçlarının ek yükümlülüklerle ertelenmesine *"takas"* adı verildi. Oysa yapılanlar, ekonomi dilinde *"Vereceğini alacağına tutmak yoluyla ödeşme"* anlamına gelen takasa pek uygun düşmüyordu. Yapılan *"operasyon"* takastan (Clearing) çok, borç ödemek için yeniden borçlanmak (puplic borrowing), borcun vadesini uzatmak (Consolidation) ya da borcu ileri atmaya (moratory) benziyordu. Halka söylenen, vadesi gelen borçların ileri tarihe alınması ve bu yolla *"ekonominin toparlanmasını"* sağlamaktı ama gerçekler söylenilenden çok farklıydı. Giderek iflasa yaklaşan devlet, hazinesinin son olanaklarını da harcıyor ve zaman kazanmaya çalışıyordu. Var olan durum ve yapılan uygulama, takas tanımıyla açıklanamayacak denli ciddiydi; takas tanımı, yapılanların yanında çok hafif kalıyordu.

Bu gerçek, *"Takas Operasyonu"*'ndan iki gün sonra **Kemal Derviş** tarafından açıklandı. 19 Haziran'da TUSİAD üyeleriyle öğle yemeğinde bir araya gelen **Derviş** şunları söyledi*: "İtiraf etmeliyim ki bir ara borçlarımızı ödemeyelim diye de düşündük. Hatta bunu devlet olarak dış çevrelerle tartıştık. Ama bu zoraki borç*

Levent Şahverdi Arşivi

ertelemesinin Türkiye'ye yardımcı olamayacağı kanısına vardık. Olaya zorlama değil gönüllü yöntemlerle yaklaştık. Şimdi 8–9 ay gibi bir süre içinde Türkiye'yi yeniden güvenilir bir ülke konumuna getirme şansımız önümüzde duruyor."[7]

"Takas" ve Türkiye'nin Durumu

Ekonomide, vereceğini alacağına tutma yoluyla ödeşme ya da mal alıp karşılığında mal vererek ödeşme anlamına gelen takas, bir değiş tokuş işlemidir. Hukuk dilinde ise, peşin ve hemen ödenmesi gereken (muaccel) alacakların birbirini yok etme durumudur.

Ticari, mali ve hukuksal düzen işleyişi içinde takas, genel olarak olumluluğu içeren bir çözümü ifade eder. Tarafların çıkarlarına uygun düşen bu çözümde, zorlama ve zorunluluktan çok gönüllü kabul ve serbest irade geçerlidir. Taraflardan birinin ağır zararına işleyen bir takas girişimi, gönüllü kabule dayanıyor gözükse de gerçekte takas değil, başka bir şeydir.

Türkiye'nin iç borç stoku **Derviş**'in açıklamasına göre (17 Haziran 2001) 115 katrilyon liraydı. Bu borcun 65 katrilyon lirası (55 milyar dolar) 2001 yılında ödenecekti. Dış borç stoku ise (faizler hariç yalnız ana para), 2000 yılı sonu itibariyle 114,3 milyar dolardı. Bu borcun faiz hariç yalnız anapara olarak 30 milyar doları 2001 yılı içinde ödenecekti. Kısa ve orta vadeli dış borçların 20,3 milyar doları ticari bankalara aitti.[8] Dış borcun yaklaşık yüzde 20'si bankalara aitti.

Üretim kapasitesi, ihracat performansı ve var olan dış ticaret açıklarıyla Türkiye'nin borçlarını ödeyebilmesi çok zordu. Yurt dışında çalışan işçiler birikimlerini Türkiye'ye göndermiyor, turizmden gelen dövizler yetersiz kalıyor, bavul ve sınır ticareti ortadan kalkıyor, uyuşturucu ticaretine ve kaçakçılığa dayalı *"kara dolar"* girişi artık döviz açıklarını kapatmaya yetmiyordu. Düzenli ödenmesine karşın borçlar azalmak yerine artıyordu. Türkiye, ödeyerek kurtulamayacağı bir borç sarmalına yakalanmış ve borç ödemede sürdürülebilir ilişki olanaklarını yitirme durumdaydı.

Levent Şahverdi Arşivi

İç borcun hemen tümü; bankalara, yerli ve yabancı spekülatörlere ve bunlara aracılık eden kurumlara olan hazine borçlarıdır. 24 Ocak 1980 kararları ve 12 Eylül darbesinden sonra sürdürülen uygulamalarla devletin mali kaynakları iç borçlanma adı altında yerli ya da yabancı mali–sermaye guruplarına aktarılmış ve Türkiye yirmi yıl içinde, bir "*faiz cennetine*" dönüştürülerek iflas noktasına getirilmişti. Ancak artık "*deniz bitmiş*" ve "*cennet*", halk için "*cehenneme*" dönüşmüştü.

Türkiye'nin borçlarını ödeyemez hale gelmesi, yıllardır bugünün koşullarını yaratmak için uğraşan küresel güç merkezlerini, yeni bir uygulama aşamasına getirmişti. Artık borç verme süreci bitmişti. Çünkü Türkiye borç vermeyle amaçlanan yere getirilmişti. Türkiye politikacılar ve üst bürokratlar aracılığıyla idari olarak, borç ilişkileriyle de ekonomik olarak kesin bir biçimde denetim altına alınmıştı, direnemez haldeydi. Şimdi 78 yıldır gündemden düşürülmeyen ana hedef gerçekleştirilecekti. Türkiye'nin Batı'ya her zaman ters gelen ve bağımsızlık üzerine kurulu ulus–devlet işleyişi değiştirilecekti; "*Yapısal dönüşüm*" adı verilen programlarla siyasi, idari ve hukuksal alanlarda etkili ve kalıcı bir bozulma sağlanacaktı; takas bu genel amacın, hazineyi boşaltacak araçlarından biriydi.

Türkiye'nin, 114,3 milyar dolarlık dış borcu Batı için önemli bir miktar değildir. Batı için önemli olan Türkiye'nin kendisidir; sahip olduğu *Kemalist* mirastır. Yeni Dünya Düzeni'nin sürdürülebilmesi için Türkiye'nin bu mirastan koparılıp Osmanlıya geri götürülmesi, Batı için stratejik bir hedeftir; borçlanmanın sağladığı bağımlılık ise, hedefe ulaşmanın en etkili aracıdır. Borcun miktarı, Batı için fazla önemli değildir ama Türkiye üzerine yaptığı baskı ve sağladığı yaptırım gücü önemlidir; yaptırım gücünün gerçek kullanım alanı, ekonomik değil siyasaldır.

"*Değişim*" ya da "*dönüşüm*" tanımlarıyla girişilen eylemin ulus–devlet üzerinde yarattığı bozulma ve yozlaşma, dışarıdan getirilen kişilerin yüksek yetkilerle sürdürdüğü programın ana amacıdır. Her program, ancak onu uygulayacak insanlarla

Levent Şahverdi Arşivi

yaşama geçirilebilir. Özellikle stratejik kurumlara atanacak kadrolar konusunda yapılan dayatmalar ve gösterilen hırçınlığın daha iyi anlaşılabilmesi için, uygulama inisiyatiflerini ellerinde bulunduran kadroların öneminin kavranması gerekir. Türkiye'nin pek çok kurumuna özellikle de mali kurumların üst yönetimlerine küresel programları benimsemiş insanlar getirilmiştir**.** IMF, Dünya Bankası ve Credit Suise–First Boston Bank görevlisi **Murat Üçel Derviş**'e danışman, **Faik Öztrak** Hazine Müsteşarı, **Süreyya Serdengeçti** Merkez Bankası Başkanı, **Vural Akışık** Kamu Bankaları Ortak Yönetim Kurulu Başkanı yapılmış ve kilit kurumların üst yönetimleri neredeyse tümden değiştirilmiştir. Takas, **Kemal Derviş**'in *"büyük bir teknik bilgiye"* sahip olduğunu söylediği bu tür kadrolar tarafından gerçekleştirilmiştir.

"Kumarhane Ekonomisi"

Borç ve faiz ilişkilerinden oluşan mali–sermaye hareketleri, Türkiye'nin hemen tek ekonomik faaliyeti haline gelmiştir. Yalnızca finans kurumları değil, üretim sanayisi dahil tüm sektörlerde faaliyet gösteren tüm firmalar ya da daha doğru deyimle parası olan herkes, para piyasalarının faize dayanan rantiye kârlarının peşine düşmüş durumdadır. Para piyasalarının merkezinde ise bankalar vardır. Bankalar günümüzde, sanayi ve ticaret kuruluşlarına kredi sağlayan basit aracılar olmaktan çıkmış ve ülkeleri ya da dünyayı yöneten çok büyük bir güç haline gelmiştir. Bu nedenle sanayi ve ticaret şirketleri ya bankalar tarafından satın alınmış ya da bu şirketler kendi bankalarını kurmuşlardır.

Türkiye'de faaliyet gösteren banka sahibi büyük şirketlerin tümü yabancı ortaklıdır ve başlangıç sermayelerinin ana kaynağını devletin dış borçları oluşturur. Teşvik kredilerine dönüşen dış borçlar, dış bağlantılı holding şirketlerini ortaya çıkarırken; iç borca dayalı hazine kağıtları, bu şirketlerin güçlenmelerini ve alanlarında tekel haline gelmelerini sağlar. Bu nedenle, dış ve iç borç işleyişi arasında, birbiriyle bağı ve bütünlüğü olan ilişkiler vardır. Kamu kaynaklarının,

Levent Şahverdi Arşivi

uluslararası şirketlerle ortaklığa girmiş kişi ve kurumlara aktarılması, yasal ya da yarı yasal bir kapalı devre işleyişidir. Dışarıya borçlanan devlet, bu borcu teşvik kredisi adıyla uluslararası hale gelmiş şirketlere aktarır. Böylece, hazır bir sermayeye kavuşan ve yerel kârlarla bu sermayeyi hızla arttıran büyük şirketler iç borç adı altında yüksek faizle devlete borç vermeye başlar. Burada, temel besleyici gücü dış borç olan bir süreç sözkonusudur. Devlet, dışardan borç alır, bu borcu şirketlere aktarır mali gücü gelişen şirketler devletten aldıkları teşvikleri kâra dönüştürerek devlete borç vermeye başlarlar. Böylece devlet, bir kez borç almış, ama iki kez borçlanmış olur. Türkiye'deki büyük holding şirketlerinin hemen tümünün varlığı bu çarpık işleyişe dayalıdır ve Türkiye'nin kalkınamamasının temel nedeni bu işleyiştir. **Keynes**, buna "*Kumarhane Ekonomisi*" diyor.

Ekonomik etkinliklerin mali–sermaye işleyişiyle sınırlı hale gelmesi ve iç borçlardaki yüksek faiz uygulaması kaçınılmaz olarak yasa dışı oluşum ve ilişkileri gündeme getirir. Ortada dönen para çok büyüktür; bundan pay almak isteyenlerin sayısı ve gücü artmaya başlar; politikayla mafya iç içe girer. İş çevreleri mafyalaşır, mafya iş çevresi haline gelir; mezhep ve tarikat örgütleri hızla sermaye şirketlerine dönüşür, toplumsal çözülme ve yozlaşma, önlenmesi güç, büyük bir sorun haline gelir.

9 Aralık Kararlarına Güvenmek

57. Hükümet, bilindiği gibi *9 Aralık 1999 Kararları*'yla, IMF'nin öngördüğü programı yürürlüğe sokmuş ve dövizde "*baskılı kur*" sistemine geçildiğini açıklamıştı. "*Enflasyonu Düşürme Programı*" adı verilen bu uygulamayla, dövizde yıllık yüzde 20 artış öngörülüyor ve dövizin fiyatı Türk lirası cinsinden en az üç yıl bu oran üzerinden sabitleniyordu.

"*Programa*" güvenen bankalar, görünen kârları azalsa da kur riskinin ortadan kalktığına inanarak yabancı piyasalara dolar üzerinden borçlanmaya devam ettiler ve bu borcu Türk lirasına çevirerek devlet kağıtlarına yatırdılar. Bu işi, **Özal**'dan beri sürekli yapıyorlardı. *9 Aralık Kararları*'nda öngörülen yüzde 20

Levent Şahverdi Arşivi

ve yüzde 25, döviz ve fiyat artış oranları faizle beslenen mali–sermaye şirketleri için elbette çok azdı. Ancak yapacakları başka bir iş de pek yoktu. Üretim şirketleri de dahil olmak üzere Türkiye'deki tüm holding şirketleri, parayla para kazanmaya alışmışlardı. Ancak, Türkiye'deki faize dayalı kazançlar o denli yüksekti ki, sürdürülmesi olanaksız olan bu durumdan artık dış çevreler bile rahatsız olmaya başlamıştı.

Normal bankacılık hizmetlerini adeta bir kenara bırakarak yüksek spekülasyon kârlarının peşine koşan bankalar, doğal olarak eski *"mutlu"* günlerinin arayışı içine girdiler. Bunda da son derece haklıydılar. Çünkü spekülasyon yoluyla, kolay ve zahmetsiz olarak çok yüksek kâr elde etmişlerdi.

Hazine kağıtlarına uygulanan yıllık bileşik faiz, 1995–2000 arasındaki beş yılda ortalama yüzde 119,1 olmuştu. Oysa aynı dönemde doların ortalama yıllık artışı yüzde 70'di.[9] Faizle döviz arasında fark çok fazlaydı ve bu inanılmaz büyüklükte bir kâr demekti. Uluslararası spekülatörler başta olmak üzere tüm mali–sermaye örgütleri bu *"kârdan"* paylarını aldılar. *Türkiye Cumhuriyeti Hazinesi*, dünyanın hiçbir yerinde görülmeyen bir biçimde boşaltıldı. Ortaya konan rakamlar, kendisini bu ülkenin insanı sayan herkesi *"dehşete"* düşürecek türdendi.

1995 yılında yurtdışından 5 yıl vadeli 1 milyon dolar borç alan bir kişi ya da kuruluş, dünyada geçerli olan faiz oranlarıyla, 5 yıl sonra 1 milyon 300 bin dolar geri ödemek zorundadır. Oysa, 1 milyon doları, borçlandığı 1995 yılında Türk parasına çevirip devlet kağıdı alması halinde, 5 yıl sonra eline geçecek para tam 5 milyar dolardır. 3 milyar 700 milyon dolar kâr edilmiştir.[10] Dünya'da hiçbir *"iş"*, (büyük çaplı soygunculuk dışında) bu denli kâr getiremez.

Türkiye'deki *"iç borçlanma"* adı verilen işlemlerden yalnızca *"Türk"* bankaları yararlanamadı. Yabancı bankalar ve ünlü spekülatör *Saros* başta olmak üzere *"küresel para canbazları"* Türkiye'den büyük paralar götürdüler. Herkes, mali gücü oranında payına düşeni aldı. *"Gözü karalıklarıyla"* ünlü *"Türk"* bankalarının kâr hırsları mali güçlerinin ilerisindeydi; daha çok hazine kağıdı almak ve daha çok kâr etmek için dışarıya döviz

Levent Şahverdi Arşivi

olarak borçlandılar ve bu dövizleri Türk parasına çevirerek hazine kağıtlarına yatırdılar.

IMF'ye Güvenmenin Sonu

Bankalar, tüm hesaplarını, IMF'nin Türkiye'de uygulamaya soktuğu "*Enflasyonu Düşürme*" programına göre yapmışlardı. *9 Aralık 1999*'da gösterişli açıklamalarla duyurulan programa göre, "*serbest faiz*" uygulamasından "*sabit kur*" ya da "*baskılı kur*" uygulamasına geçiliyor, enflasyonda yüzde 25, dolarda yüzde 20 yıllık artış öngörülüyordu. Dünya Bankası Başkanı **James Wolfensohn,** 25 Mayıs 2000 günü İstanbul'a gelip, "*Türkiye'yi 35 yıldır izliyorum. Bu adım önünüzü açtı. Mevcut siyasi yapınızla mucizeler yaratıyorsunuz*" diyerek Türkiye'ye övgüler yağdırıyordu.[11]

Bankalar bu sözlere güvenip, devlet kağıtlarına para yatırmaya devam ettiler. Türkiye'de yatırım ve üretim yapılmadığı için girişimcilere para satamıyor, bankacılığın geleneksel işlemleri onlara angarya geliyordu. Kolay ve yüksek kâra alışmışlardı. IMF kararlıydı ve hükümet istenen her şeyi yerine getiriyordu. yüzde 25 enflasyon, yüzde 20 kur artışı hedefine karşın hazine kağıtları yüzde 40–50 oranlarla satılıyordu. Sorun yok gibi gözüküyordu.

Türkiye'de üst düzeyde görev alan tüm bankacılara, kesin olarak ekonomi–politik eğitimi aldırmak gerek. Dünyayı tanımayan, ekonomiyle politikanın karşılıklı etkileşimini anlamayan ve küresel işleyişteki rekabet gerilimlerini kavrayamayan bir bankacı, mali sermaye işleyişinin bağlı olduğu kuralları, kapsamını ve gücünü bilmiyor, olaylara bankacılığın dar penceresinden bakıyor demektir. Bu tür insanların başarısız olmaları kaçınılmazdır.

9 Aralık 1999, enflasyonu düşürme programının yürümeyeceği baştan belliydi. IMF'nin hedefi enflasyonu düşürmek değildi. Küresel güç merkezleri, *Kemalizme* dayalı devlet yapısıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığından son derece rahatsızdı; dünyada en çok önem verdikleri Ortadoğu'da, bu devletin eski yapısıyla varlığını sürdürmesini

Levent Şahverdi Arşivi

kesin olarak istemiyordu. "*Yapısal Uyum Programları*" adıyla sürdürülen politikalar bu temel üzerine kurulmuştu. Programların amacı Türk ekonomisini iyileştirmek değil çökertmekti. Yapaylığı artık herkesçe bilinen ve kaynağı ekonomik değil siyasal olan, mali bunalımlar bu nedenle çıkarılmıştı. Bankalar, ekonomiye değil IMF tercihlerine ve yaptırım gücü olmayan hükümet kararlarına dayanan, *9 Aralık 1999* "*Enflasyonu Düşürme*" programının yürümeyeceğini görememişti, yanılmışlar ve zor duruma düşmüşlerdi. Bu durumu anlatan belki de en çarpıcı sözleri, 9 Aralık kararlarının sonucu olarak bankasını yitiren Demirbank'ın sahibi **Halit Çıngıllıoğlu** söyleyecekti: "*Ben devlete, 1999 programına güvendim. Ancak bu güvenin sonucunda bankamı kaybettim.*"[12]

Dimyat'a Pirince Giderken

Bir kısım banka 9 Aralık 1999 süreci ile battı; devlet bir ay içinde beş bankaya el koydu. Diğer bankaların durumu da hiç iyi değildi. Banka iflasları arka arkaya geldi. Devlet batan bankaların 15 milyar doları aşan borçlarını üstlendi.

9 Aralık kararları ve iki mali bunalım yerli bankalara çok yönlü ve kapsamlı zararlar vermişti. 2000 yılı içinde, enflasyonun yüzde 25 artacağı söylenmişti ancak artış yüzde 39 olmuştu. Dolar kurunun yüzde 20 artacağı söylenmişti ancak dolar yüzde 49 artmıştı. Dışarıya dolar alarak borçlanıp, hazineden TL cinsinden kağıt alan bankalar kâr etmek bir yana açık bir zarar içine girmişlerdi.

20 Şubat 2001 "*kriziyle*"**,** yüzde 40 gibi çok yüksek oranlı bir develüasyon yapılmış, döviz "*dalgalı kur*" adıyla tekrar serbest bırakılmış ve doların Türk lirası cinsinden değeri üç ay içinde yüzde 75 artmıştı. Bu artış, doğal olarak, dışarıya dolar olarak borçlanan bankaları zor duruma düşürmüştü.

Hazine kağıtlarının, "*eşsiz cazibesine*" kapılarak özkaynaklarının üzerinde borçlanmaya giden "*cingöz*" Türk bankaları zarar edip zor duruma düşerken; Hazine'den kağıt alan yabancı banka ve spekülatörler, zarar etmedikleri gibi, büyük boyutlu olmak üzere kâr etmeye devam ettiler.

Levent Şahverdi Arşivi

Uluslararası hale gelen büyük ülke bankaları ve mali sermaye kuruluşları, para piyasalarının gerçek *"efendileri"* ve yönlendiricileridirler. Neyi ne zaman ve nasıl yapacaklarını çok iyi bilirler. Sahip oldukları büyük mali kaynaklar onlara bu alanda karşı koyulması güç ayrıcalıklar sağlar. Ekonomiden politikaya her alana egemendirler; hükümetler kurar hükümetler devirirler. Bu nedenle, ülkesinin geleceğini düşünen hükümetler bunları denetim altına almadan ülkelerine sokmazlar.

Yabancı banka ve spekülatörlerin Kasım 2000 ve Şubat 2001 *"krizlerinden"* olumsuz etkilenmeleri mümkün değildi çünkü bu *"krizleri"* ortaya çıkaran uygulamaları kendileri başlatmıştı. İlki, Amerikan merkezli iki korsan spekülatör yüzünden; ikincisi ise, Dünyanın en büyük yatırım fonlarından **Merrill Lynch**'in müşterilerinden Türkiye'den çekilmelerini istemesiyle başlamıştı ve yurtdışına büyük boyutlu döviz çıkışı olmuştu.

"Türk" ticari bankaları *"mali bunalımlar"* nedeniyle, bekledikleri kârlara ulaşamayıp zor duruma düşerken, yabancı bankaların kâr etmeye devam etmeleri ve Türkiye'deki durumlarını güçlendirmeleri, büyük boyutlu döviz stokuna sahip olmalarına bağlıdır. Yabancı bankalar, mali krizlere, döviz fazlasına sahip olarak hazırlıklı girmişler (long pozizyonu diyorlar) ve yapılan develüasyon ile bir iki ay içinde Türkiye'deki özkaynaklarına yakın miktarda kâr etmişlerdi. Türkiye'yi mutlak biçimde yoksullaştıran mali bunalım, yabancı bankaları zenginleştirmişti. Bankalar Birliğinin Mart 2001 verilerine göre; 6500 trilyon liralık özkaynağa sahip 27 *"Türk"* bankası, 2001'in ilk üç ayında 181 trilyon kâr ederken; yalnızca 148 trilyon liralık özkaynağa sahip olan ancak krize döviz fazlasıyla giren 5 yabancı banka 139 trilyon lira kâr etmişti.[13] Yüzde 2,2 oranındaki özkaynağa karşılık hemen hemen eşit kâr. Türkiye yabancı bankalar için gerçek bir *"cennetti..."*

Levent Şahverdi Arşivi

Takas mı, Kaynak Transferi mi?

Kemal Derviş'in yaptığı ve yapmağa çalıştığı işler, dış borç ödemeleriyle ilişkilendirilerek ele alınmalıdır. Bu yapıldığında, yaşanan olaylar ve şikayet edilen uygulamalar gerçek boyutuyla görülecek ve gelişmeler kavranacaktır. Yasa çıkarma ve çıkarılan yasaların uygulanmasında sıradışı bir süreç yaşanmaktadır. Bu süreç, yönetim işleyişinde kalıcı bozulmalar yaratarak derin ve kapsamlı bir toplumsal kargaşanın ortaya çıkmasına neden oluyor. Gelinen olumsuz nokta bir sonuçtur; **Atatürk**'den sonra egemen olan dışa bağımlı yönetim anlayışı Türkiye'yi bu duruma getirmiştir. Tanzimat batıcılığını çağdaşlaşmanın yerine geçirerek dış kaynaklı programları uygulayan yöneticiler artık tam olarak teslim olma durumuna gelmişlerdir. Batı, yarım yüzyılı aşkın bir süredir ektiğini artık toplayacaktır. Türkiye'nin güçsüzlüğü bu olanağı onlara vermektedir. Güçsüzleştirmenin etkili aracı olarak borç ve borç ilişkileri sürekli gündemde tutulacak ve borçların geri alınmasında hiçbir ödün verilmeyecektir; borçların tahsili, çalışmaların temel ekseni olacaktır. *"Takas"* operasyonu bu genel çerçeve içinde değerlendirilmelidir.

Dış borç kaynaklı tahvil yatırımlarının hem alacak hem de borç ödeme vadeleri dolmuştu. Bankalar hazineden alacaklıydı ama *9 Aralık Kararları* bu alacağı dolar olarak eritmişti; döviz borçları ödenemez durumdaydı; bankaların bir bölümü batmış, önemli bir bölümü de zor durumdaydı; ivedilikle dolara gereksinimleri vardı. Devlet bankalarının tasfiye edildiği bu süreçte özel bankaların, dış borçlarını ödeyebilir hale getirilmeleri yani *"kurtarılmaları"* gerekiyordu. *"Takas"* bu amaçla uygulamaya konuldu.

Hazine, 15 Haziran 2001 günü yaptığı ihaleyle, Türk parası olarak ödenmesi gereken ve özel bankaların elinde bulunan devlet tahvillerini dövize dönüştürdü ve süresini uzattı; ortalama 5,3 ay olan vadeyi, ortalama 37,2 aya çıkardı, böylece 2,5 yıllık bir süre kazandı. Yapılan açıklamalarda öz olarak şunlar söylendi: "*Her iki taraf da kazançlı çıktı, devlet borcunu*

Levent Şahverdi Arşivi

erteleyerek nefes aldı, bankalar kur riskinden kurtularak borçlarını ödeyebilir duruma geldi."[14]

Ancak söylenen, gerçekleri yansıtmıyordu. Hazinenin borç vadesini uzattığı doğruydu ancak bu uzatma, neredeyse borcun kendisi kadar mali bir risk ve ek yük altına girilerek yapılmıştı; tarafların kazançlı çıkması diye bir durum sözkonusu değildi, her zaman olduğu gibi devlet kaynakları büyük bir cesaretle yine bankalara aktarılıyordu; *"Takastan"* kazançlı olan bankalardı.

15 Haziran'da yapılan *"takas"* ihalesinde 5,5 milyar dolarlık bölümü dövize endeksli 8,485 katrilyon liralık (7,1 milyar dolar) işlem yapıldı. İhale bankaların o denli hoşuna gitmişti ki, bir ihale daha yapılmasını istediler ve 850 trilyon liralık ilave bir ihale kararı daha alındı.

Hazine, bankaların ellerindeki tahvilleri, doları 1 milyon 160 bin lira kabul ederek dövize dönüştürdü ve bu tahvilleri dolar üzerinden yüzde 15 (yüzde 14.89 ve yüzde 14,45) faiz ödemeyi kabul etti. Faiz, Libor + 2.85 olacak (libor o sıralar yüzde 4 dolayındaydı) kalan yüzde 8.04 ise *iskonto* kabul edilecekti. (Tahvilin üzerinde yazılı değerden 'normal değer' daha düşük teklif verildiğinde aradaki farka iskonto deniliyor). *"Takas operasyonunda"*, teklif oranı yüzde 91,96, iskonto oranı ise yüzde 8,04 olmuştu. Bankalar, hazineye 91,96 dolarlık kağıt verdiğinde bu üç yıl boyunca 100 dolar kabul edilecek ve faiz bu miktar üzerinden işleyecekti.

Yüzde 15 oranında bir dolar faizi, dünya faiz ortalamasının çok üzerindeydi. (yaklaşık 4 kat); uygulanmış örneği azdı. Son dönemlerde bu düzeyde dolar faizi Arjantin'de görülmüş ve Türkiye gibi IMF programlarına yakalanarak ekonomisi felç olan bu ülkede yüzde 16'lık bir takas faizi yaşanmıştı. Türkiye, Arjantin'in sonu isyanla sonuçlanan yoldan gidiyor, buna karşın basında inanılmaz *"yorumlar"* yapılıyor, *"görüşler"* ileri sürülüyordu. Sabah gazetesi, Hazinenin yüzde 15 faizle takas yapmasını başarı olarak gösteriyor ve ekonomi sayfasında, *"Türkiye yüzde 14–15 aralığında faiz vererek, yüzde 16'dan borç takası gerçekleştiren Arjantin'den daha başarılı bir operasyon gerçekleştirmişti"* diyordu.[15] Sabah *"ekonomistleri"* bunları

Levent Şahverdi Arşivi

yazarken, Dünya Bankası eski elemanlarından **Atilla Karaosmanoğlu** ise, takas faizini aşırı buluyor ve şunları söylüyordu: *"Takas ile yapılan bu borçlanma bence hiç içaçıcı değil. Çok yüksek faizle borç alabilmek, sürdürülebilir borç dinamiği yaratma anlamına gelmez."*[16]

Hazine, 5,5 milyar dolarlık takas işlemi nedeniyle bankalara, 3 yılda yalnızca faiz olarak yaklaşık 2,5 milyar dolar ödeyecekti. Ancak ödenecek faiz miktarı bununla sınırlı değildir. Faiz Libor'a bağlanmıştı**.** *Libor* demek değişken faizli kredi demekti; dünyanın en pahalı ve riskli kredisiydi; genellikle çok zor durumda kalan ülkeler kullanıyorlardı. Libor, (London Interbank Offered Rate) Londra'daki bankalararası işlemler temel alınarak hesaplanan faiz oranıdır. Londra'nın *"esrarengiz"* mali sermaye piyasasının saptadığı faiz oranlarının ne zaman ne kadar yükseleceğini *"kimse"* bilemez. Borçlandığınızda Libor 4 iken sonradan 7'ye çıktığında borcunuz otomatikman yüzde 3 artmış demektir; Libor, hep borçlu aleyhine işler. 3 yıl içinde Libor örneğin yüzde 2 artsa, hazinenin bankalara ödeyeceği faiz yaklaşık 330 milyon dolar artacak ve toplam faiz ödemesi 2,8 milyar dolar olacaktır.

"Takas Operasyonunun" Hazine'ye yüklediği mali yük 2,5 milyar dolardan ve libor riskinden ibaret değildir. Dolar Türkiye'de, *"dalgalı kur"* adıyla serbest bırakılmıştır. Ekonomik çöküntü halindeki Türkiye'de doların yükselişi önlenemez hale gelmiştir ve bugün iç piyasada dolar üzerinden borçlanmak çok riskli bir iştir; dalgalı kurla dolar artışı yabancı bankaların inisiyatifine bırakılmıştır; Türk parası etkisini yitirmiştir; Hazine, dolar cinsinden borçlandırılarak büyük bir yük ve risk altına sokulmuştur.

Dolardaki her bin liralık artış, hazineye 5,5 trilyon lira ek yük getirecektir. Nitekim *"takastan"* hemen sonra dolar 1 milyon 280 bin liraya çıkmış ve *Hazine*'nin bankalara olan borcu on gün içinde kendiliğinden 660 trilyon lira artmıştı. Herhangi bir yeni kriz ortaya çıkmazsa, doların 2001 yılı sonunda 1,6 milyon lira olacağı hesaplanıyordu. Bu artış, *"takasta"* sabitlenen 1.160 milyon liraya göre; 5,5 ayda yüzde 38 artış demekti. Doların,

Levent Şahverdi Arşivi

yıllık artış oranı yüzde 50 kabul edilse bile, üç yıl içinde *Hazine*'nin yalnızca kur artışları nedeniyle bankalara ödeyeceği para 5.049 katrilyon lira olacaktı. Bu miktar, üç yıl içinde oluşacak dolar artışının ortalama değerine göre 1.990 milyar dolardı.

"*Takas*" a uygulanan faiz oranları, kur artışları ve Libor değişkenliğinin doğurduğu risk ve yükümlülükler birlikte ele alındığında, Hazineden yalnızca borç erteleme nedeniyle üç yıl içinde çıkacak kaynak yaklaşık 4.79 milyar dolardır. Dikkat edilirse 5 milyar dolara yakın bu miktar, neredeyse üç yıl için ertelenen borcun kendisi kadardır. Oysa doların dünyada geçerli faiz getirisi yüzde 3–4 dür. 5.5 Milyar dolar, bu faiz oranıyla uluslararası mali piyasalardan aynı süre içinde ancak 660 milyon dolar getiri sağlayabilirdi. Burada sözkonusu olan Hazinenin, dünya piyasalarında geçerli olan faiz oranlarına göre yüzde 700'lük bir fazla ödemede bulunmasıdır.

"*Takas Operasyonu*" adı verilen iş gerçekte bir takas işlemi değil örneği az görülen bir kaynak aktarımı ya da bir başka deyişle, hazine aracılığıyla halka ödettirilen bir haraç vergisidir. İflas etmekte olan Hazinenin kalan kaynakları bankalara aktarılmaktadır, Türk halkının yaratıcı bir zeka ile bulduğu deyim olarak "*Hortum*", çapı ve emiş gücü arttırılarak, Hazineye yerleştirilmişti.

"*Takas Operasyonu*"ndan ağırlıklı olarak, büyük holding bankaları yararlanmıştır. Bunlar, uluslararası şirketlerle ortaklığı olan büyük holding bankalarıdır. 5,5 Milyar dolarlık döviz "*Takasının*" yüzde 69'unu üç büyük banka gerçekleştirmiştir. Resmen açıklanmayan ancak bankacılık çevrelerinde ifade edilen rakamlara göre; Sabancı Holding'e ait Akbank 1,67 milyar dolar, Doğuş Holding'e bağlı Garanti, Körfez ve Osmanlı Gurubu 1,5 milyar dolar, İş Bankası da 0,6 milyar dolarlık dövize endeksli tahvil almıştır.

"*Üç Büyükler*" başta olmak üzere bir miktar yerli ve Citibank başta olmak üzere iki yabancı banka, "*Takas Operasyonu*" nun kendilerine sağladığı "*cazip*" olanaklardan yararlanırken; Kamu bankaları bu işin dışında tutuldu. Özel bankaların dış borç

Levent Şahverdi Arşivi

sorunlarına aşırı duyarlılık göstererek onlara *"bulunmaz"* olanaklar sunan Hazine, bu olanakları ellerinde bol miktarda tahvil bulunmasına karşın devlet bankalarına vermedi ve onları *"takas"* ihalesine sokmadı; *"devlet"* zarara mahkum ettiği kendi bankalarına *"üvey evlat"* muamelesi yaptı.

"Takas" ın Gerçek Amacı

IMF'ye verilen niyet mektuplarında Türkiye'de milli bankacılığın tasfiye edileceği açık olarak yazılmıştır. Bu yöndeki uygulamalarda oldukça yol alınmıştır. Amaç, devletin bankasız hale getirilmesi, bankacılık alanında tekelciliğin pekişmesi ve yabancı bankaların mali sermaye piyasasını yönetir hale gelmesidir. Bankalar yasası çıkarılmış, Emlakbank tasfiye edilmiş, Ziraat ve Halk Bankası'nın özelleştirme çalışmaları hızlandırılmış, ve şubeleri kapatılmıştı. Buna karşın, yabancıların daha kolay alım yapması için, banka birleşmelerinde alım–satım vergileri kaldırılarak birleşmeler teşvik edilmiş ve bunlara ek olarak *"Takas Operasyonu"* uygulamaya sokulmuştur.

*"Takas"*ın iki temel amacı vardı. Birincisi, hazine kaynakları ağırlıklı olarak büyük bankalara transfer edilerek tekelleşmeyi hızlandırmaktı. Üç bankanın, dolara endeksli kağıtların yüzde 69'unu alması bunun en belirgin göstergesiydi. İkincisi, dışarıya döviz olarak borçlanmış olan ve ödeme tarihleri yaklaşan bankaların döviz sıkıntılarının giderilmesi (açık pozisyondan kurtulmak diyorlar), böylece bankaların yabancı alacaklılara olan borçlarını ödeyebilir hale gelmeleriydi.

"Takas Operasyonu"'na, hazineden kaynak aktararak borç tahsilatını kolaylaştırma işlemi denilebilir. **Kemal Derviş**'in ana görevinin dış borç tahsilatını sağlamak olduğunu ve eylemlerinin tümünü bu görevin belirlediği göz önüne alındığında, *"Takas Operasyonunun"* bu yöndeki yeni bir örnek olduğu görülecektir. *Takas* uygulamaları konusunda halka gerçek bilgi ulaştıran konunun uzmanı az sayıdaki aydınlardan biri olan Dr. **Öztin Akgüç**, 17 Haziranda yaptığı açıklamada şunları söyledi: *"İç borç takası* ***yoluyla bankalara kâr transferi yapılarak*** *bankaların pozisyon açıklarının kapatılması girişiminde*

Levent Şahverdi Arşivi

bulunuluyor. Takasla, bankaların zararı önlendiği gibi, döviz varlıkları arttırılarak pozisyon açıkları daraltılıyor. Hazine hem kur riskini üstlenmiş hem de faiz yükü altına girmiştir."[17]

"Takas" ın Sonuçları

"Takas Operasyonu", dönüşü olamayan nehirde yolculuğa çıkmış olan Türkiye'nin, akıntısı ve girdabı bol dar geçitlere doğru sürüklenmesini hızlandırmıştır. Çöküş sürecine ivme kazandırmış uçurumu yakınlaştırmıştır. 5.5 milyar dolarlık bir borcu 3 yıl ertelemek için bu borca yakın miktarda ek yükün altına girmek tükenmişliğin en açık göstergesidir. Borç erteleme (Moratoryum) gündemden düşmeyecektir. Hazine, olmayan kaynaklarına karşılık yeni yükler altına girerek iflasını ertelemeye dalgalı kur adıyla çalışmıştır; Türkiye'nin geleceği satılmıştır.

Dolar, dalgalı kur adıyla sürekli ve denetimsiz bir biçimde değer kazanacaktır. Mali sermaye piyasalarını deliksiz bir biçimde denetim altına alan yabancı finans kuruluşları ve onların yerel ortakları, doların artmasından hazır bir kâr elde eder duruma gelmişlerdir. Türk lirası, kendi ülkesinde gereksiz bir para haline gelmektedir. **Derviş**'in dillendirmeye başladığı, *"Tek taraflı Euro'ya geçme"* önerileri bunun açık kanıtıdır. Devletin mali açıdan duvara çarpma olasılığı sürekli gündemde olacaktır. Bugün borcunu ödeyemeyerek *"Takas"* a giden Hazine, yarın katlanmış olarak karşısına çıkacak borçları ödeyemeyecektir; Üretimden koparılmış bir ülkenin ne borç ödeyecek ne de ayakta duracak gücü kalamaz. Böyle ülkeler artık tek bir yolla borç ödeyebilir; siyasi ve ulusal haklarını devrederek; vatan topraklarını ve özgürlüğünü satarak.

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

YEDİNCİ BÖLÜM

"YAPISAL DÖNÜŞÜM" YA DA YÖNETİMDE YETKİ DEVRİ

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Arjantin ve Türkiye

Medya'nın *"Arjantin'in Derviş'i"* olarak tanımladığı ve Batı'da, *"Arjantin'i krizden kurtaracak adam"*, *"Bir İktisat Sihirbazı"* olarak göklere çıkarılan **Domingo Cavallo**, IMF–Dünya Bankası İlkbahar Toplantıları için 29 Nisan 2001'de geldiği Washinton'da şunları söyledi: *"Kemal Derviş ile bir yemek davetinde bir araya geldim. İkimiz de birer sunuş konuşması yaptık. Kemal Derviş'i mükemmel buldum. Kemal Derviş ve hazırladığı program Türkiye'de başarılı olacaktır. Buna inanıyorum."*[1] **Cavallo** bu açıklamayı yaparken, Arjantinli gazeteciler Türk gazetecilerine şunları söylüyordu: *"Siz Domingo Cavallo'ya Arjantin'in Derviş'i diyorsunuz. Biz de Kemal Derviş'e Türkiye'nin Cavallo'su diyeceğiz."*[2]

Domingo Cavallo'nun *"mükemmel"* bulduğu ve Arjantinli gazetecilerin *"Türkiye'nin Cavallo'su"* diyeceği **Kemal Derviş**, Washington'ta yabancı basın için bir toplantı düzenliyor, Türkiye'de ne yaptığını ve neler yapacağını soran gazetecilere şunları söylüyordu: *"Türkiye'nin borç geri ödemelerinde, borç erteleme yöntemlerine başvurması söz konusu değildir. Böyle bir şeyi reddediyorum. Türkiye, borç yükümlülüklerini yerine getirecek kapasiteye sahip bir ülkedir. Biz hazırladığımız programın güçlü olduğuna inanıyoruz. Çok derin yapısal reformların gerçekleştirilmesi söz konusudur. Üstelik bu reformları gerçekleştirmeye başladık. Gelecekte yapacaklarımızı vaadetmiyorum, şimdi yapmaya başladıklarımızdan söz ediyorum."*[3]

Kemal Derviş'in Türkiye'de yaptıklarını Arjantin'de yapan **Domingo Cavallo**'ya ekonomiyi emanet eden Devlet Başkanı **Fernando de la Rua**, Washington toplantısından 7 ay sonra, arkasında çatışma eğilimleri yüksek *"ulusal bir enkaz"* bırakarak bir helikopterle Arjantin'den gizlice kaçmak zorunda kaldı. *"Arjantin'in Kemal Derviş'i"* **Cavallo** istifa etti, Arjantinliler istifayı gösterilerle, bir bayram gibi kutladılar. **Cavallo**'nun yurt dışına çıkışı yasaklandı, yoksul halk, zengin mahallelerdeki süpermarketleri yağmaladı, çıkan çatışmalarda 26 kişi polis tarafından öldürüldü.

Levent Şahverdi Arşivi

Arjantin aynı Türkiye gibi, kendisini IMF–Dünya Bankası politikalarına kaptırmadan önce geçmişten gelen ulusal birikimleri olan, sağlam bir ekonomi ve iyi eğitilmiş bir nüfusa sahip, güçlü bir ülkeydi. 1930'lu yıllarda dünyanın önde gelen et, yün, şarap ve buğday ihracatçısıydı. Kişi başına düşen yıllık ortalama gelir, Fransa'nınkine eşitti.[4] İmalat sanayi ve tarım ekonomisi gelişkindi ve bu iki sektörün ulusal üretim içindeki payı, 1989'da yüzde 22'si imalat sanayisine ait olmak üzere yüzde 37'ydi.[5]

Arjantin ekonomisi, IMF–Dünya Bankası politikalarının uygulanmasından, özellikle de bu politikaların askeri cuntalar aracılığıyla, şiddete dayalı yöntemlerle yaygınlaştırılmasından sonra hızla bozuldu. Türkiye'deki 1980 darbesinden 4 yıl önce yönetime el koyan ABD yanlısı cunta, aynı Türkiye'deki gibi bir yandan politik terör uygularken diğer yandan ülkeyi IMF'ye teslim etti. Türkiye'de 12 Eylül'le uygulanan 24 Ocak kararlarının hemen aynısı, 1976'da Arjantin'de uygulandı. Ulusal Pazar, yabancı sermayeye denetimsiz açıldı; tarım, ticaret ve sanayide ulusal hedeflerden vazgeçildi; kur ayarlamalarıyla develüasyon sürekli hale getirildi; ithalat liberasyonuyla ithalat serbestleştirildi; kotalar kaldırıldı; kamu yatırımları kısıldı; kamu işletmeleri özelleştirildi ve tarım destekleri kaldırıldı.

Ulusal güçleri ezen 9 yıllık darbeler, siyasi cinayetler, halka yönelen terör ve yüzde 1000'lere varan enflasyon dönemlerinden sonra Arjantin tam olarak teslim alınacak bir duruma gelmişti. 1985 yılında, IMF ile adına *Austral Programı* denilen bir anlaşma yapıldı ve Arjantin'i "*enkaz*" haline getirecek olan son süreç başlamış oldu.

Austral Programı ve 1989'da Devlet Başkanı olan **Carlos Menen**'in yaptığı "*yeni istikrar*" programı ile ücretler süresiz dondurulduu, sıkı para politikaları uygulandı ve kitlesel olarak işçi çıkarıldı. 2000'lere gelindiğinde kamu işletmelerinin tümü özelleştirilmiş, merkez bankası kapatılarak yerine IMF'nin belirlediği kişilerden oluşan bir "*Para Kurulu*" getirilmiş, tarım politikaları değiştirilmiş, gümrükler kaldırılmış ve geleneksel yönetim biçimi büyük oranda tasfiye edilmişti.

Levent Şahverdi Arşivi

Türkiye ile Arjantin'de uygulanan ekonomik programlar ve bu programların yarattığı sorunlar arasında yakın bir benzerlik vardır. IMF programı uygulayan tüm azgelişmiş ülkelerde yaşanan olumsuzluklar, doğal olarak bu iki ülkede de yaşanmış, ancak Arjantin ve Türkiye uygulamaları, dönem, kapsam ve yöntem olarak birbirinin hemen aynısı olmuştur. Arjantin'de General **Jorge Rafael Videla** ile başlayan, **Carlos Seül Menen** ile yoğunlaşan ve siyasi terörle beslenen ekonomik programlar, Türkiye'de aynı yöntemler kullanılarak **Kenan Evren** ve **Turgut Özal** tarafından uygulanmıştır. Uygulama dönemlerinde Arjantin'in NAFTA ile olan ilişkileri, Türkiye'nin AB ile olan ilişkileriyle büyük bir benzerlik içindeydi. Arjantin'e uygulattırılan sıkı para politikası, Türkiye'ye uygulatılan 9 Aralık 1999 kararlarının hemen aynısıydı. Her iki ülkede de başarısız her programdan sonra, IMF yeni bir *"kurtarıcı"* yolluyordu. Arjantin'e **Domingo Cavallo** gönderilirken Türkiye'ye, **Kemal Derviş** gönderilmişti. Ekonomik göstergelerin bazılarında Arjantin daha iyi görünüyordu ama iki ülke genel olarak birbirine benziyordu. 2000 yılı resmi verilerine göre, Arjantin'in toplam ihracatı 26,5 milyar dolarken ithalatı 25,2 milyar dolardı. Bu rakamlar Türkiye'de ihracat 26,9, ithalat 55.7 milyar dolar olarak gerçekleştirilmişti. Arjantin'de kişi başına düşen yıllık ortalama gelir 7757 dolarken Türkiye'de 3237 dolardı. Arjantin'in 154, Türkiye'nin 109 milyar dolar dış borcu vardı. GSMH, Arjantin'de 288, Türkiye'de 202 milyar dolardı. Arjantin 77 milyon kwh elektrik tüketirken Türkiye 119 kwh elektrik tüketiyordu.[6]

Arjantin'i market yağmalamalarına götüren ekonomik bunalım, aynı Türkiye'deki gibi dış müdahale ile başladı. IMF, 2001 yılı sonlarına doğru Arjantin'den develüasyona gitmesini ve pesonun değerini düşürmesini istedi. Bu istek, uzun yıllar uygulanarak uğrunda ağır bedel ödenen ve pesonun dolarla eşitlenmesine dayanan programdan vazgeçilmesi demekti. Oysa değiştirilmesi gereken programı da IMF hazırlamış ve Arjantin'e o uygulatmıştı.

Levent Şahverdi Arşivi

Hükümet bu isteğe karşı gelince IMF, anlaşması yapılmış olan 1.3, Dünya Bankası 1.1 milyar dolarlık kredi dilimlerini durdurdu ve ödeme yapmadı. Yaratılan panik havası içinde parası olanlar bankalara hücum ederek çektikleri paraları yurtdışına çıkarmaya başladılar ve hükümet zorunlu olarak önce bankacılık işlemlerini durdurdu, daha sonra bankadan para çekmeye sınır koydu. Birçok yerde, çıkış biçimi ve sorumluları belli olmayan provokatif eylemler ortaya çıktı; Maliye Bakanlığı ve iki banka şubesi ateşe verildi ve halkın yoksul kesimleri sokağa döküldü. Bu eylemlerle Ankara'daki "*esnaf*" eylemleri arasında büyük bir benzerlik vardı.

Kemal Derviş, Fransız Le Figaro gazetesine görüşlerini açıklarken kendisine sorulan, Arjantin ile Türkiye'nin kıyaslanmasıyla ilgili bir soruyu yanıtlarken şunları söyledi: "*Türkiye dalgalı kur uygulamasına geçmiştir. Arjantin ise dalgalı kur uygulamasına geçmede gecikmiştir. Türkiye, sıkı bütçe politikası izlemeyi başarıyla sürdürmektedir. Arjantin bu konuda da başarısız olmuştur. Bu iki faktör nedeniyle iki ülkenin kıyaslanması doğru değildir.*"[7]

Merkez Bankası Başkanı **Süreyya Serdengeçti**'nin Arjantin konusunda yaptığı değerlendirme, **Kemal Derviş**'in söylediklerinin hemen aynısıydı. **Serdengeçti,** 20 Aralık 2001'de, TUSİAD'in Hilton Oteli'nde düzenlediği kokteylde, gazetecilere şu değerlendirmeyi yaptı: "*Türkiye ile Arjantin arasında kur rejimi farklıdır ve bu çok önemlidir. Arjantinde sabit kur uygulaması vardır, Türkiye'de dalgalı kur rejimi vardır.*"[8]

Türkiye gibi büyük bir ülkenin ekonomisine yön veren insanların, gerçekleri yansıtmayan, sorun tesbitinden uzak, yüzeysel görüşlerini bu denli rahat olarak açıklayabilmeleri ilginçtir. Kapsamlı programlarla uzun bir süreç sonunda iflasa götürülen bir ülkede ortaya çıkan bunalımı, kur rejimiyle açıklamak bir ekonomistin yapabileceği herhalde en son iş olması gerekirdi. Sabit kuru, "*Yeni İstikrar Programı*" adıyla Arjantin'e, "*9 Aralık Kararlarıyla*" Türkiye'ye uygulatan, **Derviş** ve **Serdengeçti**'nin yakın ilişkide olduğu IMF'nin kendisiydi. "*Dalgalı kur*" söylendiği gibi "*derde deva*" tek çıkar yol ise Arjantin'de 11, Türkiye'de 1.5 yıl neden "*sabit kur*"

Levent Şahverdi Arşivi

uygulatılmıştı.? Söylenenler, azgelişmiş ülke ekonomilerini çöküşe götüren bilinçli yanlışlıkların itirafı anlamına gelmiyor muydu?

Kemal Derviş, *"Türkiye sıkı bütçe politikası izlemektedir"* derken bir gerçeği ortaya koyuyordu. Türkiye'de dış borçları ödemek için, *"Türk halkının çile çekme gücüne"* dayanarak ağır vergiler getiriliyor, devlet harcamaları kısılıyor ve borç ödemek için bütçede *"faiz dışı fazla"* sağlanıyordu. Söylenen doğruydu; Türkiye, *"sıkı bütçe politikası izleyip"* kendini tüketerek borç ödüyor ve halk buna katlanıyordu. Arjantin halkı bu *"çileye"* katlanamamıştı.

IMF ve Dünya Bankası Arjantin'e, anlaşması yapılmış olan (1,3 + 1,1) 2,4 milyar dolarlık, zamanı gelen kredi dilimini keserek ayaklanmaların başlatıcısı olurken aynı günlerde Türkiye'ye 17,3 milyar dolarlık kredi açtı. Bu farklı tutumun nedeni neydi? IMF, benzer ekonomik bunalım yaşayan bu iki ülke arasında neden bu denli farklı bir yol izliyordu?

Türkiye'nin Arjantin'den çok farklı iki önemli özelliği vardı. Birincisi Ankara'da, IMF isteklerini eksiksiz yerine getiren ve IMF'ye tam olarak teslim olan politikacılar ile siyasi alanı da kapsamak üzere kendisinden çok şey beklenen, yüksek yetkilerle donanmış bir **Kemal Derviş** vardı. İkinci ve temel farklılık ise, Türkiye'nin jeostratejik konumu, bu konunun ABD çıkarları açısından taşıdığı önem ve güçlü bir silahlı kuvvetlere sahip olmasıydı. ABD'nin Afganistan, Irak ve İran'ı hedef alan Orta Asya politikası için Türkiye kilit ülke konumundaydı.

Her yanıyla bağımlı kılınmış ve üzerinde etkili bir disiplin kurulmuş olan Türkiye, o aşamada Arjantin gibi çökertilecek değil ayakta tutularak, stratejik konumundan yararlanılacak bir ülkeydi; Türkiye ABD'ye, bölge politikalarını uygulayabilmesi için gerekliydi; yönetim inisiyatifi elde tutulduğu ya da denetlendiği sürece ayakta kalmalıydı. IMF Türkiye'ye büyük boyutlu kredi açmakla, hem alacaklarının tahsilinin yolunu açıyor hem de ABD'nin politik çıkarlarına uyum gösteren bir davranış içine giriyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

Irak ve Kemal Derviş

Kemal Derviş, yanına Hazine Müsteşarı **Faik Öztrak**, ve Merkez Bankası Başkanı **Süreyya Serdengeçti**'yi alarak 17 Eylül 2001'de (ikiz kuleler saldırısından 6 gün sonra), ulusal yayın yapan gazete ve televizyon temsilcileriyle Ankara'da bir *"kahvaltılı sohbet toplantısı"* düzenledi ve bu *"toplantıda"* şunları söyledi: *"Türkiye, ABD'nin terörle mücadele için atacağı uluslararası adımlara* (ülkelere saldırmaya diye okuyunuz) *kayıtsız şartsız destek vermesi gerekir. Bu konuda ABD ile pazarlık yapmak ahlaki olmaz. Türkiye, şimdi daha çok artan stratejik önemini bir fırsatçılık olarak değerlendirip sesini fazla yükseltmemelidir. Şartlı destek veriyoruz havası aleyhimize olur. Maliyet ne olacaksa konuşmak gerekir ama ABD'ne desteğimiz kayıtsız ve şartsız olmalıdır."*[8]

Ekonomiyle ilgili sorunlarla ilgilenmek üzere bir *"ekonomi teknisyeni"* olarak getirildiği söylenen kişi, Türkiye'nin ulusal güvenliğini dolaysız ilgilendiren askeri konularda görüşler ileri sürüyor ve bölge ülkelerine saldırı hazırlıkları yapan ABD'nin *"kayıtsız ve şartsız"* desteklenmesini istiyordu. Daha önce ülke yetkilileri, yabancı misyon şefleri ve uluslararası örgüt temsilcileriyle; Dışişleri Bakanlığına bilgi vermeden, hükümetten bağımsız olarak kurduğu ilişkiler gözönüne getirildiğinde, bu çıkışın anlamı ve **Kemal Derviş**'in yüklendiği misyonun niteliği, daha açık biçimde ortaya çıkıyordu. Yapılan açıklamaya, resmi ya da sivil hemen hiçbir kesimden herhangi bir tepki gelmedi. Ancak söylenen sözler son derece önemliydi ve bu *"ekonomi teknisyeninin"* söyleyebileceği sözler değildi. Ekonomi alanında yapabileceği herşeyi büyük bir özgürlük içinde yapıyordu. Geniş yetkiler elde etmiş, *"kadrosunu"* kurmuş ve yetkilerini sonuna dek kullanarak dış borçlar için vergi toplamayı sürdürüyordu. Ekonomi konusunda *"zahmetli"* araştırmalar, sorunlara çözüm olacak arayışlar içinde değildi; Türkiye'deki teslimiyetçi ortam içinde, ekonomiyle ilgili yaptığı işler, fazla emek ve zaman ayırmaya deymeyecek kadar kolay ve zahmetsizdi. Yüklendiği misyonun hedefleri yüksek,

Levent Şahverdi Arşivi

arkasındaki küresel gücün istekleri genişti; **Kemal Derviş**'in ana görevi ekonomik değil politikti.

Kemal Derviş, ABD'nin *"kayıtsız ve şartsız"* desteklenmesi gerektiğini açıkladıktan üç ay sonra, bu düşüncesini benzer söylemlerle yineledi. 12 Aralık 2001'de ziyaret ettiği AKP Başkanı **Recep Tayyip Erdoğan** ve SP Başkanı **Recai Kutan**'la yaptığı görüşmelerde şunları söyledi: *"IMF'nin isteklerini yapmak durumundayız.* ***ABD stratejik konumumuz gereği bize destek veriyor. Bizim de içerden fedakarlık yapmamız gerekiyor.***"[9]

Kemal Derviş'in bu sözlerinden 3,5 ay sonra ABD'nin önde gelen haber kanallarından *Fax News*'in siyasi yorumcusu **Dick Morris** şu değerlendirmeyi yaptı: *"Araplar bize Irak'a operasyon izni vermeyebilir. Onlara ihtiyacımız zaten yok. IMF, Türkiye'yi bizim için* (ABD y.n.) *satın aldı. Oradan istediğimiz herşeyi yaparız."*[10] **Kemal Derviş**'in görüşleri, söz ve davranışları, bu sözlerle birlikte değerlendirildiğinde daha anlamlı ve daha iyi anlaşılır hale gelecektir.

Yetki Devri ve Kurullar

Başbakan **Bülent Ecevit** 27 Mart 2002'de yaptığı açıklamada, *"Kısa süre içinde 2.5 yılda, IMF, Dünya Bankası ve Avrupa Birliğinin isteklerini karşılayabilecek nitelikte yaklaşık 250 yasa çıkardık"* dedi.[11] 1999 seçimlerinden sonra Hükümeti oluşturan DSP, MHP ve ANAP, çoğu kez arkasına *"muhalefetteki"* DYP, SP ve AKP'nin de desteğini alarak çok sayıda yasal ve anayasal değişiklik yapmış, Türkiye'nin yönetim yapısıyla uyuşmayan pek çok yasa çıkarmıştı. *"Yapısal Devrim"*, *"Çağa uyum"* ya da *"dönüşüm reformları"* olarak tanımlanan ve **Ecevit**'in söylediği gibi *"IMF, Dünya Bankası ve Avrupa Birliği'nin isteklerini karşılayacak nitelikte"* olan yasal değişikliklerin ortak özelliği, Türkiye'nin Cumhuriyet'le kurulmuş olan ulus–devlet işleyişinin güçsüzleştirilmesi, giderek etkisizleştirilmesi ve yönetim inisiyatifinin hükümet dışı *"kadrolara"* devredilmesiydi.

İçte ve dışta hemen tüm *"etkili"* çevrelerde, yapılan yasal düzenlemelere sıradışı önem verilmesi ve hemen her söylemde *"programa"* uyularak *"yapısal dönüşümlerin"* zamanında

Levent Şahverdi Arşivi

yapılmasının yinelenmesi nedensiz değildi. Türkiye'de gelinen nokta, yabancıların **Atatürk**'ün ölümünden beri 60 yıldır peşinde oldukları bir hedefti. Darbeler, ihtilaller, seçimler olmuş, birçok hükümet gelmiş gitmiş, ancak Türkiye şaşmaz bir biçimde adım adım bugünkü duruma getirilmişti. Şimdi, büyük bir sabır ve bütünlüğü olan *"programlarla"* yürütülmüş olan çalışmaların ürünleri toplanacak; Türkiye'nin kilit kurumları ele geçirilerek yönetim yetkisi devralınacak, Türkiye Osmanlının son dönemine geri götürülecekti.

Bu amaç, **Ecevit**'in sözünü ettiği 250 yasayla çok *"ileri"* bir aşamaya getirildi. Dışardan gelen isteklerin yalnızca niteliği değil, getiriliş biçimi bile Türkiye'nin geldiği durumu açıkça gösteriyordu. Ulusal egemenliğin en üst organı olan Meclisin yasama yetkisine, bu yetkiyi tamamlayan Devlet Bakanının inisiyatiflerine müdahale ediliyor ve hangi yasanın, ne biçimde ve ne zaman çıkarılacağı, tartışılmaz koşul olarak ileri sürülüyor ve yerine getirilen her koşulu bir başka koşul izliyordu. Dünya devlerinden uluslararası yatırım bankası **J.P.Morgan**'ın 16 Ağustos 2002'de açıkladığı raporda yazılanlar, var olan durumu açık olarak ortaya koyuyordu. Raporda şunlar söyleniyordu: *"Türkiye'de, erken seçim kararı nedeniyle bazı yasal düzenlemelerin Meclis'te kabul edilmesi gecikecektir. Ancak* ***yapısal reformları destekleyecek alt yapı Türkiye'de önemli ölçüde tamamlanmıştır."***[12]

Yasama örgütü üzerinde borç ilişkileri de kullanılarak kurulan baskı ve sağlanan disiplin, devletin bankalar başta olmak üzere, ekonomi ve mali kurumlarında *"seçilmiş"* kadroların doğrudan atanmasıyla tamamlandı. Küreselleşme anlayışıyla dışarda eğitim gören, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası finans örgütleriyle yakın ilişkiler içinde bulunan *"kadrolar"* sistemli bir biçimde ve kendilerine özel statü tanınarak önemli görevlere atandılar.

Kemal Derviş'in *"çalışma ekibi"* olarak tanıtılan bu insanlar, sayıları giderek artan ve adına *"Üst Kurul"* denilen yerlerde, kendilerine verilen *"yüksek yetkilerle"* *"yasal masuniyet"* statüsü içinde ve yalnızca **Kemal Derviş**'e karşı sorumlu olarak çalıştılar, çalışmayı da sürdürüyorlar. Bunlar, yaptıkları işlerde o

Levent Şahverdi Arşivi

denli özgür ve o denli *"başına buyruktular"* ki devletin kendilerinin üzerinde olan kurumlarına bilgi bile vermiyorlardı. Bu durumu en çarpıcı biçimde gösteren somut bir olay, 28 Temmuz 2001'de yaşandı. Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı **Şükrü Sina Gürel**, müsteşar yapılarak Hazinenin başına getirilen **Faik Öztrak**'tan Başbakanlık adına bazı haftalık bilgiler istediğinde, bilgi verilmediği gibi kendisine, *"bilgilerin ancak Kemal Derviş'e ve IMF'ye verilebileceği"* söylenmişti.[13]

"Özelleştirilen" kurumların başındaki *"yöneticilerin"*, devletin üst organlarına bilgi vermemesi sorunu, bu olayla sınırlı değildi. Bakanlar, Başbakan Yardımcıları, hatta Başbakanın kendisi bile zaman zaman bundan şikayet ediyordu. **Kemal Derviş**'in istifasından sonra Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı yapılan **Masum Türker**, Bakanlar Kuruluna mali konularla ilgili bilgi verdiğinde, Başbakan Yardımcısı **Devlet Bahçeli** şunları söyleyecekti: *"Sayın Türker'e, Hazinenin icraat ve programları ile ilgili olarak ayrıntılı ve açıklayıcı bilgi vermesi nedeniyle teşekkür ediyorum. Bugüne kadar bu denli doyurucu bilgiyi ilk kez alıyoruz, şimdiye dek doyurucu bilgi alamıyorduk."*[14]

Ecevit : Ölçüyü Kaçırdık

Başbakan **Bülent Ecevit**, 26–27 Mart 2002'de İstanbul Ceylan İnter–Continental Otel'de düzenlenen İstanbul Forumu'na katılarak, özerkleşme adıyla devletin denetimi dışına çıkarılan bağımsız *"Kurullar"* hakkında görüşler ileri sürdü. **Ecevit**'in iç ve dış *"çevrelerde"* rahatsızlık yaratan ve herhalde partisinin parçalanma nedenleri içinde yer alan görüşleri şöyleydi: *"Özerkleştirme alanında itiraf edeyim ki ölçüyü kaçırdık. Demokrasi, Pazar ekonomisi, IMF isteği denildi.* ***Birçok kamu kuruluşu, devletin ve hükümetin tamamıyla etki ve denetim alanı dışında, başıbuyruk kurumlar haline geldiler****. Ankara'ya gelen işadamları, yetkilerin büyük ölçüde elimizden kaçıp gittiğini biliyorlar. Karşılarında hükümet ve devleti görmek istiyorlar. Özerklik konusunu yeniden elden geçirmemiz ve dengeli, sağlıklı işler hale getirmemiz gerektiğine inanıyorum. Bu konuda yasa değişikliği için ilgili arkadaşlara görev vermiş bulunuyorum. Gerek bankacılık ve gerek*

Levent Şahverdi Arşivi

başka duyarlı konularda, devlet tümüyle devre dışı bırakılmış durumda. Buna biz tahammül ederiz ama halk tahammül etmiyor."[15]

Bülent Ecevit, "*2.5 yılda 250 yasa*" çıkarılmasında birinci dereceden sorumlu olmasına ve bu yasaların içinde "*özerkleşme*" yasalarının da bulunmasına karşın, kendi çıkardığı yasalardan şimdi şikayetçi oluyordu. **Ecevit**, "*Birçok devlet kuruluşunu, devletin de hükümetin de etki ve denetim alanı dışına çıkaran*" yasaları büyük bir istekle çıkarıyor, bu yasaların "*çağın gereği*" olduğunu söylüyor ve daha sonra "*kendisinin içine sinmesine*" karşın "*halkın içine sinmediğini*" belirterek değiştirilmesi gerektiğini söylüyordu. Türkiye, insana hüzün veren olumsuz bir süreç yaşıyordu.

Bülent Ecevit'in "*değiştirilmesi için ilgili arkadaşlarına görev vermesine*" karşın, herhangi bir "*değişiklik*" doğal olarak olmadı. "*Atı alan Üsküdar'ı geçmişti.*" "*Özerkleştirmekten*" geri dönmek bir yana Türkiye, yönetim gücünü tam olarak yitireceği bir yolda ilerlemeye devam etti. Özerkleşmeden geri dönülmesini söyleyen **Ecevit**'in partisi parçalandı, **Kemal Derviş** partilerin paylaşamadığı bir unsur haline geldi.

"*Özerkleştirilerek*" yönetim yetkisi Türkiye Cumhuriyeti Hükümetlerinin elinden alınan devlet kurumları, Türkiye'nin ekonomik, mali ve sosyal yaşamına yön veren, toplumsal düzeni ayakta tutan milli kurumlardı. Bu kurumların, ülkenin esenliği için "*özerkleşmek*" değil tam tersi, birbirini tamamlayan biçimde ve sıkı bir kamusal disiplinle dolaysız milli hükümetin emri altında çalışması gerekiyordu. Bu yapılmadığında ulus–devlet varlığını tehlikeye sokan küresel kaos içinde devlet gücünü, ona bağlı olarak da ülke bütünlüğünü korumak olası değildi. Kaygı verici olan, yalnızca devletin kilit kurumlarına, dış istekli atamaların yapılıyor olması değil, bununla birlikte, bu atamaların kalıcı hale gelmesi ve dönüşü zor bir sürece girilmesiydi; Türkiye'nin gizli işgal olgusuyla karşı karşıya olmasıydı.

Kemal Derviş'e geniş yetkilerle bağlanan kurumlar gözönüne getirildiğinde, yaşanmakta olan sürecin niteliği kendiliğinden ortaya çıkıyordu. *Merkez Bankası, Hazine*

Levent Şahverdi Arşivi

Müsteşarlığı, Bankacılık Denetleme Üst Kurulu, Sermaye Piyasası Üst Kurulu, Kamu Bankaları, Enerji Üst Kurulu, Şeker Üst Kurulu, Tütün Kurulu, Telekominikasyon Kurulu, "özerkleştirilen" ve hükümetin yetki alanı dışına çıkarılan devlet örgütleriydi.

"*Özerkleştirilen*" kamu örgütlerinde "*görev*" yapacak olan "*kadrolara*", yalnızca otoriter yönetimlerde ya da sömürgelerde görülebilecek düzeyde "*geniş*" yetki verilmekle kalınmadı. Bankalar ve mali kurullarda "*görev*" alan insanlara yargı masuniyeti de getirildi. Bu insanlar büyük bir özgürlük içinde "*çalışmayla*" kalmayacaklar, çalışmaları sırasında yasadışı bir iş yaptıklarında yargılanmayacaklardı. Bu sonucu sağlamak için yoğun çaba harcayan ve istediği yerine getirilmediğinde hükümeti istifa etmekle tehdit eden **Kemal Derviş**, yargı masuniyeti konusunda şunları söylüyordu: "*Banka yöneticilerini desteklememiz ve onları olmayacak ithamlardan, suçlamalardan korumamız lazım. Hukuk sistemimizde bu ayırımı yapmazsak, risk almak isteyen, hizmet vermek isteyen insanlar bunu yapamayacak. Bu ciddi bir sorundur.*"[16]

Kemal Derviş'in açıklamalarından yaklaşık bir yıl sonra 14 Ağustos 2002'de, Akşam gazetesinde "*Şaibeli Satış Damada Yaradı*" başlığıyla bir haber yayınlandı. Bu haberde şunlar söyleniyordu: "*Kemal Derviş'e ofis ve araba tahsis eden Mardinli inşaatçı Necati Yağcı, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Üst Kurulundan satın aldığı İnter Yatırıma sekreteri Oya Ünlü'nün eşi Emre Kızıl'ı yönetici yapmış. Paniğe kapılan Kemal Derviş dün büro ve iki otomobili ayda toplam 3 milyara kiraladı.*"[17] Olay ile ilgili bir açıklama yapan MHP milletvekili **Ahmet Çakar**, "*Kemal Derviş siyaset kirlenmiş diyor ama şirketlerin arabalarına biniyor*"[18]; ATO Başkanı **Sinan Aygün**, "*Etik açıdan doğru bulmuyorum. Kemal Derviş ekonomideki dalgalı kuru, siyasete de taşımış oldu.*"[19]

Akşam gazetesinin haberinde 4 gün sonra Aydınlık dergisi aynı konuyla ilgili bir başka haber yayınladı. Bu haberde şunlar söyleniyordu: "*Kemal Derviş'e bina ve otomobil tahsis eden, parasal destek sağlayan Zafer İnşaat, Amerika'da bile az sayıda şirkete verilen 'Güvenlik Yeterlilik Belgesine' sahip. Bu belge ancak CIA'nın 'oluru' ile alınabiliyor.*"[20]

Levent Şahverdi Arşivi

Kemal Derviş'in *"Banka yöneticilerini olmayacak ithamlardan korumamız lazım"* sözü, gazete ve dergilerde yer alan bu haberlerle birlikte ele alınmalı, yaşanan gelişmelerin Türkiye açısından taşıdığı önem bu bütünlük içinde değerlendirilmelidir.

Meclis, **Kemal Derviş**'in *"Banka yöneticilerinin korunması gerektiği"* yönündeki görüş ve isteğine duyarsız kalmadı. 14.06.2001'de TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu'na verilen, konuyla ilgili yasa önerisinde şu hükümler yer alıyordu: *"Bankaların yeniden yapılandırılması ile görevli yönetim ve denetim kurulu üyeleri, reel sektörün faaliyetlerinin gelişip devamını temin etmek, bankaların aktiflerini seyyal kılmak, pasif kalitesini yükseltmek ve bankaların reorganizasyonunu sağlayarak süratle özelleştirmeye hazırlamak amacıyla yapacakları iş ve eylemlerden dolayı sorumlu tutulamaz."*[21]

Kemal Derviş, Kredi Durduruyor

Enis Öksüz ve Telekom konusunda yaşananlar, **Kemal Derviş**'in Türkiye'deki amaçların, bu amaçlar için kullandığı yöntemleri ve sahip olduğu yetkileri gösteren örneklerden biri, belki de bu örneklerin en çarpıcısıdır.

Ulaştırma Bakanı **Enis Öksüz**, Telekom'un özelleştirilmesi için hazırlanan yasada ulusal hakları gözetiyor, stratejik değere sahip bu önemli kuruluşun Türk devletinin denetiminden çıkmamasına çalışıyor, bu nedenle **Kemal Derviş**'in tepkisini üzerine çekiyordu. **Derviş**'le birlikte medyanın da saldırılarına göğüs geriyor ve Anayasa'nın kendisine verdiği yetkileri kullanarak **Telekom**'a sahip çıkmaya çalışıyordu. Ülke yararını gözeten bu davranışı, onun Ulaştırma Bakanlığından ayrılmasına neden olacaktır.

Kemal Derviş, önce özelleştirme koşulları sonra *Telekomünikasyon Yasası* konusunda **Enis Öksüz**'e karşı, açıktan ve sert bir tutum izledi. Kamuoyunun önüne sakin ve yumuşak bir üslupla çıkıyor ancak dediği yapılmadığında *"sakin nezaketinden"* eser kalmıyordu. Özelleştirme koşullarıyla ilgili anlaşmazlıklar sürecinden sonra, bu kez **Telekom** yönetiminin

Levent Şahverdi Arşivi

yenilenmesi konusunda bir tartışma başlattı ve bu tartışmayı, IMF İcra Kurulu toplantısını ertelemeye dek tırmandırdı.

Kemal Derviş, 27 Haziran 2001'de gazetecilere şu açıklamayı yaptı: "*IMF'ye verdiğimiz sözler arasında Telekoma yeni yönetim atanması da var. Temmuz kredisi bu haberi bekliyor. 3 kez erteledik, Çarşamba günü bu işe noktayı koyacağız.*"[22]

Bu açıklamaya karşın **Derviş**, Çarşamba gününe dek yeni yönetim konusuna son noktayı koyamadı. Telekom Genel Kurulu, sıradışı bir tutumla ertelendi ve "*asistanı*" **Oya Ünlü** ve Hazine bürokratları ile görüşen **Kemal Derviş**, 13 günlük yurt dışı gezisini iptal ettiğini açıkladı. Başbakan **Bülent Ecevit** ve Başbakan yardımcısı **Hüsamettin Özkan** devreye girdi, ancak bir sonuca varılamadı.[23]

Kemal Derviş, 7 kişilik **Telekom** Yönetim Kuruluna Hazineden 4, Ulaştırma Bakanlığından 3 atama yapılmasını istiyor, **Enis Öksüz** ise yasal prosedür gereği Bakanlıktan 5, Hazineden 2 atama yapılması gerektiğini söylüyordu. Konuyla ilgili olarak IMF devreye giriyor, Washington'dan "*1,5 milyar dolarlık kredi diliminin serbest bırakılması için Telekom üst yönetimi sorununun çözüme kavuşturulması ön şart niteliğini korumaktadır*"[24] biçiminde açıklama yapılıyordu. DSP'den "*Taraflar arasında uzlaşı gösterilerek bu sorun da kolayca aşılabilir. Türkiye'nin bu tür krizlere tahammülü yok*"[25] biçiminde açıklama yapılırken, MHP, "*Öksüz'ün önerdiği kişiler bu işin profesyonelleri olan insanlardır. Telekomun özelleştirilmesine ilişkin yasayı ABD bastırdı, çıkardık. Ama ABD, yönetime getireceğimiz insanlara kadar karışmamalıdır. IMF ve Dünya Bankası, atayacağımız bürokratlara kadar karışacaksa, bu Türkiye açısından çok büyük bir sorundur*"[26] diyordu. Bu sorun Türkiye açısından gerçekten büyük bir sorundu ve Türkiye bu tür sorunları, bu denli açık olmasa da 50 yıldır yaşıyordu.

Kemal Derviş iki gün gecikmeli olarak Amerika'ya gitti, Washington'da Büyükelçi **Baki İlkin** ve bir gurup gazeteci tarafından karşılandı. Türkiye'ye verilecek 1,5 milyar dolarlık kredinin görüşüleceği IMF İcra Kurulu Toplantısı ertelenmiş, aynı ertelemeyi Dünya Bankası da yapmıştı. **Derviş**, Sabah gazetesinden **Savaş Süzal**'a toplantıları kendisinin ertelediğini belirten şu inanılmaz sözleri söyledi: "*Erteleme kararlarından*

Levent Şahverdi Arşivi

haberim var. Dünya Bankası ve IMF birlikte hareket eder. Böyle olmasını biz istedik."[27]

Bu gelişmeler üzerine Telekom derhal olağanüstü toplantıya çağırıldı, seçimler (atamalar diye okumalısınız) **Kemal Derviş**'in istediği gibi sonuçlandı, 1,5 milyarlık kredi ve bu utanç verici süreç **Enis Öksüz**'ün istifasıyla noktalandı. IMF Başkanı **Hörzt Köhler** 9 Temmuz 2001'de şunları söyledi: *"Türk Telekomdaki yönetim olayı, IMF'ye destek veren ülkelerin güveninin sağlanması için bir* ***sembol*** *niteliğindedir."*[28] **Köhler**'in sözleri doğruydu ancak eksikti. IMF, Telekom olayıyla yalnızca *"Kendisine destek veren ülkelere güven"* vermiyor, aynı zamanda Türk Hükümetine; *"hiçbir konuda, hiçbir biçimde söylediklerimden dışarı çıkamazsın"* diyordu. *"Sembol"* bunun sembolüydü; IMF tüm dünyaya *"Türkiye'yi Türkler değil biz yönetiyoruz"* diyordu.

Temel Hedef; Milli Bankalar

Barclays Bank eski Başkanı, İngiltere Bankalar Birliği Başkanı ve İngiltere Merkez Bankası Yönetim Kurulu Üyesi **Andrew Buxton**, Türk bankacılığı için 29 Kasım 2000'de şunları söyledi: *"Türkiye'de finansal hizmetlerin yaygınlaştırılması ve genişletilmesi için birleşmeler olacak ve bazı bankalar yok olacaktır; bazı bankaların gerçekten yok olması gerekiyor."*[29]

Andrew Buxton, bazı bankaların *"yok olması gerektiğini"* söylerken, Türkiye'de bankacılıkla ilgili olarak çıkarılan yasalar, hazırlanan programlar ve yürütülen uygulamalar, bankaların bazılarının değil, milli nitelikte olanların tümünün yok edileceğini gösteriyordu. IMF ve Dünya Bankası isteklerinde son 5 yıldır en çok bankacılık konusu yer alıyor ve yabancılar en çok bu konuyu gündeme getiriyordu. Bankacılık yasası çıkarılmalı, devlet bankaları kapatılmalı, bilançosu zayıf bankalara el konulmalı ve bankalar uluslararası finans sermayesinin alımına ya da ortaklığına açılmalıydı, söylenenler bunlardı.

Bu tür istekler yalnızca Türkiye'de değil, dünyanın hemen tüm azgelişmiş ülkelerinde gündeme getirilmiş ve bu yönde uygulamalar yapılmıştı. Yapılan uygulamalar yalnızca bugünün bir sorunu da değildi. Ülkeler üzerinde egemenlik kurmak için

Levent Şahverdi Arşivi

mali kaynakların denetim altına alınması, bunun için de sistemin ele geçirilmesi gerekiyordu.

Bu basit ancak etkili yöntem, toplumsal mücadelenin var olduğu tarihin her döneminde kullanılmıştır. Ancak bu yöntem en yaygın ve yoğun olarak, mali sermaye egemenliğinin tüm dünyaya yayıldığı emperyalist dönemde yani günümüzde kullanılmaktadır.

Türk toplumu bu "*eski*" ama "*etkili*" yöntemle 19. yüzyılda tanıştı ve mali bağımlılığın yarattığı pek çok sıkıntı yaşadı. 1923'le kendisini kurtardı ama bugün eski durumuna geri dönüyor. Mali bağımlılığın ağır yükü ulusal çözülmeyi hızlandırıyor, Hazine ve mali kurumlar yabancıların denetimine giriyor, Galata sarraflarının yerini yabancı bankalar alıyor. **Andrew Buston**'un dile getirdiği anlayış ve **Kemal Derviş**'in bu anlayış yönündeki eylemleri, bu sürecin doğal sonuçlarıdır. Türkiye'de milli bankacılık yok edilecektir. Yeni sömürgeciliği oluşturan küreselleşme ideolojisinin azgelişmiş ülkelere biçtiği rol budur.

Türk bankacılığına biçilen rolün niteliği, IMF programlarında, bu programların uygulanmasında görev üstlenen **Kemal Derviş**'in eylemlerinde ve yönetim inisiyatifi yabancılara geçen milli kurumlarda somut karşılığını bulmaktadır. IMF 57.Hükümet kurulur kurulmaz, bankacılıkla ilgili olarak çıkarılmasını istediği yasaları, bir ön şart olarak ortaya koymuştu. Devletin mali örgütleri hemen tümüyle **Kemal Derviş**'in emri altına sokulmuş ve istenilen yasa değişikliği bir değil birkaç kez yapılmıştı.

Türk bankacılığı ile ilgili yön belirleyerek amaç saptayanlar, saptadıkları amaçtan hiç ödün vermediler. Küresel finans gücünün somut ifadesi olan IMF, Dünya Bankası ve **Kemal Derviş**, konu bankacılık olduğunda en küçük öneri ve eleştiriye bile izin vermiyor, böyle bir olayla karşılaştıklarında hemen tehdit içeren sert bir tepkiyle karşılık veriyorlardı. Kamu ve Fon bankalarını yönetenlere yargı masuniyeti getiren yasanın bazı maddeleri, MHP milletvekilleri tarafından değiştirildiğinde, **Kemal Derviş** çok sinirlenmiş, gazetecilere tehdit ve şantaj

Levent Şahverdi Arşivi

içeren şu sözleri söylemişti: *"Bu çok kötü oldu. MHP gurubunun tamamının karşı oy kullandığının farkında olduğum bilinsin. Bunu aynen yazabilirsiniz. Yargı masuniyeti kabul edilmemesi halinde kamu bankaları reel sektöre kredi açmayacaktır."*[30]

Kemal Derviş, bankacılıkla ilgili *"yeni"* düzenlemeler konusundaki dayatmalarını, *"kamu bankalarının reel sektöre kredi açmayacağı"* yönündeki tehdidle sınırlamadı ve *"kararlı"* direncini sürdürerek tehditlerine yenilerini ekledi. 10 gün sonra, ulusal düzeyde yayın yapan gazetelerin Ankara temsilcileriyle yaptığı *"sohbet"* toplantısında şunları söyledi: *"Yaptığımız işlere koalisyon ortakları ve kamuoyu güvenmelidir. Bir sorumluluk verilmişse bunun yetkisi de vardır. Bir mutfakta 15 aşçı olmaz, bu kabul edilemez. Eğer yaptıklarımıza güven yoksa, işin orada bitmesi lazım."*[31]

Bankacılık konusunda yapılacak değişikliklerin alt yapısı IMF istekleri, bu isteklerin yer aldığı niyet mektupları ve **Kemal Derviş**'in daha önceki açıklamalarıyla hazırlanmış, medya aracılığıyla milletvekilleri ve kamuoyu üzerinde bir baskı kurulmuştu. Bu girişimlerin en çarpıcı örneklerinden biri **Kemal Derviş**'in 31 Ekim 2001'de milletvekillerini hedef alan konuşması, bir diğeri medyanın Ulaştırma Bakanı **Enis Öksüz** ile Tarım Bakanı **Hüsnü Yusuf Gökalp**'e karşı takındığı tavırdı. Medya, Telekom'un özelleştirilmesi konusunda ulusal hakları gözetmeye çalışan **Öksüz** ile tarımda çiftçilerin durumlarını iyileştirecek çaba içindeki **Gökalp**'e adeta savaş açmış ve *"Derviş'in çifte çilesi"*, *"Derviş'e Yeni Sorun"* gibi manşetlerle çıkıyordu.[32] **Kemal Derviş**, somutlamadan ve isim vermeden milletvekillerini usulsüzlük yapmakla suçluyor ve TUSİAD'ın düzenlediği *"Yönetimi Düzenleyici Reformlar Konferansı"* nda, *"Kamu Bankaları Reformunun son altı ayın en önemli reformu"* olduğunu belirterek *"milletvekillerinin usulsüz kredi için"* kendisine başvurduğunu söylüyordu.[33]

Ulusal Bankalar Tasfiye Ediliyor

IMF istekleri doğrultusunda, 1997 ile 2002 arasındaki 5 yılda, içlerinde *Demirbank, Toprak Bank, Yapı ve Kredi, Pamukbank* gibi köklü bankaların da bulunduğu milli sermayeye dayanan tam

Levent Şahverdi Arşivi

24 banka ortadan kaldırıldı. 1999 yılında 81 olan banka sayısı Haziran 2002 itibarıyle 57'ye düştü.[34] Bu bankaların bir bölümü, yürütülen dış kaynaklı politikalara güç ve destek veren, IMF'nin doğal müttefiki konumundaki, küreselleşme yanlısı insanlar tarafından içleri boşaltılmış ve kaynakları yurt dışındaki yabancı bankalara aktarılmıştı. Bir bölümü, yürütülen IMF politikaları nedeniyle zor duruma düşmüş, diğer bir bölümü de nedeni tam anlaşılamayan bir biçimde Fon'a devredilmişti.

IMF ile halkın *"hortumcu"* adını verdiği banka boşaltıcıları arasında sanki gizli bir anlaşma vardı. Yurttaşların yatırdıkları paralar kişisel amaçlar için kullanılıyor, bankalar bilerek batırılıyor ama bu işi yapanlardan, edindikleri haksız servet ellerinde dururken borçları tahsil edilmiyordu. Buna karşın, içi boşaltılan bankalar *"devletleştiriliyor"*, bu yolla *"hortumculara"* giden paralar halka ödettirilmiş oluyordu. Bu uygulama özellikle **Kemal Derviş** döneminde inanılması güç yöntemlerle yapılıyordu. Batırılan bankalar *"kamulaştırılıyor"*, bütçeden bu bankalara büyük boyutlu kaynak aktarılıyor ancak aktarılan bu kaynak bankaya borç kaydedilmiyor ve "*görev zararı*" adıyla siliniyordu. Bu yolla *"hortumlanan"* para meşrulaştırılmış oluyordu. 2002 Mayıs sonuna dek Hazineden batık bankalara 21,5 katrilyon lira para aktarılmış, bu paranın 14,3 katrilyon lirası, "*görev zararı*" adıyla (hortumlama görevi olması gerek) banka defterlerinden düşülmüştü. Bu işlemin açık anlamı, bu bilgileri veren **Güngör Uras**'ın deyimiyle, "*Hortumlayanlara, hortumladıkları paranın helal edilmesiydi.*"[35]

Hangi biçimde olursa olsun varlığına son verilen bankaların, **Fon** adı verilen kurum aracılığıyla devlet tarafından satın alınması ve ağır bir ekonomik bunalım yaşanmasına karşın bu bankalara Hazineden milyarlarca dolarlık kaynak aktarılması Türk halkına karşı yapılan büyük bir haksızlıktı. Üstelik bu haksızlık elbette, bankaların kurtarılarak yeniden toplumun hizmetine sunulması için yapılmıyordu. Çeşitli biçimlerde varlığına son verilen milli bankalar, yabancıların alabileceği bir duruma getirilerek satışa hazırlanıyordu. Özelleştirme *"filozoflarının"* özelleştirmenin erdemlerini dillerinden

Levent Şahverdi Arşivi

düşürmediği bir ortamda geniş kapsamlı bir *"devletleştirme"* yapılmasının nedeni, yürürlükteki çarpık işleyişi sürdürmenin yanında, Türk bankalarının yabancıların alımı için daha *"cazip"* hale getirilmesiydi. Bu iş için, halk yoksulluk ve işsizlik içinde kıvranırken, 30 Nisan 2001 tarihi itibariyle tam 12.4 milyar dolar harcanmıştı.[36] Banka satın almanın *"cazibesi"* harcama yapmakla da sınırlı bırakılmamış, arka arkaya çıkarılan yasalarla; banka satışlarında alım–satım vergileri kaldırılmış, hükümetlerin karar ve denetim yetkileri yok edilmiş ve bu işlerde *"görev"* yapacak kadrolara *"yasal masuniyet"* getirilmişti.

Yabancılara satılan ilk milli banka *Demirbank* oldu. Uzun yıllara dayanan düzenli çalışmalarıyla tanınan ve bu bankanın tüm hisseleri 200 milyon dolar gibi, değerinin çok altındaki bir bedelle dünya finans devlerinden İngiliz *HSCB*'ye satıldı. İngiliz *Financial Times* gazetesi bu satışı *"Bir kilometre taşı"* olarak değerlendirdi.[37]

Demirbank'tan hemen sonra *Sitebank* Yunan *Novabank*'a satıldı; ardından *Tekfenbank* ile *Ulusal yatırım A.Ş.* elden çıkarıldı. **Atatürk** döneminin prestij bankalarından *Emlak Bankası*, çalışanlarının tüm mücadelesine karşın Ziraat Bankası'yla birleştirme adıyla kapatıldı, binlerce yetişmiş elemanın işine son verildi. Türkiye'nin ilk ulusal özel girişim bankası olarak 1913 yılında kurulan *Türk Ticaret Bankası (Türkbank)* çalışanlarının ve emeklilerinin gözyaşları arasında tasfiye edildi.[38] *"İkramiyeli Aile Cüzdanı"*, *"Semt Şubeciliği"*, *"Teknik Staj Kredisi"*, *"Etüt Kredisi"* gibi uygulamaları Türkiye'ye tanıtan, kültürel çalışmalarıyla dikkat çeken *Yapı Kredi Bankası* ile *"Bireysel Kredi"*, *"Telefon bankacılığı"*, *"Gezici Bank 24"*, *"Müşteri Temsilciliği"* gibi bireysel bankacılık uygulamalarına öncülük etmiş olan *Pamukbank* baskı altına alındı, Pamukbank Fon'a devredildi.[39] IMF Türkiye Temsilcisi *Odd Per Brekk, Pamukbank* ile *Yapı Kredi Bankası "operasyonunu"* memnuniyetle karşıladıklarını açıkladı. ABD Hazine Bakan Yardımcısı, **John Taylor**, *"Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunun kuvvetle hareket ederek Pamukbank operasyonunu gerçekleştirmesini memnuniyetle karşılıyoruz. Bu eylem, Türk yetkililerin ekonomik program yolundaki taahhütlerini yerine*

Levent Şahverdi Arşivi

getirmesinin yeni bir göstergesidir" derken[40] **Kemal Derviş**, *"Sevinçliyim.. Şimdi daha güçlüyüz"* dedi.[41]

1998 yılında 38 olan özel sermayeli banka sayısı, 2002 Haziran ayı itibarıyle 20'ye indi. 1962 yılında sayıları 14'ü bulan kamu sermayeli banka sayısı 2001 yılında 3'e düşerken, yine 1962 yılında 5 adet olan yabancı sermayeli banka sayısı 2002'de 15'e çıkmıştı.[42]

Bankacılık sisteminde yer alan milli banka sayısının azalması, doğal olarak, şube sayılarının ve bankacılık konusunda uzmanlaşan yetişmiş işgücünün de azalmasına yol açtı. Bankalar 2000 yılında 7.837 adet şubeyle hizmet veriyordu. Son iki yılda 1.506 şube kapandı ve şube sayısı 6.331'e düştü.[43] 2000–2002 arasında, içlerinde *Hisarbank, Egebank, Efesbank, İnterbank, Raybank, Tutum Bankası, Türkiye Bağcılar Bankası*'nın bulunduğu 28 özel; *Adapazarı Bankası, Emniyet Bankası, Alaşehir Bankası, Lüleburgaz Birlik ve Ticaret Bankası* ve *Sağlık Bankası*'nın da bulunduğu 12 mahalli kalkınma ve yatırım bankası tasfiye edildi.[44]

2000 yılı başında bankalarda 173.988 kişi çalışıyordu. Bu sayı, 2002 başına kadarki bir yıl içinde, 137.342'ye düştü. Bir yıl içinde bankacılık konusunda eğitilmiş tam 36.646 kişi işini yitirmişti.[45]

İki yıllık aynı dönemde 7 kamu bankası kapandı. Tasfiye edilerek ya da başkalarıyla birleştirilerek kapatılan kamu bankaları şunlardı: *Türkiye Öğretmenler Bankası, Emlak Bankası, Ankara Halk Sandığı, Anadolu Bankası, İstanbul Emniyet Sandığı, İstanbul Halk Sandığı, İzmir Halk Sandığı.*

Ziraat Bankası'yla birleştirilen Emlak Bankası ile Halk Bankası'nın tam 581 şubesi bir yıl içinde kapatıldı. Ancak IMF kapatılan şube sayısını yeterli görmedi ve IMF Türkiye Masası Şefi **Juna Kahkonen**, Başbakan **Bülent Ecevit** ile yaptığı görüşmeden sonra; kamu bankalarındaki şube kapatmaların yeterli düzeyde olmadığını, 219 şubenin daha kapatılarak, kapatılan şube sayısının 800'e çıkarılmasını istedi ve şunları söyledi: *"Niyet mektubunda verilen tarih itibarıyle ancak 591 şube kapatıldı. Bu sayının yukarı çekilerek 800'e ulaştırılması gerekiyor"* dedi.[46]

Levent Şahverdi Arşivi

Kahkonen aynı açıklamada, Ziraat Bankasında sözleşmeli statüye geçen personel sayısının fazla, Halk Bankası'nda ise az olduğunu belirterek, kamu bankalarındaki yeniden yapılanmanın süratle tamamlanıp özelleştirilmeye hazır hale getirilmesini de istedi.[47] **Ecevit,** bu isteklere, program uygulamalarının aralıksız süreceğini ve herhangi bir aksamanın olmayacağını belirterek olumlu yanıt verdi.

Oysa **Ecevit, Kahkonen**'in bu istekleri kendisine iletmesinden yaklaşık 1 yıl önce şunları söylemişti: "*Ziraat Bankası Şubelerinin kapatılmasına büyük tepkiler var. Zamanında yanlış tesbitler yapıldı. İyi hesap yapılmadı. Tabii bizim yetkilerimiz kısıldı. Ama bu konuda halkta çok büyük tepkiler var.*"[48] Başbakanı'ın, "*yetkilerimiz kısıldı*" diyerek "*iyi hesap yapılmadığını*" ileri sürdüğü aynı Bakanlar Kurulu toplantısında aynı gün bir kararname kabul edildi ve bu kararnameyle Hükümet, kendi yetkilerini, olduğu gibi, kamu bankalarıyla ilgili olarak oluşturulmuş olan "*Ortak Yönetim Kuruluna*" devretti.[49]

Borç Ödemenin Yolu : Vergi Toplamak

Vergi eşitsizliğiyle siyasi düzen arasında tarihin her döneminde ve her toplumda dolaysız bir ilişki vardır. İktidar gücünü elinde bulunduranlar gereksinim duydukları gelirin mali yükünü, iktidar olanaklarından uzak tutulan geniş halk kitlelerinin üzerine yıkarlar. Halk, yönetim organlarından ne denli uzak ve örgütsüzse, vergi yükü o denli artar ve halk o denli yoksullaşır. Güç ve sömürüye dayanan bu ilişki, toplumsal yapı içindeki sınıflar için geçerli olduğu gibi, vergiye bağlanmış ülkeler için de geçerlidir. Vergi adaleti ile demokratik düzen ya da ulusal bağımsızlık arasında var olan dolaysız ilişki, aynı zamanda toplumların gelişkinlik düzeyini de ortaya çıkarır. Vergi toplamanın toplumsal yapı içinde sağlanan dengeli dağılımı, toplumsal demokrasinin en temel göstergesidir.

Türkiye vergi toplamadaki eşitsizlik konusunda dünyanın önde gelen ülkelerinden biridir. Toplanan vergilerin yüzde 75'i dolaysız vergilerden oluşmaktadır.[50] Bu çok yüksek bir orandır. En zengininden en yoksuluna dek herkesin eşit olarak ödediği

Levent Şahverdi Arşivi

dolaysız vergilerin, devletin topladığı tüm verginin dörtte üçünü oluşturuyor olması, Türkiye'deki demokrasinin niteliğini ortaya koyan göstergelerden biridir. Halka çıkarılan vergiler konusunda çok duyarlı davranılan 1923–1938 dönemi dışındaki hemen her dönemde, Türk toplumunda dolaylı vergiler hep yüksek olmuştur.

Dolaylı vergiden ayrı olarak Türkiye'de toplanan dolaysız verginin de büyük bölümü dar gelirliler, işçiler, memurlar, küçük esnaf ve çiftçiler yani halk tarafından ödenmektedir. Türkiye, sabit ücretlilerin ödediği vergi bakımından da dünyanın önde gelen ülkelerinden biri, belki de birincisidir ve bu durum yalnızca günümüze ait bir olgu değildir. Türk halkı, uzun yıllar ağır vergi ödeyen, bu nedenle *"vergi ödemeye dayanıklılığı"* ile ünlenen bir halktır. Osmanlının son dönemlerinde, batılılar aynı bugünkü gibi borç tahsilatının telaşına düştüklerinde, *The Times* gazetesi 1868 yılında şunları yazmıştı: *"Türkler kendilerine has bir inatla yılmadan vergi toplama çareleri bulmakta, düzeni ayakta tutmakta ve eski borçlarını ödemek üzere yeni kaynaklardan para sağlamayı başarmaktadırlar."* [51]

Vergi adaletsizliğinin yarattığı ağır yük, uzun yıllara dayanan sorunlar halinde dar gelirlileri ezerken, iş bulamayan ya da işini yitiren kitleler sürekli yoksullaşırken, **Kemal Derviş**'in Türkiye'ye gelişinden hemen sonra yeni ve ağır bir vergi paketi yürürlüğe sokuldu. **Derviş**; *"İç ve dış borçların döndürülebilmesi"* için *"devlet gelirlerinin arttırılması"*, *"bütçe dengelerinin kurulması"* ve *"faiz dışı fazla elde edilmesi"* gerektiğini söylüyordu. Faiz gelirlerine, kara paraya ya da büyük sermaye kârlarına ek bir yük getirilmezken; dolaylı vergiler arttırılıyor, yeni vergi kalemleri yaratılıyor ve bu vergiler toplumsal yaşamın hemen her alanına yayılıyordu. Toplanan vergi halka hizmet götürecek alanlarda kullanılmıyor, hemen tümü borç ödemelerine ayrılıyordu. Bu konuda gösterilen tavır o denli katıydı ki, Türk halkını acıya boğan Kocaeli depremi için toplanan vergiler bile deprem giderlerine ayrılmıyor, borç ödemelerinde kullanılıyordu. Bu gerçek TBMM'nde bizzat Maliye Bakanı **Sümer Oral** tarafından itiraf ediliyor ve tahsil

Levent Şahverdi Arşivi

edilen 4 katrilyon 718 trilyonluk deprem vergisinin 2 katrilyon 27 trilyon lirasının yani yalnızca yüzde 43'ünün deprem giderleri için kullanıldığı açıklanıyordu. [52]

Akaryakıt başta olmak üzere, doğalgazdan elektriğe ve suya; emlak vergisinden taşıt araçlarına, köprü ve otoyollardan harçlara, tekel maddelerinden şeker, tuza, telefon görüşmelerinden eğitim ve sağlık hizmetlerine dek toplumun varsıl ya da yoksul tüm kesimlerine aynı oranda yüklenen yoğun vergi artışları gerçekleştirildi, yeni vergiler getirildi. Aylık geliri 100 trilyon olan da 100 milyon olan da borç ödemeye dayanan vergi "*seferberliğine*" "*eşit*" olarak katıldılar. Bu durum, halkın yoksulluk sınırı göz önüne alındığında, dünyanın vergi dağılımı konusunda gördüğü, belki de en eşitsiz durumdu. *Dışardan alınan borçları kullanan büyük sermaye, ödeyen ise halktı.*

Yapılan zamlar içinde, akaryakıt ve diğer petrol ürünlerine yapılanların ayrıcalıklı bir durumu vardı. Fiyat artışları otomatiğe bağlanmıştı, dolarda ya da petrol fiyatlarında düşüş olsa bile Türkiye'de petrol ürünleri artıyordu. Akaryakıt Tüketim Vergisi tahsilatı bir yıl içinde yüzde 133 artmış[53] ve petrol ürünleri Türkiye'deki gelir düşüklüğüne karşın birçok Avrupa ülkesinden daha pahalı hale gelmişti.

15 Şubat 2002'de Ekonomi Muhabirleri Derneği İstanbul Şubesi üyeleri ile Armada Otel'de bir araya gelen **Kemal Derviş**'e burada, dolardaki ve petrol fiyatlarındaki küresel düşüşe karşın, akaryakıt fiyatlarının Türkiye'de neden arttığı soruldu. Alınan yanıt şuydu: "*Evet akaryakıtta fiyatlar enflasyonun ve kurun üzerinde arttı. Ancak bu, kamu finansmanındaki açıklar nedeniyle böyle oluyor. Kamu, gelir arttırmak için maalesef garantili olarak vergi sağlayabildiği alanlara yöneliyor.*"[54]

Kemal Derviş'in "*kamu*" olarak tanımladığı karar verici yer, "*kamu*", yani devlet değil bizzat, kendisiydi. Devletin bu konudaki yetkilerini kullanıyor ve fiyat artışlarının tümüne kendisi karar veriyordu. Ve bu iş için doğal olarak, kolay elde edilebilir kaynaklara yöneliyordu.

Yaşanan bu olgu yeni bir olay değildi. Osmanlı İmparatorluğu'ndan alacaklarını tahsil etmek üzere Türkiye'ye gönderilen *Düyun-u Umumiye*, ilk iş olarak damga, müskirat

Levent Şahverdi Arşivi

(alkollü içkiler), balık avı, tuz ve tütün resmi (vergisi) gibi devletin kolay elde edilir gelir kaynaklarına el koymuş ve daha sonra bu alanlardaki ürün ve hizmetlere dilediği oranda zam yapmıştı.[55] **Kemal Derviş**, Düyun-u Umumiye'nin yaptığı işin aynısını yapıyor ancak yaptığı işin sorumluluğunu kamuya (devlete) yüklüyordu.

16 Kasım 2001'de Başbakanlıkta, üst üste toplantılar yapıldı. Toplantıların amacı IMF'nin dikkatle izlediği 2002 bütçe görüşmelerine götürülecek gelir arttırıcı *"önerilerin"* saptanmasıydı. Toplantı maratonlarından biri olan Bakanlar Kurulunda yapılan *"önerilerden"* bazıları şunlardı: **Mesut Yılmaz**; *"Temizel'in 'Mali Milat' ve 'Nereden Buldun'u tümüyle kalksın"*, **Yılmaz Karakoyunlu**; *"Boğaz Köprülerini Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'na devrederek, satıp 5 milyar dolar kazanalım"*, **Kemal Derviş** *"Devleti küçülterek 5–6 katrilyon lira gelir elde edilebilir."*[56]

Kemal Derviş'in *"devleti küçültmek"* olarak genel bir ifade ile getirdiği görüşlerin çok daha açığını bir yıl sonra MHP'li Devlet Bakanı **Tunca Toskay** dile getirecek ve 8 Haziran 2002'de şunları söyleyecekti: *"Çözüm çok basit. Kamuda 2.5 milyon memur var. Gözükara bir iktidar 1.5 milyonu işten atsa sorun çözülür."*[57]

Kemal Derviş, vergi toplamak için *"yaratıcı girişimleri"* her alanda sürdürdü ve sonunda işi, mali olanaksızlıklar içinde olan, bu nedenle halka gereksinim duyduğu hizmetleri yeterli düzeyde götüremeyen belediyelerin gelirlerine dek götürdü. 21 Mayıs 2001'de Avrupa Türk İşadamları Derneği heyetiyle yaptığı toplantıda, *"Devleti borç batağından kurtarmak için* (borçları düzenli ödemek için diye okuyunuz) *belediyelerin de çeki düzene sokulması gerektiğini"* açıklayarak şunları söyledi*: "Şimdi sıra belediyelerde. Belediyelerin Hazineye akıl almaz boyutta borçları var. Bu işi artık düzene sokmak zamanı geldi."*[58]

Bütün Ödüller Derviş'e

Kemal Derviş Türkiye'ye geldiği ilk günden beri iş çevreleri, politikacılar ve medyadan olağandışı *"ilgi"* gördü ve desteklendi. *"İşadamları"* onunla görüşmek için yarıştılar, partiler

Levent Şahverdi Arşivi

onu saflarına katmak için neredeyse politik bir savaş verdiler, medya insana bıkkınlık veren bir yoğunluk ve beyin yıkamaya dönüşen yöntemlerle hergün **Kemal Derviş** *"haberleri"* yayınladılar. Televizyon izlemeyi bir yaşam biçimi haline getiren, düşünmeyi unutmuş bir kısım insanlar, yaşamlarını olumsuzluğa dönüştüren uygulamaları ve bu uygulamaları yöneten kişiyi, kurtuluş olarak görmeye başladı. Halkın büyük bölümünün olay ve gelişmeleri genel hatlarıyla kavramış olmasına karşın medya etkili propaganda gücüyle tutumunu sürdürdü, *"işadamları"* ve politikacılar **Kemal Derviş**'in peşinden koşmaya devam ettiler.

Kemal Derviş'e gösterilen aşırı ilginin nedeni neydi? **Derviş**, üstün *"yetenekte"* bir kişi ve bu yeteneklerini Türkiye'nin yararına kullanan özverili bir yurtsever olduğu için mi paylaşılamıyordu? Bu bir hizmet yarışı mıydı?

Kemal Derviş'e yakın olma, onun ilgi ve desteğini çekme eğilimleri ve bu yöndeki girişimler, bir *"hizmet"* yarışıydı. Ancak bu yarış, Türkiye'nin çıkarları için değil, **Derviş**'in temsil ettiği uluslararası güç ve bu gücün sahip olduğu anlayış için yapılıyordu; **Kemal Derviş**'e gösterilen aşırı ilgi, gerçekte onun kişiliğine ve yeteneklerine değil, arkasındaki güce gösteriliyordu.

Eşitliğin, özgürlüğün, erdemin ve uygarlığın değil, güç ve paranın belirleyici olduğu bir dünyada, varlıklarını para ve güce dayayan insanların aynı tutum içinde olmaları son derece olağan bir sonuçtur. Bu sonuç, işbirlikçiliği anlatan eski bir öyküdür. Varlıklarını dışarıya bağlayan insanlar elbette, bu güçlerin temsilcilerine aşırı ilgi göstereceklerdi.

Son 1,5 yıl içinde Türk toplumunun tarihsel özelliklerine, töresine ve geleneklerine ters, insana üzüntü veren pek çok olay yaşandı. Olayları yaratanlar Türk toplumunun küçük bir azınlığıydı ama ne yazık ki böyle bir azınlık, dışardan aldığı destekle sesini yüksek, etkisini sürekli kılabiliyordu. Tavaslı bir halı tüccarının **Derviş**'e yönelttiği *"isminiz çok güzel. Kemal Jön Türkleri, Atatürk'ü; Derviş tasavvufu çağrıştırıyor"*[59] biçimindeki

Levent Şahverdi Arşivi

dalkavuk sözcükleri elbette Türk halkının davranışı olamazdı ancak böyle insanlar ne yazık ki ortaya çıkabiliyordu.

Kemal Derviş'e ilk ödülü, Ankara Büyük Kolej öğrencileri verdi ya da verdirildi. Basına yapılan bir bildirimle, "*Türk ekonomisinde sağladığı canlanma*" nedeniyle öğrencilerin **Kemal Derviş**'i "*Yılın Babası*" seçtiği ve ödülün 18 Haziran 2001'de okulda yapılacak bir törenle kendisine verileceği açıklandı.[60]

İkinci ödül yurtdışından geldi. İngiliz ekonomi gazetesi Financial Times bünyesinde bankacılık sektörüne yönelik yayın yapan "*The Banker*" dergisi, 2002 yılı başında **Kemal Derviş**'i, "*Dünyanın En İyi Ekonomi Bakanı*" seçti. Derginin ödül gerekçesi şöyleydi: "*Bakan Derviş, uluslararası kuruluşlarda ve son olarak Dünya Bankasında elde ettiği tecrübeyi başarılı bir biçimde kullanmış, Türkiye'de bankacılık sektörünü çok iyi yönetmiş ve bankacılık sistemini siyasetçilerin arpalığı olmaktan kurtararak profesyonellerin yönetimine verilmesini sağlamıştır.*"[61]

Financial Times'ın "*Dünya Bankasında elde ettiği tecrübeyi*" başarıyla kullanması ve Türk bankacılığını "*çok iyi yönetmesi*" gerekçeleriyle ödül vermesi son derece doğaldı. **Kemal Derviş** Türk bankacılığını o denli iyi "*yönetmişti ki*", İngiliz bankası HSCB Demirbank'ı almış, diğer bankalar da alıcı bekler hale getirilmişti. Büyük bankaların dergisi "*The Banker*"**, Derviş**'e ödül vermekte haklıydı.

Bir başka ödül, destek mesajı biçiminde, uluslararası bir yatırım bankası olan *Credit Suisse First Boston*'un Yönetim Kurulu Üyesi ve Gelişmekte Olan Ülkeler Başkanı **James Healy**'den geldi. **Healy** şunları söylüyordu: "*Kemal Derviş, Türkiye'deki çalışmalarıyla dünyaya, güçlü politikalar ve güçlü siyasi iradenin olması halinde neler yapılabileceğini gösterdi. Onun gerçekleştirdikleri ekonomi eğitimi gören okullarda ders kitaplarına girecektir.*"[62]

Bir başka ödül, ekonomiyle hiç ilgisi olmayan bir kurumdan geldi. Türk Kalp Vakfı, "*Sakıp Sabancı İyi kalp Ödülünü*" **Kemal Derviş**'e verdi. Vakıf Başkanı **Çetin Yıldırımakın**, ödülün ülke yararı doğrultusunda, "*iyi kalp*" niteliği taşıyan hizmetler göz önünde tutularak verildiğini açıkladı.[63]

Levent Şahverdi Arşivi

En son ödül, destek yayını biçiminde, *The Economist* tarafından verildi. Dergi 10 Ağustos 2002'de çıkan sayısında şunları yazdı: "*Serbest piyasa öngörüsünü işadamı babasından, ilerici yanını Hitler Almanyası'ndan kaçıp Anadolu'ya yerleşen yarı Alman yarı Hollandalı annesinden, finans yeteneğini Abdülhamit döneminde İmparatorluğun mali işlerine bakan dedesinden alan Kemal Derviş, modern düşünceli Türkler tarafından başbakan olarak görülmek isteniyor. Elbette bu görev ona çok yakışacaktır.*"[64]

Levent Şahverdi Arşivi

SEKİZİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN GELDİĞİ YER

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

"Allah'a Şükür Afganistan'dan İyiyiz"

Kemal Derviş, 5 Eylül 2001'de Ankara Ticaret Odası Başkanı **Sinan Aygün**'e yaptığı ziyaret sırasında, "*Allah'a Şükür biz herşeye rağmen, mesela Afganistan'dan da, Brundi'den de elbette çok daha iyi durumdayız; bu nedenle kendimizi küçümsememiz gerekiyor*" dedi.[1] Açıklamanın eleştiri alması üzerine bu kez, anlatım bozukluğu içeren şu sözleri söyledi: "*Bir rasyonaliteyi* (akla ait alan) *açıklarken kullandığım ironik bir ifade çok yanlış anlaşıldı.*"[2]

İroni ya da gerçek; söylenen sözün Türkiye'de yaşanan olayları anlatan doğru bir yanı vardı. Türkiye'nin durumu elbette Afganistan'dan daha iyiydi ama, "*iyi*" durumundan olumlu sonuç çıkarabilmek için ancak Afganistan ya da Burundi ile kıyaslanması gerekiyordu; Türkiye bu hale gelmişti. Ayrıca uygulanmakta olan ekonomik programlar, Türkiye'yi ulusal bağımsızlığını koruyup güçlendirmeye değil "*Afganistan olmaya*" doğru götürüyordu; sözdeki doğru olan yan buydu.

24 Ocak 1980'le başlayan, Gümrük Birliğiyle süren, 1999 Programıyla üst düzeye çıkan bunalım, **Kemal Derviş**'in uyguladığı programla yönetim yapısında kalıcı bozulmalar yaratıyor ve ekonomik olmaktan çıkarak hızla ulusal hale geliyordu. Bu durum, dayanaksız bir sav değil rakamların ve belgelerin doğruladığı, yaşanan bir gerçeklikti.

Kemal Derviş Türkiye'ye geldiği ilk günlerde, Afganistan ya da Burundi benzetmeleri yapmıyordu. "*Yumuşak*" ses tonu, "*güven veren*" davranışları, "*bilgili*" görünümüyle özenle hazırlanmış olumlu görüşler ileri sürüyor ve Türkiye'nin büyük bir ülke olduğunu söyleyerek topluma umut veren açıklamalar yapıyordu. 20 Mart 2001'de "*Çerçeve Programını*" açıklarken, "*Yaz sonunda ekonomide büyümeye geçeriz*"[3] demişti ama, Türkiye 2001 yılında tarihinde gördüğü en büyük küçülmelerden birini yaşadı. 14 Nisan 2001'de, "*Güçlü Ekonomiye Geçiş Programını*" açıklarken, "*Her akşam evlerimize biraz yorgun döneceğiz ama, her sabah yeni bir umutla kalkacağız*"[4] diye söze başlıyor ve şunları söylüyordu: "*Yüzde 6–7 büyüme ile 10 sene geçirebilirsek,*

Levent Şahverdi Arşivi

Avrupa'nın en güçlü ülkesi haline geliriz. Bir zaman sonra geçmişe dönüp baktığımızda, bugünü kötü bir rüya olarak göreceğiz."[5]

Ekonomik göstergeleri, sanayi ve teknolojik gücü, dış ticaret dengelerini ve bu dengelerin aritmetik sonuçlarını yok sayan, aşırı *"umutlu"* bu sözlerden bir hafta sonra; 22 Nisan 2001'de tekstilcilerle yaptığı *"zirvede"*, büyümeyle ilgili görüşlerini daha iddialı hale getirdi ve şu savı ileri sürdü: *"Türkiye 2002'den itibaren ortalama yüzde 7 büyüyecektir."*[6]

Bu açıklamayla, *"Avrupa'nın en güçlü ülkesi haline gelmenin"* onda biri böylece gerçekleşmiş oldu; Türk halkı bir yıl sonra *"geçmişe dönüp baktığında"* kötü bir rüya değil, çok kötü bir kabus yaşadığını görecekti.

Kemal Derviş aynı toplantıda, *"Devletin bir döviz kuru hedefi olmayacaktır. Dolar'ın değeri bir süre sonra düşecektir"* dedi.[7] Bu sözlerin söylendiği gün doların değeri 1 milyon 230 bin liraydı. Doların değeri, söylendiği gibi düşmedi, tersine yükseldi ve *"kısa bir süre sonra"* 1 milyon 600 bin lirayı aştı.

Doların değer yitireceğinin söylendiği toplantıdan 18 gün sonra 2 Mayıs 2001'de bu kez şunlar söylendi: *"Türkiye ekonomik bunalımdan çıkmak üzere. Ancak sevinmek için erken.* ***Asıl sevindirici olayları yazdan itibaren göreceğiz****."*[8] Yaz sonunda *"sevindirici"* hiçbir olay yaşanmadı, tam tersi, 2001 yazından sonra toplumun tüm kesimleri, kendilerini umutsuzluğa sürükleyen uygulamalarla karşılaştılar; *"sevindirici"* değil keder verici olaylar yaşadılar. *"Yaz sonunda"* halk içinde *"görülen"* *"sevinç"* değil öfke ve umutsuzluktu.

Söylenen sözlerin gerçekleri yansıtmadığı ve gerçekleşme olasılığının bulunmadığı açıktı. Bunu ekonomiden biraz anlayan herkes görüyor, daha önemlisi kitleler gerçekleri yaşayarak yavaş yavaş öğreniyordu. Ancak örgütsüzlüğün yarattığı bilgi ve bilinç eksikliği medyanın tek yanlı propagandasıyla birleşince, halk siyasi çözüm yaratmada zorlanıyor ve seçeneksizliğin yarattığı çaresizlik, halkın bir bölümünü, söylenen her iyi söze inanma eğilimi içine sokuyordu. Siyasi boşluk, gerçek dışı vaatlerle *"umut"* dağıtanlarca dolduruluyor

Levent Şahverdi Arşivi

ve sahte vaatlerini halka ulaştırma olanaklarına sahip kişi ve gurupların siyasi etkinliğini arttırıyordu.

Yaşanan gerçeklerin, söz ve propagandayla ya da zorla uzun süre gizlenebilmesi, tarihin hiçbir döneminde başarılamamıştır. En gerçek öğretici yaşamın kendisidir ve yaşayan herkes gerçeklerle karşılaşmak zorundadır. Önemli olan; gidişi önceden görmek, önlem almak ve bu önlemi eyleme dönüştürerek, kendi geleceğine egemen olmaktır; geleceğine egemen olmak ise insanı insan yapan bir süreçtir. İnsan haksızlıklara direndiği, geleceğini planladığı ve örgütlendiği oranda "*insanlaşmıştır.*"

Türkiye'de yapılmayan ya da yeterince yapılmayan buydu. Halka bilgi ve bilinç götürerek kitleleri örgütlemek zorunda olan aydınlar, tarihsel görevini yerine getirmiyor; yanlışın doğruyla, haklının haksızla, iyinin kötüyle iç içe girdiği karmaşık ortam içinde, sıradışı bir kayıtsızlıkla olayları yalnızca seyrediyordu. Hükümet halkın sorunlarına eğilmiyor tam tersi sorunlarını daha da ağırlaştıran uygulamalar yapıyordu. Türk halkı, geçmişte olduğu gibi, yine sağduyu ve tarihten gelen önsezi yeteneğiyle kendiliğinden doğruyu bulmak zorunda kalmıştı. Sezgisiyle olayların niteliğini kavrıyor ama örgütsüz olduğu için tepkisini gösteremiyor ya da yanlış hedeflere yöneltiyordu. Toplumun her kesiminde oluşan mücadele eğilimi giderek artıyor, ancak doğru ve ortak bir kanalda birleşemiyordu. Halk, ülkesinin ve kendisinin haklarını savunmak için örgütlenmeye ve mücadeleye hazırdı ama bu işe öncülük edecek ulusçu aydınlar, hem de **Atatürk**'ün Türk toplumunda yarattığı birikime karşın, ortaya çıkmıyordu. Türkiye gerçek anlamda Osmanlının son dönemini yaşıyordu; benzerlik şaşırtıcıydı.

Borçlar Artıyor

57.Hükümet, dışarda hazırlanan ve **Kemal Derviş** tarafından uygulanan programı da daha önceki IMF programları gibi ödünsüz uyguladı. Ancak sonuç yine, düzelme değil, sürekli ve kalıcı bozulma oldu. Ülkenin ve halkın en yaşamsal gereksinimleri bile karşılanamıyor, yatırım yapımlıyor,

Levent Şahverdi Arşivi

mal ve hizmet üretilmiyordu. Toplanan vergilerin tümü borç ödemelerine ayrılıyor ama yetmiyordu. Sürekli borç ödeniyor ancak, ödenmesi gereken borç toplamı azalmıyor, tersine artıyordu. Bütçenin tüm hedefleri borç ödemeye, özellikle de dış borç ödemeye yönlendirilmişti. Kendi bütçesinden pay alamayan halk ağır bir yoksulluk içine sürükleniyor, sahip olduğu değerleri teker teker yitiriyordu. Türkiye geleneksel yöntemlerle içinden çıkılamayacak bir borç sarmalına yakalanmış, bu nedenle yönetim inisiyatifi yabancıların eline geçmişti. Ülke, ulusal varlığa zarar veren olumsuz bir sürece girmiş ve bu süreç içinde dış borç ödemelerini her ne pahasına olursa olsun aksatmıyor, bu konuda asla ödün vermiyordu.

Kemal Derviş'in Türkiye'ye geldiği 2001 başında iç borç toplamı 36 katrilyon liraydı. Bu borç uygulanan ekonomik program sonucu 1.5 yıl içinde 90 katrilyon lira artarak 126 katrilyon liraya çıktı; artış yüzde 350'ydi.[9]

Maliye Bakanlığı verilerine göre, **Kemal Derviş**'in "*göreve*" başladığı 2001 başında Türkiye'nin iç–dış toplam borcu 173.8 milyar dolardı ve vergilerin borçları karşılama oranı yüzde 77.1'di. **Derviş**'in görevde olduğu dönemde bu borç 2002 Mayıs itibarıyle 30.6 milyar dolar artarak 204.4 milyar dolara çıktı. Hazine 2002 yılının ilk altı ayında 21 katrilyon lira vergi topladı, ancak aynı süre içinde 24.6 katrilyon lira ana para ve faiz olarak borç ödedi. Vergi gelirlerinin tümü borç ödemelerine yetmemişti. Borçların toplanan vergiye oranı yüzde 117.1 idi. Oysa 2001 başında, vergi gelirleri borç ödemesine yetiyordu. Ve karşılama oranı yüzde 77,1 di.[10] Osmanlı İmparatorluğu iflasını ilan ettiği 1875 yılında, bütçesinin yüzde 76'sını borç ödemesine ayırıyordu.[11] Hazine Ocak-Haziran 2002 döneminde elde ettiği tüm gelirlerinin yüzde 82'sini borç ödemesine ayırdı; 6 ayda 29,8 katrilyon liralık gelir elde ederken 24.6 katrilyon lira borç ödedi.[12]

Bakanlığın verdiği bilgide ilginç bir sonuç daha vardı. 1,5 yıllık süre içinde iç borç sıradışı artarken dış borç, alınan onca yeni borca karşın, 2001–2002 arasında 119.6 milyar dolardan 115.1 milyar dolara düşmüş ve 4.5 milyar dolar azalmıştı. Bunun

Levent Şahverdi Arşivi

açık anlamı şuydu: İçerde yoğun bir biçimde iç borçlanmaya gidilerek borçlanılmış ve alınan borç vergi gelirleriyle biraraya getirilerek dış borç ödenmişti;[13] Türkiye, kaynaklarının hemen tümünü dış borç ödemelerine ayıran bir ülke haline gelmişti.

Borç faizlerinin düzenli ödenmesine karşın toplam borcun sürekli artması ve yeni borç alınması yalnızca 2002 yılına ait bir olay değildi. 2002'de borçlanma yoğunluğu artmıştı ama Türkiye, **Özal** döneminden beri bu açmaz içinde yaşıyordu. 1980 yılında, vergi gelirlerinin yalnızca yüzde 4.2'si faiz ödemelerine giderken[14] bu oran 2002 yılında yüzde 100'ü aşmıştı. 1985 yılında 37,7 milyar dolar olan iç–dış borç toplamı 1994'de 86.2 milyar dolara, Gümrük Birliği Protokolünden sonra 1996'da 108.8 milyar dolara çıkmıştı. Düzenli ödenmesine karşın borç artışı 1996'dan sonra da sürmüş; 1999'da 145.5, 2001 sonunda 204.4 milyar dolara çıkmıştı.[15]

Kemal Derviş'in "*Ekonomik büyüme olacak*", "*doların değeri düşecek*", "*sevindirici olaylar yaşayacağız*" biçimindeki sözlerinden 1,5 yıl sonra, "*sevindirici*" haberi Maliye Bakanlığı vermiş ve Türkiye'nin toplam borç yükünün yalnızca **Kemal Derviş** döneminde 30.6 milyar dolar arttığını ve yeni doğan her çocuğun 2.918 dolar borçla birlikte doğduğunu Türk halkına "*müjdelemişti.*"[16]

2001 Bütçesi, ilk altı ayını doldurmadan büyük bir açık verince, Haziran ayında bir ek bütçe çıkarıldı. Ek bütçenin yalnızca adı "*Ek*"'ti zira, çıkarılan ek bütçenin tutarı, ana bütçenin yüzde 81'i kadardı.[17]

31 katrilyon liralık ek bütçe, borç faiz ödemelerini karşılamak için çıkarılmıştı ve 24 katrilyon 591 trilyon lirası yani yüzde 80'i borç faizlerine ödenecekti. Ek bütçeyle birlikte 79 katrilyon liraya çıkarılmış olan bütçenin 37 katrilyon lirası vergi gelirlerinden oluşuyor ancak, faiz ödemeleri 41 katrilyon lirayı buluyordu. Cumhuriyet tarihinde ilk kez devletin vergi geliri faiz ödemesine yetmiyordu.[18]

Levent Şahverdi Arşivi

Yatırım yapılmıyor, Üretim Düşüyor

Koç Holding Yönetim Kurulu Başkanı **Rahmi Koç**, 24 Ocak 2000'de şunları söyledi: *"**Şimdi iş aleminde yapımcılık değil de satıcılık ve pazarlama mühim oluyor**. Bildiğiniz o mal üretme devri yavaş yavaş kapanıyor. Bizim de ağır sanayiden yavaş yavaş hizmet sanayisine kaymamız lazım. Migros her hafta iki tane mağaza açıyor."*[19]

Rahmi Koç bu sözlerle, elbette kendi şirketlerini de etkileyen yeni koşulları ve bu koşullara bağlı yeni yönelişleri dile getiriyordu. Ancak dile getirilenler aynı zamanda Türkiye'nin acı bir gerçeğini ortaya koyuyordu; *"Türkiye'de üretim devri bitmiş"*, Osmanlı'nın son döneminde olduğu gibi yeniden *"mal satma ve hizmet yapma"* dönemi başlamıştı. Bunu uzun yıllar *"yapımcılığı"* ile övünen üretim sanayisine sahip bir kişi söylüyordu. Türkiye, yeniden serbestçe mal sokulan, sanayi ve tarım üretimi bulunmayan, madenlerini işletemeyen bir ülke haline getirilecek ve sömürgeleştirilecekti. Acı olan gerçek buydu.

Sanayi, tarım ve madencilikte ulusal üretime yönelmeyi önleyen politikalar, batı etkisinin gelişmeye başladığı 1940'lı yıllardan beri aralıksız uygulanmıştır. Verilen raporların, *"önerilen"* programların ortak özelliği, Türkiye'de sanayileşmenin önlenmesi ve kendi kaynaklarını değerlendirme olanaklarından yoksun bırakmaya yönelmiş olmasıdır. *Dorr Raporu, Thornburg Raporu*, NATO politikaları, askeri anlaşmalar ve IMF programlarının tümü bu amaca dönüktür. Kredi ya da yardım anlaşmaları şarta bağlıdır ve bu şart her zaman üretimden uzak durmaya bağlanmıştır. Anlaşmalar dışı kalabilmiş bir konuda üretim yapılmak istendiğinde, üretimi yapılacak mal, bol ve ucuz hatta hibe olarak hemen emre hazırdır. Türkiye, 1950 öncesinde sivil havacılık uçağı yapıyor, dizel motor fabrikası kurmaya hazırlanıyordu. *Thornburg* Raporu'nun gereği olarak motor fabrikasından vazgeçildi, MTA'nın gerçekleştirdiği uçak üretimine son verildi.

Levent Şahverdi Arşivi

Atatürk döneminde sağlanan kamu ya da özel ulusal birikim, zamana yayılan bir program içinde tasfiye edildi. Türkiye'de büyük başarı sağlayan kamu işletmeleri bugün, geliştirilip güçlendirilmesi bir yana hüzün verici bir terk edilmişlik içindedir. Tüketime yönelik montaj niteliğindeki özel sektör işletmeleri, yabancı ortaklıdır ve uluslararası şirketlerin küresel yayılmasını sağlayacak *"üretim üsleri"* konumundadır. Bu işletmelerde bile yerli ortaklar artık devreden çıkarılmakta ve hisseleri yabancılar tarafından satın alınmaktadır.

Yarım yüzyılı aşan bir süreçten, özellikle de, Gümrük Birliği Protokolünden sonra Türkiye, koruması olmayan bir açık pazar haline getirildi. Ulusal sanayinin kurulup geliştirilmesini sağlayacak hemen hiçbir önlem kalmamasına ve Türkiye'de yabancı sermayenin önü sınırsız bir biçimde açılmasına karşın yapılanlar hep yetersiz görüldü. *"Yapısal dönüşüm"* adı altında, büyümeye aday küçük ve orta ölçekli işletmeler ile kamuya ait büyük sanayi işlemelerinin tümüyle tasfiye edileceği yeni bir döneme girildi. Bu dönemde, büyük kamu işletmeleri *"özelleştirilecek"* ya da doğrudan kapatılacak, *"işe yarar"* orta boy işletmeler satın alınacak, küçükler ise kaderine terk edilecekti. Politikacılar bu önemli *"dönüşüm hamlesini"* tek başlarına gerçekleştiremezlerdi. Bu *"zorlu"* işin altından, işbirlikçilere güven veren, büyük devlet ve uluslararası finans örgütlerinin desteğine sahip, dediğini yaptıran *"yeni"* bir *"otorite"* kalkabilirdi. Bu *"otorite"* Türkiye'de **Kemal Derviş**'ti.

"Yeni otoritenin" arkasına aldığı iç ve dış destekle kısa sürede gerçekleştirdiği işler, Türk sanayisi, tarımı ve madenciliği için gerçek bir yıkım oldu. Henüz gelişme çağında olan ve kendi kendini yetiştirerek ayakta durmaya çalışan ulusal sanayi tam olarak çöktü. İşletmeler ya iflas etti ya küçüldü ya da satın alındı. Sanayi, tarım ve madencilik alanlarında, ancak sömürgelerde görülebilecek yasalar çıkarıldı. 1978 yılında Dünya Bankası görevlisiyken, *"Türkiye'nin ağır sanayiye yönelmemesi gerektiği yönünde"* rapor hazırlayan **Kemal Derviş**, aradan 23 yıl geçtikten sonra *"raporunu"* uygulama fırsatıyla karşılaştı ve dış çevrelerde kariyerini yükseltecek olan bu *"fırsatı"*, çok iyi

Levent Şahverdi Arşivi

kullandı. Türkiye 2002 yılında, bütçesinde yatırım için pay ayırmayan, şirketleri iflas eden ya da satılan, üretimsiz bir ülke haline geldi. Ekonomi sürekli küçüldü.

Kemal Derviş 2001 başında, topluma olumlu mesaj vermek amacıyla *"Yaz sonunda ekonomide büyümeye geçeriz"* biçiminde bir açıklama yaptı; ancak bu açıklama elbette gerçekleşmedi. Gerçekleşmek bir yana Türk ekonomisi 2001 yılı içinde İkinci Dünya Savaşından sonra, tarihinin gördüğü en büyük daralmayı yaşadı ve yüzde 9,4 oranında küçüldü. Devlet İstatistik Enstitüsünün verilerine göre küçülme oranları sanayide yüzde 7.5, tarımda yüzde 6.1, ticarette yüzde 9.4 oldu.[20]

Yaşanan ekonomik küçülme yalnızca 2001 yılına ait bir durum değildi. IMF programlarının ödünsüz yürütüldüğü 1999 ve 2000 yıllarında da küçülme yaşanmıştı ve tutarlı bir politika değişimi olmaması halinde 2002 ve 2003'de de yaşanacaktı. Ankara Sanayi Odası Başkanı **Zafer Çağlayan** bu gerçeği, 31 Mart 2002'de yaptığı açıklamada, şöyle dile getiriyordu: *"Ortaya çıkan rakamlar önlem alınmadığı takdirde gelecekte daha büyük rakamlarla karşı karşıya kalacağımızın bir göstergesidir"*[21] diyordu.

Küçülmenin ve sürmekte olan ekonomik bunalımın şirketlere yansıyan somut sonuçları, bilinenlerden daha yıkıcı oluyor ve gelecekte yaşanacak daha olumsuz sonuçların haberini veriyordu. Özel şirketlerin satış hasılatları 2001 yılı içinde yüzde 3 gerilemiş, net kârları yüzde 71.9 azalmış ve yarattıkları katma değer yüzde 35.2 düşmüştü.[22] Şirketler, ortalama olarak net karının 6 katı faiz ödemiş, özsermeye kârlılığı yüzde 16.5'ten yüzde 5.3'e gerilemiş ve özsermayesinin toplam kaynaklarındaki payı yüzde 31.3'e düşmüştü.[23] Rakamların dili, şirketlerin hazırdan yediğini ve birikimlerini erittiğini söylüyordu.

İstanbul Sanayi Odası'nın Temmuz 2002'de yayınladığı 500 büyük kuruluşun 2001 yılındaki *"Katma Değer Vergisi tablosunda"* şirketlerde yaşanan özsermaye erimesini çarpıcı bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu tabloya göre, 500 büyük kuruluş 2001 yılı içinde yarattıkları her 100 birimlik katma değere karşılık; 123.3 birimi ücret, 97.3 birimi faiz, 2.5 birimi kira

Levent Şahverdi Arşivi

olmak üzere toplam 223.1 birim masraf yapmıştı.[24] Durumun açık anlamı şirketlerin üretim yapabilmek için özsermayelerinin yüzde 123.1'ini yitirmiş olmalarıydı.

Özsermaye erimesi doğal olarak, şirketleri yatırım yapamaz hale getirdi. Merkez Bankası'nın *"reel"* sektöre ilişkin düzenlediği *"Sanayi Yönelim Anketi"* bu durumu açıkça ortaya koyuyordu. 2002 Temmuzu'nda yapılan anket; şirketlerin yüzde 81.5'inin yeni bir yatırım planlamadığını, yüzde 44.9'unun ise var olan yatırımları kısacağını ortaya çıkıyordu.[25]

Kamu işletmelerinde durum özel şirketlerden elbette farklı değildi. Üstelik KİT'ler, engelleyici müdahaleler nedeniyle daha zor koşullar altında çalışıyor ve hemen tümü *"özelleştirme"* sürecine sokularak kurbanlık koyun gibi sonlarını bekliyordu. Küreselleşme felsefesine inanmış *"yöneticiler"* tarafından *"yönetiliyor"* ve üvey evlat muamelesi görerek başarısızlığı hedefleyen bir anlayışla adım adım çökertiliyordu. Elleri kolları bağlanmıştı. Teknolojik yenilenme ve gelişme için bütçeden pay ayrılmıyor, istihdam sürekli düşürülerek nitelikli personel işten çıkarılıyordu. Kârlı olanlar, değerlerinin altındaki bedellerle satılıyor, bazıları da gerçeği yansıtmayan gerekçelerle kapatılıyordu. **Atatürk** döneminin prestij yatırımlarından Beykoz Şişe Cam Fabrikası, bu uygulamanın son örneklerinden biriydi.

Özel sektöre ait *"Tekfen Endüstri ve Ticaret Şirketi'nin"* fabrikalarını kapatmasının da hüzünlü bir öyküsü vardı. *"Güneş batar Tekfen doğar"* sloganıyla 1963'den beri tam 50 yıldır üretim yapan bu yerli şirket 2002 yılında fabrikasını kapattı ve böylece Türkiye'de ampul üretimi kalmamış oldu. Şirketin Genel Müdürü **Mehmet Killi**, aynı adla Polonya, Almanya ve Tayland'da ampul üreteceklerini ve bu ülkelerden ampul ithal edeceklerini açıkladı.[26]

Var olan fabrikaları kapatan zihniyetin, yeni yatırımlar için kaynak ayırması elbette beklenemezdi. Nitekim, işlevi faiz ve maaş ödemekten ibaret hale gelen bütçeden kamu yatırımlarına ayrılan pay yok denecek düzeye indirilmişti. Devletin 2002 yılının ilk 5 ayında yatırım için ayırdığı pay, bütçenin yalnızca

Levent Şahverdi Arşivi

yüzde 2.2'ydi. Nüfusun yarısı köylü olmasına karşın tarıma yüzde 2, sanayileşmek zorunda olmasına karşın KİT'lere yüzde 1.3 pay ayrılmıştı.[27]

Ulus Olmak ve Ulusal Pazar

Dünya sigara devi *Philip Morris*, 1990 yılında İsviçre'nin çikolata ve kahve firması *Jakop Suchard*'ı satın aldığında İsviçre gazetesi *Bund*, *"İsviçre'nin bir parçasını yitirdik"* manşetiyle çıkmıştı.[28]

Küreselleşme ideologlarının tüm *"serbest ticaret"* ve *"liberal globalizm"* söylemlerine karşın, dünyadaki geçerli işleyiş *Bund*'un manşetine taşıdığı anlayış üzerine kuruludur. Küresel pazarda, her şirket satışı, alan için kazanılan bir *"zafer"*, satın alınan için yitirilen bir ulusal *"mevzidir."* Şirket satışları silahlı çatışmanın bir önceki aşamasında yer alan ve şiddetli bir biçimde sürmekte olan uluslararası ekonomik mücadele içinde, ulusal varlığı ve gönenci dolaysız ilgilendiren, stratejik öneme sahip bir konudur. Bir ulus, ne kadar şirkete sahipse, bu şirketler dünyaya ne kadar yayılabilmişse ve ülkelerine ne kadar kâr transfer ediyorsa, o ulus o kadar güçlü ve varsıl demektir. Günümüzün somut gerçeği budur.

Gelişmiş ülkeler bu gerçeği iyi bilirler ve şirketlerini koruyan önlemler almaktan asla ödün vermezler. Tüm serbest ticaret söylemlerine karşın, ulusal pazarlarını ve şirketlerini koruma altına almaktan çekinmezler; azgelişmiş ülkelere uygulattıkları programları kendileri uygulamazlar. Amerika Birleşik Devletleri, Latin Amerika ülkelerinin ihraç ettiği 1051 tür mamül maldan 400'üne, Avrupa Birliği ise 479 tür mamül maldan 100'üne tarife dışı engeller koymaktadır.[29] OECD ülkelerinde üretici sübvansiyonları 1979–1981 döneminde ortalama yüzde 32 iken, 1986–1987 yıllarında yüzde 50'ye çıkmıştır.[30]

Yabancılara, Fransa'da yüzde 20, İngiltere'de yüzde 10'dan fazla hisse satılması yasaktır.[31] Almanya'da yabancı bir şirketin, herhangi bir Alman şirketini zor durumda bırakarak satın alması yasaktır. 1991 yılında İtalyan *Pirelli*, Almanya'nın en büyük araba lastiği firması *Continental A.G.*'yi almaya

Levent Şahverdi Arşivi

giriştiğinde hiç düşünmediği engellerle karşılaştı. Almanya'nın büyük sanayicileri bir araya gelerek satışa karşı çıktılar. *Deutsche Bank* karşı çıkışı örgütledi ve birçok Alman şirketi bir araya gelerek *Continental A.G.*'yi aldılar.

Japonya'da değil devlet kuruluşları, birçok özel şirketin bile hisseleri, serbestçe alınıp satılamaz. Herhangi bir satış sözkonusu olduğunda, şirketin yüzde 60 ile yüzde 70'i öteki Japon şirketlerine satılır ya da Japon Merkez Bankası tarafından alınır. Japonya'da bir iş kolunda, dünyaya açılmış bir Japon şirketi yoksa o iş kolunda yabancı sermaye yatırımına izin verilmez.

Ulusal şirketlerin ve ulusal pazarın korunmasıyla, ulusal varlığın korunması arasında dolaysız ve kopmaz bir ilişki vardır. Ekonomik olarak ortak çıkara dayalı *pazar birliği*; dil, toprak ve tarihsel oluşum birliğiyle birlikte toplumları ulus yapan belirleyici unsur ve temel koşuldur. Bu koşulların tümünü sağlamayan bir toplum uluslaşamaz ya da başka deyişle, bu koşullardan yalnızca birini bile yitiren bir ulus, varlığını sürdüremez. Ekonomik olarak ortak yarara dayanan *pazar birliğini* yitirmekle, toprak birliğini yitirmek arasında uluslaşma ve ulusal varlığı koruma açısından bir fark yoktur. Toprağa sahip olmak tek başına, bir toplumu ulus yapamaz ama *pazar birliğini* yitirmek, tek başına, ulusal varlığı çözülmeye götürebilir.

Uluslaşmanın ve ulusal varlığı korumanın temel koşulları, bilinmesine ve ulus varlığının gelişmiş ülkelerde ödünsüz bir biçimde korunmasına karşın, henüz uluslaşma sürecini yeterince tamamlamamış olan azgelişmiş ülkelerde ulus –devlet yapısı küresel bir saldırıyla karşı karşıyadır. Emperyalizmi anlatan global saldırı bugün, toprak birliğine yönelen askeri saldırıdan daha çok dil, kültür ve *pazar birliğine* yönelmiştir. Günümüzün geçerli hegemonya yöntemi mali ve siyasi güçle sağlanan ekonomik işgaldir. Ekonomik işgal, kendini gizleyebilen, ulusal tepkiyi körelten ve toplumun her alanına sızabilen yöntemleriyle, askeri işgale gerek olmadan ülkeleri ele geçirebilmekte ve onlara istediği biçimi verebilmektedir. Ulusal

Levent Şahverdi Arşivi

varlığını koruyup geliştirmek isteyen her ulus, pazarını korumak ve ekonomisini güçlendirmek zorundadır. Bunu başaramayan ulusların bağımsız varlıklarını uzun süre koruyabilmesi mümkün değildir.

Bu gerçeği 20.yüzyılın daha başında saptayan **Mustafa Kemal** 1923 ve 1937 yıllarında şunları söylüyordu: "*Sanayinin gelişmesini ihmal edemeyiz. Ticaretimizi yabancıların elinde bırakamayız. Bırakırsak yurt kaynaklarını değerlendirme fırsatını yitiririz.*"[32],"*Bir milletin yaşantısı ile ilgili herşey, doğrudan doğruya o milletin ekonomik durumudur... Kılıçla fetih yapanlar sabanla fetih yapanlara yenilmeye ve sonunda yerlerini onlara terk etmeye mahkumdurlar.. Bunu, bir bütün olarak gerçekleştirmeyi sağlamak için tek kuvvet, en kuvvetli temel, ekonomik güçtür*"[33], "*Sanayileşme en büyük ulusal davalarımızdan biridir. Sanayi işlerinde, unsurları ülke içinde olan yani hammaddesi, işçisi, mühendisi ve yöneticisi Türk olan fabrikalar kurulmalıdır.*"[34] **Mustafa Kemal** söylediklerini ödünsüz bir biçimde uyguladı ve ulusal pazarı koruma altına alarak yeni bir ulus, güçlü bir devlet yaratmayı başardı.

Ekonominin ulusal varlık üzerindeki önemine, **Atatürk**'den sonra önem verip eğilen pek olmadı. Ancak bugün yaşanan olaylarla, **Atatürk** bir kez daha haklı çıktı. Ulusal varlık koruyup güçlendirilecekse, güçlü bir ekonomiye sahip olmak zorunludur. Bu gerçeği, Genel Kurmay Başkanı (E) Sayın **Hüseyin Kıvrıkoğlu** şu sözlerle dile getiriyor: "*Küreselleşen dünyada en önemli mücadele ve savaşların ekonomik alanda cereyan edeceği hatırlanacak olursa, ülkemizin tez elden güçlü bir ekonomiye kavuşturulması kaçınılmaz bir şart haline gelmektedir.*"[35]

Şirketler Satılıyor

Milliyet gazetesinden **Meral Tamer**, 27 Temmuz 2002 günlü köşe yazısında, İstanbul Sanayi Odası eski Başkanı **Memduh Hacıoğlu'**nun şirket satışlarıyla ilgili görüşlerine yer verdi. **Memduh Hacıoğlu**'nun yazıda yer alan görüşleri şöyleydi: "*15 milyar doları veren, Türkiye'nin en büyük 500 firmasını satın alır. Üzerine 10 milyar dolar daha koyarsa, bankacılık sektörünün tümünü*

Levent Şahverdi Arşivi

de satın alabilir, 25 milyar doları olan, ekonomimizin tümünü satın alabilir."[36]

Verilen rakamların doğruluğu tartışılabilir ama Sayın **Hacıoğlu**, tartışılmaz bir gerçeği çok açık biçimde ortaya koymuştur: *Türkiye, parasal tutarı ne olursa olsun, ekonomisinin tümü, buna bağlı olarak da ulusal varlığının temel dayanakları satın alınabilir bir ülke haline getirilmiştir.* Bu saptama, öznel bir yargı değil yaşanmakta olan süreci anlatan somut bir belirlemedir; belirlemeye temel oluşturan pekçok örnek hemen hergün yaşanıyor ve milli şirketler yoğun bir biçimde yabancılara satılıyor.

ABD Başkanı **George W.Bush**'un babası ve eski ABD Başkanı **George Bush**, 4 Nisan 2001'de, Koç Holding Yönetim Kurulu Başkanı **Rahmi Koç**'un davetlisi olarak 8 kişilik bir heyetle İstanbul'a geldi. **Bush'**un yanında getirdiği heyet içinde, *The Carlyle Group* adlı finans kuruluşunun üst düzey yetkilileri de vardı. 12 değişik fon altında 15 milyar dolarlık bir mali güce sahip **The Carlyle Group**'un dünyaca bilinen temel özelliği, güç duruma düşen şirketleri izlemesi onları en "*uygun koşullarla*" satın alması ya da pazarlamasıydı. 50 ülkede çalışma yapıyor ve 390 mali–sermaye şirketine hizmet veriyordu; her yönüyle küresel bir "*tefeci*" şirketti.

Koç Holding, "*Türkiye'de ortak yatırım yapmak isteyen*" bu şirketle işbirliği yapmak üzere anlaştı. Holdingden yapılan yazılı açıklamada, "*Carlyle–Koç işbirliğinin ilk adımı olarak, iki gurubun internet üzerinden* ***firmalararası ticaret*** *konusunda yatırım yapmak üzere anlaşmaya vardığı"* belirtildi.[37]

Açıklamada, "*firmalararası ticaret*" olarak ifade edilen "*işbirliğinin*" özü, Koç Holding'in *Carlyle* ile birlikte, Türkiye'de satın alınabilecek firmaların saptanması ve bunların uluslararası finans piyasalarında pazarlanmasıydı. Şirket satış "*komisyonculuğu*", küresel yıkımın kendilerine bol "*iş*" olanağı sağladığı, günün popüler "*mesleğiydi*" ve dünyanın tümüne yayılmıştı. Koç Holding, işin "uzmanı" bir kuruluşla birlikte bu alana giriyor ve şirket alımları için bereketli bir pazar haline gelen Türkiye'de "*kârlı*" bir yatırım yapıyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

Koç Holding'in *Carlyle* ile kurduğu ortaklık, belki de ilk işini, Koç'un *Goodyear*'daki hisselerini pazarlayarak gerçekleştirdi. Türkiye'de üretim yapan Goodyear Lastiklerindeki yüzde 15.2'lik Koç hissesi 10.1 milyon dolara *The Goodyear Tire and Rubber Campany*'ye satıldı. Koç Gurubu satıştan elde ettikleri parayı aynı şirketin New York Borsasında işlem gören hisselerine yatırdı.[38]

Carlyle'nin niteliği ve çalışma biçimiyle ilgili en bilgilendirici açıklamayı TÜSİAD Başkan Yardımcısı **Aldo Koslowski** yaptı. **Koslowski,** *Carlyle* yöneticilerinin **Bush** ile birlikte İstanbul'a geldikleri gün basına yaptığı açıklamada şunları söyledi: *"Carlyle aslında Türkiye ile ilgileniyor. Büyük bir kriz içinde olduğumuzu görüyorlar. Carlyle'nin çalışma biçimi, bir takım* ***şirketleri kelepir fiyatına satın almak, bunların fiyatını yükselterek bir süre sonra satmaktır.*** *Bunun en iyi zamanı nedir? En dipte bulunulan yerdir. Türkiye, dibe vurdu mu vurmadı mı, bunu araştırıyorlar."*[39]

"Türkiye'nin dibe vurduğu" aslında belliydi. Bu, yabancıların aldıkları yerli şirket sayılarındaki artıştan açıkça görülüyordu. 2001 başı ile 2002 Mart'ı arasındaki 15 ayda tam 227 yerli firma yabancılar tarafından satın alınmıştı. Yabancılar, yerli şirketlerin 14'ünde hisselerini arttırmış, 20'sinin tümünü, 16'sının yüzde 99'unu, 41'inin yüzde 90–95'ini, 46'sının yüzde 51–85'ini ve 90'ının yüzde 50 ve azını satın almıştı. Satılan şirketler ve satış payları şöyledir:

Yabancı Payı Artan Şirketler: *Hedef Holding, Commercial Union, Rotopak, Altek Alarko, Tuborg, Bozkurt Helvacısı, Kent Gıda, Mudurnu, Penguen, Kerevitaş, Bayındır Sigorta, Dardanel, Pamir Gıda, Viking Kağıt Sanayi.*

% 100'ü Yabancılara Geçen Şirketler: *Toyotasa, Fruko Tamek, UB Ulusal Yat. Men.Kıy.A.Ş., Turko Tekstil Tic.Ltd.Şti., TBS Denizcilik Dış.Tic. A.Ş., Sitebank A.Ş., Sihirgaz Tic. ve San. A.Ş., L. Notika Yat.San.Tic.Ltd.Şti., Kalyon Kozmetik San., Demirbank, Debis Bilişim Tek.Hiz. A.Ş., Andersen Yön. ve İnsan Kay., Anadolu Honda, Camel Seyahat, Elena Seyahat, Tantur, Nazar Tur, Marmara Seyahat, Bosphorus, Turchese.*

Levent Şahverdi Arşivi

% 99'u Yabancılara Geçen Şirketler: *Zarif Dış Tic., York Klima Tic. A.Ş., Yeni Karadeniz Gıda San., Yapı Merkezi A.Ş., Teknoblok Soğutma Sistem., Som Otelcilik Tic.A.Ş., Siemens Kablo San., Riviera Tur. Sey., Raduga Tur. İşletmecilik, Meyako İnşaat, Lipman Elektronik, İrem Su Ürün.San., İmtic İnş.Malz., H. Uluslararası Danışmanlık, Gülnur Gıda, Gazitepe Market.*

% 90–98'i Yabancılara Geçen Şirketler: *Arsena Turizm, Arduman Klima San., Antalya Ulus Çocuk Klb., Ankara Blok İnş., Abaküs Turizm, Vatan Tercüme Tur., Uyar Sanayi ve Tur., Sportif Dış Tic., Pamir Gıda, Eflatun Tekstil, Arba Otel, Çimentaş, Yola Naturel Tur., Fan Grup Turizm ve Petrol, CNC İleri Teknoloji, Uzakdoğu Turizm San., Marmara Liman İşl., Umut Görüntüleme, Belmersan Belevi San., Art Dış.Tic., Albaker Travel Tur., Ahram Petrol, Agroland İç ve Dış Tic., Mir Tekstil San., Merter Dış Tic., HC İstanbul Holding, Benelli Tekstil İth. ve İhr., Ekip Demir Gıda, Blos–Co Sağlık Gereçleri, Aras Bilgisayar, Yeni Yaşam Yayınları, Vefa Medikal Hast., Turmin Madencilik San., Tem Tur San., Saraçoğlu Enerji, R–S Pazarlama, Frekans Man Ajans, Derya Marine Ser., Alanis Turizm, Abika Tekstil, Ege Profil.*

% 51–85'i Yabancılara Geçen Şirketler: *Deniz Rüzgar Enerjisi, Nesne Dizayn Plastik, Ude Turizm İşl., Tür–Az Hayvancılık Sima İth. İhr.Tekstil Gıda, Önce Tur, Sultan Türk Nak., Ön Reklamcılık Senkroma Boya Mad., Marmara Ağaç Kaplama, Atlas Lokantacılık Art Bilgisayar Tanıtım, Most Tanıtım Hiz., Ferhat Savaş Turizm, Erda Elektronik, Duravit Yapı Ürün, Desal İnş. Taah., Nexum Boğaziçi Elektrik, Bilgi Turizm, Organon İlaçları, Ege İzmir Su Ürünleri, Yes Tavukçuluk, Telemaks Bilgisayar, Rotopaş Ambalaj, Rotopak Matbaacılık, Final Uluslararası Çay, Demir Tur Turizm, B.B.Tekstil Servis, Şark Kömür Ban.İth.İhr., Fiksmar İnş. Malz., Doy Piliç Entegre, EYC Bilişim Danışmanlık, Dolmabahçe Turizm, Oto Exchange Mot. Araçları, Karamik Yönetim danış., Çalışkan Gıda Su Ürün., Aysu Elektrik Elektr., PKD Pencere ve Kapı, Turkecom Teknoloji, Doveko Doğal Ve Kompoze, Çimentaş İzmir Çim., Mosdorfer Endüstriyel İml., Kardeşler Denizcilik, Anadolu End. Mineraller, Kent Şekerleme.*

Levent Şahverdi Arşivi

% 50'den Azı Yabancılara Geçen Şirketler: *United Chemicals Kimya, Tredin Oto Donanım, Sentaş Patlayıcı Mad., Star Ltd.Şti., Soylu Havacılık, Senkom Enerji Kom., Sardes Mücevherat, Pelikant İnt. Tur., Panel Radyatör San., MKS İnşaat, Misket Metal Maden, Marmara Elektronik, MP Tekstil Ve Deri, Licapa Endüstri, Kumlu Turizm, İpek İdrofil Pamuk, İnter Tanıtım Hizm., İnbil Teknolojik Ürün., Heyeres Tekstil İnş., Hem–Hak İnşaat, Hakan Tur Gümrükleme, Gateks Hediyelik Eşya, Evren Tur. Nakl., Eksen Eğitim Kurumları, Ekart Elektronik Kart, Denet Tur Değirmen, Mak.San., Data Transfer San., Bekemler Otomotiv, Apeks Makine, Altek Alarko Elkt. Sant., ACT Tekstil, Yeni İsp.Oto Yed.Parça, Histhil–Toros Fidecilik, Birsin İnş. San., Beyaz Martı Petrol, Tunga Mobilya İnş., SM İletişim Sistem., Pontis Hafif Yapı Yalıtım, Metsin Büro Otom., Ziligen Kayış Paz. San., Yeniköy Gıda San., Tek–İş Traktör, Çay Gıda Elektrik, Bosphorus Avrupa Hava Yol., Bentaş Bilgisayar, Tekfenbank A.Ş., Sodem Elektronik, Ömeriç Turizm, EMI Endüstriyel Mak., Candan Motorlu Araçlar, Beksi İthalat İhr., Mira İnşaat Müh., Köster Yapı Kim., Altınkaynak Turizm, Marmara Teks. Ürün., Kon Yapı Elektronik, Elmalı Fidancılık, Arpal Kimyasal ürün., Yasemin Gıda, Güney Kapitone, Görgül Mimarlık, Ava Asistans Tur.Sağ., Akkim Yapı Kim., İpek Deri San., Vespa Tekstil, Pantok Pancur, N.C.Tekstil San., Redef–Alliance Hol., Egesil Kimya San., Akın Plastik İnş., Carra Mob. Dek.San., SIK–AY Hava, S.F.A. Soğutma San., İtalbi Tekstil, Fany Soft Kağıt, Özgüneşler Dış Tic., Eta Turizm Yatırım, Penguen Gıda San., İstanbul Duty Free, Portaş Giyim San., Anmak Holding, Tekirdağ Ağaç San., T.E.Ü. Endüstriyel, Pr–Net Halkla İlişk., Gülmay Sağlık Hizm., Alset Dış Tic. A.Ş., Isparta Mensucat San., Boğaziçi Dış Tic., Rotogratür Klişecilik, Eyro Holding A.Ş.*[40]

Tarım Kaderine Terk Ediliyor

Mustafa Kemal Atatürk, 1 Mart 1922'de TBMM'nin üçüncü toplantı yılını açarken şöyle söylüyordu: *"Türkiye'nin sahibi ve efendisi kimdir? Bunun yanıtını derhal birlikte verelim; Türkiye'nin gerçek sahibi ve efendisi, gerçek üretici olan köylüdür. O halde herkesten daha çok refah, saadet ve servete hak kazanan ve layık olan da köylüdür. Bu nedenle Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetlerinin izleyeceği*

Levent Şahverdi Arşivi

yol, bu temel amacın sağlanması yönünde olmalıdır. Köylünün çalışması sonunda elde edeceği emek karşılığını, onun kendi yararına olmak üzere, yükseltmek, ekonomi politikasının esas ruhudur.."[41]

Atatürk, Mecliste yaptığı bu konuşmadan 1 yıl sonra, Kurtuluş Savaşı'nın hemen ertesinde, Tarsuslu çiftçilerle yaptığı sohbette ise şunları söyledi: "*Aziz çiftçiler, şimdiye dek sizi anlayan, sizin soylu ruhunuzu beğenen bu arkadaşınızın* (kendisinin y.n.) *sizin için, sizin refahınız ve geleceğiniz için neler düşündüğünü, bundan sonra da somut sonuçlarıyla inşallah göreceksiniz. Şimdi burada, bu konuda fazla bir şey söylemeyi gereksiz görüyorum. Yalnız birkaç sözcükle şunları arz edeyim. Şimdiye dek, yani 3.5 yıl öncesine dek* (Kurtuluş Savaşı'na dek y.n.) *Vatanın öğeleri arasında en çok zahmet, zorluk ve acı çeken sizdiniz. Vatan en çok sizin emeğinize dayandığı halde en az mutlu, en az sevinçli olan yine sizdiniz. Bunun nedeni sizinle ilgilenilmemesi ve sizi düşünenin çok az olmasıydı. Sizi ne zaman düşündüklerini pek iyi bilirsiniz. Sizi ya savaş olunca ya da hazineyi doldurmak gerektiğinde hatırlarlardı. Çalışan siz, ölen sizdiniz. Sonuçta siz sefalete mahkum olur, fedakarlığınızdan başkaları yararlanırdı. Bundan sonra böyle olmayacaktır.. Hepiniz bilirsiniz ki ulusun çoğunluğu sizlersiniz. Ve yine hepiniz bilirsiniz ki ülkemiz iki şeyin vatanıdır. Biri çiftçi, öbürü asker. Biz çok iyi çiftçi, çok iyi asker yetiştiren bir ulusuz. İyi çiftçi yetiştirdik, çünkü topraklarımız çoktur. İyi asker yetiştirdik, çünkü bu topraklara göz koyan düşmanlar fazladır.*"[42]

Atatürk, yaşamının sonuna dek çiftçilere verdiği söze sadık kaldı ve çalışmalarının "*somut sonuçlarını*" Türk çiftçisine ulaştırarak bu sonuçları onların günlük yaşamlarında yer alan maddi bir olgu haline getirdi. Üstelik bunu, inanılmaz yoksunluklar ve olanaksızlıklar içinde gerçekleştirdi.

1923 yılında ülkenin sahip olduğu ziraat mühendisi sayısı yalnızca yirmiydi. Halkalı'da bir tarım yüksek okulu, Bursa'da orta dereceli bir tarım okulu vardı. Ülke topraklarının çok azı işlenebiliyordu. Köylünün büyük bölümünün, ne tohumluğu, ne pulluğu hatta ne de sabanını çekecek bir çift öküzü vardı; eğitim köye girememişti, yoksulluk çok yaygındı. ÖŞÜR vergisi köylünün baş belası haline gelmiş, ürün öncesi borçlanma, tefecilik, kanayan bir yara halini almıştı. Üretilen buğday halkı

Levent Şahverdi Arşivi

doyurmaya yetmiyor, sürekli ithal ediliyordu. Yokluk ve yoksunluk olağanüstü yaygın, eldeki olanaklar her türlü umudu kıracak kadar zavallıydı.

Genç Cumhuriyet hükümeti, her alanda olduğu gibi tarım sorunları üzerinde de büyük bir inanç sağlamlığı, kararlılık ve gerçeğe uygun bilimsel programlarla yürüdü ve kısa sürede sıradışı başarılar elde etti.

Önce, "*zavallı*" durumdaki bütçenin üçte birini oluşturmasına karşın ÖŞÜR vergisi kaldırıldı. 716 sayılı yasayla 1923–1934 yılları arasında topraksız köylüye 6.787.234 dönüm tarla, 157.422 dönüm bağ ve 169.659 dönüm bahçe dağıtıldı.[43] Yoksul köylüler ve göçmenlere ordunun hayvanları verildi, eldeki gıda stokları tohumluk olarak dağıtıldı. Ziraat Bankası devreye sokularak çiftçilerin birbirine kefil olması kabul edildi, kredi kolaylıkları sağlandı. Çiftçi kredi faizleri düşürüldü ve vergiden muaf tutuldu. Fiyatların düşük olduğu yörelerde destekleme alımları yapıldı. Kooperatifçilik teşvik edildi. Tarım eğitimi alması için yurt dışına öğrenci gönderildi. Ziraat memurları, öğretmenler, hızlandırılmış kurslarla, köylüye bilgi götürecek tarım teknisyenleri haline getirildi. Tohum ıslah istasyonları, köylüye örnek olacak devlet üretme çiftlikleri, fidanlıklar kuruldu. Zirai hastalıklara karşı mücadele açıldı, tarımda makine kullanımı teşvik edildi, köylüye pulluk dağıtıldı. Meteoroloji istasyonları açıldı.[44]

Şeker Fabrikaları, TEKEL Fabrikaları, Tarım Kredi Kooperatifleri, Tarım Satış Kooperatifleri, Toprak Mahsulleri Ofisi, Süt Endüstrisi Kurumu, Et–Balık Kurumu, Gübre Sanayi ve Yem Sanayi kuruldu. Zeytin, incir, üzüm, fındık, çeltik, çay, tütün, buğday, pamuk, baklagiller, meyvecilik, narenciye üretimine özel önem verildi, bu alanlarda çalışacak uzman kadrolar yetiştirildi. 14 Haziran 1934'de çıkarılan bir yasayla hükümetin topraksız köylüye toprak dağıtmadaki yetkileri arttırıldı ve 1938'e dek 2.999.825 dönüm toprak daha dağıtıldı.[45] Toprak sorununa köklü çözüm getirmek ve köy aydınlanmasını sağlamak hedefiyle önce Köy Eğitmen Kursları daha sonra Köy Enstitüleri kuruldu.

Levent Şahverdi Arşivi

Kısa sürede elde edilen başarı olağanüstüydü. Kendi halkını doyuramayan Türkiye, dünyada kendi kendine yeten 7 ülkeden bir oldu. Temeli sağlam atılan ulusal tarım politikaları sonunda birçok tarımsal üründe dünyanın önde gelen ülkelerinden biri haline gelindi. *Fındık, incir* ve *şark tipi tütün* üretiminde dünya birincisi, *kestanede* ikinci, *zeytinde* dördüncü, *bağ şeftali, elma, armut* ve *bademde* beşinci ve *narenciyede* dünya onbirincisi oldu. Sağlanan tarımsal gelişme ve yaratılan birikim, Türkiye'yi 20.yüzyılın sonlarına dek ayakta tuttu.

*

24 Ocak 1980 Programını uygulayan 12 Eylül darbesinden sonra tarımda büyük bir yıkım yaşandı. IMF ve Dünya Bankası'nın dayattığı programlar o yıla dek tarım ihracatçısı konumundaki Türkiye'yi hızla ithalatçı bir ülke haline getirdi. 1980 yılında tarımsal ürün ihracatı ithalatın 7 katı iken, 1995 yılında ithalatla ihracat eşit hale geldi.[46] 2000 yılına gelindiğinde ise ithalat ihracatı geçti; o yıl 3.7 milyar dolarlık ihracat yapılırken 4.1 milyar dolarlık ithalat yapıldı.[47]

Tarımdaki çöküş yalnızca dış ticaret açıklarından ibaret değildi. Türkiye'nin temel tarım ürünlerinin hemen tümünde ihracatla birlikte üretim de büyük boyutta düşmüştü. 1990'da 851 bin ton üretilen pamuk, 2000 yılında 739 bin tona, 355 bin ton üretilen incir, 290 bin tona, 860 bin ton olan nohut, 280 bin tona düştü. Aynı yıllar arasında k.mercimek üretimi 630 bin tondan 280 bin tona, y.mercimek 216 bin tondan 73 bin tona, ayçiçeği 860 bin tondan 800 bin tona geriledi.[48]

Ürün miktarlarındaki düşüş, doğal olarak ithalat artışlarına neden oldu. Ya da daha doğru bir deyişle ithalattaki artış ürün azalmasına yol açtı. Türk tarımının birçok temel ürünü dışardan getirilmeye başlandı. 1990 yılında 198 bin ton ithal edilen pirinç, 2000 yılında yüzde 227 artışla 450 bin ton ithal edildi. Mısırdaki ithalat artışı yüzde 247'ydi ve 519 bin tondan 1286 bin tona çıkmıştı. Baklagillerdeki artış yüzde 2880 di ve 14.7 bin tonluk baklagil ithalatı tam 432 bin tona çıkmıştı.[49]

Levent Şahverdi Arşivi

Cumhuriyetle kurulan ve büyük başarı elde ederek dünyaya örnek olan tarımsal kurum ve işletmeler 1980'den sonra ya kapatıldı, ya satıldı ya da işlevsizleştirildi. 1984 yılında Türk tarımına can veren *Ziraat İşleri Genel Müdürlüğü, Zirai Mücadele Genel Müdürlüğü, Hayvancılığı Geliştirme Genel Müdürlüğü, Gıda İşleri Genel Müdürlüğü, Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü, Su Ürünleri Genel Müdürlüğü* ile toprak ıslah ve erozyonla mücadele konusunda üst düzeyde nitelikli hizmetler veren *Toprak–Su Genel Müdürlüğü* kapatıldı.

Süt Endüstrisi Kurumu, Et Balık Kurumu, Zirai Donatım Kurumu özelleştirme adıyla satıldı. Satın alanlar bu kurumların büyük bölümünü kapattı ve tesisler çürümeye terk edildi. Oysa bu işletmeler, gelişmiş ülkelerde sayıları bol olan üretim kooperatiflerinin işlevini yürütüyor ve üretimiyle piyasada denge sağlıyorlardı.

1980'den sonra tarımsal ürün planlamasına da son verildi ve çiftçi ne ekeceğini bilemez hale geldi. Tarım toprakları tarım dışı kullanıma açıldı. Erozyon, çölleşme, toprak ve su kirliliği ile mücadele tam olarak ortadan kalktı. Tarıma ait yetkiler Bakanlıklar, Hazine, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Devlet Planlama Teşkilatı gibi ilgili–ilgisiz kuruluşlar arasında dağıtılarak, tek merkezden yönetim işleyişine son verildi ve yaratılan yetki karmaşasıyla, tarımı yönetecek devlet gücü işlemez hale getirildi. Gübre üretimi ve tohumluk ıslahı ihmal edildi ve ithalata yönelindi. Özellikle sebze tohumluğunda dışarıya bağımlı hale gelindi, buğday tohumluğunu karşılama oranı yüzde 50'ye düştü. Ziraat Bankası çiftçi bankası olmaktan çıktı, çiftçi banka kredisiyle tarım yapamaz duruma geldi.[50]

1980'le başlayan yıkım süreci sonunda, 2000'li yıllara gelindiğinde, Türk tarımı eski gücünden çok şey yitirmişti. Ürün miktarı azalmış ve tarımsal tüketim dışalımla karşılanabilir hale gelmişti. Dışalım arttıkça yetiştirilen ürün azalıyor, ürün azaldıkça dışalım artıyordu. Türk çiftçisi, 20 yıllık yıkım sürecinden sonra yoksullaşmış, sıradışı zorluklar içinde üretim yaparak ayakta durmaya çalışıyordu. Ürün bedelleri yaptığı masrafı karşılamıyor, adeta bedavaya gelen emek gücüne dayanarak tarım yapıyordu. IMF ve Dünya Bankası, "*Kamu*

Levent Şahverdi Arşivi

finansman açıklarının ve ekonomik krizin temelinde tarım destekleri var. Desteği kaldırın. Doğrudan destek uygulamasına geçin" diyordu. Söylenenler Türk tarımcılığının idam fermanıydı, uygulandığında, ortada *"doğrudan destek"* yapılacak bir tarım kalmayacaktı. Ancak ne yazık ki söylenenler yapıldı ve politikacılar kendilerinden istenenleri tümüyle yerine getirdiler, bu yönde uygulamalar yaptılar.

Uygulamalara az sayıdaki yurtsever aydının, halka ulaşamayan tepkisi dışında ses getirecek bir karşı çıkış olmadı. Türkiye'de toplumsal muhalefet adeta donmuştu. Hemen herkes, kendi yaşam kaynaklarını kurutacak olan uygulamaları yalnızca seyrediyor ve olayların gerçek boyutunu anlamadan, sorunlara neden olanları kurtarıcı görecek kadar kendi çıkarlarına yabancılaşıyordu. Koskoca bir ülkenin, olayları algılama ve direnç gücü adeta felç olmuş, toplum yaşama gücünü sanki yitirmişti. Duyarsızlık, bilgisizlik, yozlaşma ve örgütsüzlüğün yarattığı atalet, toplumun üzerine bir karabulut gibi çökmüştü. Ulusal direnç, 12 Eylül'ün siyasi ve ekonomik terörüyle ezilmiş, yaratılan dirençsiz ortam içinde Türkiye tam olarak dışarıya bağlanmıştı. Tarımda yaşananlar bu sürecin kaçınılmaz ve herhalde en yıkıcı sonucuydu. Şimdi son darbe vurulacak ve ulusal tarım yok edilerek, Türk toplumu açlıkla teslim alınır hale getirilecekti. Tarımda yürütülen IMF–Dünya Bankası politikalarının özü buydu.

Kasım bunalımından hemen sonra 18 Aralık 2002'de, 57.Hükümetin IMF'ye verdiği yeni *"niyet mektubunda"* tarımla ilgili şu hüküm yer alıyordu: *"Tarım politikalarının reformunda* (deformunda diye okumalısınız), *tüm dolaylı destek politikalarından 2002 sonuna kadar kademeli olarak vezgeçilecek ve Doğrudan Gelir Desteği sisteminin uygulanmasına geçilecektir."*[51]

"Doğrudan Gelir Desteği" olarak ifade edilen ve devlet desteğini tarım sektöründen çekecek olan anlayış, Türkiye'nin koşullarına uymayan ve gelişmiş hiçbir ülkede tek başına uygulanmayan bir yaklaşımdı. Türkiye'deki uygulama biçimiyle, tarıma destek bir yana açık ve kesin bir biçimde ta-

Levent Şahverdi Arşivi

rımdan vazgeçilmesini amaçlıyordu. Bu, o denli açıktı ki bunu görmek için tarım uzmanı ya da çiftçi olmak gerekmiyordu.

"*Doğrudan Gelir Desteği*", ürün miktar ve kalitesine göre değil toprak mülkiyetine göre "*para*" dağıtılmasını öngörüyordu. Gelişmiş ülkelerde tarıma "*Doğrudan Gelir Desteği*" yanında "*Pazar Fiyat Desteği*", "*Üretimi Arttırma Desteği*", "*Ekili Alan Desteği*", "*Girdi Kullanım Desteği*" gibi birçok destek veriliyor ve bu destekler için devlet bütçelerinde büyük boyutlu fonlar ayrılıyordu. Dünyada, tarım destekleri için her yıl yapılan 300 milyar dolar harcamanın 284 milyar doları; ABD, Almanya, Japonya, İngiltere, İtalya, Kanada ve Fransa'nın oluşturduğu G7 ülkeleri tarafından yapılıyordu.[52] Tarıma ayrılan bu muazzam kaynak, tarım ürünlerinde miktar ve kalite artımını ve artan ürünlerin dünya pazarlarına yayılmasını amaçlıyordu. Türkiye'de ise tam tersi yapılıyor, ürüne değil yalnızca arazi miktarına göre "*para*" dağıtıyor, üretim yapsada yapmasada "*para*" alan çiftçi, dolaylı yoldan üretim yapmamaya teşvik ediliyordu.

Toprak mülkiyeti esasına göre dağıtılsa da yapılan doğrudan "*yardım*", gelişmiş ülkelerin yaptığı destek yanında çok küçük kalıyordu. Amerika Birleşik Devletleri'nde, tarım üreticilerine birey başına (aile değil) yılda 7000 dolar, Avrupa Birliği'nde 2460 Euro tarım desteği verilirken, Türkiye'de aile başına yılda yalnızca 31 dolarlık bir destek veriliyordu.[53]

2001 yılında 200 dekara kadar araziye sahip olan çiftçilere "*Doğrudan Gelir Desteği*" verilirken, bu destek 2002 yılında, 500 dekara yükseltildi. Bu kararla, Türkiye'de milyonlarca topraksız köylü varken, 200 dekar toprağa sahip çiftçi sayısı çoğunluğu oluştururken, toprağı 200–500 dekar olan az sayıdaki çiftçi de destek kapsamına alınıyor ve bu uygulamayla hem toplu üretim yapan büyük toprak işletmelerinin üretimden uzaklaşması hedefleniyor hem de yeni bir eşitsizlik yaratılıyordu. Oysa **Kemal Derviş**, televizyonlarda, sohbet toplantılarında, "*küçük çiftçinin desteklenmesi gerektiğini*" söylüyor ve eşitsizlikleri gidermeye çalışan bir görünüm veriyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

Türkiye tarıma, 1995 yılında 5, 1999 yılında 2.9, 2000 yılında 2.5 milyar dolar destek verdi. Bu desteklerin tümü üretime yönelikti. 2002 yılında bu tür destekler kaldırıldı ve *"Doğrudan Gelir Desteğine"* geçildi. Türü ne olursa olsun verilen destekler gelişmiş ülkelere kıyasla yok denecek kadar azdı. Türkiye'de tarımsal desteği kaldırtan Amerika Birleşik Devletleri'nde, 1995 yılında 97 milyar dolar, Avrupa Birliği ülkelerinde ise 127 milyar dolar tarım desteği yapılmıştı.[54]

Kaçınılmaz Sonuç; Halkın Yoksullaşması

Dünya Bankası, Ağustos 2002'de *"Küresel Kalkınma Raporu"* adıyla bir araştırma yayınladı. Araştırmada, Türkiye'de nüfusun yüzde 18'inin (12 milyon kişi) *"yoksulluk sınırının"* altında yaşadığı belirtiliyor ve bu insanların günde 2 dolardan az bir parayla geçindiği belirtiliyordu. Aynı araştırmada, nüfusun yüzde 2.4'ünün (1 milyon 600 bin kişi) *"aşırı yoksul"* olduğu saptanıyor ve günde 1 dolardan az bir gelirle yaşadığı açıklanıyordu.[55] Rakamların ortaya koyduğu acı gerçek şuydu, 4 kişilik bir aile için *"açlık sınırının"* 334 milyon lira olduğu Türkiye'de tam 12 milyon insanımız açlık içinde yaşıyordu.

Türk halkının yoksullaşması yeni bir olay değildi ve yoksullaşma kronik bir sorun haline gelerek 1980'den beri sürüyordu. Ancak yeni olan bir olgu vardı ve bu olgu, yoksullaşmanın toplumsal bir *"felaket"* haline gelerek yayılması ve yoğunlaşmasıydı.

Dünya Bankası Raporu, gelir dağılımı ve kişi başına düşen ulusal gelir konusunda da bilgi veriyor ve Türkiye'de gelir dağılımının aşırı bir dengesizlik içinde bulunduğu saptanıyordu. Saptamaya göre, Türkiye nüfusunun en zengin yüzde 10'luk bölümü ulusal gelirden yüzde 32.3 pay alırken, en yoksul yüzde 10 ancak yüzde 2.3 pay alıyordu.[56] Gelir düzeyi yüksek 6 milyon 500 bin kişinin ortalama geliri yıllık 7454 dolarken, aynı sayıdaki insanın geliri yalnızca 531 dolar olduğu açıklanıyordu.

Türkiye kişi başına düşen 2160 dolarla, ulusal gelire göre yapılan sınıflandırmada Peru, Irak, Batı Şeria, Fas, Namibya gibi

Levent Şahverdi Arşivi

ülkelerle aynı kategoriye giriyor ve orta alt kademesinde yer alıyordu. Oysa Türkiye'de kişi başına ortalama gelir 1993 yılında 3004 dolardı. Bu rakam 1999'da 2882 dolara, 2001 yılında ise 2160 dolara düşmüştü.[57]

"*Küresel Araştırma Raporuyla*" halkın yoksullaşma düzeyini açıklayan Dünya Bankası, Türkiye'de, "*Sosyal Riski Azaltma Projesi*" adıyla, yoksullara "*yardım*" yapmaya karar verdi. Borç olarak verilmesine karşın basında *"hibe"* gibi gösterilen bu "*yardımın*" bir bölümü, kişi başına 50 milyon lira olarak belirlendi ve bu para insanlar sokak ortalarında kuyruklara sokularak dağıtıldı. Ulusal onuru yok eden görüntülerin yaşandığı bu uygulama üzerine Prof. Dr. **Oğuz Oyan** şunları söyledi: "*Son 2 yılda 70 milyar dolarlık ulusal gelir kaybına uğrattıkları bir ülkeye, 500 milyon dolarlık karşılıksız bile olmayan bir kredi vererek, yol açtıkları yoksulluk patlamasını daha az görünür kılmak isteyen Dünya Bankası ve IMF'nin bu kredisini almak Türkiye açısından onur kırıcıdır. Hem ucuz emek, vasıfsız ürün cenneti olarak hem de Batı'ya sürekli el açan, dilenen bir ülke görüntüsü verilerek Türkiye hızla Afrikalılaştırılmaktadır.*"[58]

Halkın yoksullaştırılarak *"Türkiye'nin Afrikalılaştırılmasını"* gösteren çarpıcı bir örnek, *"Türkiye Seyahat Acentaları Birliği'nin"* (TÜRSAB) "*Yemek Bankacılığı*" adı altında başlattığı bir uygulamadır. Bu uygulamaya göre, Lüks otellerde müşterilerin yiyemeyip tabakta bıraktığı yemek artıkları toplanarak fakirlere dağıtılacak.[59]

Halkın yoksullaşmasının temel nedeni olan ve kronik bir sosyal hastalığa dönüşen işsizlik, uygulanan program nedeniyle toplumsal bir yıkım haline gelmişti. Küçük–büyük demeden firmalar iflas ediyor, devlet işletmeleri kapatılıyor ya da satılıyor, işverenler işçi çıkarıyor, özelleştirilen kamu kurumlarından nitelikli işgücü sokağa bırakılıyordu. Üstelik bu uygulamalar halka bunalımdan çıkmanın ve kurtuluşu sağlamanın tek yolu olarak gösteriliyordu. İnsanlar işsizlik ve açlığa mahkum ediliyor, ancak bu *"mahkumiyetin"* onların *"kurtuluşunu"* sağlamak için yapıldığı açıklanıyordu. Gazeteler, televizyonlar ve bu araçları kullanan politikacılar konuyu hep böyle işliyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

Türkiye'de halkın kandırılmasına dayanan toplumsal bir trajedi yaşanıyordu.

2001 yılı başında Türkiye'de, çalışan sayısı 20 milyon 578 bin, işsiz sayısı ise 1 milyon 451 bin kişiydi. **Kemal Derviş**'in "*göreve*" geldiği yılın sonunda, yani yalnızca 10 ay içinde çalışan sayısı 18 milyon 467 bine düşmüş, işsiz sayısı ise 3 milyon 689 bine yükselmişti.[60] İşsizlik o düzeyde artmıştı ki, Kayseri Kocasinan Belediyesi 125 temizlik işçisi almak istediğinde bu iş için tam 200 üniversite mezunu başvurmuştu.[61] Aynı dönem içinde 300 binden fazla işyeri kapanmış, reel faiz yüzde 30'a çıkmış, dolar 920 bin liradan 10 milyon 640 bin liraya yükselmişti. Sanayi üretimi yüzde 11 azalmıştı.[62]

Halkın yoksullaşmasını ve ekonomik çöküntüyü belki de en iyi anlatan ve gülmece içeren bir gelişme Çanakkale'nin Biga İlçesi Güleç Köyünde yaşandı. Köy kahvesini işleten **Necmi Uyanık**, içilen çayların parasını alamıyor ve borç defteri sürekli kabarıyordu. Bu duruma bir çare bulmak isteyen **Uyanık**, tahsilatı hızlandırmak için içilen çaylara karşılık ürün almaya başladı. Kahvehanesine büyük bir kartona yazarak, çay karşılığı ürün takas tarifesini astı, Tarife şöyleydi: 1 Çay=1 kg. buğday, 1 çay=1 kg. arpa ya da mısır, 2 çay=1 litre süt, 6 çay=1 tavuk, 1 çay=2 yumurta. **Necmi Uyanık** olayı görüntüleyen ve haber yapan gazeteciye şunları söyledi: "*Köylüler sattıkları ürünlerin parasını alamıyor, nakit sıkıntısı çekiyor. Bu yüzden kahvede içilen çayların karşılığı olarak para yerine harman sonu ödenmek üzere veresiye defterine borç yazdırıyorlardı. Bu duruma bir çare düşündüm, aklıma ürün takası yapmak geldi. Şimdi 1 kilo buğday ya da 2 yumurta getiren çay içebiliyor. Bu miktar, tavuk ya da diğer kıymetli ürünlere göre değişiyor.*"[63]

Köylülerin, içtiği çayın parasını bile hasat sonuna erteleten bir duruma düşmesi, birçok kişiye inanılmaz gelebilir ama bu bir gerçekti. Yalnızca köylüler değil toplumun önemli bir bölümü kahveye gidemez, gazete alamaz, akraba ziyaretleri yapamaz hale gelmişti. Pek çok insan, eğer hala çalışabiliyorsa mesafesine bakmadan işine yayan gidiyordu. Birçok ailede et, balık bir yana artık baklagiller de sofraya sık gelemiyor, meyva

Levent Şahverdi Arşivi

yenemiyor, insanlar ucuz ekmek için belediye fırınları önünde uzun kuyruklar oluşturuyordu. Türkiye bu hale getirilmişti.

IMF programlarının yoğunlaştığı 1999 ve özellikle de *"Güçlü Ekonomiye Geçiş"* programının uygulandığı 2001 başından sonra Türkiye ağır bir sosyal yıkım ve ekonomik çöküş yaşadı. Toplumsal yapıyı ayakta tutan kamusal sistemin, ele alınıp işlemez hale getirilmediği hemen hiçbir kurumu kalmadı. Birkaç yıl içinde sağlanan bozulma, belki de onlarca yıl yerine getirilemeyecek düzeydeydi. 15 bin fabrika, 400 bin KOBİ kapanmıştı. 42 milyar dolarken çevrilemez endişesiyle *"istikrar programı"* başlatılan iç borç stoğu 92 milyar dolara çıkmıştı. Enflasyon hedefi yüzde 35 iken Hazine yüzde 74 faizle borçlanıyordu. Reel faiz dünya rekoru kırarak yüzde 32'ye çıkmıştı.[64]

Köylüler başta olmak üzere halka hizmet götüren devlet örgütleri teker teker kapatıldı. 2002 Haziran'ına kadar 31 Genel Müdürlüğe bağlı 112 Bölge Müdürlüğü kapatılmış; 38 Bölge Müdürlüğü 2002 sonuna, 35 Bölge Müdürlüğü de 2003 yılının Mayıs ayına dek kapatılacaktı. Kapatılan Bölge Müdürlüklerinin bazıları şunlardı; ***Köy Hizmetleri***: *Urfa, Malatya, Eskişehir, Kastamonu, Konya, Sivas*; ***Toprak Mahsulleri Ofisi***: *Bandırma, Gaziantep; Karayolları: İstanbul, Kars;* ***TCDD***: *İstanbul, Ankara, İzmir, Sivas, Malatya, Adana, Afyon* (*Bölge Müdürlüklerinin tümü*); ***DLH***: *Bartın, Şanlıurfa, Erzurum, Sivas*; ***Meteoroloji Genel Müdürlüğü***: *Balıkesir, Zonguldak, Eskişehir, Isparta, Trabzon, Şanlıurfa, Malatya*; ***Denizcilik Müsteşarlığı***: *Çanakkale, Antalya, Samsun*; ***TPAO***: *Batman, Adıyaman, Trakya*; ***Türkiye Kömür İşletmeleri***: *8 Bölge Müdürlüğünün tümü*; ***Emekli Sandığı:*** *İstanbul (2), İzmir, Bursa, Adana, Erzurum, Diyarbakır,Samsun, Afyon*.

Mustafa Kemal Atatürk 28 Aralık 1920'de şunları söylüyordu: *"Bir ulus varlığını ve haklarını korumak yolunda bütün gücü, bütün görünür görünmez güçleriyle ayaklanarak karara varmış olmazsa; bir ulus yalnız kendi gücüne dayanarak varlığını ve bağımsızlığını sağlayamazsa, şunun, bunun oyuncağı olmaktan kurtulamaz."*[65]

Atatürk, 80 yıl önceden sanki bugünün Türkiyesini anlatıyor. Çok yönlü zenginliklere sahip koskoca bir ülke

Levent Şahverdi Arşivi

bağımsızlığını yitirerek bugün gerçekten *"şunun bunun oyuncağı"* durumuna düştü. Oysa **Mustafa Kemal**'in önderliğinde aynı durumdan kendini kurtarmış ve ulusal varlığını, ağır bedel ödeyerek kazandığı bağımsızlık savaşı üzerine oturt-muştu. Kemalist Devrim Türkiye'de derinliği olan anti–emperyalist bir birikim sağlamıştı.

Bugünün bütün olumsuz koşullarına ve bütün görünür görünmez bozulmalara karşın bu birikim, Türk ulusu içinde yaşamaktadır. *"Kendi gücüne güvenme"* eğilimi, Türklerin tarihten gelen doğal bir yeteneğidir; bu güç, harekete geçirilmeyi beklemektedir. Bu yapılmalıdır. Türk halkında her zaman var olan direnme gücü ve ortak duygu halinde varlığını sürdüren özgürlükçü anlayış, örgütlü bir ulusal hareket haline getirilerek, tam bağımsızlık için yeniden mücadeleye sokulmalıdır.

Bu mücadelenin halk temeli hazırdır. Türk ulusu uzun süre, yabancıların belirlediği sınırlar içinde yaşamaya katlanamaz. Çıkış yolunu bulacak ve önderlerini kendi içinden çıkaracaktır. Tüm olumsuzluklara karşın, mutlaka yeniden bağımsız olacaktır; çünkü bağımsızlık istenci, onun geleneklerinde ve yaşam biçiminde varlığını hala güçlü bir biçimde sürdürmektedir. Türkiye'de siyaset artık çıkar sağlamanın, makam ve ün elde etmenin, yabancılaşmanın aracı olmaktan çıkacak, halk ve ulus yararına verilen bir mücadele haline gelecektir. Türk halkı bu mücadeleye hazırdır ve kendisine öncülük edecek ulusal bir hareket beklemektedir. Bu hareketi uluscu aydınlar yaratacak ve halkın gücüne güvenerek onu ulusal hedefler etrafında örgütleyeceklerdir. Bu işe giriştiklerinde güçlü bir halk desteğiyle karşılaşacaklardır. Çünkü halkın yaşamdam gelen gereksinimleri, böyle bir eylemi gerekli kılmaktadır ve bu eylem içten ya da dıştan hiçbir güç tarafından yenilemeyecektir; halkın örgütlü gücünü yenmek mümkün değildir.

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

BASINDAN

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

"HERŞEYİ ANLATAN SOYADI: HERGÜNAÇ!"

Attila İlhan

Cumhuriyet, 23.12.2002

Cumartesi gecesi (7Aralık 2002). *'Zaman içindeki Yolculuğu'*"mu, Cumhuriyet Türkiye'sinin gelişmesine *'parelel'* yapmayı denemiştim; bitirir bitirmez, bir telefon sağanağı başladı; önce eli kalem tutan Anadolu çocukları (**Mahmut Makal** ve **Osman Şahin**); arkasından, **Gâzi**'nin *'hakiki müstahsil'* diye vasıflandırdığı, köylülerimiz: Hepsinde, içlerine sığmadığı hissedilen bir heyecan!

Ertesi gün, faks mesajları başlıyor; en etkileyicisi, kuşkusuz benzerini daha önce hiç yaşamadığım, Samsun *'mahreçli'* o talep, düpedüz *'resmi'* bir yazı bu; TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Samsun Şubesi'nden; Başkan **Ünal Işıker**, Genel Sekreter **Kenan Atagün**, Yazman **Ayşe Ertürk** imzalarıyla geliyor; dedikleri aynen şudur: "*...yapmış olduğunuz konuşma, tarım ve ülke gerçeğini ortaya koyması bakımından, çok önemliydi. Böyle bir konuyu TV ekranına taşıdığınız için, size sonsuz şükran ve teşekkürlerimizi sunuyoruz; ayrıca bu konuşmanızın Cumhuriyet'te tam metin yayınlanmasının çok yararlı olduğunu düşünüyoruz...*"

Farkındasınız ya, '*metnin'* yayınlanmasını istiyor; isteyen yalnız onlar da değil, Ege Üniversitesi'nden bir profesör, Konya'dan bir çiftçi, vs. Maalesef hepsine, boynum bükük cevabım aynıdır: "*-Özür dilerim, elimde yazılı bir metin yok; on yıldır bu programda, irticalen* (doğaçlama) *konuşuyorum*". Ne var ki ısrar o kadar içten, o kadar yürekten ki, bu yazı -belki onu izleyecek, bir iki başkası-dinleyicilerin *'arzuyu umûmisi üzerine'* kaleme alınıyor: Arz ederim.

Muz bilmeyen öğrenciler

Tesbit/1. "*... beş yaşımda var mıyım, belki?. 20'li yılların sonu, Mahmut Celâleddin Bey'in, Soğukkuyu'daki (Karşıyaka/İzmir) büyük ve muhkem, evindeyiz. Emine Nine'nin, bizimle büyüyen küçük kızı Muhatter Abla'yla aramızda, bir çekişmedir gidiyor: O yaldızı beyaz, üstünde takkeli, saçı örgülü, elinde çay fincanı taşır bir Çinli resmi bulunan, zarif çay kutularını paylaşmıyoruz; elimi uzattığım an, ne görüyorum, o çoktan almış! Mesele anneme aksedecektir, o bana sabırla kutudaki cazibenin sırrını anlatıyor. '-... oğlum, ülkemizde çay yetişmez, bunlar 'ecnebi'den geliyor: İngilizler, Çin çayını paketleyip, satıyorlar; o kutuları biz yapamayız; bulmak zor!' Böylelikle, 'Avrupa Malı'nın üstünlüğüne dair, ilk dersimi alıyorum...*"

Tesbit/2. "*... 30'lu yılların ilk yarısı, aynı yerde ilkokula başlamışım, yalnız evimiz farklı; bu defa Jokinyolar'ın yalısında oturmaktayız; içinde*

Levent Şahverdi Arşivi

kaybolduğum, bir 'berhane'; babamın, nâdir meyve ve turfanda sebze düşkünlüğü sayesinde, yemediğimiz yok; bu arada, muza baylınyoruz; o da çarşıda gördü mü, alıp gönderiyor. Bunu okulda öğrenci arkadaşlarıma anlattığım gün, utancımdan yerin dibine girmiştim; birden ne farketsem iyi, muzu neredeyse kimi bilmiyor; böylece kendimi, görgüsüz bir zengin çocuğu olarak görüyorum; az utanç mıdır bu?.

Teselli yine annemden gelecektir: "-... oğlum, ne bilsin yavrucuklar? Memleketimizde muz yetişmez ki, Arabistan'dan getiriyorlarmış, galiba Mısır'dan!...'

Böylelikle, ülkemizde muz bile yetişmediğini öğrenmiş bulunuyorum..."

Altmış yıl sonra, o ilkokul çocuğunun ne olduğunu tam değerlendiremediği 'acı gerçeği'; **"Metin Aydoğan**'ın yeni kitabı *Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma*'da verdiği bilgilerden öğreniyorum.

Tesbit/3. *"... Türkiye'nin Osmanlı'dan devraldığı tarım durumu şöyle imiş: '1923 yılında ülkenin sahip olduğu ziraat mühendisi adeti yalnızca yirmiydi (20). Halkalı'da bir tarım yüksek okulu; Bursa'da, orta dereceli bir tarım okulu vardı. Ülke topraklarının, çok azı işlenebiliyordu. Köylünün büyük bölümünün, ne tohumluğu, ne pulluğu, hatta ne de sabanını çekecek bir çift öküzü vardı. Eğitim köye girememişti, yoksulluk çok yaygındı. Âşar vergisi, yani 'Öşür' köylünün baş belası haline gelmiş; ürün öncesi borçlarına, tefecilik, kanayan yara halini almıştı. Üretilen buğday, halkı doyurmaya yetmiyor, sürekli ithal ediliyor; Yokluk ve yoksunluk olağanüstü yaygın, eldeki olanaklar, her türlü umudu kıracak kadar zavallı idi..."* (Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma, Kum Saati Yay. Sf.281)

İzmir kurtulmuştu, ama...

Çevremde yaşanan, bu *'tesbiti'* doğrular mı? Bunu, 60'lı yılların ikinci yarısında, *İzmir* gazeteciliğim sırasında öğrendiklerim cevaplamıştır: *'Kurtuluş', İzmir'i üç yüz bin nüfulu, son derece faal bir liman, işleri yolunda bir 'komprador' şehri olmaktan çıkarmış; içinde yarısı 'mübâdil" - yâni göçmen-, iktisadi yapısı bozuk, 90 bin nüfuslu tenha bir şehre dönüştürmüştü.* Belki de bu sebepten, ilkokul arkadaşlarım arasında okula yalınayak ve önlüksüz gelenler olabiliyordu. Kırsalda, *Emval-i Metrûke*'den 'mübâdiller'e, aile başına galiba kırkar dönüm toprak dağıtılmasına rağmen, ciddi bir *'intibaksızlık'* seziliyordu.

Fakat, en çarpıcı örnek 'seyyar kitapçı' **Lütfi**'dir; eski dergi ve kitap alır satardı, sıska, kara kuru bir adam; ikide bir, rafları boş dükkânlar açar, çok sürmez kapatır. Onda, sinemalardan topladığı film kesikleri satılırdı; meraklıyım ya, on kuruşum olsa, koşardım; idare lambasıyla

Levent Şahverdi Arşivi

aydınlanan, elle çalıştırdığım, göstericimde seyredeceğim; kovboy atına biner, dağlarda kaybolur.

Soyadı kanunu çıkınca, **Lütfi**'nin aldığı soyadını, öğrenmek istemez misiniz; her şeyi anlatan, başlıbaşına bir romandır: *'Hergünaç!*".

"… RAKAMLARIN İNSAFI YOKTUR"

Attila İlhan

Cumhuriyet-27.02.2002

O yaz (hangi yaz?), **Adnan Bey** (Düvenci) kafasını o *'meseleye'* takmıştı; ziyaretine kim gelirse, bir punduna getirip soruyor: *"-… rejim, yirmi senede Türkiye'yi hatırı sayılır bir güç, kendine yeten bir ekonomi haline getirmeyi başardığı halde: neden Menderes ve şürekası, onu değiştirdiler?"* Bilenler sorunun, **Düvenci**'nin **Menderes**'e *'şahsi'* öfkesinden ileri geldiğini sanıyor; oysa **Naci Ağbi (Sadullah)** gayet ciddi bir cevap vermiştir: *"-… Mustafa Kemal'in rejimi dirayet, haysiyet ve vekar rejimi idi; rüşvet ve irtikaba tahammül edemezdi; halbuki yeni iktidar, karaborsacı muhtekirlerin menfaatını koruyacak, değiştirmeden olur mu?"* O akşam, vapurla Karşıyaka'ya geçiyorum; aydınlık bir yaz akşamı, güneş batmış; ufukta (pembe, turuncu, eflatun) bir renk cümbüşü; içimde yine o soru: *"-başarısını dünyaya kanıtlamış bir rejim niye değiştirildi?"*

Beş yıl sonra, *Ankara*'da; *Tunalı Hilmi*'deki yayınevi ofisinde, **İlhami**'yle (Soysal) aynı konuya bulaşıyoruz; esnaf kahvelerinde, fakülte kantinlerinde öğrencilerin katledildiği, o dağdalı günler! Bence değiştirmenin asıl nedeni, Kemalizm'in iki ana ekseninden kaydırılmış olması, *'Hürriyet'* (Özgürlük) ve *'İstiklal'* (Tam Bağımsızlık)!; bir manada, artık boşa çalıştırılması! Bu ortam oluştu mu, o faşizan alaca karanlıkta, yarasalar mutlaka belirir. Karşımdaki masada **İlhami** (Soysal) başı kalın bir duman halesinde kaybolmuş gözleriyle gülümseyerek başka, daha somut bir gerçeği işaret ediyor: *"-… serbest pazar ekonomisi, 'açık kapı politikası' anlamına gelir; -yerli ortaklarıyla beraber- Türkiye'yi yeniden yemeye başlayacak!..."*

Ne dersiniz? Yoksa **Metin Aydoğan**'ın–rakamlarını da vererek- kitabında sergilediği, bu yeni *'sindirilme'* süreci midir?

O şanlı cumhuriyet kuruluşları…

Tesbit/1. "…önce Cumhuriyet'in tarım ve işletmeleri 'işlevsizleştiriliyor'; 80'li yıllardan itibaren ya kapatılıyorlar, ya satılıyorlar ya da yoğun bir adam kayırma uygulamasıyla

Levent Şahverdi Arşivi

hantallaştırılıyorlar; bu rantabilite'i yok ediyor: Cumhuriyet'in 'ulusal tarım gücü' yönetim ve planlamadan nasıl yoksun bırakılmıştır bakar mısınız?

a) 1984'te Türk tarımına can veren Ziraat İşleri Genel Müdürlüğü, Zirai Mücadele Genel Müdürlüğü, Hayvancılığı Geliştirme Genel Müdürlüğü, Gıda İşleri Genel Müdürlüğü, Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü, Su Ürünleri Genel Müdürlüğü; ayrıca toprak ıslahı ve erozyon konusunda, üst düzeyde nitelikli hizmet veren Toprak/Su Genel Müdürlüğü kapatılıyor. b) Hepsi bu mu, hayır! Arada, adlarını duyar duymaz, bilinmez ne çeşit çağrışım zincirine dolaştığımız o Cumhuriyet kuruluşları, yâni Süt Endüstrisi Kurumu, Et/Balık Kurumu, Zirai Donatım Kurumu, 'özelleştirme' etiketi altında satılıyor; yeni sahipleri o kuruluşların ve ideallerinin çapında olmadıklarından, bazılarını kapatıp, tesisleri çürümeye terk ediyorlar. c) En önemlisi elbette, 'tarım bilincinin' tahribi. 80'li yıllardan itibaren, Tarımsal Ürün Planlaması'ndan vazgeçilecektir; artık hakiki müstahsil köylümüz, ne ekip biçeceğini kestiremez olur, ciddi bir şaşkınlığa itilmiştir..."

Tesbit/2. *"... 'Tarımsal Ürün Planlaması'ndan vazgeçmek, 'ulusallık'tan vazgeçmek demekti; iş, ülkenin ekonomisini, 'Sistem'in 'güdümüne' bırakmaya dönüşünce, IMF ve Dünya Bankası'nın dayattığı programlarla tarımda 'ihracatçı' konumundaki Türkiye, şaşılacak bir sür'atle tarımda 'ithalatçı' derekesine düşürülüyor.*

a) 1980 yılında, tarımsal ürün ihracatı, tarımsal ürün ithalatının 7 (yedi) katıdır. b) 1995 yılında ithalat ihracatı yakalar, eşit olurlar. c) 2000 yılındaki rakamlar ise şöyle: tarımsal ürün ihracatı, 3 milyar dolar; buna mukâbil, tarımsal ürün ithalatı, 4 milyar dolar!" (Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma, Kum Saati Yay. sf. 282)

Nasıl beğendiniz mi?

Hem üretim düşüyor, hem ihracat

Peki ya üretim? Ya onun durumu? Bu konuda rakamlar, hiçbir yorum gerektirmeyecek kadar açık ve anlamlıdır.

Tesbit/3. *"... 1980'de 851 bin ton olarak üretilmiş pamuk, 2000 yılında 739 bin tona düşüyor. 1990'da 355 bin ton olarak üretilmiş olan incir, 2000 yılında 290 bin tona düşmüştür. 1990'da 860 bin ton üretilmiş olan nohutun, 2000 yılındaki üretimi ancak 280 bin tondur. Aynı yıllar arasında, söz gelimi kırmızı mercimek üretimi 630 bin tondan 216 bin tona; yeşil mercimek üretimi, 216 bin tondan 73 bin tona; ayçiçeği üretimi ise 860 bin tondan 800 bin tona gerilemiştir...*

Bu gerilemelerin önemli ve ortak nedenleri arasında, acaba şu ithalat rakamları zikredilmez mi? 1990'da 198 bin ton olarak ithal edilen pirinç, yüzde

Levent Şahverdi Arşivi

277 artışla, 2000 yılında 450 bin ton olarak ithal edilmiştir. Aynı sürede mısır ithalatındaki artış yüzde 247,519 bin tondan 1.286 tona yükseliyor. On yıl önce sadece 14 bin ton olan baklagillerin ithalatı ise, inanılmaz bir artışla, tam tamına 432 bin tona yükselmiştir..." (a.g. kitap sf. 283)

O zaman soru şu: peki bu 'tesbitler', münhasıran **Metin Aydoğan**'ın 'tesbitleri', bundan çıkan kötü sonuç, yalnız ona mı ait? Hayır, alınız Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nden Doç.Dr.**Bülent Gülçubuk**'un 'tesbitleri'ni ve vardığı 'sonucun' vahameti aynıdır:

"... izlenilen tarım politikaları sonucunda, Türkiye kendine yeter ülke konumunu yitiriyor, gittikçe dışalımcı bir ülke durumuna düşüyor; nüfusunun önemli kısmının beslenmesi kötü, kırsalda gelir giderek azalmaktadır; tarım politikalarını, 'dışsal faktörler biçimlendiriyor'; tarım piyasamız, uluslararası tekellerin eline geçmektedir..."

Ne denmiştir: 'aklın yolu bir', sonuç da aynı!

"BİR OPERASYON SONRASI DAHİLİ VE HARİCİ SİYASET"

Doç.Dr. Emin Gürses

Cumhuriyet 09.11.2002

AKP'nin 3 Kasım seçimini kazanması için ortamın son derece uygun olduğunu kimse inkar edemez. Önce mali krizle altından kalkamayacağı faiz ödemeleriyle karşılaşan sanayici, ihracatçı kesiminin borçlarını ödeyemez duruma düşürülerek tasfiye edilmeleri gündeme gelmiş, bunu büyük oranda işten çıkarmalar ve dolayısıyla toplumsal huzursuzluk takip etmişti. Ardından hükümette sorumlu mevkide bulunan **Derviş**'in 6 Temmuz'da siyasi istikrarsızlıktan bahsetmesinin ve bazı sermaye guruplarının bu koroya katılmasının arkasındaki neden, dumanlı havada yeterince öne çıkarılmadı. **Bahçeli**'nin 7 Temmuz'da siyasi belirsizlik çağrısına kapılarak seçimin 3 Kasım'da yapılmasını istemesi, "*operasyonu*" kolaylaştırdı. 8 Temmuz'da ise DSP ve MHP içindeki millicilerin, Kuzey Irak ve KKTC konusunda direnç göstermeleri, hem içerde hem de dışarda birçok çevreyi rahatsız etmekteydi. Tasfiyelerle, Batı'nın ve yerli işbirlikçilerin dahili ve harici operasyonlarına olur verecek bir hükümetin gündeme getirilmesi hesap edildi.

Bu oyunda DSP'nin, **Şükrü Sina Gürel**'in de belirttiği gibi, kundaklama sonucu yorgun düştüğü için kolayca tasfiye edilebileceği hesabı yapıldı. AB'nin ve IMF'nin talimatlarını yerine getirmedeki

Levent Şahverdi Arşivi

dirençsizliği nedeniyle MHP yeterince yıpratılmıştı. ANAP ise, zaten bu çevrelerin işine yaramayacak kadar yıpranmış ve tasfiye zamanı gelmişti. Böyle bir hesapla başlatılan yoğun kampanya sonucu, seçimde beklenenden daha fazla bir oyun AKP'ye gitmesinin yolunu açtı. Bunda hangi hesap peşinde olduğu belli olmayan bazı kamu görevlilerinin yaptığı açıklamalar ve uygulamaların da katkısı oldu...

AKP Batı'dan kendisine yönelen olumlu havanın rehavetine kapılarak emperyalizmi iyi huylu ur gibi görürse tuzağa düşer. Bu tuzağa karşı kalkan, minare kubbesi değil, milli siyasettir. Gazi **Mustafa Kemal Paşa**'nın vasiyet ettiği mili siyaset, "*milletin ve memleketin saadeti için uğraşmak*" tan geçer. Bunun başarılı olarak sürdürülmesi için yine **Gazi**'nin belirttiği gibi, "*dahili ve harici siyaset uyumlu olmalıdır*". Harici siyasetteki hatalar, sürmekte olan operasyonun başarıya ulaşmasının yolunu açar. Yine harici siyasette kurtarıcı olarak gösterilen ve aşağılık kompleksine vardırılan bir Batı hayranlığı ise emperyalizmin dayattığı talepleri arttırmaktan başka bir işe yaramaz.

Son siyasi gelişmeleri ekonomik bağlantılarıyla birlikte görebilmek ve anlamak için, **Metin Aydoğan**'ın Türkiye'de son krizin ve yağmalama sürecinin nasıl uygulamaya konulduğunu inceleyen, "*Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma*" kitabı okunmalıdır. Bu önemli çalışma, "*operasyon*"un hem genel çerçevesini hem de ayrıntılarını, herkesin anlayabileceği biçimde ortaya sermektedir.

"EKONOMİK BUNALIMDAN ULUSAL BUNALIMA"

Su Alp Tigin

Yeniden Müdafaa-ı Hukuk Kasım 2002 Sayı 50

Üretken çalışmalarını sürdüren **Metin Aydoğan**'ın "*Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma*" adını verdiği yeni kitabı Kum Saati yayınlarından çıktı. Son üç yıl içindeki ekonomik-politik gelişmeleri, halkın ve ulusun çıkarları açısından ele alan **Metin Aydoğan** bu kitabında; Türkiye'nin içine düştüğü açmazı en ince ayrıntısına dek inceliyor, herkesin anlayabileceği bir biçimde açıklıyor ve yalana dayalı propagandaların yoğunlaştığı günümüzde gerçekleri yalın olarak ortaya koyuyor.

Kitapta; DSP'nin parçalanması, "*Yeni Oluşum Hareketi*", erken seçim, **Kemal Derviş**'in CHP'ye girişi. CHP-AKP ilişkileri, Batı'dan gelen siyasi değişim istekleri, bu isteklerin ne anlama geldiği, ne amaçla yapıldığı ve sonuçlarının ne olacağı gözler önüne seriliyor. Özellikle son

Levent Şahverdi Arşivi

dört ayda ortaya çıkan ve pek çok insanın kavrama güçlüğü çektiği siyasi olayları anlamak için bu kitabın okunması, hem de dikkatlice okunması gerekiyor. Hangi siyasi eğilimde olursa olsun, Türkiye'nin çıkarını ve ulusal varlığını düşünen herkesin bu ki-tabı okuyunca, ciddi biçimde sarsılacağı ve derinden üzüleceği açıktır. Türkiye, sanki girdabı bol bir kara delik etrafında dönüp duruyor ve tehlikeli bir süreçten geçiyor. **Aydoğan**, yaşanan tehlikeyi Türk halkına gösteriyor ve artık sayıları azalmış olan namuslu aydın tavrını bu kitabında da sürdürüyor.

Halkın yoksulluğuna yol açan ekonomik uygulamaları, bu uygulamalar içindeki: "*9 Aralık 1999 Enflasyonu Düşürme Programı*"nı, Kasım ve Şubat mali bunalımlarını, **Kemal Derviş**'in yaptığı işleri, "*Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı*"nı ve bu programın sonuçlarını, ulusal bankacılığın yok edilmesini, tarımda yapılanları, satılan milli şirketleri, halka yüklenen dolaylı vergileri, "*Takas*"ı, "*özelleştirme*" uygulamalarını, KİT satışlarını ve bütün bu uygulamaların ulus-devlet yapısında yarattığı bozulmayı öğrenmek istiyorsanız bu kitabı okumalısınız. Okumayla da kalmayıp çevrenizde ve her yerde tartışıp yaymalısınız. Çünkü rakamlar ve verilerle kanıtlanan gerçekler sizin sorunlarınızdır; halkın ve ülkenin sorunlarıdır.

Metin Aydoğan'ı bu kitabı yazdığı için kutluyorum. Kutlamayı yaparken, Müdafaa-i Hukuk okurlarının dikkatini bir konu üzerine özellikle çekmek istiyorum. Okurlarımız, **Aydoğan**'ın yaklaşık üç yıl önce yazdığı ve dergimizde yayınlanan iki yazısını özel bir dikkatle incelemelidirler. Bunu yaptıklarında, "*9 Aralık Kararları ve Türkiye'yi Bekleyenler*" ve "*Bunalım Kopyalamak*" başlıklı yazılarda, Türkiye'de daha sonra yaşanan olayların o günden saptandığı, uyarı ve önlem önerilerinin yapıldığı ve çıkış yolunun gösterildiği görülecektir. Bir bilinç sorunu olan bu öngörü her türlü kutlamayı hak ediyor.

"*Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma*" adlı kitap okunduğunda, Türkiye'nin dışardan kurtarıcı beklemesinin nasıl bir aymazlık olduğu bir kez daha anlaşılacaktır. Ülkemizde her alanda, yurtseverlikten başka bir kaygısı olmayan iyi yetişmiş çok değerli kadrolar vardır. Ülkenin sorunlarını bunlar çözecektir. **Metin Aydoğan** bunlardan yalnızca biridir ve ürettiği bu eserle kendimize güven duygusu aşılıyor. Her alanda var olan bu tür insanların bir araya geldiklerinde, Türkiye yaşadığı sorunlardan kurtulma yoluna girecektir. Kitabı okuyun bunu siz de göreceksiniz.

Levent Şahverdi Arşivi

"BİR ÜLKE NASIL SATILIR"

Muharrem Bayraktar

Yeni Mesaj, 04.12.2002

Şu Türkiye'nin garip haline bakın;

Türk Lirası değer kazanıyor, ekonomi kurmaylarının ödü patlıyor!

Dünyada parası değer kazandığı için korku krizine tutulan başka bir ülke yok!

Sadece Türkiye!

Türkiye'de ekonominin temeli Türk lirasının sürekli olarak değersizleştirilmesi, dolar hakimiyetinin cenderesine girilmesi ve *"içerdeki ve dışardaki uluslararası şirketlerin"* sürekli kâr eder hale getirilmesi üzerine kurulmuş.

Bu *"temeli"* sarsan bir ekonomi modeli çıkmadı bugüne kadar.

Böyle gelmiş böyle gidiyor!

Hal böyle olunca, halk sürekli kaybediyor, bir avuç *"kene"* sürekli kazanıyor.

Önümde değerli dostum **Metin Aydoğan**'ın son kitabı var: *"Ekonomik bunalımdan, ulusal bunalıma"*.

Türkiye'de ekonomi yönetiminin nasıl uluslararası güç odaklarının tekeline girdiğini, nasıl sömürüldüğümüzü ve sonuçta nasıl *"batırıldığımızı"*, mükemmel bir şekilde ortaya koyuyor **Aydoğan**.

Bakınız neler diyor **Metin Aydoğan** bu belge kitapta:

"Uygulamalar sonucunda bugün Türkiye'de mali sermaye spekülatörleri, kara para sahipleri, borsa simsarları ve uluslararası şirket ortağı holdingler dışında, halinden memnun olan hiç kimse kalmadı. Türk ekonomisi 1999 yılında, İkinci Dünya Savaşından sonra ilk kez yüzde 6.4 küçüldü. Dünya Bankası verilerine göre Türkiye'de gelir dağılımı, Tanzanya, Uganda ve Ruanda'dan bile bozuk hale geldi. 213 ülke içinde son 25 ülke içine girdi."

İşsizlik ve yoksulluk arttı, ulusal nitelikli tarım ve sanayi çözüldü, dış ticaret açıkları arttı, iç ve dış borçlar ödenebilir sınırları aştı, bütçe açıkları büyüdü." (Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma, M. Aydoğan sf.74)

Metin Aydoğan, 9 Aralık Kararları sonrası şirketlerin kârlılık tablosunu inceliyor ve şu sonuca varıyor:

"Türkiye halkı hızlı bir yoksullaşma içine girerken, devlet kuruluşları zarar ettirilirken, halka yeni dolaylı vergiler çıkarılırken, uluslararası şirket ortağı büyük holdingler, mali sermaye şirketleri ve spekülatörler olağanüstü kâr ediyorlardı.

Halktan alınan kaynaklar büyük şirketlere veriliyordu ve bu sonuç 9 Aralık Kararlarının "Enflasyonla Mücadele" kılıfıyla örtülmüş temel amacıydı. IMF

Levent Şahverdi Arşivi

bir taşla bir kaç kuş birden vuruyordu. Bir yandan işbirlikçi büyük sermaye güçlendirilirken, diğer yandan ağırlaşan yaşam koşullarıyla bunalan kitleler, sorunlarına çözüm getiremeyen devletten uzaklaştırılıyor, sosyal çatışmalara ve istikrarsızlığa ortam hazırlanıyordu. (A.g.e. sf. 78)

Türkiye'nin işinin bitirilmesi sürecinde, iş ve dış işbirlikçilerin nasıl bir ihanet kumpası içinde olduklarına da değiniyor **Aydoğan**:

"Türkiye'ye işinin çok yönlü Batı baskısı, dışarıda ve içerde, diplomasi nezaketinden uzak, açık ve ilkel bir kabalıkla sürdürülmektedir. Dışarda "Ermeni Soykırımı" "Kürt azınlık hakları", "Kıbrıs işgali", "İnsan hakları ihlalleri" başlıklarıyla yoğun bir Türkiye düşmanlığı yapılmakta ve Batı kamuoyu olası bir Türkiye müdahalesine hazırlanmaktadır.

İçerde, karar süreçlerinde yetki sahibi politikacıların bir bölümü değişik yöntemlerle 'elde edilmiş', bir bölümü de seçeneksiz olduklarına inandırılmışlardır." (A.g.e. sf. 119)

Türkiye'deki ihanet kıskacı, dünya tarihinde eşine az rastanır şekilde gelişiyor.

Nitekim bu satırları yazarken Eski Ulaştırma Bakanı **Enis Öksüz**'ün kaleme aldığı bir kitapta yer alan ilginç bir *"ihanet örneği"* yansıdı basına. **Öksüz**'ün anlattığına göre, *"Telekom'un satışı ile ilgili yoğun toplantıların yapıldığı günlerde, bir ekonomi bürokratı odasında hüngür hüngür ağlamaya başlamış. Diyormuş ki bu ağlayan bürokrat: "Ben Cottarrelli'ye söz verdim. Şimdi sözümüzü tutamıyoruz. Ben şimdi Cottarelli'nin karşısına nasıl çıkacağım?"*

Dün bu olayın ayrıntılarına köşemde yer vermiştim.

Başka *"ülkelerin talimatlarını yerine getirmek ve başka ülkelerin çıkarlarına kul köle olmak için, kendi ülkelerinin bağrına hançer saplayan bu ihanet şebekesi ülke ekonomisini işte bu hale getirdi."*

Metin Aydoğan'ın ifadesiyle *"ekonomik bunalımı ulusal bunalıma doğru ittiler."*

Türkiye'de ekonomi yönetimindeki türlü entrikaları, ihanet şebekesinin çalışma biçimini, ekonominin nasıl bataklığa sürüklendiğini ve bu bataktan nasıl çıkılacağını öğrenmek için bu kitabı mutlaka okuyun.

"Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma" Kum Saati Yayınlarından çıkmış. Kütüphanenizin en güzel yerine layık, bir güzel kitap.

Levent Şahverdi Arşivi

"YONTUNUN, BALENİN UNUTULMAZ TADI"

Bertan Onaran

Adam-Sanat Ocak 2003 Sayı: 204

Son seçim, ellerindeki bütün araç gereçlerle herkese bilginin doğrusuna değil, uyutucu masallarla yanlışı anlatanların; sözüm ona demokrasicilik oynayarak, dünyanın öbür köşelerindeki gibi bizde de nasıl bir canavar yarattığının somut örneğidir.

Yine atasözümüzün amansız kıskacına düştük: *"Öğütle uslanmayanın hakkı kötektir."*! Bu arada, bu *"köteği"* hak etmediğini düşünen bir avuç düşçüye ise doğa sabır, dayanma gücü versin; günün çok uzak birinde, sıra onlara da gelebilir!

"Nedir en zor şey?; görmek gözünün önündekini..." demiş ozan. **Metin Aydoğan** kaçırmamış. Satılmamış olanlar için, bu *"zor"* şeyi kolaylaştırmak için, güzel bir çalışma yapmış: *"Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma"*

Aydoğan, ülkemizi soyup parçalamak isteyen dış açgözlülerle, onların bir kemiğe razı yerli bekçilerinin sözlerinden, demeçlerinden; sayısız örneklerle başımıza gelenlerin hiç de rastlantı olmadığını, bizim *"sersemliğimiz"* ya da *"tembelliğimiz"*den kaynaklanmadığını gözler önüne sermiş.

Bugün bu kitabı okuyup benimsemeden görüş ileri sürmek, konuşmak, yazı yazmak; düpedüz hainliktir.

Levent Şahverdi Arşivi

OKURLARDAN

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Sayın **Metin Aydoğan**,

Lütfedip gönderme zahmetinde bulunduğunuz; *"Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma"* isimli kitabınız için teşekkür ederim.

Hassas ve titiz çalışmalarınızın ürünü olan kitabınızın; günümüz Türkiye ekonomisi ve bununla bağlantılı gerçekleri öğrenme konusunda bizlere ışık tutacağını belirtir, en iyi dileklerimi sunarım. Saygılarımla.

Hurşit Tolon, Ege Ordu Komutanı

♣

Sayın **Metin Aydoğan**,

Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma adlı yapıtınızın önsözünde şöyle yazıyorsunuz; *"Ulusal bir sorun haline gelen, bu nedenle toplumun tümünü içine alan bunalım, ortak bir ulusal irade ve bu irade ile sağlanan güçlü bir toplumsal disiplinle ele alınmalı ve ulusun görünürgörünmez bütün güçleri harekete geçirilerek aşılmalıydı. Koşullar ekonomiye dayanan bir ulusal seferberliği gerektirecek kadar ağır ve derindi."*

Evet bu saptamanızın doğruluğunu ve haklılığını kitabın daha ilk sayfalarından itibaren anlamağa başlıyoruz ve ülkede yürütülen düzensiz siyasanın boyutlarını görüyoruz. Kitapta, batılıların Türk siyasasına herhangi bir sınır tanımadan nasıl yön verdiklerini, kendi emperyalist (sömürgeci) amaçlarına göre hazırladıklarını, ulusal ekonomiden, devletçilikten nasıl sapıldığını ve basının bu kirli oyuna ortaklık edip, oyunun baş oyuncusunu Türk halkına *"Türkiyeyi Kurtaracak Adam"* başlıklarıyla nasıl tanıttıklarını üzülerek, şaşarak öğreniyoruz. Ve içine düştüğümüz bu aldanışın kahredici ezikliğini yaşıyoruz.

24 Ocak (1980) kararlarının, Gümrük Birliğinin, *"Enflasyonu Düşürme Operasyonu"* adı verilen 9 Aralık (1999) kararlarının ve de 1985'te başlayan bugün de dörtnala devam eden özelleştirme uygulamalarının ulusal sanayii, KOBİ'leri tarım üreticilerini, tekstilcileri, tüm dışsatımcılarımızı nasıl ezdiğini en anlaşılır dille bir bir kaleme almışsınız. Özelleştirme adı altında yağmalanan fabrikalarımızı, bankalarımızı... Binlerce kez elinize sağlık, değerli aydın! Umuyorum ki bu duru gerçekler, ulaşması amaçlanan kitlelere ulaşacak ve kutlu kaleminiz uyanmaya hazır ulusal gücü uyandıracaktır!

Ben tüm çevremdekilere yapıtlarınızı okumalarını önerdim. Yazdıklarınızın, okuyanları hemen etkileyeceğinden, bu etkinin onları düşünmeye zorlayacağından en ufak bir kuşkum yok. Ailemde yaşadığım bir örneği izninizle aktarmak isterim. Annem (55) sakat,

Levent Şahverdi Arşivi

yürüyemiyor ve ağır sağlık sorunları yaşıyor. Bir gün yanında "*Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma*" kitabınızı sesli okurken, beni dikkatle dinlediğini gördüm. Bir süre okuduktan sonra okumayı bıraktım. Bana dönerek "*Oğlum, okumaya devam eder misin lütfen*" dedi. Ve o günden sonra her sabah kendisine kitabınızdan bölümler okumamı rica etti. Çok duygulanmış ve üzülmüştü. Özellikle özelleştirme uygulamalarına tepki duyuyordu. Kitabınızı dinledikçe, içinde bulunduğumuz durumun geldiği boyutlara inanamadı. Ve şimdi benimle, hatta komşularıyla dahi bu konuları tartışır durumda. Bu arada özelleştirmeyi kastederek söylediği, beni de çok etkileyen bir tümcesini sizinle paylaşmadan geçemeyeceğim. "*Eğer elinizde bir ineğiniz vasa, kesip bir defada lop lop etini yiyeceğinize, her sabah sağıp top top yağını yiyin!*" Bu arada kendisi ilkokul mezunu bile değildir. Ancak yazdıklarınızı çok iyi algılıyor. Ve bugün bizden bir okuma gözlüğü istemekte. Diğer kitaplarınızı (kendi) okumak konusunda ısrarlı... Size içten teşekkürlerini iletiyor.

İşte ışığınız böyle yayılıyor değerli aydın.

"*Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma*", sadece batılı çıkarcıları (düşmanları) değil, aynı zamanda siyasetçisinden medyacısına dek içerdeki hainleri de göstermekte.

Mektubumun bu kısmında **M.K.Atatürk**'ün şu deyişini eklemek gereği duyuyorum; "*Paramızı, hayatımızı dış düşmanların sataşmasından kurtarmak, bu memleketin dış düşmanlara esir olmasına müsaade etmemek ne kadar lazımsa, aynı zamanda ve onlardan daha fazla uyanıklıkla iç düşmanlara, içerdeki zararlı adamlara da dikkatle bekçilik yapmak ve onların her hareketlerini gözden kaçırmamak mecburiyetindeyiz.*"

Siz değerli aydına, onların her hareketini bizlere gösterdiğiniz, bizi de bakmaya yönlendirdiğiniz için size çok şey borçluyuz. Artık herzamankinden daha çok çalışmanın, daha çok düşünmenin, araştırmanın, okumanın-yazmanın, sorgulamanın ve herzamankinden daha çok üretmenin zamanı gelmiştir. Artık topluca uyanma ve direnme zamanıdır. Sizin gibi değerli yurtsever aydınların izinde, bu millet uyanacaktır. Ben buna kesin inanıyorum. Saygılarımla.

Özgür Dönmez, Akdeniz Üni.-Antalya

Levent Şahverdi Arşivi

Sayın **Aydoğan**,

Dört gözle (bizim yörede söylenen bir söz) beklediğim yeni kitabınızı, büyük bir ilgiyle okudum.

"Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma" kitabınızda TEKEL'in özelleştirilmesi (yabancılaştırılması demek daha doğru) bölümünü okurken, gözlerimin dolduğunu hissettim.

1938'den günümüze kadar geçen süreçte, ülkeyi yönetenlerin önemli bir bölümünün açık ihanetlerinin hesabı, bugüne kadar sorulmadı. Aksine ödüllendirildiler. Bu durum, dışa bağımlı siyaset yapanları daha da cüretkar yapmıştır.

Çoğunluk oylarıyla (adil olmayan seçim sistemleriyle) iktidar olma, her türlü ihaneti yapmanın gerekçesi olabilir mi? Türkiye'de olmuştur. Olmaya da devam etmektedir.

57. Hükümetin, **Kemal Derviş**'e devrettiği yetkileri okuyunca kanımın donduğunu hissettim.

Bu ülkeyi, düşman işgalinden kurtarmak için, yaşamını hiçe sayarak, ulusuna önderlik eden **Mustafa Kemal Atatürk**'e bile kurucusu olduğu TBMM, bu kadar geniş yetkileri vermemişti. (Büyük önder, savaş yıllarında sürekli olarak aldığı yetkilerin dışında, bu tip yetkileri TBMM'ne saygısından dolayı zaten istemezdi.)

IMF'nin görevlendirdiği bir şahsa, böylesi yetkilerin verilmesinin adını koymak gerek: ÜLKEYİ SATMA YETKİSİ, bu ağır bir suçlama değil, yapılanlar ortada; başka ne söylenebilir ki...

Ülkemiz bugünkü duruma birden gelmedi. 1940'lardan itibaren ekonomik ve kültürel yönden verilen ödünlerin toplamının sonucuydu. Bundan böyle, bağımlılık anlamında verilecek pek fazla bir ödün de kalmadı.

Mustafa Kemal Atatürk'ün, bu ülkeye 15 yılda kazandırdıkları son 60 yılda tüketildi.

Cumhuriyetin kazanımları; her iktidar döneminde tanzimat kafalı batıcı politikacılarımız tarafından, halka pek fazla hissettirilmeden azar azar yok edildi.

Bu durumun farkında olan gerçek aydınların ise, solcudur, komünisttir, şimdi de Kemalisttir diye hayatları söndürüldü.

Türkiye'nin, 24 Ocak kararlarıyla batıya bağımlılığının hız kazanması, Kemal Derviş vakasıyla son noktaya getirilmiş ve bağımlılık tamamlanmıştır.

Bundan böyle, dış güçlerin desteğiyle ülkeyi yönetecek olanlar, bundan öncekiler kadar şanslı olmayacaklardır. Cumhuriyetin mirası

Levent Şahverdi Arşivi

tükenmiştir. İktidara gelebilmek ve orada bir müddet olsun kalabilmek için, verilecek ödünlerin listesi bellidir ve önlerine konmuştur.

Ulusal ödünleri, emperyalist güçlerin istekleri doğrultusunda yerine getirecek olanlar, iktidar yapılacaktır.

Liste hazır: Başta Kıbrıs, Ege, kıta sahanlığı, Güneydoğu Anadolu'muzun ülkenin bütünlüğünden koparılması, sözde Ermeni soykırımı iddiasının kabul edilmesi, Rum-Pontus devletinin yeniden yeşertilmesi, Fener-Rum Patrikhanesi'ne ekümenlik verilmesi, Türk Ordusu'un Türkiye Cumhuriyeti'ni koruma ve kollama görevinin ortadan kaldırılması v.b. kısacası SEVR hükümlerinin (yüzyılın başında kabul ettiremedikleri) kabul ettirilmesi.

Ancak, bu istenenler ekonomik ve kültürel konularda verilen ödünler gibi, toplumdan gizlenemeyecektir. En sade insanın bile, İHANET olduğunu anlayacağı aşamaya gelindi. Bu nedenle, şimdi ülke yöneticilerinin işleri oldukça zor...

Sayın **Aydoğan**, inancım o ki, kitabınızın başlığına taşımış olduğunuz "*Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma*" gelinmiş olması, kör gözleri bile açacak ve sonun başlangıcı olacaktır.

Bu başlangıca katkılarınızdan dolayı, sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Mehmet Erol Mahmutoğlu, Eczacı-Ankara

Atatürk Liseli Kardeşim **Metin Aydoğan**,

Nasıl ve nerden başlıyacağımı bilmiyorum.

Yine de, değerli kitabın "*Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma*"yı okuduktan sonra, yazmakta geç kaldığım için senden özür dilemekle başlıyorum.

Şu güzelim ülkenin düştüğü durumu gördükçe kahrolmamak mümkün mü?

Yüce **Atatürk**'ün ve bu vatan evlatlarının herşey pahasına verdikleri mücadele sonunda kurdukları onurlu, bağımsız ülke bu durumlara mı düşecekti? Nasıl bu kadar alçalabildik? O büyük gururumuza ne oldu? İstiklal savaşımızla yeniden doğan bu millet neden bu kadar aciz duruma düştü, düşürüldü? Onlar, baştakiler ve hepimiz. O yüce insanın "*Nutuk*"unu okumadılar mı? Okumadık mı? Bunların hepsi orada yazılı değil miydi? Neden geçmişten ders almadık, yoksa almak mı istemedik?

Levent Şahverdi Arşivi

Kahroluyorum, içim yanıyor. Gazete okumak, televizyon izlemek istemiyorum. Hepsini bir felaket habercisi olarak görüyorum. Sen çok önceden bunları kitaplarında açık açık belirttin. Kaçımız okudu, kaçımız önem verdi. Kaçımız olanlara karşı çıktı? Daha fazla yazamıyacağım. Dayanamıyorum, gözlerinden öper, başarılar dilerim, kalemin güçlü olsun.

Haluk Erbatur, Kimya Yük. Müh-İstanbul

♣

Sayın **Metin Aydoğan**,

Son çıkan "*Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma*" adlı kitabınızı okudum, ancak bu kitabınızı diğer kitaplarınıza nazaran daha taraflı bulduğumu belirtmek isterim. Kanımca, Türkiye'nin yapısal sıkıntıları 1980 **Özal** döneminde değil, 1939 yılından sonra başlamıştır. Millet olarak işin kolayına kaçmayı tercih eden, dış borç alıp bir güzel harcayan bir ülke, iflas etmekten başka hiçbir yere varamaz.

Ancak, son dönemde alınan önlemlerin bir kısmının, doğru olduğunu düşünmekteyim. Kronik enflasyonu durdurmak için yapılacak fazla bir şey olmadığını düşünüyorum. İnsanlar işsiz kalmadan, genel talep düşmeden enflasyonun çözümünü lütfen anlatır mısınız. Üst kurulların, özellikle Merkez Bankasının özerkliği çok önemli bir gelişmedir. Özellikle Merkez Bankası ve Hazine tarafında çok değerli ve bilgili bürokratlar vardır. Bunların çoğunluğu çok büyük özveri ile çalışmaktadır. Ancak, geçmiş dönemlerde, işin kolayına kaçan politikacıların ellerini kollarını bağlamalarından dolayı, sorunların üzerine gidememişlerdir. Bu kurumların özerk olmasının ulus devlet anlayışına neden aykırı olduğunu da anlayamadım, bunlar bizim insanlarımız değil midir? Ne idüğü belli olmayan, 2-3 senede gelip giden cahil politikacılardan çok daha bilgilidirler ve Türkiye'nin sorunlarının da farkındadırlar.

Dalgalı kur konusunda ne kadar yanıldığınız da gün gibi ortadadır. Dolar 2002 yılında sadece yüzde 15 değer kazandı, kimse de müdahale etmedi. Sizin dediğiniz gibi ithalat artarsa zaten kur yükselecek dolayısıyla insanlar harcamalarını kısacaklardır. Eğer, bu sisteme 10 sene önce geçmiş olunsaydı, Türkiye bu sıkıntıların çoğunu yaşamıyor olurdu. Şu anda oldukça sığ bir piyasa olmasına rağmen, getirilen yeni sistem politikacıların saçmalamalarına izin vermeyen bir sistemdir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün bence en büyük özelliği son derece esnek düşünmesi ve günün şartlarına göre hareket etmesidir. 1929

Levent Şahverdi Arşivi

Dünya Krizi olmasaydı, acaba Devletçilik politikasına bu kadar ağırlık verir miydi, tartışmak gerekir diye düşünüyorum. Osmanlı kültüründen gelen bir toplumun **Atatürk** gibi büyük bir liderin yaptıklarının devamını getirememesi doğal diye düşünüyorum. Toplum olarak bunun zorluklarını yaşıyoruz, pek çok hata yaptıktan sonra tarihine hep devlet kurup başarılı olmuş Türk milletinin doğru yolu bulacağından şüphem yok. Ne yazık ki, tarih çok yavaş ilerleyen bir süreç ve toplumların yapısı çok zor değişiyor. Saygılarımla. 27.11.2002

Dr. **Murat Namlı**, Ekonomist-İstanbul

Metin Aydoğan'ın, Sn. **Murat Namlı**'nın eleştirisine 4 Aralık 2002'de eleştirisine verdiği yanıt:

Sayın **Murat Namlı**,

Elektronik mektubunuzu aldım. Görüş ve eleştirileriniz için teşekkür ederim. Eleştirilerinizden yararlanacağımı bilmenizi isterim.

"*Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma*" kitabımı diğer kitaplarıma göre daha yanlı bulduğunuzu yazıyorsunuz. Yazdığım her yazı ve kitapta nesnelliğe birinci derecede önem veren bir yazar olarak bu yargınızı çok önemsedim. Elime geçen ilk fırsatta yazdığım kitapların tümünü okuyacağım ve nerelerde yanlı (öznel) davrandığımı bulmaya çalışacağım. Bu konuda yaptığınız saptamalarla bana yardımcı olursanız çok sevinirim. Yazınızdan bunu yapacak entellektüel birikime sahip olduğunuz anlaşılıyor.

"*Enflasyonsuz büyümenin nasıl sağlanacağı*", "*Merkez Bankasının Özerkliği*", "*dalgalı kur*" konularında sorularınıza kitapta yeterince değinmiş olduğumu sansam da kısaca şunları söyleyebilirim.

Siz de bilirsiniz ki düşük enflasyon öncelikle amaç değil, bir araçtır ve ekonominin dengeli gelişimini gösterir. Yalnızca bugün değil, bizde ve her ülkede ve herzaman üretim bolluğu ile sağlanabilir. Üretmeden, enflasyonu düşürmek mümkün değildir. Bugün bizde yaşanan süreç, sayılar küçülse de, enflasyonu düşürmek değil, alım gücü tükenen bağımlı bir piyasada halkın (ne kaldıysa) birikimlerini toplamaktır; yoksuldan varsıla acımasız bir kaynak aktarımıdır. Özellikle uluslararası şirketlerle ortaklığı olan işbirlikçi büyük sermaye şirketlerinin kâr ve ciroları, enflasyonun çok (gerçekten çok) üzerindedir. Bunların rakamları kitapta var.

Bir ülkenin merkez bankasına, o ülkeyi yöneten hükümetin karışamaması birçok sömürge ülkesinde bile olmayan bir durumdur.

Levent Şahverdi Arşivi

Bir insanın cüzdanı ne ise, ulus-devlet hükümetleri için de merkez bankası odur. Merkez bankaları dünyanın hiçbir yerinde, ülkeyi yönetme sorumluluğunu taşıyan hükümetlerin inisiyatifi dışında değildir, olamaz da. Türkiye'de politikacıların düzeysizliği (dışa bağımlılıkları da diyebiliriz), bu gerçeği değiştirmez. Ülkeyi yönetmek istiyorsan merkez bankana sahip olacaksın. Burada bizi ilgilendiren ana sorun, merkez bankasının politikacıların yetersizliği nedeniyle özerkleştirilmesini kabul etmek değil, ülke sorunlarına yanıt bulacak insanları yönetime getirmektir. Özerkleşme, çocuğunu eğitemeyen ebeveynin onu bakım yurduna teslim etmesi gibi birşeydir.

Dalgalı kurda yanıldığımı yazmışsınız; ancak nerede yanıldığımı belirtmemişsiniz. Ben, 9 Aralık Kararlarıyla Türkiye'ye sabit kuru (ya da denetlenen kuru) dayatan IMF'nin daha sonra bundan vazgeçip serbest kuru dayatmasını eleştirmiştim. Aynı dönemde birbirine karşıt iki uygulamanın aynı anda doğru olamayacağı açıktır. Türkiye'de döviz, Mart 2001 kriziyle yapay ve anormal bir çıkış yapmıştır. Amerikan dolarının son bir buçuk yıldaki (muhtemeldir ki daha da düşecek olan) durgunluk bu yapaylığın doğal sonucudur. Dövize (ve tabi borsaya) yön veren güçler, eğer Türkiye yeni bir bunalım çıkarmak isterlerse (örneğin ulusçu bir iktidar seçeneğinde ya da Irak müdahalesine karşı bir tutum içine girildiğinde) doların *"dalgalı kurla"*! ne olacağını hep beraber göreceğiz. Ayrıca dolar değerindeki düşük seyir, özellikle ihracatçıları zora sokan yeni ve farklı bir olumsuzluğun göstergesi değil midir? AKP iktidarına (ya da Derviş dönemine) verilen zaman avansına fazla önem vermemelisiniz. Olumlu gibi görünen gelişmeler, yapay siyasi destek uygulamalarıdır, ekonomiyle ilgisi yoktur.

Size, değerli eleştirileriniz için tekrar teşekkür ederken, işlerinizde başarılar ve sağlıklı günler dilerim. Saygılarımla. 04.12.2002

Metin Aydoğan

Sn. **Murat Namlı**'nın, 8 Aralık 2002'de verdiği yanıt:

Sayın **Aydoğan**,

İlk önce yazdığınız cevap için size teşekkür etmek istedim. Nispeten sığ kalan eleştirilerimi yanıtlamanız, işinizi ne kadar ciddiye aldığınızın benim için bir göstergesidir. (Açıkçası cevap yazacağınızı düşünmediğimden çok detaylı yazmamaya çalışmıştım.)

Diğer basımlarınızda mektubumu yayımlamanız beni mutlu eder. Sermaye piyasalarının içinde çalışan biri olarak görüşlerinizin bazılarına katılmamak elde değil, ama ülke olarak kendimize güvenimizi

Levent Şahverdi Arşivi

toplayabilmemiz için, çözüm üretmemiz ve sorunların üzerine hep beraber gidebilmemiz gerekiyor, diye düşünüyorum. Yani sırf mevcut durumu eleştirmekle bir yere varılmıyor.

Ne yazık ki, bunun gerçekleşmesi günümüz koşullarında mümkün görülmüyor. Kurtuluş Savaşı öncesine benzer durumla karşılaşmadığımız sürece de insanların birbirlerine kenetleneceğini düşünmüyorum.

Çalışmalarınızda başarılar dilerim. Ayrıca kurmuş olduğunuz veya kuracağınız organizasyonlarla ilgili bilgi verirseniz sevinirim. Saygılarımla. 08.12.2002

Murat Namlı, Ekonomist-İstanbul

Sayın **Metin Aydoğan**

Çıkarmış oldunuz tüm kitapları son olarak da *Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma* kitabını okudum. Kitabınızın ciddi araştırmalar ve dikkatli gözlem sonucu ortaya çıktığı ortada. Bu kitapları okuduktan sonra, insan gerçekten büyük bir dehşete düşüyor. Benim ülkemde böyle birşey olamaz, diyor insan.

Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma, beni son derece üzdü. Çünkü ortaya koyduğunuz gerçekler, gerçekten acıydı. Ülkenin böyle bir açmaz içine düştüğünü öğrenmek, uykularımı kaçırdı. Ancak, gerçekleri bizlere aktararak aydınlattığınız için size teşekkür etmek istiyorum. Kitaplarınızı arkadaşlarıma verdim; şimdi kitaplar onların elinden düşmüyor.

Size sormak istediğim birkaç soru var. 1) Kitaplarınızda adı geçen **David C.Korten**'in *"Şirketler Dünyayı Yönettiği Zaman"* adlı kitabı merak ettim. Bunu nereden bulabileceğim konusunda bana bilgi verirseniz sevinirim. 2) Biz gençlere okumamızı tavsiye edebileceğiniz kitap var mı? Varsa bunlar nelerdir?

Bu yazımı sizin söylediğiniz bir sözle bitirmek isterim: *"Önemli olan olayları anlamak, önceden görmek ve geleceğe yönelik plan yapmaktır. Bu davranış insan olmanın bir gereğidir."*

Fevzi Çakıroğlu, Pilot Üstteğmen

Levent Şahverdi Arşivi

Hocam **Metin Aydoğan**,

Hocam hitabımı umarım hoş görürsünüz. *Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma*'adlı kitabınızı, alır almaz okuyup bitirdim. Kitabınızın pek çok yerinde üzüldüm, sinirlendim, derin düşüncelere daldım.

Benim, kendi kendime bölük pörçük düşündüklerimi, siz çok da hoş bir dille özetlemişsiniz. Ben 19 yaşındayım, ülkemiz üzerinde oynanan ekonomik oyunların sonuçlarını yaşadığım için, olayları sezinliyordum. Ancak, kitabınızı okuyunca sezgim bilince dönüştü.

Size şöyle bir sorum var. Türkiye üzerine oynanan oyunlar bu kadar aşikârken, **Atatürk**'ün *"kurduğu"* parti, **Atatürk**'ün cumhuriyetini yıkma faaliyetine çanak tutarken, üs-tüne üstlük bunun da farkına varmış bir gurup insan varken, neden bu örgütsüzlük var? Niçin basında veya günlük hayatta protesto eylemi düzenleyen Kemalist topluluklar duyamıyoruz? Ya da niçin kapsamlı basın bildirileri yayımlanmıyor?

İlk defa oy attığım için, pusulada gerçek anlamda Kemalist bir parti görmemek, beni çok üzdü. Ünivesite öğrencisi olmam sebebiyle ADKF'nin çalışmalarını takip edebiliyorum, ancak öğrencilerin kısıtlandığı üniversite ortamında, onlar da fazla etkili olamıyorlar.

Ülkemiz öyle bir hale gelmiş ki; artık, ben Kemalistim dediğimde, insanlar sanki bölücü örgüt militanı görmüşçesine yüzüme bakıyorlar. İçimi çok acıtan, ama maalesef doğru olduğuna inandığım bu tesbitimi sizinle paylaşmam gerekirse, artık gençlik **Atatürk**'ü tanımıyor; birkaç kanun dışında onun yaptıklarını, söylediklerini, düşündüklerini bilmiyor. Kendi şahsıma, **Atatürk**'e bu denli ihanet eden bir kuşağın içinde bulunduğum için kendimi sefil ve aşağılık hissediyorum.

Mektubumu okuduğunuz için çok teşekkürler.

Not. Hocam, İstanbulda söyleşileriniz oluyorsa nasıl haber alabilirim?

Orkun Taşçı, İstanbul Ünv.-İstanbul

Sevgili Babacığım,

Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma adlı son kitabını yeni bitirdim. Okuduklarımın dehşet ve heyecanı içinde sana bu teşekkür mektubunu yazıyorum. Diğer kitaplarının değerini ve yaptığı etkiyi bildiğimi, biliyorsun. Hiçbirine bir mektup yazmayı düşünmemiştim; belki doğrusu da buydu. Ancak Türkiye'den uzakta okuduğum son kitabın için, nedense sana yazma gereği duydum.

Levent Şahverdi Arşivi

Bu kitabını da diğer kitapların gibi, büyük bir acı ve karamsarlık, ama aynı zamanda da, büyük bir coşkuyla okudum. Ülkemin içinde bulunduğu olumsuz koşulların uyandırdığı karamsarlık acıyı, olumsuzluğun nedenlerini anlamak ise mücadele gücünü geliştiriyor. İnsan olmanın niteliklerini körelten bilgisizliğin yarattığı karanlık, senin kitapların okununca aralanıyor ve okuyucu kazandığı özgüvenle kendini, anlamlı bir mücadeleye davet edilmiş gibi hissediyor; bu da insana coşku veriyor.

Öğrenimim ve bilgi alanımın dışında kalan ekonomi konusunun, yalnızca bu konuyla ilgili eğitim almış *"uzmanların"* tekelinde olmadığını gösterdiğin için teşekkürler...

Ekonomiyi son derece karmaşık bir olay gibi göstermeye çalışarak, benim gibi milyonlarca kişinin hiçbir zaman anlayamayacağı, bu nedenle ilgilenmemesi gereken bir konuymuş gibi sunanlara karşı, tersini kanıtladığın için teşekkürler... Ekonomi konusunu, soyuttan somuta indirgeyip, günlük sonuçlarını ve geleceğimize yapacağı etkiyi gösterip, yaşadığımız koşullara yön verme bilincini bize verdiğin için teşekkürler...

Ben, tarihinden ders alarak, aynı yanlışları yinelememiş ve böylelikle milli kaderine kendisi yön verebilmiş bir ulusun şanslı bir genci olarak doğmadım. Çocukluğum; dışa bağımlılığın, tüketimciliğin, yabancılaşma ve yozlaşmanın yoğun olarak yaşandığı bir dönemde geçti. Aile ortamı dışındaki insan ilişkileri, nedenini o zaman anlamasam da, beni sürekli rahatsız etti. Evdeki değer yargılarıyla sokaktakiler arasında birbiriyle çelişen açık bir karşıtlık vardı. Bu karşıtlık, yaşıtlarıma göre herhalde benim şansımdı. Annem ve senin bana aşıladığınız dürüstlük, erdem, özgürlük duygusu, sorgulama yeteneği ve ülke sevgisi sayesinde; içinde bulunduğum koşulları ve sorunları, kişisel çıkarları aşarak ele alabilen bir genç olarak yetiştim. Bana ve **Zeynep**'e karşı davranışlarınızın değerini şimdi çok daha iyi anlıyorum. Bize, **Mustafa Kemal**'den aldığınız Türkiye'yi veremediniz ama ülke sevgisiyle bütünleşen özgür düşünme yeteneği ve direnme gücü verdiniz. Size bir kez daha teşekkür ederim.

Ayşe Aydoğan, Paris-Fransa

Levent Şahverdi Arşivi

Sayın **Metin Aydoğan**,

Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma adlı kitabınızı okudum ve çok beğendim. Ulusal sorunlarımızı, nedenlerini ve sonuçlarını çok iyi bir şekilde araştırarak, ayrıca sade bir dil kullanarak ve büyük bir emek sarfederek güzel bir kitap meydana getirmişsiniz. Keşke kitaplarınız daha çok kişiye ulaşsa ve sizin gibi, daha çok yurtsever aydın ülkemizde okunsa.

Çalışmalarınızın devamını diler, sağlık ve esenlik temenni ederim. Ayrıca yeni yılınızı da kutlarım. Saygılarımla.

Şevki Gülensoy, Bornovo-İzmir

♣

Sayın **Metin Aydoğan**,

Epeydir kitap okuyamamıştım. Ayvalık'ta ağabeyimin ve yengemin tavsiyesi ile elime aldığım "*Bitmeyen Oyun*" ve "*Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma*" kitaplarınızı okurken çok etkilendim. Niçin daha önce okumadım diye hayıflandım. Akıcı ve sade diliniz ile, herkesin anlayacağı eserler yaratmışsınız, ellerinize sağlık.

Kitabınızda verdiğiniz bilgiler, yaşanmakta olan ekonomik çöküntüyü, şu sıralarda geliyorum diyen Irak Savaşını ve ardından Ortadoğu ile Türkiye'de olabilecekleri, çok daha rahat tahmin etmeme yardımcı oluyor. Bu tahminleri yaptıkça içim kararıyor, insanı efkar basıyor. Eli kolu bağlı olmanın verdiği rahatsızlığı, bu millet daha ne kadar çekecek, diye düşünmekten kendimi alıkoyamıyorum.

Bu ülkeyi seven, kitabınızda değindiğiniz konuları hazmetmiş ve bu durumdan kurtulmaya azmetmiş, bilinçli ve kararlı insanlarımızın el ele vererek ülkemizi layık olduğu yere getirme mücadelesine biran önce başlamasını diliyorum.

Saygılar sunar, esenlikler dilerim.

Cahit Tekince, Elektrik Müh.-Ayvalık

♣

Metin Bey,

Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma adlı kitabınızı aldım ve hemen okumaya başladım. Elimden bırakamıyorum. Teşekkür ederim. Sizi bir kez daha kutlar, en derin saygılarımı sunarım.

Prof. Dr. **Cihan Dura**, Erciyes Üni.-Kayseri

♣

Levent Şahverdi Arşivi

Sn. **Aydoğan**,

Ben Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü mezunu, askerliğini yapmış, tüm okul yaşamı boyunca, aynı zamanda çalışmış bir gencim. *Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma* adlı kitabınızı biraz önce bitirdim ve nedense size yazıp dertleşme ihtiyacı hissettim.

Üniversitede okurken, mezuniyeti, bana daha iyi yaşam koşulları sağlayacak bir hedef olarak, iple çekerdim. Ancak, mezun olur olmaz gerçeklerle karşılaştım ve diplomanın, gazete ilanlarında aranan, aptalca bir ön şart olmaktan başka bir işe yaramadığını gördüm. Bir yıl işsiz gezdikten ve isteyerek seçtiğim mesleğimle ilgili bir alanda iş aradıktan sonra, direnme gücünü yitirdim ve şu anda asgari ücretle, kamu yöneticiliğiyle hiç ilgisi olmayan, kabullenilmesi zor bir işte çalışıyorum.

Şu anda yirmiyedi yaşındayım. Bu genç yaşta bile, geçmişle bugün arasında giderek derinleşen olumsuz değişimi görebiliyorum ve sıkça *"bizim zamanımızda..."* diye başlıyan konuşmalar yapıyorum. İlkokulda bizi her yönden eğiten ve bende derin izler bırakmış olan, **Fatma Elibol** adında, yaşlı bir öğretmenimiz vardı. Ulusal sanayinin önemini anlatmak için, *"Yerli Malı Haftası"*nı sınıfta mutlaka kutlar ve her öğrenci, o gün okula bir yerli ürün getirirdi. **Fatma** öğretmende birlikte okuduğum, sonra kendi de öğretmen olan bir arkadaşım geçen gün okulunda *"Yerli Malı Haftası"* düzenlemiş. Çocuğun biri sınıfa *"aile boyu Coca Cola"* getirmiş. Kitabınızda, yabancılara satılan şirketlerimizi okuyunca bu olay aklıma geldi ve yitirmekte olduğumuz ulusal değerlerimiz için derinden üzüntü duydum.

Ben ve birkaç arkadaşım üniversite yıllarından beri bir araya gelir, ülke sorunlarını tartışırdık. Bu beraberliğimiz bugün de sürüyor; tüketimi pompalayan medyanın yıkıcı etkisine ve *"cazibesine"* dayanılması güç olan küreselleşme ürünlerine rağmen, kendimizi yozlaşmadan korumaya çalışıyor, düşüncelerimizi birbirimize aktarıyoruz. Ancak konuşmalarımızın hep boşlukta kaldığını ve bir sürü yaşamsal zorunluluğun baskısıyla yok olup gittiğini düşündük. Koskoca bir ülke, göz göre göre elimizden çıkıyor ve kimse birşey yapmıyordu; oysa bize göre *"birşeyler"* değil, *"çok şey"* yapılması gerekiyor.

Bir konuda sizin düşüncenizi almak istiyoruz. **Atatürk** genci olarak biz, hangi platformda, kimlerle ve nasıl bir araya geleceğiz? Bağımsızlık için, ulusal birlik için, vatanımızı sattırmamak için; Atatürkçü düşünce karşıtları gibi yasaları mı çiğneyelim, şiddete mi başvuralım (işe

Levent Şahverdi Arşivi

yarıyacaksa onu da yaparız elbet). Sonradan bozulmuş olmasına rağmen o yasaları biz koymadık mı? Meşruiyet sınırımızı, **Mustafa Kemal**'in kurduğu Cumhuriyet'in korunması mı, yoksa bugünkü meclisin çıkardığı ulus karşıtı yasalar mı belirleyecek? Birçok siyasetçiye, Türk ya da insan demeğe dilim varmıyor. Bunlara karşı kim birşeyler yapacak? Gittikçe yoksullaşan insanlarımızın sabır ve sağduyusunu daha ne kadar sömüreceğiz?

Metin Bey, bu satırları yaşça sizden küçük bir dostunuzun dertleşmesi olarak kabul ediniz. Kendimi, sizinle aynı hamurdan yoğrulmuş olarak görüyorum. Değerli zamanınızı aldıysam kusuruma bakmayınız. Sizinle diyaloğumuzun sürmesini diliyor, en kısa sürede tanışabilmeyi arzuluyorum. İçten saygılarımla.

Cihangir Aksoy, Kamu Yön.- Antalya

Saygıdeğer Büyüğüm **Metin Aydoğan**,

Ben Harbiye öğrencisi **Mahmut Çetintaş**. Hatırlarsanız geçen hafta sizden kitaplarınızı istemiştim. Bir gün sonra kitaplarınız geldi. İlk defa siz bana bu şekilde kitap gönderiyorsunuz. Bu benim için hayatımın en güzel ilklerinden biri. Olayı anlattığımda herkes şaşırıyor. Bu kadar özverili bir yazar olamaz diyorlar, demek ki oluyormuş.

Kitaplarınız arkadaşlarım arasında elden ele dolaşmaya başladı. Okulumuzda, yatakhanede Nutuk'u, ders aralarında ise yapıtlarınızı okuyorum. Ayrıca "*Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma*" kitabınızı çoktan okumuştum.

Ben müsaade ederseniz size, son zamanlarda kafamda oluşan bazı düşüncelerimi aktarmak istiyorum. Biz gençlerin, Türk tarihini iyi öğrenmediği kanısındayım. Bu eksikliğin bende de olduğunu düşünüyorum. Okulumuzun kütüphanesindeki CD arşivinden *Atatürk ve Kurtuluş Savaşı* ile ilgili CD'ler alıp izlemeye, notlar almaya ve ilerde emrimdeki askerlere edindiğim bilgileri aktarmaya karar verdim. Bu konuda kesin kararlıyım.

Kitaplarınızın okul kütüphanesine alınması için gereken işlemleri başlatmıştık. Sonunda geldiler. Kitaplarınızı okumayan arkadaşlarımıza tavsiye ediyoruz. "*Bitmeyen Oyun*"un 14. Baskıya ulaşması bizi çok sevindirdi; nice yeni baskılara...

Size gönderilen iletiler fazla olacağı için, yazımı uzun tutup değerli zamanınızı harcamak, bence size ileti yollayacak diğer ülkesini sevenlere haksızlık olur kanısındayım. Gerçi, daha çok yazmak istediğim şeyler

Levent Şahverdi Arşivi

var, ama dediğim gibi sizi fazla meşgul etmemeliyim.

Kitaplarınızın bana ulaştığı tarihi bir kenara not ettim. Bu tarih benim için çok farklı bir gündür. Sağolunuz. Eğer ilerde yolumuz İzmir'e düşerse mutlaka size uğrayıp ellerinizden öpeceğim. Saygılarımı sunarım.

Mahmut Çetintaş, Harp Okulu Öğr.

♣

Selam **Metin Bey**,

Hacettepe Bilgisayar Müh. 1. sınıf öğrencisiyim. Sizinle ilk defa *Avrupa Birliğinin Neresindeyiz* kitabınızla tanıştım. kitabı okuyup bitirdiğim zaman, sizin de dediğiniz gibi dehşete kapıldım. Liseyi yeni bitirmiş biri olarak, bu kadar dünyadan bi haber yetiştirilmemize, bazı şeylerin bize dayatılmasına, kimsenin ses çıkar(ta)mamasına kızmamak elde değil.

Bitmeyen Oyun ve *Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma* kitaplarınızı da okuduktan sonra, herkesin üzerine düşen görevi yapması gerektiğine inanarak, ne yapabilirim diye düşündüğümde, en basitinden kitaplarınızı arkadaşlarıma tavsiye etmem ve okumalarını sağlamam oldu. Şimdi de, kitaplarınızı tanıdığım insanlara, çocuklarını ve kendilerini yetiştirebilmeleri için, mezun olduğum lisedeki öğrencilere, en azından içinde bulunduğumuz tehlike hakkında fikir sahibi olabilmeleri için temin etmek istiyorum. Kitaplarınızı uygun fiyata nereden bulabilirim ve daha başka neler yapabilirim?

Değerli düşünce ve fikirlerinizi benimle paylaşmanız dileğiyle...

Yazılarınız sayesinde bizleri aydınlattığınız için çok teşekkürler. Sırada *Yeni Dünya Düzeni, Kemalizm ve Türkiye* kitabınız var okunacak.

Mustafa Daşgın, Hacettepe Ünv. Bil. Müh.-Ankara

♣

Sayın **Metin Aydoğan**,

Bursa'da deri imalatı ile uğraşıyorum. Şu anda *Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma* adlı kitabınızı okuyorum. Sizin de sıkça değindiğiniz gibi, ulusal sanayimizi ve orta ölçekli işletme sahiplerini perişan ettiler; esnaf kan ağlıyor. **Deniz Gezmiş**'i vatan haini ilan edip asanlar, şimdi utanmadan karşımıza geçip ahkâm kesiyorlar.

Kitabınızın ortalarını geçtim, yani henüz bitirmedim. Yazdıklarınız için söyleyecek söz bulamıyorum. Okudukça sinirlerim bozuluyor,

Levent Şahverdi Arşivi

dişlerimi sıkmaktan çenem ağrıdı. Bu ülkede o kadar çok profesör, ekonomist yada araştırmacı var; bunlar ne yapıyor, halka gerçekleri neden anlatmıyorlar?

Kitabınızla karşılaşmış olmaktan, iki nedenle mutluluk duyuyorum: Birincisi, yaşadığım ve gördüğüm olayların, belgeye dayalı kanıtlarını buldum; ikincisi bu ülkede, hiçbir zaman umudu yitirmemek gerektiğini anladım. Kimse bir şey yapmazken bir mimar çıkıyor (özgeçmişinizde mimar olduğunuz yazılı), ekonomik konuları başarıyla inceliyor ve gerçekleri herkesin anlayabileceği biçimde ortaya seriyor; olacakları önceden görüyor ve uyarıyor. Demek ki bu ülke zora düştüğünde, ihtiyaç duyduğu insanları içinden hala çıkarabiliyor. Bu bana umut verdi. Size teşekkür ederim.

Çalışmalarınızın devamını dilerken, yeni çalışmalarınızı dört gözle bekliyorum. Saygılarımla

Kerim Karabucak, Deri İmalatçısı-Bursa

Saygıdeğer **Metin Aydoğan** Merhaba,

Yeni Dünya Düzeni Kemalizm ve Türkiye, Avrupa Birliğinin Neresindeyiz ve *Bitmeyen Oyun* kitaplarınızı okudum. Bizleri aydınlattığınız için sağolun.

Yazdığınız kitapları açıklayan bölümde "*Nasıl Bir Parti Nasıl Bir Mücadele*" adlı kitabınız dikkatimi çekti. Düşüncelerinize çok önem verdiğimden, parti konusuyla ilgili düşünce ve önerilerinizi öğrenmek için, bu kitabı edinmek istedim. İstanbul dahil, hiçbir yerde bulamadım ve hatırlayacağınız gibi sizi aradım. Kitabı, söylediğiniz gibi hemen ertesi günü gönderdiniz; üstelik yanında bir de "*Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma*" vardı. Duyarlılığınız ve fedakarlılığınız için teşekkür ederim.

Gönderdiğiniz iki kitabınızı da öncekiler gibi büyük bir dikkat, hüzün ve öfkeyle okudum. Yazdığınız beş kitabı okuyan herkes bence, katıksız bir yurtsever ve olgun bir aydın haline gelecektir. Belgelere dayalı bilimsel yaklaşımınız, hiçbir boşluğa yer vermiyor ve mükemmel bir fikirsel zenginlik yaratıyor. Bu kitapları, bütün Türk vatandaşları okumalıdır.

Biz, Bursa'da ülke sorunlarına kafa yoran ve düzenli toplantılarla "*ne yapabiliriz*"e cevap arayan arkadaş gurubu olarak, sizinle aynı düşünce içinde olmakla, büyük bir özgüvene sahip olduk; yanlış yolda olmadığımızı anladık. Size çok teşekkür ederiz, ufkumuzu genişlettiniz.

Levent Şahverdi Arşivi

En son kitabınız "*Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma*" insana dehşet veren gerçekleri, çıplak bir biçimde ortaya koyuyor. Ekonomi ile ilgili konuların, bu kadar kolay anlaşılabilir biçimde yazıldığını hiç görmemiştim. Daha önce okuduklarımı anlamak için özel çaba harcıyordum. Böyle bir kitabı yazmayı, üstelik mimar olmanıza rağmen nasıl başardınız?

Kitabınızda belirttiğiniz, "*kendi gücüne dayanma, halka güven*" ne kadar doğru ve Türk ulusuna yakışır bir söz. Bundan seksen yıl önce büyük önder **Atatürk**, nasıl başarıp bize doğru yolu gösterdiyse, şimdi bizler onun gösterdiği yoldan gidip aynı işi başarmak zorundayız. İnanıyorum ki, Türk Ulusu önünde bulunan tuzaklara ve zor koşullara rağmen çıkış yolunu bulacak ve emperyalizmin oynadığı bütün çirkin oyunları bozarak tiran'ları yok edecektir; o günden sonra dünya üzerinde barış egemen olacak. Ulus ve insan olarak bunu başarmanın gönenciyle, dünya uluslarıyla birlikte kardeşçe yaşayacağız.

Bu günlerin çok kısa bir zamanda gelmesi dileğiyle size ve ailenize selamlarımı sunarım. Bursa'ya geldiğinizde, burada dostlarınız ve kardeşleriniz olduğunu unutmayınız. Işık ve sevgiyle.

Şaban İkbal, Bursa

♣

Sayın **Aydoğan**,

Ben **Süleyman Kıroğlu**. Harp Okulu öğrencisiyim. Geçen yılın Haziran ayında okuduğum "*Bitmeyen Oyun*" kitabınızla sizi tanıdım ve daha sonra diğer tüm kitaplarınızı okudum. Herkes gibi ben de çok etkilendim.

Etkilenmemin nedeni: yalnızca kitaplarınızın çarpıcı açıklamaları ve geniş araştırmaları değil; aynı zamanda, Türkiye sorunlarına bu kadar yakından ve bu kadar doğru olarak yaklaşan sizin gibi insanların varlığını fark etmemdir. Bu beni son zamanlarda düşmüş olduğum kötümser havadan oldukça uzaklaştırdı. Canlanmama neden oldu.

En son okuduğum *Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma* kitabınız bana, hem yakından bilmediğim ekonomik konuları, hem de ekonominin ulusal gücün korunması açısından önemini öğretti; asker yada sivil her meslekten insanın, ekonomi ile ilgilenmesi gerektiğini kavradım. Bir mimar olarak siz bunları yazabildiğinize göre, bizler yazmasak bile ekonomiyi izlemeli ve anlamalıyız. Bu bakış açısını kazandırdığınız için çok teşekkür ederim.

Levent Şahverdi Arşivi

Sizden bir ricam olacak "*Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma*" kitabınızda, istendiği takdirde kitap gönderebileceğinizi belirtiyorsunuz Eğer bana, kitaplarınızın tümünü imzanızla gönderirseniz ölçüsüz sevineceğim. İmzalı kitaplarınızı değerli bir anı olarak kendime saklarken bendeki kitapları başka arkadaşlarıma vereceğim.

Yeni eserlerinizi beklerken size sağlıklı günler dilerim. Saygılarımla.

Süleyman Kıroğlu, Harp Okulu Öğr.

Sayın **Metin Aydoğan,**

Bitmeyen Oyun adlı kitabınızı arkadaş tavsiyesi ile doğum günü anısı olarak aldım ve tesadüf eseri Amerika Birleşik Devletleri'nin Irak'a yaptığı harekat sırasında okudum. Öncelikle size içten teşekkürlerimi sunmak istiyorum.

Kitabınız hakkında diğer okuyucu ve yazarların görüş ve önerilerine katılıyorum, az bile yazmışlar. Birçok kitabın önemli yerlerinin altı çizilirken, sizin kitabınızın çizilecekse her paragrafının altı çizilmelidir, dolayısıyla ben çizmeden okudum. Tanıdığım herkese tavsiye ettim ve edeceğim. Yakınlarıma armağan vereceğim bu kitap, sanki bir kitaplığın konsantresi.

Ülkemizin içinde bulunduğu sistem bozukluğu hakkında doğal olarak bilgi sahibi iken, kitabınızı okuduktan sonra BÜYÜK ÖNDER **Atatürk**'ün "*Gençliğe Hitabesi*"ni ve Söylev'ini bir kez daha okuma isteği duydum. Eğitim sisteminin yanlışlıkları sonucu **Atatürk**'ten neredeyse bıkkınlık getirildi, **Atatürk** ve Türklük'ün kurtuluşu hakkında verilen bilgiler hep neler yapıldığı ile sınırlı kaldı, ezbere dayandı. Yapılanların NASIL yapıldığı ve gerçek boyutu hakkında hiç bilgi verilmedi, çünkü eğitmenlerin bilgisi de kısıtlı idi, halen öyle.

Görevim gereği altı yıl Güney Doğu'da komando birliklerinde çalıştım, halen yine bir komando birliğinde görevliyim. Araziyi ve köyleri gezdim, değişik insanlar tanıdım. Kışın kapanan köy yollarının açılmasını ve kapanan karayolu yerine acil durumlarda kullanmak üzere asma köprüleri, güvenlik güçlerinin yaptığına tanık oldum. Her askeri birlik; vatandaşa gıda yardımı yapar, zeki ancak olanakları kısıtlı öğrencilere burs verir, bir o kadar da tasarrufa önem verir. Ancak diğer taraftan "*nasıl olsa devlet bize bakar*" düşüncesi ile hâlâ çok çocuklu ve üretimsiz, tüketici bir toplum görmekten üzüldüğümü ifade etmek istiyorum. Kırşehir'de görev yaparken, yöre ekonomisinin düzelmesi için oraya gelen her devlet adamından, üniversite ya da askeri birlik

Levent Şahverdi Arşivi

talep edildiğini, üretim tesisi isteğinin ise ikinci plana itildiğini görmüştüm. 1994 yılında bir köyde 30-35 yaşlarında ve 17 kardeşli bir kişi ile yaptığım görüşme sonunda, çok çocuğun ekonomi, eğitim, kişilik vs. sorunlarına yol açtığını söylediğimde, "*ÇOCUĞA ENGEL OLMAK GÜNAHTIR*" karşılığını aldım, bunu yıllar önce köy imamının söylediğini, bunu söyleyen şahsın da 12 çocuğu olduğunu öğrendim.

Yaptığım araştırmada, sağlık görevlilerinin yılda bir iki defa olacak şekilde köylere gittiğini, ancak kimsenin kendilerini dinlemediğini, ebe hemşireler tarafından verilen aile planlaması malzemelerini çocukların oyuncak olarak kullandıklarını öğrendim. Devletin yıllarca yapamadığını din destekli ancak içeriği bilinmeyen bir imam sözü ne yazık ki yapabiliyor. Biraz derine indiğinizde asıl sebebin aşiretçilik olduğu beyan edilmektedir, ama aşiretçiliğin çözüldüğü yörelerde de çok çocukluluk artarak sürmektedir. Biz emrimiz altındaki Mehmetçiklere sürekli karnını doyurabilecekleri, sırtını giydirebilecekleri ve terbiye edebilecekleri kadar çocuk yapmalarını tavsiye ediyoruz. Ayrıca okuma-yazma bilmeyen Mehmetçiklere bunlar mutlaka öğretilir ve hepsine sertifika verilir. Okuma yazma dahi bilmeyen bir insana harp sanatını, değil öğretmek, öğretmeye çalışmanın zorluğunu takdir edersiniz. Ülkemizin her köşesinden gelen gençlerimiz kışlalarda toplandığından, insanımızın genel durumu daha iyi görülebilmektedir. Sabıkalı oranı, tahsil oranı, yemek görgü kurallarını bilenlerin oranı, evlilerin oranı, evlilerden eşi çalışanların oranı, her türlü duayı bildiğini iddia eden ancak Türkçe anlamını bilmeyenlerin oranı, milliyetçi olduğunu söylediği halde görevden kaçmaya çalışanların oranı, çağdaş helâ kullananların oranı...

Görev yaptığım yer öyle bir ilçe ki, 40 kilometrelik yolu, her sene asfalt kaplama yapıldığı halde denetleyeni olmadığından son derece bozulmuş, il merkezine 120 km olan bu mesafe, araçla dört saatte alınıyor. İlçede zaten sağlıksız olan içme suyu, Nisan-Haziran döneminde üç ay boyunca çamurlu akmakta. TEDAŞ görevlisinin beyanıyla halkın yüzde 70'i kaçak elektrik kullanıyor. Burada bir belediye ve çalışanları olduğu halde belediyecilik hizmetleri Kaymakam tarafından yürütülüyor. Sağlık ocağında görevli bir doktorun, uzman hekim olmadığı halde muayenehane işletmesi, muayenehaneye gelmeden sağlık ocağına gelenlerle ilgilenmemesi, hâttâ muayenehanesine röntgen ve ultrason cihazı koyarak bütün hastalardan röntgen veya ultrason istemesi, bir vatandaş olarak beni düşündürmektedir.

Levent Şahverdi Arşivi

Bütün bunların devlet yönetimindeki bencilliğin, acemiliğin ve ilgisizliğin ilçedeki yansıması olduğunu, dolayısıyla insanlarımızın küreselleşen dünyada (sömürge durumundaki) ülkemiz üzerinde oynanan oyunlara engel olma yerine, kişisel çıkarlarını düşünmeleri sonucu, yeni bir kurtuluş mücadelesinin çok zor olacağını düşünüyorum.

Tüm bu değerlendirmeler ışığında Türk ulusuna ve Türk ulusuna hizmet ettiğini sanan insanlara sorulması gereken en önemli soru bence şudur: "*Tarih niçin en çok Türkler için tekerrür eder?*" 20. yüzyıl başındaki bağımsızlık mücadelesi sırasında, ilk mecliste bulunan temsilciler üçe bölünmüş durumdaydı. Tam bağımsızlığa inananlar. Doğu (İslam) özlemcileri ve Batı özlemi içinde olanlar (mandacılar). Bu tür insanlar bugün yine varlar, üstelik özlemciler bu kez daha da çoklar. Bunlar, Türk'ün Türk'ten başka dostu olmadığını, sömürgecilerin tümünü dize getirdiğimizi ve bizim onlara değil, onların bize ihtiyacı olduğunu niçin bilmezler? Ne kadar yönlendirilmiş olursa olsun, bir Türk'ün ülkesine ihanet etmesini kabul edemiyorum.

Bugün itibariyle "*Avrupa Birliğinin Neresindeyiz*" isimli kitabınızı da bitirdim. Çok etkilendim ve bir o kadar da sinirlendim. Milletten saklı hiçbir şeyin yapılamayacağını ortaya koymuşsunuz. Sırada "*Yeni Dünya Düzeni Kemalizm ve Türkiye*" var. Kitaplarınızı okumadan önce bilgisizliğin (yetersiz bilginin) verdiği rahatlık vardı. Okuduğum için rahatım kaçtı, ancak mücadele şansını kaçırmakta olduğumuzu da anladım. Çevremde gördüğüm herkese okumalarını tavsiye ediyorum. Bana gönderme lütfunda bulunduğunuz kitapları dağıtarak, okunmalarını sağlıyorum. İnanıp inanmamak onlara kalmış. Ancak ben inanıyorum ki, kitaplarınızı okuyup gerçekleri görmemek mümkün değil. Akıcı bir üslup, sade bir Türkçe, her paragrafta kaynakça... Müthiş eserler.

Dikkatimi çeken bir başka konu ise yazar olarak kitaplarınızı ücretsiz olarak, ulaşım masraflarını da karşılayarak okuyucuya ulaştırmanızdır. Bugüne kadar az da olsa, okuduğum kitapların yazarları tarafından böyle bir uygulama yapıldığına rastlamadım. Gazetelerin köşe yazarları en çok kazancı veren ya da siyasi görüşü uygun gazetede yazar; kitap yazarları, en çok kazancı veren yayınevi ile çalışır, ya da kendilerine akademik üstünlük sağlayacak kitaplar yazarlar. Herhangi bir şahsa hizmet etmeden, toplumu ülke çıkarları doğrultusunda bilinçlendirmeye yönelik kitap yazan şahsınıza hayranlığımı, özellikle ifade etmeme izin verin; bu mektubu size duyduğum saygı nedeniyle yazıyorum. Ancak siz, benim

Levent Şahverdi Arşivi

yazdıklarımdan çok daha fazlasını hak etmiş bir yazarsınız.

Milliyetçi olduğunu söyleyen birçok insanın **Atatürk** milliyetçiliği ile ilgisi olmadığını biliyorum. Tüm bunlara rağmen umudumu hiç kaybetmeden, ulusumun da umudunu kaybetmemesini bekliyorum, sizin gibi değerli aydınlarımız bizi doğru yönlendirdiği sürece TAM BAĞIMSIZLIĞIMIZI kazanacağımıza inanıyorum.

Tüm içtenliğimle saygılarımı sunuyorum.

Cemal Karakum, Jandarma Binbaşı

Sayın **Metin Aydoğan**,

Ben ve arkadaşım askeri lise son sınıftayız. Şu anda koğuşta size atacağımız e-mail'in taslağını çıkarıyoruz. Öncelikle size yalnız olmadığınızı belirtmek istiyoruz.

Ülkemiz üzerinde oynanan oyunların farkındayız. Bizler artık, sınırda tutulan nöbetle vatanın bütünlüğü ve bağımsızlığının korunamayacağını biliyoruz. Artık savaşlar topla-tüfekle olmuyor. Savaş hiç bitmiyor, yalnızca biçimi değişiyor.

Savaşın, yeni yüzü *'SOYUT HARP'*, uygulama alanları ise ekonomi, kültür, dil, eğitim ve dindir. Düşmanlar savaşarak alamadıkları bu cennet vatanı; kültürünü, dilini yok ederek; dış borçlanmayla ekonomisini bozarak; eğitimini millilikten uzaklaşarak ve çıkar amaçlı kullanmaya çok uygun olan din kavramını yozlaştırarak elde etmeğe çalışıyor.

Bizler, bu anlayışla bir proje hazırladık. İlimizdeki liselerde öğrenim gören yaşıtlarımıza *'soyut harp'* konusunda bir konferans vermeyi düşündük. Gereken ilişkiler gerçekleştirildi ve konferans yakında yapılacak. Günlerdir onlarca kitap inceledik, fakat arkadaşlarımızın ilgisini çekecek güncel örneklere pek rastlayamadık. Bize bu konuda yardım edebileceğinizi düşündük. Yardımlarınızla geleceğin komutanları, öğretmenleri, mühendisleri ve belki de bakan ve başbakanlarının kafasında küçük soru işaretleri oluşturabilirsek, biraz da olsa bilinçlenebilirsek mutlu olacağız. E-mail yoluyla yardımcı olursanız seviniriz.

Çalışmalarınızı yakından takip ediyor ve başarılarınızın sürmesini diliyoruz. Saygılarımızla.

Adnan Karahan-Ali Rıza Dural, Askeri lise Öğren.

Levent Şahverdi Arşivi

KAYNAKÇA

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

BİRİNCİ BÖLÜM KAYNAKÇA
TÜRKİYE'DE SİYASET

1 **Vural Savaş** 01.08.2000, ETV konuşması
2 **"Siyasi Etki Zayıflık Yaratıyor"** Akşam, 30.06.2002
3 **"Horst Köhler'in Kabus Senaryosu"** Cumhuriyet 06.07.2002
4 **"The Times: Ecevit Avrupa'nın Hasta Adamı"** Hürriyet 06.07.2002
5 **"The Economist: Ecevit'in Yerine Derviş, Ya da Cem"** Hür. 08.02.2002
6 **"Solana Aralıkta Yeni Hükümet Dedi"** Aydınlık 11.08.2002, sf. 8
7 **"Yeni Dünya Düzeni Kemalizm ve Türkiye" Metin Aydoğan**, Kum Saa-ti Yay., 3.Baskı 2002, sf. 258–259
8 Ana Britannica,Ana Yayıncılık A.Ş., 25.Cilt, sf. 41
9 **"Milli Kurtuluş Tarihi" Doğan Avcıoğlu,** 3.Cilt, İstanbul-1974, sf.1624
10 **"Derviş'i Baştan Çıkardılar"** Akşam 07.08.2002
11 **"Kendime 15 Ay Süre Biçtim"** Cumhuriyet, 13.12.2001
12 **"Ekonomist Değil Siyasetçiymiş"** Cumhuriyet 16.09.2002 ve **"Masum Türker Derviş'ten Daha Bilgili"** Hürriyet 18.09.2002
13 **"İyi Hükümet Olmadan Dış Destek Gelmez"** Hürriyet 24.04.2001
14 **"Derviş : Parçalanmış Yapı Durumu Bozuyor"** Hürriyet 10.06.2002
15 **"Derviş : Birinci Değil, İkinci Adam Olurum"** Hürriyet 11.06.2002
16 a.g.g. 11.06.2002
17 a.g.g. 11.06.2002
18 **"Derviş: Belirsizlik Uzadıkça Dengeler Tehlikeye Giriyor"** Hürriyet 13.06.2002
19 **"Belirsizlik Sadece Siyasi değil"** Hürriyet 18.06.2002
20 Milliyet 04.07.2002
21 a.g.g. 04.07.2002
22 **"Aktif Siyaseti Değerlendiriyorum"** Cumhuriyet 07.07.2002
23 **"TÜSİAD: IMF'ye Üç Ay Önce 'Siyasi Kriz Geliyor' Dedik"** Hürriyet 10.07.2002
24 **"Hem İçten Hem Dıştan Vurulduk"** Cumhuriyet 02.09.2002
25 **"Gitmezse Ara Rejim Gelir"** Cumhuriyet 05.07.2002
26 a.g.g. 05.07.2002
27 a.g.g. 05.07.2002
28 **"Zirve'de İki Bomba"** Hürriyet 05.07.2002
29 **"3 Kasım Depremi"** Hürriyet 08.07.2002
30 **"DSP Uluslar arası Komploya Uğradı"** Akşam 15.07.2002
31 **"İstifalar Olmasaydı Siyasetten Çekilecekti"**, Akşam 21.07.2002
32 **"Dünyayı Yöneten Gizli Örgütler" Erol Bilbilik**, Kaynak Y., sf.28, **"Ta-rih Boyunca Yhudiler ve Türkler"** Prof.Dr.**Hikmet Tanyu** Bilge Y., sf. 1243
33 **"Washington'da Ecevit Sonrası Planlanıyor" Serdar Turgut** Hürriyet 31.05.2002
34 a.g.g. 31.05.2002
35 **"O Bir Marie Antoinette"** Hürriyet 12.07.2002
36 **"Tarih Onu İyi Anmayacak" Fatih Altaylı,** Hürriyet 12.07.2002
37 **"O Bir Marie Antoinette"** Hürriyet 12.07.2002
38 **"Derviş, Avrupa'da Yıldız ekonomide Atatürk Gibi"** Hür. 08.06.2002
39 **"The Economist: Ecevit'in Yerine Derviş Veya Cem"** Hür. 08.06.2002

Levent Şahverdi Arşivi

40 **"Komplo Kulisleri" Güler Kömürcü**, Akşam 16.07.2002
41 **"Siyasal Darbe Yaptılar"** Akşam, 27.08.2002
42 www.csis.org;ak.**Güler Kömürcü "Komplo Kulisleri"** Akşam, 16.07.2002
43 **"ABD, Hükümetten Çok Derviş'i Gözetliyor"** Hürriyet 16.07.2002, **"Irak'a Müdahale Ederseniz, Yeni Destek İsteriz"** Milliyet 16.07.2002 ve **"Wolfowitz Sadece Dinledi" Vecdi Tamer**, Akşam 16.07.2002
44 **"Ankara'da Dikkat Çekici Buluşma"** Milliyet 16.07.2002
45 **"Yeni Oluşuma Sıcak Bakmıyor"** Hürriyet 16.07.2002
46 **"Siyasal Darbe Yaptılar"** Akşam 27.08.2002
47 **"Amacımız Ne?"** Gözcü 14.07.2002
48 **"Bu Korkunç Tezgah"** Gözcü 14.07.2002
49 **"İki farklı Yorum"** Cumhuriyet 10.07.2002
50 **"Yeni Partiye İlk Adım"** Hürriyet 11.07.2002
51 **"Ben Söz Verdim Mi Mutlaka Tutarım"** Hürriyet 13.07.2002
52 **"Para"** Dergisi 14 – 20 Temmuz 2002 Sayı 411, sf. 17
53 a.g.d. Sayı 411, sf. 17
54 a.g.d. Sayı 411, sf. 20
55 Hürriyet 13.07.2002
56 **"Amerika'nın Truva Atı Derviş"** Cumhuriyet 13.07.2002
57 **"Pahalı Anlaşmalara İmza Atıyorsunuz" Yalçın Doğan** Cum. 16.06.2001
58 a.g.y.
59 **"CIA'dan Biri ve Derviş'li Senaryolar" Hasan Celal,** Milliyet 30.03.2001
60 **"ABD Hükümetten Çok Derviş'i Gözetliyor"** Hürriyet 16.07.2002
61 a.g.g. 16.07.2002
62 **"Baykal'ın İddiası: Derviş Yeni Oluşumdan Uzaklaştı"** Hür. 19.07.2002
63 **"CHP İle Yola Devam"** Akşam 16.08.2002
64 **"Derviş : Hepsi Sağcı"** Hürriyet 16.08.2002
65 **"Sözünde Durmayanların Söylecekleri Boştur"** Hürriyet 17.08.2002
66 **"Başka Partide Bile Olsa Desteklerdim"** Hürriyet 15.07.2002
67 **"Atatürkçülük Nedir? Fatih Rıfkı Atay** Bateş A.Ş. Yay. İst. 1980, sf. 57
68 a.g.e. sf. 45
69 **"Derviş CHP'de" Yalçın Doğan** Cumhuriyet 06.07.2002
70 **"Baykal'la Senli benli Sohbet"** Hürriyet 04.05.2002
71 **"Ülkenin Derviş'e İhtiyacı Var"** Hürriyet 24.05.2002
72 **"Baykal'ın Zaferi"** Hürriyet 16.08.2002
73 a.g.g. Hürriyet 16.08.2002
74 a.g.g. 16.08.2002
75 **"CHP Çocukluğumdan Beri Gönlümdeydi"** Hürriyet 22.08.2002
76 a.g.g. 22.08.2002 ve **"Türkiye İçin Ölüyü Dirilttik"** Akşam 18.08.2002
77 **"6 saatlik Görüşme"** Cumhuriyet 20.08.2002
78 **"Baykal–Derviş Sentezi"** Hürriyet 22.08.2002
79 **"Bitmeyen Oyun" M. Aydoğan,** Umay Yay., 38.Bas., İzmir. 2004, sf. 241
80 **"ABD'den Erdoğan Yasağına Tavır"** Hürriyet, 01.10.2002
81 Aydınlık 11.08.2002
82 **"AK Parti–Washington Trafiği ve Atladığınız İki önemli Haber" Güler Kömürcü** Akşam 19.07.2002
83 a.g.y.
84 **"Ya.. Derviş AKP'ye Geçerse" Güler Kömürcü** Akşam 19.07.2002

Levent Şahverdi Arşivi

85 **"CHP İle Koalisyona Seve Seve Varız"** Hürriyet 21.09.2002
86 **"Derviş Parti Bölen Baykal'la Birleşiyor"** Cumhuriyet 18.08.2002
87 **"NUTUK"** Türk Tarih Kurumu Basımevi, 4.Baskı 1999, sf. 19
88 **"Atatürk'ye Konular Ansiklopedisi" S.Turan,** YKY, 2.B. 1995, sf. 55

İKİNCİ BÖLÜM KAYNAKÇA
EKONOMİK GÖSTERGELER VE 9 ARALIK 1999 KARARLARI

1 **"Genel Muazeneye Dahil Dairelerin 1924–1948 Yılları Bütçe Giderleri"** ak. Prof.Dr. **Ferudun Ergin**, Yaşar Eği.ve Kül. Vak. Yay., No:1, 1977, sf. 46
2 **"Atatürk Zamanında Türk Ekonomisi" Prof.Dr.Ferudun Ergin,** Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı, İzmir 1977, sf. 46
3 a.g.e. sf. 418
4 a.g.e. sf. 419
5 **"Cumhuriyet Dönemi Türkiye ekonomisi 1923–1978"** Prof.Dr. **Memduh Yaşa**, Akbank Kültür Yayınları, 1980, sf. 611
6 a.g.e. sf. 611
7 **"İkili Anlaşmaların İç yüzü" H.Tunçkanat**, Ekim Yay., Ank. 1970, sf. 24
8 DİE, **"Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmelerin 50 Yılı"** Ank. 1973, sf.314; ak.Prof.Dr. **Memduh Yaşa**, **"Cumhuriyet Döneminde Tür-kiye Ekonomisi 1923 – 1978"** Akbank Kültür Yay., 1980, sf. 340
9 **"Cumhuriyet Döneminde Türkiye Ekonomisi"** Prof.Dr. **Memduh Yaşa**, Akbank Kültür Yayınları Ankara 1980, sf. 611
10 a.g.e. sf. 340
11 DPT, DİE Tablo 3.6 **"İthalatın İhracatı Karşılama Oranı"** Hür. 31.10.2001
12 a.g.g.
13 **"Toplam İhracat"** DPT ve DİE Verileri, Tablo 3.2
14 **"İhracatın İthalatı Karşılama Oranı"** DPT ve DİE Verileri Tablo 3.2 Hürriyet 31.10.2001
15 **"Faizle Zengin Olmanın Anatomisi"** Dr.**Ekrem Keskin**, Cum.24.05.1999
16 Cumhuriyet 29.12.1997
17 a.g.e. sf. 192
18 **Banu Salman**, Cumhuriyet 16.06.2001
19 **"Bütçe Açığı Alarm Veriyor"** Cumhuriyet 17.07.2002
20 Cumhuriyet 05.03.2001
21 Cumhuriyet 24.01.1999
22 a.g.e. sf. 193
23 a.g.e. sf. 193
24 **"Avrupa Birliğinin Neresindeyiz?" M. Aydoğan** Umay Yay. 10.Baskı İzmir-2004, sf.198
25 www. atonet . org.tr
26 **"Soygun ve Sömürü" Sadullah Usumi** Cumhuriyet 18.03.2000
27 Hürriyet 13.04.2000
28 **"IMF : Bu İş Tamam"** Hürriyet 11.12.1999
29 a.g.g. 11.12.1999
30 a.g.g. 11.12.1999
31 a.g.g. 11.12.1999
32 Hürriyet 23.02.2000

Levent Şahverdi Arşivi

33 **"Enflasyonu Devlet İndiriyor"** Hürriyet 04.05.2000
34 **"Ford Otosan'dan Rekor Kâr Artışı"** Hürriyet 28.10.2000
35 **"Koç Topluluğundan Katrilyonluk Kâr"** Cumhuriyet 08.11.2000
36 **"Koç : Krize Rağmen 1 Milyar Dolar Yatırım Yapacağız" Nurten Erk**, Hürriyet 03.01.2001
37 **"Zararlar Kâra Dönüştü"** Cumhuriyet 27.10.2000
38 **"Sabancı'dan Zor Yılda 900 Milyon Dolarlık yatırım" Nurten Erk**, Hürriyet 04.01.2001
39 **"Ford Otosan'dan Rekor Kâr Artışı"** Hürriyet 28.10.2000
40 **"En Kazançlı Türk Patron"** Cumhuriyet 09.11.2000
41 Sabah Ekonomi 10.12.1999
42 Hürriyet 17.12.1999
43 **"IMF : Bu İş Tamam"** Hürriyet – Ekonomi 11.12.1999
44 a.g.g. 11.12.1999
45 Milliyet 20.10.1999
46 Hürriyet 17.12.1999
47 Cumhuriyet 30.01.2000
48 SCB Temmuz 1975 sf. 32, ak. **Nuri Yıldırım "Uluslararası Şirketler"** Cem Yayınları 1979 sf. 83
49 **"Ecevit 53 Projeyle Gitti"** Cumhuriyet 28.01.2000
50 **"Blair : Ecevit'le Büyüdüm"** Milliyet 29.01.2000
51 **"ABD 1921–1929" J.K. Galbraith**, 20.yy. Tarihi Sayı 29, sf. 576
52 a.g.e. sf. 577
53 Sabah 11.12.1999
54 Sabah 25.01.2000

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM KAYNAKÇA
MALİ BUNALIMLAR VE SONUÇLARI

1 Milliyet 29.11.2000
2 Milliyet 30.11.2000
3 **"Yüksek Faiz Lobisi Maraza Çıkaroyor"** Hürriyet 29.11.2000
4 **"Erçel; Ek Tedbire Gerek Yok"** Hürriyet 29.11.2000
5 **"Faiz 3 bin de Olsa Buna Kriz Denmez"** Hürriyet 02.12.2000
6 **"Avrupa Birliğinin Neresindeyiz?" M.Aydoğan**, Kum Saati Yay., sf. 195
7 a.g.e. sf. 294
8 a.g.e. sf. 196
9 a.g.e. sf. 196
10 a.g.e. sf. 196
11 a.g.e. sf. 196
12 a.g.e. sf. 294
13 Cumhuriyet 23.12.2000
14 **"Bunalımda Dış Bağlantı Senartoları" B.Salman**, Cum. 02.12.2000
15 **"İlk Düzenleme Zam Oldu"** Cumhuriyet 01.12.2000
16 **"Lirayı IMF Vurdu" Ergin Yıldızoğlu**, Cumhuriyet 24.02.2001
17 **"Türkiye Güçlü Tehdit Altında"** Hürriyet 01.12.2000
18 **"IMF vanayı Tıkadı, Krizi Çıkardı"** Hürriyet 08.04.2001
19 **"94 Krizi Nasıl Çıkmıştı"** Hürriyet 02.12.2000

Levent Şahverdi Arşivi

20 Hürriyet 20.02.2001
21 **"Kriz Türkiye'ye Reformlar İçin Fırsat Yarattı"** Hürriyet 21.12.2001
22 **"Kriz Sayesinde Reform Yapıyoruz"** Hürriyet 08.03.2002
23 **"Beklenen Adam Geldi"** Sabah 02.03.2001
24 Sabah 20.04.2001
25 Hürriyet 05.03.2001
26 Cumhuriyet 07.03.2001
27 **"MHP, Derviş'in Yıpratılmasına Karşı"** Hürriyet 05.03.2001
28 **"Derviş : Artık Hiçbir Hükümet Geri Dönüşe Cesaret Edemeyecektir"**
29 **"Ecevit : Ölçüyü Kaçırdık"** Cumhuriyet 28.03.2002
30 **"Derviş'i Biz Gönderdik"** Hürriyet 27.04.2001
31 **"Dünyanın Gözü Türkiye'de"** Cumhuriyet 22.02.2001
32 **"Kavga Faizi : Yüzde 3000"** Hürriyet 21.02.2001
33 **"Krizi İki Hacjer Fon Başlattı" Ertuğrul Özkök,** 07.12.2000
34 **"Krizde 10.4 Milyar Dolar Dışarı Kaçtı"** Hürriyet 29.02.2001
35 **"Krizde En Ağır Darbeyi Hazine Aldı"** Sabah 23.02.2001
36 **"Türkiye'de Krizi IMF Körükledi"** Sabah 23.02.2001
37 www. ato net. org. tr
38 **"IMF Programı Sabote Edildi" Nilgün Cerrahoğlu,** Milliyet 25.02.2001
39 Cumhuriyet 02.03.2001
40 **Sakıp Sabancı,** USİAD Bülteni 24.12.1999
41 **Mehmet Ali Birand,** Posta 13.01.2001
42 **Çetin Altan** Aktüel, 25–31.01.2001 ak.Gaz.Müdafaa-i Hukuk 02.02.2001 Sayı 37
43 Gazete Müdafaa-i Hukuk 07.07.2000 Sayı 8
44 **"Bitmeyen Oyun" M.Aydoğan** Otopsi Yayınları 5.Baskı sf. 66
45 a.g.e. sf. 26
46 **"Yeni Dünya Düzeni, Kemalizm ve Türkiye" M.Aydoğan,** 2.Bas., sf. 945
47 **"ABD : Batı'nın Geleceği Türkiye'nin Elinde"** Hürriyet, 07.03.2001
48 **"When Corporation Rule The World" Davit C.Korten**, Kumarian Press, Ine Berrett – Kochler Publishers, Inc.
49 Aydınlık 07.11.1999
50 a.g.e. 03.09.2000
51 **"Derviş'in Fikri Ve Zikri" Attila İlhan,** Dünya 28.08.1978
52 Sabah 10.12.1999
53 Hürriyet 17.12.1999
54 **"Bush'tan Saddam Şartı"** Sabah 05.03.2001
55 a.g.g. 05.03.2001
56 a.g.g. 05.03.2001

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM KAYNAKÇA
KEMAL DERVİŞ DÖNEMİ
İLİŞKİLER - AÇIKLAMALAR

1 **"Kemal Derviş'i Biz Gönderdik"** Hürriyet 27.04.2001
2 **"Yeniden Müdafaa-i Hukuk"** dergisi, 30.03.2001, sf. 27
3 **"Yeni Dünya Düzeni Kemalizm ve Türkiye" Metin Aydoğan,** Kum Saati Yayınları, 3.Baskı 2002, sf. 158
4 **"Kurtuluş İçin Son Tarih: 15 Nisan",** Milliyet 27.03.2001

Levent Şahverdi Arşivi

5 **"Yolsuzluğu Halletmeden Para Yok",** Milliyet 27.03.2001
6 **"Derviş'i Bekle Hüsamettin"**, Milliyet 27.03.2001
7 **"ABD'den Yine Destek Sözü"**, Hürriyet 27.03.2001
8 **"ABD: Derviş'i Yedirmeyiz"**, Hürriyet 27.03.2001
9 **"İMF: Bu İş Tamam"**, Hürriyet 28.03.2001
10 a.g.g. 11.12.1999
11 a.g.g. 11.12.1999
12 a.g.g. 11.12.1999
13 **"TOBB: Artık İstifa Edin",** Hürriyet 11.04.2001
14 **"Mecliste Yalakalar Var",** Hürriyet 11.04.2001
15 **"Kayhan: Yalancı Çobanlığı Bırakın",** Hürriyet 13.04.2001
16 **"TÜSİAD: Ya Kahraman Ya Mevta"**, Hürriyet 13.04.2001
17 **"Global Paradoks", John Nisbitt** Sabah Yayıncılık sf.31 ve 34
18 **"Bu yasalar Çıkar",** Cumhuriyet 31.03.2001
19 **"Demokrasi Yara Alır",** Cumhuriyet 05.04.2001
20 **"Baba Bush: Şanslısınız ki Derviş Sizin İçin Çalışıyor",** Hür. 05.04.2001
21 **"Derviş Şikayet mi Etti?",** Star 07.04.2001
22 **"Derviş'e Yorgo Uyarısı",** Hürriyet 08.04.2001
23 **"Papandreu Haber Verdi",** Hürriyet 08.04.2001
24 **"Yunan Basını: Türkiye'nin Durumu Trajik",** Cumhuriyet 08.04.2001
25 **"Askeri İMF Sırrı Atina'ya Sızdı",** Hürriyet 09.04.2001
26 Aydınlık, 26.08.2001 ve 21.07.2002
27 **"Gürel'den Derviş'e : Wolfwitz İle Ne Görüştün?"** Milliyet 27.07.2002
28 **"Ağır Benzetme"** Hürriyet 15.07.2002
29 **"Dengeler Altüst Olmuş"**, Cumhuiyet, 12.04.2001
30 **"Hayalimdeki Parti"** Hürriyet 26.04.2001
31 Hürriyet 26.04.2001
32 **"Derviş Doğru Kaptan"** Sabah 20.04.2001
33 a.g.g. 20.04.2001
34 **"Sabancı: Yeni Kaptan İşini İyi Biliyor"** Hürriyet 30.04.2001
35 Hürriyet 20.04.2001
36 **"Halkın Yüreğindeki Senaryo" Tufan Türenç,** Hürriyet 21.04.2001
37 **"Çiftçi Dostu Derviş"** Hürriyet 22.04.2001
38 **Hürriyet 18.04.2001**
39 **"Ankara Bitmiş, Haydi Derviş" Erdal Bilallar**, Sabah, 18.5.2001
40 Sabah 18.05.2001
41 a.g.g. 18.05.2001
42 **"Derviş'lerin sıcak Davranışları"** Hürriyet 22.5.2001
43 Hürriyet 10.06.2001
44 **"Aleko'da atlama Yemek"** Hürriyet 7.6.2001
45 **"Derviş Anadolu'ya Çıktı"** Hürriyet 23.5.2001
46 **"Tenis Jesti"** Hürriyet 23.5.2001
47 **"Hükümetle Uyum İçinde Olduğumu Söyleyemem"** Hürriyet 24.5.2001
48 **"Raketini, Paketini Al defol"** Aydınlık 3.6.2001
49 **"Programa Uyun, Savurgan Olmayı Bırakın, Parayı Alın"** Hürriyet 20.04.2001
50 **"Reformları Yapın Sizi Kimse Tutamaz"** Hürriyet, 18.04.2001
51 **"Siz Kimin Adamısınız Derviş Bey"** Hürriyet 12.05.2001
52 **"Bakanın Kensini Kaybettiği An"** Hürriyet 13.05.2001

Levent Şahverdi Arşivi

53 **"Revizyon Gündemde"** Sabah 15.05.2001
54 **"Derviş Kemalizm'i Anlatacak"** , Cumhuriyet, 01.06.2001
55 **"Milli Kurtuluş Tarihi", D.Avcıoğlu**, İstanbul Mat.1974,3. Cilt sf. 1687
56 **"Derviş Akıl Karıştırdı" Nilgün Cerrahoğlu**, Cumhuriyet 04.06.2001
57 **"Derviş'in AB Hedefi" Nilgün Cerrahoğlu**, Cumhuriyet 02.02.2001
58 **"İlk Yan Çizmede Giderim"** Hürriyet 16.5.2001
59 **"Milletvekili Abim Dönemini Unutun"** Hürriyet 9.5.2001
60 **"Türkiye İflasa Gider"** Hürriyet 29.5.2001
61 **"Yeniden Müdaffai Hukuk"** 01.6.2001 sf 96
62 Hürriyet 29.04.2001
63 **"Sözler Tutulmazsa Derviş Çeker Gider"** Hürriyet 20.5.2001
64 **"IMF Programı Demeyin Bozuluyorum"** Hürriyet 25.5.2001
65 Yeniden Müdafaai hukuk 01.5.2001 sf 28
66 Yeniden Müdafaai Hukuk 1.6.2001 sf 94
67 **"Ajay chibber: Yasa yoksa Para da Yok"** Cumhuriyet,1.6.2001
68 **"ABD: Türkiye'ye Kredi için Koşul Dayattık"** Hürriyet,3.6.2001
69 **"Derviş Zehir Olsa İçerim Ama" Ertuğrul Özkök,** Hürriyet 18.5.2001
70 **"Yücel: Derviş Eyalet Valisi"** Hürriyet, 26.5.2001
71 **"'Müjde' , Borçlar Patladı" Yalçın Doğan**, 18.5.2001 Cumhuriyet
72 **"Kemal Derviş İle Geçen Ay" M.Aydoğan,** Yeniden Müdafaai Hukuk, 1.6.2001
73 **"Bitmeyen Oyun" Metin Aydoğan,** Otopsi yay. 5. Baskı, sf 198-199
74 **"Hatay, Derviş'in İnsafına Kaldı"** Cumhuriyet 16.5.2001

BEŞİNCİ BÖLÜM KAYNAKÇA
GÜÇLÜ EKONOMİYE GEÇİŞ PROGRAMI

1 **"Program Değil Egzersiz"** Cumhuriyet 16.04.2001
2 Hürriyet 20.03.2001
3 Radikal 15.04.2001
4 Hürriyet 15.04.2001
5 Türkiye 15.04.2001
6 **"Süper Patron Seferberliği"** 20.03.2001
7 a.g.g. 20.03.2001
8 **"Liderlerden Derviş'e Destek"** Sabah 15.04.2001 ve **"Siyasi Destek Tam"** Milliyet 15.04.2001
9 **"Yazdan Sonra Düze Çıkacağız"** Hürriyet 20.03.2001
10 a.g.g. 20.03.2001
11 a.g.g. 20.03.2001
12 **"Toplantıyı IMF İle Ortak Yapmadı"** Hürriyet 20.03.2001
13 **"Program Değil Egzersiz"** Cumhuriyet 16.04.2001
14 **"Yarına Dinamit Koymayalım"** Hürriyet 15.04.2001
15 **"Kötü Bir Rüyadan Uyanma Kararları"** Hürriyet 15.04.2001
16 **"Yurdunu Seven Yeni Programa Destek Olur?"** Hürriyet 16.05.2001
17 **"Artık Yalan Yok" "Bugünler Kötü Bir Rüya Gibi"** Sabah Cumhuriyet 15.04.2001
18 **"Lale Devrine Son"** Hürriyet
19 **"Türk İflası"** Hürriyet 17.04.2001

Levent Şahverdi Arşivi

20 a.g.g. 17.04.2001
21 Aydınlık 11.03.2001
22 **"Özal'a Hayranım"** Sabah 27.06.2001
23 www. hazıne . gov.tr
24 www. hazıne gov.tr
25 **"OECDY'ye Göre Memur Sayımız Fazla Değil"** Hürriyet 12.11.2001
26 **"Piyasa Güçleri Ve Küresel Kalkınma" Renee Prendergast–Frances Stewart** Yapı Kredi Yayınları 1995, sf. 48
27 IMF, Economik Outlook, June 1998 : OECD, Analytical Databank, OECD; ak. Bildiren, Nisan 2001, sayı 9, sf. 33
28 **"Bitmeyen Oyun" M.Aydoğan,** Umay Yay., 38.Baskı İzmir-2004, sf. 193
29 **"Dışardan Sıcak Para Gelmiyor, İçerden Dışarıya Gidiyor"** Aydınlık, 15.04.2001
30 www. hazine. gov.tr
31 www. hazıne. gov.tr
32 www. hazıne. gov.tr
33 www. hazıne. gov.tr
34 Cumhuriyet, 10.04.1999
35 www. hazıne. gov.tr
36 www. hazıne. gov.tr
37 **"Türkiye Tarımcılar Vakfı Raporu"** ak; Cumhuriyet 03.06.2001
38 a.g..r.
39 www. hazıne. gov.tr
40 **"Türklerin Acı Çekme Endeksi Daha Yüksek"** Hürriyet 22.12.2001
41 www. hazıne. gov.tr
42 **"Programa Uyun, Yoksa Büyük Bedel Ödersiniz"** Hürriyet 19.04.2001
43 **"Artık Şakası Yok Progra Aksarsa Bedeli Ağır Olur"** Hür. 01.05.2001
44 **"Bush'dan Telefon : En İyisini Yaparız"** Hürriyet 19.04.2001
45 **"Programa Uyun, savurgan Olmayı Bırakın, Parayı Alın"** Hürriyet 20.04.2001
46 **"ABD, Türkiye'ye Kredi İçin Koşul Dayattık"** Hürriyet 03.06.2001
47 **"Tek Koşul Kıbrıs"** Cumhuriyet 21.04.2001
48 **"Almanya: Ekonomik Yardıma Siyasi Koşul Koyarız"** Hür. 27.04.2001
49 **"Programa Uyun, Yoksa Büyük Bedel Ödersiniz"** Hürriyet 19.04.2001
50 **"TÜSİAD İlle de Revizyon Dedi"** Hürriyet 18.04.2001
51 **"Dünya Bastırıyor Türkiye Değişiyor"** Hürriyet 07.06.2001
52 **"Siyasi Destek Tam"** Milliyet 15.04.2001
53 **"Devlet Desteği Dönemi Bitti"** Cumhuriyet 24.04.2001
54 **"Siyasi Destek Tam"** Milliyet 15.04.2001
55 **"İş Dünyası : Program İyi Ama Görüntü Net Değil"** Hür. 15.04.2001
56 a.g.g.
57 **"Bahçeli : Başka Şansımız Yok"** Sabah 15.04.2001

ALTINCI BÖLÜM KAYNAKÇA
TAKAS "OPERASYONU

1 **"Oğlundan Derviş'e Zor Soru" Okan Müderrisoğlu**, 19.06.2001
2 **"Kamu Krizden Çıktı"** Sabah 18.06.2001
3 **"Ekonomiye Takas Nefesi"** Hürriyet 18.06.2001

Levent Şahverdi Arşivi

4 **"Ekonomiye Takas Nefesi"** Hürriyet 18.06.2001 ve **"Takasın Faturası Kamuya"** Cumhuriyet 18.06.2001
5 **"Takasla Yakalanacak Rüzgar" A.Yıldırım,** Sabah 17.06.2001
6 **"Mevduatın Vadesi Uzamalı"** Sabah 18.06.2001
7 **"Moratoryumu Bile Düşündük"** Sabah 20.06.2001
8 **"Derviş, Borç Batağını Anlattı"** Cumhuriyet 19.06.2001
9 **"Schröder'in Bush'a Şikayet Ettiği Tablo"** Hürriyet 12.06.2001
10 a.g.g. Hürriyet 12.06.2001
11 Hürriyet 26.05.2000
12 **"Erçel : Riskleri İyi Yönetemeyen Yara Alır"** Hürriyet 08.12.2000
13 **"Yabancılar Krizi İyi Bilmiş"** Sabah 28.06.2001
14 Hürriyet 18.06.2001
15 **"Zorla Değil Güzellikle Oldu"** Sabah 18.06.2001
16 **"Takas Hiç de İçacıcı Değil"** Hürriyet 21.06.2001
17 **"Bankacılar Sevindi Kaybeden Yine Halk Oldu"** Cumhuriyet 18.06.2001

YEDİNCİ BÖLÜM KAYNAKÇA
"YAPISAL DÖNÜŞÜM" YA DA YÖNETİMDE YETKİ DEVRİ

1 **"Kemal Bu İşi Başarır"** Hürriyet 01.05.2001
2 a.g.g. 01.05.2001
3 **"Türkiye Hep Dış Borçlarına Sadık"** Hürriyet 01.05.2001
4 **"Beş Soruda Kriz"** Hürriyet 22.12.2001
5 Ana Britannica, sf 59
6 **"Arjantin IMF İle İnatlaştı Battı"** Hürriyet 21.12.2001
7 **"Türkiye'yi Arjantin İle Kıyaslamayı Bırakın"** Hürriyet 05.02.2002
8 **"Derviş : Kayıtsız Şartsız Destek"** Cumhuriyet 18.09.2001
9 **"Kendime 15 Ay Süre Biçtim"** Cumhuriyet 13.12.2001
10 **"Hükümete ABD'li Yorumcu Tepkisi"** Cumhuriyet 03.04.2002
11 **"Ölçüyü Kaçırdık İtirafı"** Cumhuriyet 28.03.2002
12 **"J.P. Morgan : Reformlara Güven Tam"** Hürriyet 20.08.2002
13 **"Vural Savaş'ın TV Konuşması"** ETV, 01.08.2002 ve Sabah 29.07.2002
14 **"Derviş'in Dosyası Açılıyor"** Akşam 22.08.2002
15 **"Ölçüyü Kaçırdık İtirafı"** Cumhuriyet 28.03.2002
16 **"Risk Alan Bankacı Korunmak İster"** Hürriyet 20.06.2001
17 **"Şaibeli Satış Damada Yaradı"** 14.08.2002
18 a.g.g. 14.08.2002
19 a.g.g. 14.08.2002
20 **"Derviş'in Para Kaynağı CIA Güdümlü Şirket"** Aydınlık, 18.08.2002
21 **"Ortak Yönetim Yargı Muafiyeti"** 15.06.2001
22 **"Yine Telekom Yine Kriz"** Sabah 28.06.2001
23 a.g.g. 28.06.2001
24 **"Enis Öksüz Yine Direndi Telekom Yine Kilitlendi"** Hür. 28.06.2001
25 a.g.g. 28.06.2001
26 a.g.g. 28.06.2001
27 **"Derviş'i Üzen Asparagas"** Hürriyet 06.07.2001
28 Hürriyet 10.07.2001
29 **"Bazı Bankaların Yok Olması Gerekiyor"** Hürriyet 30.11.2000

Levent Şahverdi Arşivi

30 **"Derviş MHP'ye Savaş Açtı"** Star, 29.12.2001
31 **"Derviş'ten Hükümete Rest"** Cumhuriyet 10.01.2002
32 Sabah 08.05.2001
33 **"Mecliste Derviş İsyanı : İsimsiz Suçlamayı Bırak"** Hürriyet 02.11.2001
34 **"Özel Banka Sayısı 42 Yıl Geriye Gitti"** Hürriyet 20.08.2002
35 http : // www. milliyet.com tr/yazar/uras.html
36 **"Fon Bankalarına 12 Milyar Dolar Aktardık"** Hürriyet 10.05.2001
37 **"FT : Demirbank Satışı Bir Kilometre Taşı"** Hürriyet 24.07.2001
38 **"Ancak 1 Yıl yaşadı"** Akşam 10.08.2002
39 Akşam 21.06.2002
40 Hürriyet 26.06.2002
41 http : // www. milliyet. Com.tr/yazar/uras.html
42 **"Özel Banka Sayısı 42 Yıl Geriye Gitti"** Hürriyet 20.08.2002
43 a.g.g. 20.08.2002
44 a.g.g. 20.08.2002
45 a.g.g. 20.08.2002
46 **"200 Şube Daha Kapatın"** Cumhuriyet 19.07.2002
47 a.g.g. 19.07.2002
48 **"Bahar Havası Sona Erdi"** Cumhuriyet 29.05.2001
49 a.g.g. 29.05.2001
50 **"Vergi Yükü Yurttaşın Sırtında"** Cumhuriyet 20.08.2002
51 **"Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye" Stefanos Yerasimos,** Belge Yay., 7. Baskı. İst-2001, sf. 196
52 **"Vergiler Faiz Ödemesine"** Cumhuriyet 19.08.2002
53 a.g.g. 19.08.2002
54 **"Devlete Gelir Olsun Diye Akaryakıta Zam Yapıyoruz"** Hür. 16.02.2002
55 Ana Britanika, II. Cilt, sf. 22
56 **"Yine Köprüleri Satalım 5 Milyar Dolar Toplayalım"** Hür. 16.02.2002
57 **"Toskay : 1.5 Milyon Memur Atılsa Sorun Çözülür"** Hürriyet 09.06.2002
58 **"Derviş : Sıra Belediyelerde"** Hürriyet 22.05.2001
59 Hürriyet 25.06.2001
60 **"Yılın Babası"** Hürriyet 17.06.2001
61 **"Derviş Dünyanın En İyi Ekonomi Bakanı"** Hürriyet 10.01.2002
62 **"Heady : Derviş Ders Kitaplarına Girecek"** Hürriyet 10.01.2002
63 **"Derviş'e 'İyi Kalp' Ödülü"** Cumhuriyet 19.08.2002
64 **"Derviş'e Başbakanlık Yakışır"** Cumhuriyet 20.08.2002

SEKİZİNCİ BÖLÜM KAYNAKÇA
TÜRKİYE'NİN GELDİĞİ YER

1 **"Afganistan Pişman Etti"** Hürriyet 09.09.2001
2 a.g.g. 09.09.2001
3 **"Yazdan Sonra Düze Çıkarız"** Hürriyet 20.03.2001
4 **"Bugünler Kötü Bir Rüya Olarak Kalacak"** Hürriyet 15.04.2001
5 a.g.g. 15.04.2001
6 **"Siyasetçi Ekonomiyi Kullanmamalı"** Milliyet 23.04.2001
7 Hürriyet 15.04.2001
8 **"Bunalımdan Çıkmak Üzereyiz, Sevinmek İçin Erken"** Hür. 03.05.2001

Levent Şahverdi Arşivi

9 http : milliyet . com. tr/yazar/uras/html (17.08.2002)
10 **"Borç Faizleri Vergi Gelirini Çok Aştı"** Akşam 27.08.2002
11 Büyük Larousse, Gelişim Yay. Sf.3469
12 Milliyet 17.08.2002
13 **"Maliye Bakanlığı İç Dış Borç Raporu",** ak. Akşam 29.07.2002
14 **"Borç Faizleri Vergi Gelirlerini Aştı"** Akşam 27.08.2002
15 **"Maliye Bakanlığı İç Dış Borç Raporu",** ak. Akşam 29.07.2002
16 **"Maliye Bakanlığı İç Dış Borç Raporu",** ak. Akşam 29.07.2002
17 **"Bütçede 5 Çökme Rekoru"** Cumhuriyet 16.06.2001
18 a.g.g. 16.06.2001
19 Sabah 25.01.2000
20 **"Savaş Ekonomisi Gibi"** Cumhuriyet 01.04.2002
21 a.g.g. 01.04.2002
22 **"2001 Kriziz Türkiye'de Sanayinin Belini Kırmış" Osman Ulugay**, Mil-liyet 28.07.2002
23 a.g..g. 28.07.2002
24 http : // www. milliyet. Com tr. / yazar/uras.html
25 **"Reel Sektör yatırımı Unuttu"** Cumhuriyet 27.07.2002
26 **"Son Ampul'de Söndü"** Hürriyet 25.07.2002
27 a.g.y.
28 **"Yeni Dünya Düzeni, Kemalizm ve Türkiye" Metin Aydoğan**, Kum Saati Yayınları, 3.Baskı, 2002 sf. 700
29 **"Migration of Financial Resources" Dilip K.Das** sf. 61, ak. **Neşecan Balkan "Kapitalizm ve Borç Krizi",** Bağlam Yayınları, 1994, sf. 111
30 Word Bank 1992; ak. **Renee Prendergast–Rrances Stewart "Piyasa Güçleri ve Küresel Kalkınma"** Yapı Kredi Yayınları, 1995, sf. 48 – 49
31 **"KİT Gerçeği ve Özelleştirme" A.Başer Kafaoğlu**, Alan Yay, 2.Bas.sf.155
32 **"Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Birinci Sanayi Planı–1933"** Prof.Dr. **Afet İnan,** Türk Tarih Kurumu Bas., Ankara 1972, sf. 46
33 **"Mustafa Kemal Atatürk'ün İzmir İktisat Kongresi Açış Nutku"** ak. Prof.Dr. **Afet İnan, "Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyetinin Birinci Sanayi Planı 1933",** Türk Tarih Kurumu Bas., Ank.1972, sf. 34– 35
34 **"Atatürk'ün 1 Kasım 1937 Meclisi Açış Konuşması"** ak. Prof. Dr. **F. Er-gin, "Atatürk Zamanında Türk Ekonomisi"** Yaş.Eği.Kül.Vak. Y..sf.17–18
35 **"İrtica Maske Taktı"** Cumhuriyet, 29.08.2002
36 **"25 Milyar Doları Olan Türkiye'yi Satın Alır" , Meral Tamer**, Milliyet, 27.07.2002
37 **"Carlyle Koç İnternette İşbirliği Yapacak"** Hürriyet 05.04.2001
39 **Kelepir Şirket Almaya Geldiler"** Hürriyet 05.04.2001
40 www. ato. net. org.tr
41 **"Yeni Dünya Düzeni Kemalizm ve Türkiye" Metin Aydoğan**, Kum Saati yayınları, 3.Baskı 2002, sf. 386
42 **"Atatürk'te Konular Ansiklopedisi" S.Turan,** Y.K.Y., 2.Bas., sf. 500–501
43 **"Yeni Dünya Düzeni, Kemalizm ve Türkiye" Metin Aydoğan**, Kum Saati Yayınları, 3.Baskı, 2002, sf. 394
44 a.g.e. sf. 392 ve 394
45 **"Türkiye'de Toprak Meselesi"** Prof.Dr.**Suat Aksoy**, Gerçek Y., 1971, sf. 58

Levent Şahverdi Arşivi

46 **"Ülkemizin Bağımsızlığı Mali Bağımsızlıktan Geçer" A.Hacımüezzin-oğlu** Ziraat Mühendisleri Odası İzmir Şub.Yay., Sayı 180, 09.09.2001, sf. 4
47 a.g.y. Sayı 100, 09.05.2002, sf. 3
48 a.g.y. 09.05.2002 sf. 2
49 a.g.y. 09.05.2002, sf. 2
50 a.g.y. 09.05.2002, sf. 2
51 **"ABD'nin Yeni Tarım Yasası Çıkardığı Bir Dönemde, Hasadı Başla-makta Olan Hububata İlişkin Özet Bir Değerlendirme" Mahir Gürbüz**, TEMA Mayıs 2002, sf. 2
52 httb : // www. milliyet.com.tr / yazar/uras/html
53 **"ABD'nin Yeni Tarım Yasası Çıkardığı Bir Dönemde, Hasadı Başla-makta Olan Hububata İlişkin Özet Bir Değerlendirme" Mahir Gürbüz**, TEMA Mayıs 2002, sf. 2
54 **"Bitmeyen Oyun" M.Aydoğan**, Kum Saati Yay., 11.Baskı, 2002, sf. 137
55 **"Geçen Yıl Küme Düştük"** Akşam 23.08.2002
56 **"Geçen Yıl Küme Düştük"** Akşam 23.08.2002
57 **"Bitmeyen Oyun" M.Aydoğan,** Kum Saati Yay., 11.Baskı, 2002, sf. 194
58 **"Kredi Reddedilmeli"** Cumhuriyet 03.08.2001
59 **"Bunları da Gördük"** Gözcü 08.09.2002
60 **"Derviş ile Sıfırı Tükettik"** Akşam 21.06.2002
61 **"Bunlaı da Gördük"** Gözcü 08.09.2002
62 **"17 Aylık Karne Kırık Not Dolu"** Akşam 11.08.2002
63 **"Taş Devrine Döndük"** Akit, 15.04.2001
64 http : // www. milliyet.com.tr/yazar/uras/html
65 **"Milli Kurtuluş Tarihi" D.Avcıoğlu**, İstanbul Mat., 1974, 3.Cilt, sf. 1618

Levent Şahverdi Arşivi

Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma

metin aydoğan

ATTİLA İLHAN: "... Bir ilkokul çocuğuyken ne olduğunu tam değerlendiremediğim acı gerçeği, altmış yıl sonra; **Metin Aydoğan**'ın yeni kitabı **"Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma"**da verdiği bilgilerden öğreniyorum... **İlhami Soysal**'ın deyimiyle; *serbest pazar ekonomisi, 'açık kapı politikası' anlamına gelir; kapıyı liberal burjuvazi açacak, bu sayede ecnebi-yerli ortaklarıyla beraber Türkiye'yi yeniden yemeğe başlayacak!.."* Ne dersiniz? Yoksa, Metin Aydoğan'ın rakamlarını da vererek kitabında sergilediği, bu yeni 'sindirilme' süreci midir..." (Cumhuriyet 23 ve 27 Aralık 2002)

SU ALP TİGİN: "Metin Aydoğan'ı, **"Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma** adlı kitabı için kutluyorum. Ulusal Bankacılığın yok edilmesini, tarımda yapılanları, satılan milli şirketleri, halka yüklenen dolaylı vergileri, özelleştirmeleri, KİT satışlarını ve bütün bu uygulamaların ulus-devlet yapısında yarattığı bozulmayı öğrenmek istiyorsanız bu kitabı okumalısınız. Okumayla da kalmayıp çevrenizde ve heryerde tartışıp yaymalısınız. Çünkü rakamlar ve verilerle kanıtlanan gerçekler sizin sorunlarınızdır; halkın ve ülkenin sorunlarıdır..." (Yeniden Müdafaa-i Hukuk, Kasım 2002, Sayı 50)

Doç.Dr. EMİN GÜRSES: "... Son siyasi gelişmeleri ekonomik kanıtlarıyla birlikte görebilmek ve anlamak için, **"Metin Aydoğan**'ın Türkiye'de son krizin ve yağmalama süreciin nasıl uygulamaya konulduğunu inceleyen **"Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma"** kitabı okunmalıdır. Bu önemli çalışma, "operasyon"un hem genel çerçevesini hem de ayrıntılarını herkesin anlayabileceği biçimde ortaya sermektedir." (Cumhuriyet, 09.11.2002'

BERTAN ONARAN: *"Nedir en zor şey?; Görmek gözünün önündekini"* demiş ozan. **Metin Aydoğan** kaçırmamış. Satılmamış olanlar için, bu "zor" şeyi kolaylaştırmaki çin, güzel bir çalışma yapmış: **"Ekonomik Bunalımdan Ulusal Bunalıma". Aydoğan**, ülkemizi soyup parçalamak isteyen dış açgözlülerle onların bir kemiğe razı yerli işbirlikçilerinin sözlerinden, demeçlerinden; sayısız örnekle başımıza gelenlerin hiç de rastlantı olmadığını, bizim "sersemliğimiz" ya da "tembelliğimiz"den kaynaklanmadığını gözler önüne sermiş. Bugün, bu kitabı okuyup benimsemeden görüş ileri sürmek, konuşmak, yazı yazmak; düpedüz hainliktir. (ADAM-SANAT- Ocak 2003, sayı 204)

ISBN 975-8913-04-2

K.D.V. Dahil 13 YTL'dir.
(Bu fiyat hiçbir suretle değiştirilemez)

Levent Şahverdi Arşivi